

A large orange industrial robot arm is mounted on a white cylindrical base. In the background, a worker in a dark shirt is standing on a small metal platform, reaching into a machine. To the right, there is a control station with a monitor and a laptop. The foreground shows a white frame with green tracks.

Industri politika

Adrian Zelaia Ulibarri

INDUSTRI POLITIKA

Adrian Zelaia Ulibarri

Kolaboratzaileak:

Blanca Gamboa Uribarren

Jaione Arieta-araunabeña Alzaga

Udako Euskal **Unibertsitatea**

Bilbo, 2010

© Udako Euskal Unibertsitatea

© Adrian Zelaia Ulibarri

ISBN: 978-84-8438-291-1

Lege-gordailua: BI-2639-2010

Inprimategia: CUATROAS, Bilbo

Azalaren diseinua: Igor Markaida

Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Ander Altuna Gabiola

Banatzailleak: UEU. Erribera 14, 1. D BILBO telf. 946790546 Faxe. 944793039

Helbide elektronikoa: argitalpenak@ueu.org

www.ueu.org

Elkar Banaketa: Igerabide, 88 DONOSTIA

Galarazita dago liburu honen kopia egitea, osoa nahiz zatikakoa, edozein modutara delarik ere, edizio honen Copyright-jabeen baimenik gabe.

*Entzun nahi ez dogun egia da, hain zuzen,
askatzen gaituena*

Herbert Agar

Aurkibidea

1. KONTZEPTU OROKORRAK.....	11
1.1. Kontzeptua	11
1.2. Industri politikaren norabide berriak	14
1.3. Industri politikaren helburuak	15
1.4. Industri politikaren beharra	17
1.5. Industri politikaren lurralde-esparrua.....	19
1.6. Industri politikaren tresnak.....	20
2. LEHIA BABESTEKO POLITIKA	23
2.1. Lehia babesteko politikaren egitekoa.....	23
2.2. Lehia babesteko politikaren jatorria.....	26
2.3. Boterea eta merkatua	27
2.4. Merkatu-ahalmena neurtzeko tresnak.....	29
2.5. Lehiaren aurkako merkatu-eragiketak	31
2.6. Bat-egiteen arazoak	35
2.7. Lehia babesteko politikaren mugak eta etorkizuna	39
2.8. Esku-hartze publikoa eta ahalmen pribatua. Merkatuen araupena...	41
2.9. Erreskateak eta lehia babesteko politika.....	45
2.10. Lehia babesteko politika publikoak. Ildo ideologikoak	46
2.11. Lehia babesteko politikak. Oinarrizko irizpide batzuk.....	48
3. SEKTORE-POLITIKAREN GAKOAK	51
3.1. Sarrera.....	51
3.2. Sektore-politikaren estrategia berezi batzuk.....	52
3.3. Sektore-politikaren beharra	53
3.4. Ekonomia erreala babesteko politika	54
3.5. Zerbitzuak eta industria	57
3.6. Politikoki estrategikoak diren sektoreak.....	58
3.7. Interes publikoa duten zerbitzu eta hornikuntzak.....	60
4. INDUSTRI GARAPENERAKO POLITIKA.....	63
4.1. Sarrera.....	63
4.2. Garapen exogenoa	64
4.3. Atzerriko inbertsioak erakartzeko politikak.....	65
4.4. Atzerriko inbertsioen garrantzia ekonomi garapenean.....	71

4.5. Atzerriko inbertsioen desabantailak	73
4.6. Atzerriko inbertsioen balorazioa herrialde-mailan	76
4.7. Atzerriko inbertsioak erakartzeko pizgarriak	82
4.8. Garapen endogenoa	82
4.9. Garapen endogenoa eta lehiakortasuna sustatzeko politikak	85
4.10. Industriaren kokapen eta sustapenerako faktore ekonomikoak	88
4.11. Industrializazio- eta desindustrializazio-prozesuak	92
5. NAZIOARTEKO MERKATARITZA-POLITIKA	99
5.1. Kontzeptu orokorrak. Helburuak	99
5.2. Nazioarteko merkataritza eta nazio-estrategiak	100
5.3. Nazioarteko merkataritza-politikaren tresnak	104
5.4. Nazioarteko merkataritza-politiken bilakaera	114
5.5. Nazioarteko merkataritza-legeak	115
5.6. Merkantilismoa eta librekanbismoa	115
5.7. Protekzionismoa	117
5.8. Merkatu librea	119
5.9. Merkatu librearen aldeko arrazoiak	119
6. INDUSTRI GARAPENERAKO ELKARLANA	123
6.1. Enpresen arteko elkarlana eta industri politika	123
6.2. Elkarlanaren abantailak eta desabantailak	124
6.3. Sareen garrantzia industri politikan	125
6.4. Sareak eta lehia babesteko politika	127
6.5. Klusterrak	128
6.6. Sareak eta lehia babesteko politika	130
6.7. Klusterrak, industri politikarako oinarri estrategikoak	132
6.8. Klusterrak industri politikaren neurrietan	133
6.9. Kluster-ekimenak	137
7. TEKNOLOGIA ETA BERRIKUNTZARAKO POLITIKA	139
7.1. Ikerkuntza-politikaren kontzeptu orokorrak	139
7.2. Ikerkuntza-politika Ezagutzaren Gizartean	140
7.3. Ikerkuntzatik berrikuntzara	142
7.4. Berrikuntza sustatzeko politikarako adierazleak	143
7.5. Ikerkuntza- eta berrikuntza-politikaren lan-ildoak eta tresnak	145
7.6. Berrikuntza-politikaren eragileak	149
7.7. Ikerkuntzarako elkarlana	153
7.8. Berrikuntza-politika eta erregio-politika	154
7.9. Eskaintzaren berrikuntza-politika eta eskaeraren berrikuntza-politika	155
7.10. Berrikuntza-politika finantza-krisialdiaren aurrean	157

8. INDUSTRIAREN JABETZA.	159
8.1. Sarrera.	159
8.2. Enpresa publikoa	160
8.3. Enpresa publikoaren eta pribatuaren arteko aukera	160
8.4. Pribatizazioak	161
8.5. Pribatizazio-prozedurak	162
8.6. Pribatizazioaren aldeko arrazoiak.	163
8.7. Nazionalizazioak	166
8.8. Jabetza publikoaren aldeko arrazoiak.	167
8.9. Enpresen jabetza monopolio- eta oligopolio-egoeretan	170
8.10. Jabetza publikoa eta pribatua. Ondorioak.	172
8.11. Enpresa publikoen kudeaketa.	174
8.12. Enpresen mutualizazioa	177
9. ESKUALDE ETA EUROPA MAILAKO INDUSTRI POLITIKA.	179
9.1. Eskualde/erregioaren kontzeptua industri politikan	179
9.2. Eskualdeko industri politiken helburuak	180
9.3. Europa mailako industri politiken helburuak	182
9.4. Barne-merkatua sendotu.	184
9.5. Industriadako laguntzak Europan	186
9.6. Jabego intelektualeko eskubideak eta faltsutzearen aurkako politika	188
9.7. Arautze-prozesua erraztu eta karga administratiboak murriztu	189
9.8. Ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak Europan.	190
9.9. Garapen-iraunkortasuna industri politikaren tresna gisa	191
9.10. Europako industriadako hornikuntza	192
9.11. Europako industri politika eta egiturazko aldaketak	194
9.12. Enpresa txiki eta ertainak	195
9.13. Sektore-ekimenak.	195
9.14. Europar Batasunaren merkataritza-politika	197
10. BIBLIOGRAFIA	203

1. Kontzeptu orokorrak

1.1. KONTZEPTUA

Politika ekonomikoaren barne industri politikak duen garrantziaz ez dago zalantzarik. Guztiz onartua dago industriak duen garrantzia herrialdeen garapenean. Bai eta, horren ondorioz, industri sektorea sustatzeko beharra ere.

Hainbat arrazoi daude industriak politika ekonomikoan duen garrantzi hori oinarritzeko:

- Alde batetik, industrian sortzen diren lanpostuak, gehienetan, beste sektoreetan sortzen direnak baino kualifikazio handiagokoak izan ohi dira.
- Horrekin batera, industri sektoreetako jarduerak balio erantsi handiagokoak izan ohi dira.
- Industri arloko sektorearen produktuak esportagarriak dira, zerbitzu-sektorean gehienetan gertatzen ez den bitartean.

Azkenik, industri sektorean sortutako jarduerak eta enpleguek eragin biderkatzailea dute ekonomia osoan¹.

Urte batzuetan, Mendebaldeko zenbait sektoretan, desindustrializazio-prozesua nolabaiteko normaltasunez onartu bazen ere, laster konturatu gara azterketa hori hutsunez beterik dagoela eta, liburu honetan aztertuko dugunez, mundu-mailako ekonomian Mendebaldeak berak duen lekua zalantzatan jarri du prozesu horrek. Industri garapena eta ekonomi garapena guztiz loturik daude. Industriaren garapenak eragin zuzenak ditu ekonomi garapenean baina baita zeharbidezkoak ere, zeren industriaren garapenak nekazaritzaren produktibitatea eta zerbitzu-sektorearen garapena pizten baititu aldi berean (Gonzalez Rendon, 1994)

Hala ere, industri politikaren kontzeptua ez da batere argia eta testu bakoitzean esanahi ezberdin batekin erabili ohi da (Bangemann, 1992). Bestaldetik, bertan azaltzen diren azterketa-esparruak ere ezberdinak izaten dira testu batetik bestera. Adibidez, testu honetan ez ditugu zehazki aztertuko ez ingurumen-politika, azpiegitura-politika edo enplegu-politika, horiek guztiak —zenbaitetan— industri

1. Egingako azterketa estatistikoaren arabera, argi geratzen da industri garapenaren eta ekonomi garapenaren artean dagoen lotura, bai eta industriaren eragin biderkatzaile hori ere, inolako zalantzarik gabe (Gonzalez Rendon, 1994).

politikaren barne azaltzen baitira. Alderantziz, berrikuntza-politika, testu honetan aztertzen duguna, beste testu batzuetan industri politikatik kanpo aztertzen da.

Oro har, hauxe da industri politikaren kontzeptua zehazteko nahiko onartua dagoen ohiko azalpen bat: herrialde edo erregio baten industriaren eraginkortasuna eta lehiakortasuna handitzeko asmoa duten politika ekonomikoaren estrategia eta ekintza multzoak.

Hala ere, industri politikaren lan-esparrua zehazteko orduan, oso iritzi eta praktika ezberdinak aurkitu ahal ditugu. Aurrerago zehaztuko dugunez, ez bakarrik industri politika, politika horien esku-hartze mailak ere oso ezberdinak dira herrialde batetik bestera.

Alde batetik, merkatuko industri politika eta industri politika esku-hartzailerak ezberdindu dira (Jacquemin, 1979).

Merkatuko industri politikaren helburua merkatuaren egiturak hobetzea da batez ere, industria-arloko enpresak, lehiaren bidez, behar duten ekonomi eta gizarte-ingurunea izateko haien jarduera garatzeko eta ekonomia sustatzeko asmoz (Ahrens, 2002).

Arlo horretako politiken barne honako hauek sar daitezke:

- Teknologia-politika.
- Enpresen arteko elkarlana eta bateratze-prozesuak sustatzea.
- Lehia babesteko politika.
- Kontsumitzaileen informazioa, eskubideen babesa, etab.
- Lan-indarraren kualifikazioa.
- Azpiegiturak.

Oro har, lehiarako enpresek behar duten ingurunea sortu eta sendotzea da industri politika kontzeptu honen helburua.

Bestaldetik, industri politika esku-hartzaileen esparrua egongo litzateke. Honen arabera, helburu zehatzak jartzen zaizkio industri jarduerari eta helburu horiek lortzeko zenbait tresna erabiltzen dira, horietako asko koertzitiboak (derrigorrezko salneurriak, ekoizpenerako mugak, etab.). Pizgarriek ere (diru-laguntzak, zergak) garrantzi handia dute industri politika esku-hartzaileetan.

Industri politika esku-hartzaileen helburu horien artean hauek aipa daitezke:

- Garrantzi estrategikoa duten ondasun edo zerbitzuen horniketa ziurtatzea (defentsarako horniketak, elikagaiak, energia...).
- Industriaren inbertsioa interesgarritzat jotzen diren sektoreetara bideratzea.

- Industriaren inbertsioen banaketa hobetzea, batez ere geografi ikuspuntu batetik.

Sailkapen hori, jakina, ez da guztiz zehatza. Adibidez, sektore-politika esku-hartzailea izan daiteke, baina baita sektore batzuek behar duten ingurunea sustatzeko asmo hutsekoa ere eta, beraz, merkatuko industri politikan kokatzeko modukoa.

Herralde batetik bestera oso ezberdinak dira industri politikak. Merkatukoak leku batzuetan, esku-hartzaileak besteetan, etab. Hori dela-eta, industri politikaren kontzeptua zehazteko orduan, oso termino orokorrak erabili dira. Adibidez: «Helburu batzuk eskuratzeko asmoz, industria-sektorearen eta haren jardueraren gaineko erakunde publikoen ekintza zuzenen multzoa» (Gonzalez Rendon, 1994).

Ekintza «zuzenak» esatean, hainbat zalantza sortzen dira industri politikaren esparrua zehazteko orduan.

Batzuen ustez, industria-sektoreari zuzenki bideratutako ekintzak baino ez dira sartu behar industri politikaren esparruan. Ekonomiarentzako helburu orokorrak dituzten ekimenak industri politikaren kanpo geratu beharko lirateke. Adibidez, enplegu-politika, zerga-politika, diru-politika, azpiegiturak, etab.

Hala ere, esparru horiek guztiak, industri politikaren barne geratuko lirateke, adibidez, industria-inbertsiorako zerga pizgarriak, industria-sektore batzuetan langileei bideratutako prestakuntza-ekintzak, industria-sektore zehatz batentzat edo batzuentzat eraikitako azpiegiturak, etab. Hau da, politika horien barne industriara zehazki bideratuta dauden ekintzak, planak eta politikak.

Kontzeptu hauek erabiltzeko orduan sor daitezkeen zalantzen ondorioz, industri politikaren kontzeptu batzuetan sartu ohi dira, adibidez, azpiegitura-, enplegu-, berrikuntza- edo ingurumen-politikak, eta beste batzuetan ez (Bianchi eta Labory, 2006).

Bestaldetik, industri politikaren barne, printzipioz, erakunde publikoen ekintzak eta politikak sartzen dira, eta ez erakunde pribatuenak. Baina sartzen dira, noski, erakunde pribatu batzuen jokabideetan eragiteko erakunde publikoek hartzen dituzten erabakiak. Bai industri arloko enpresen kasuan, baita enpresarien elkarte, ikergune, eta abarren kasuan ere.

Esan dugunez, industri politikaren funtsezko helburua, jakina, industria-sektorea da. Hala ere, behin baino gehiagotan, industria eta zerbitzuen sektoreen multzoarekin loturik erabiltzen da «industri politika» kontzeptua. Ikuspegi tekniko batetik, jakina, egokiagoa izango litzateke, beharbada, «enpresa-politika» esamoldea, baina industri politika guztiz zabaldua dagoenez, horretan oinarrituko gara testu honen edukiera azaltzeko orduan. Edonola ere, gehienetan, oso sektore konkrituak dira industri arlotik kanpokoak izanik industri politikaren barne kokatzen direnak. Adibidez, enpresentzako zerbitzu-sektorea, etab.

1.2. INDUSTRI POLITIKAREN NORABIDE BERRIAK

Interes handia egon da herrialde guztietan industri politikaz azken hamarkada hauetan. Arrazoi ezberdinak egon dira interes orokor hori pizteko.

Alde batetik, Europar Batasunaren eraketa-prozesuaren ondorioz gertaturiko aldaketa politikoengatik, ahalegin berezia egin behar izan dute estatuek eta erregioek bakoitzaren industria babestu eta sustatzeko tresnak eta prozedurak berraztertzeke. Hau da, estatuen eta erregioen industri politika testuinguru politiko berri honetan zein izan behar den aztertzeke orduan.

Europar Batasunaren eraketaren ondorioz, erregioen garapenak ere berebiziko garrantzia hartu du industri politikan. Alde batetik, industri egiturarekin erregioek duten hurbiltasunagatik eta, bestaldetik, erregioen arteko garapen-mailak orekatzeko sentitu den beharragatik eta landu diren politika eta arauengatik ere.

Bestaldetik, hirurogeita hamar/larogeiko hamarkadetan gertatutako krisialdian eta Mendebaldeko ekonomien orduko berregituraketan, hainbat aldaketa gertatu ziren industriaren betiko sektoreetan: siderurgia, ontzigintza, ehungintza, etab. Industri politikek berebiziko garrantzia izan dute prozesu horietan eta, zehazki, prozesu horiek arrakasta izateko edo porrot egiteko orduan.

Aldaketa teknologikoa, bestaldetik, gero eta garrantzi handiagoa izaten ari da industri garapenean. Sektore gehienetan, gero eta berregituraketa bizkorragoak gertatzen ari dira industria-prozesuetan, kostuetan, etab. Beraz, teknologia-politikak ere gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira politika ekonomikoen barne.

Azken bi hamarkadetako nazioartekotze-prozesuaren ondorioz, hainbat erronka berri azaldu zaizkio Mendebaldeko estatuen industri politikari. Batez ere, herrialde emergenteen lehia, deslokalizazio-prozesua eta azken horiek ekonomia osoan izan duten eragina².

Azkenik, finantza-krisialdia lehertzean, industri egiturak herrialde bakoitzean duen pisuaren eta aurrera jotzeko duen aukeraren ondorioz, azken hamarkada hauetan jarraitutako industri politikak berraztertzen ari dira Mendebaldeko ia-ia herrialde guztietan.

Hamarkada hauetako faktore hauengatik guztiengatik eta azken urteetako beste batzuegatik, mende berriaren lehenengo urteetatik, behin eta berriz, industri politikarako esparru berriaz hitz egin da, faktore anitzetan oinarrituta. Aipatu ditugun guztiak, jakina, eta aipa daitezkeen beste batzuk ere:

2. Oro har, globalizazioak politika ekonomikoetan duen eragina aztertzeke, ik. (Cohn, 2008).

- Zenbait herrialdetan, estatuen eta erregioen arteko aginpideen banaketa.
- Europar Batasunaren esku utzitako aginpideak industri politikaren arloan.
- Globalizazioa.
- Enpresa-jardueraren malgutzea.
- Zerbitzuen sektoreak gero eta pisu handiagoa izatea ekonomian.
- Informazio eta komunikaziorako teknologiek gero eta garrantzi handiagoa izatea.

Oro har, norabide-aldaketa handia izan dute industri politikek Mendebaldeko herrialdeetan azken urteetan. Lehenago industri politikaren ardatzak laguntza zuzenak eta sektore zehatz batzuei bideratutakoak baziren ere, gero eta gehiago enpresen ingurunea hobetzerantz bideratzen dira politikak, eta batez ere industri politika bakoitzari dagokion herrialde/lurraldeko enpresa ingurunea hobetzerantz. (Sala Ríos, 2005).

Aurrerago zehaztuko dugunez, ez bakarrik industri politika, politika horien esku-hartze mailak ere oso ezberdinak dira herrialde batetik bestera.

Egia esan, marko berri hau goitik behera aldatu da finantza-krisialdiaren leherketaren ondorioz. Ekonomiaren krisialdi orokorra eta industria salbatzeko beharren ondorioz, berebiziko garrantzia hartu du berriro industri politikak, politika ekonomikoaren helburuen artean. Hori bai, enpresa-egitura indartu gabe, dagoeneko martxan dagoen egitura babestea —salbatzea— beste helbururik izan gabe.

Oro har, merkatu librea eta ekimen politikoa batu behar dira industri politikaren kontzeptuan. Biak dira beharrezkoak eta biak osagarriak. Industri politikaren behar eta egokitasunean sinetsi behar du gobernuak. Eta, bestaldetik, erabaki ausartak edo arriskutsuak hartu behar direnean hartu behar ditu ere. Industri politikaren beharra ulertu ahal izateko, gobernuek Mendebaldeko ekonomietan duten pisua (BPGren % 40-% 50) baino ez da kontuan hartu behar. Sektore batzuetan, eskaera osoaren erdia baino gehiagora heltzen da gobernuaren eskaera (Bangemann, 1992). Beraz, industri politikaren beharra onartzeak ez dakar derri-gorrez gobernuaren esku-hartzea, oro har, handitzea. Alderantziz, gobernuek dituzten pisua eta ardurak ezagutzea eta horren ondorio nabariak ulertzea baizik ez da.

1.3. INDUSTRI POLITIKAREN HELBURUAK

Ikuspegi orokor batetik, honelako helburu orokorrak dagozkio industri politikari:

- Industriaren lehiakortasuna handitzea.
- Industri jardueraren hazkundera.

- Industri egitura mantentzea.
- Lurraldeen arteko industria egituraren hedapena orekatzea.

Hasiera batean, industriaren hazkundera bera aipatu ohi zen industri politika-ren helburu bakar moduan.

Baina helburu hori ez dator bat gaur eguneko industri politiken benetako helburuekin.

Alde batetik, industriaren hazkundera politika publikoen beste helburu batzuk hartu behar ditu kontuan. Adibidez, ingurumena, natur baliabideak, etab.

Bestaldetik, industri garapenak, berez, epe luzeko proiektzioa/ikuspegia behar du. Epe laburreko industri garapenak, zenbaitetan, ez du ziurtatzen epe ertain eta luzekoaren oinarriak eraikitzen ari direnik.

Nahiko nabaria da hau, adibidez, erauzketa-industrien kasuan. Zenbaitetan, herrialdean lehengai mineral batzuk izateak industria-sektore bat edo batzuk eraikitzeko oinarria izan da. Baina bestetan ez. Batzuetan, herrialdeko lehengaiak erautzi, beste herrialde batera eraman eta bertan prozesatu dira —belaunaldietan batzuetan—, jatorrizko herrialdeko lehengaiak agortu arte.

Oinarrizko industri egitura garatu duten herrietan, industriaren hazkundera bera gabe, industri jardueraren lehiakortasuna da bilatu izan den helburua. Hazkunde kuantitatiboa barik, hazkunde kualitatiboa beraz. Ikusiko dugunez, herrialde garatuetan dagoeneko ez da hartzen helburutzat industria-sektorearen lanpostu kopurua handitzea edo ekonomia osoan industriak duen pisua handitzea, baizik eta langileko balio erantsia handitzea eta, batez ere, beste herrialdeetako industriarekiko lehiakortasuna ere. Horren garrantzia loturik dago, neurri handi batean, azken hamarkada hauetan gertaturiko ekonomien irekiera eta globalizazio-prozesuarekin.

Apur bat gehiago zehaztu nahi izatekotan, honelako kontzeptuak aipa daitezke industri politikaren helburu gisa:

- Ekonomiaren produktibitatea eta lehiakortasuna handitzea.
- Langabeziaren aurka aritzea.
- Jarduera-tasak handitzea.
- Ordainketen balantzaren osaketa hobetzea.
- Lurraldeen arteko desorekak murriztea.
- Barneko eta atzerriko inbertsioak handitzea.
- Kapitalen ihesa murriztea.
- Energiaren horniketa ziurtatzea.

Eta, zehazki, sektore-politikaren ikuspegitik:

- Sektore berrien garapena sustatzea.
- Hazkunde-prozesuan edo atzeraldi-prozesuan dauden sektoreetan esku hartzea (OECD International Futures Programme, 1991).
- Sektore zehatz batzuetatik erretiratzea.
- Jarduera edo enpresa zehatz batzuk sustatu edo sendotzea.

Azken hamarkadetan, gero eta gehiago, zalantzan jarri dira hainbat herrialde-tan garatu ziren sektore-politikak —batez ere, merkatu librearen ikuspegitik— eta, horren ondorioz, hauek proposatzen ari dira industri politikaren funtsezko helburu gisa (Sala Ríos, 2005):

- Industria-egituran enpresa txikiek duten garrantzia kontuan hartu eta horiei laguntzeko asmoz, eta enpresaren kanpoko faktoreak indartzeko asmoz, laguntza-programa bereziak martxan jartzea.
- Ikerkuntzako azpiegituren garapena sustatzea.
- Ezagutza- eta informazio-gizartearen jarduerak indartzea.
- Lurraldearen kontzeptua lantzea, lehiakortasunaren kontzeptuarekin loturik. Horretarako, sustatu behar diren esternalitate-gastuen kanporatze guztiak hartu behar dira kontuan: hezkuntza, prestakuntza eta ikerkuntza edo zerbitzuetarako azpiegiturak ere.

Sailkapen honetan, ikusten denez, merkatuko industri politikaren kontzeptuak erabiltzen dira batez ere. Hau da, industriaren ingurunea sortu eta sendotzeko helburuak neurri handi batean. Eta, batez ere, lehiakortasuna sendotzeko helburuarekin. Neurri handi batean, nazioarteko merkataritzak eta kapital-merkatuek hartu duten indarraren ondorioz. Oso zaila da industri ekimen edo enpresa-sektore baten etorkizuna, erronkak edo lan-ildoak ondo aztertzea herrialdetik kanpoko merkatu eta lehiakideak kontuan hartu gabe.

1.4. INDUSTRI POLITIKAREN BEHARRA

Azken hamarkada hauetan, zenbaitetan, zalantzan jarri da industri politikaren kontzeptua, merkatu librearen politikaren aurkakotzat harturik. Iritzi horien arabera, industri politikarik onena «industri politikarik ez izatea» izango litzateke. Nahiz eta horren muturrekoak ez izan, horien antzeko irizpideek oihartzun handia izan dute gure inguruko politika ekonomikoetan.

Hasiera batean, merkatu librean ohiko kontzeptuen arabera, industri politika, printzipioz, merkatu librean eta sektore eta herrialdeen arteko lehiaren aurkako ekimena izan daitekeela ematen du.

Baina, merkatu libreen ikuspegitik ere, egon badaude logika horri aurre egiten dioten kontzeptu batzuk:

- a. Industri politika, hasiera batean, lehia babesteko politika bera izan daiteke.
- b. Industri politika baten oinarriak, hain zuzen, lehian azaltzen diren hutsu-neak konpontzeko edo orekatzeko tresnak izan daitezke. Bai sektoreen artean, bai eta herrialdeen artean ere.
- c. Merkatu librearen kontzeptuak baliagarriak dira oro har, baina muga batzuen barne.

Industri politika tresna egokia izan daiteke, adibidez, nazioarteko merkataritzan sortzen diren desoreka «artifizialak» zuzentzeko edo orekatzeko.

Desoreka «artifizial» horien artean, hasteko, enpresa konkretuen dumping delako politikak egon daitezke. Oso aztertua izan da arazo hori eta, beraz, nahiko landuak horren inguruan erabili ohi diren kontzeptuak.

Gutxiago landu da «dumping soziala» delakoa. Hau da, herrialde batzuetako enpresak, duten kostu sozial edo politiko txikiagoengatik, lehiakorrangoak bihurtzen dira. Arlo honetan, bi arazo ditugu:

- Alde batetik, enpresa bakoitzak, bere lan-kostuak kudeatuz, lortzen dituen abantaila konpetitiboak. Kasu honetan arrazoi objektiboak egon daitezke esateko baietz, abantaila konpetitibo horiek onargarriak eta errespetagarriak direla merkatu libreko lehian.
- Bestetik, estatu bakoitzaren politika sozialen ondorioz lortzen diren abantaila konpetitiboak. Nahiz eta merkatu librearen defendatzaileek ez onartu, abantaila konpetitibo hauek ez dira onargarriak lehiaren ikuspegitik. Derrigorrezkoak izan beharko lirateke industri politikaren neurri zehatzak abantaila konpetitibo hauek konpentsatzeko. Hau ez bada onartu, edo ez bada gauzatu hainbat industri politikatan, taldeko interes zehatzak atzetik egon direlako izan da, neurri handi batean (beste horrenbeste esan daiteke dumping «fiskala» delakoari buruz).
- Azkenik, ez dugu ahaztu behar dumping «politikoa» edo, nahiago bada, dumping «demokratikoa» delakoa. Herrialde batzuek epe laburreko abantaila konpetitibo nabariak lortzen dituzte herrialdearen egitura diktatorialaren ondorioz —sindikatuak debekatzeagatik, etab.—. Onargarriak dira abantaila horiek merkatu librearen ikuspegitik? Ziur asko ez.

Estatuen jarduerak, beraz, etengabeko distortsioak sortzen ditu nazioartemailako merkatu librea. Bidezkoa da ziur asko, eta egokia, desoreka horiek konpentsatzeko asmoz onartu eta bideratzen diren industri politikak ezartzea. Bestela, epe luzera, gureak egin du gure gizartearen egitura demokratikoan, egitura sozialetan, industria-egituran, etab.

Bestaldetik, antzeko zeozer gertatzen da, nolabait, herrialde bakoitzaren barne, estatuaren jardueraren ondorioz sortu ohi diren desoreka konpetitiboen ondorioz. Laguntza zuzenen bidez, esternalizazioak onartuz, etab. Estatuak sortzen dituen desoreka horiek industri politika konpentsatzen arduratzen hastea guztiz logikoa izan daiteke ere.

Egia esan, globalizazioaren ondorioz, ohikoak dira, eta pisu handikoak ere, nazioarteko merkataritzaren liberalizazio osoaren aldeko adituak eta iritzi-taldeak. Ideologia «monetaristak» eta nazioarteko korporazio askoren interesen ondoriozkoak direnak, neurri handi batean.

Hala ere, nolabaiteko industri politika baten beharra onartzen dute iritzi gehienek (Elsner eta Groenewegen, 2000). Esan dugunez, lehia babesteko politika bera, industri politika mota bat da. Azken urteetan, gero eta gehiago, industri politikaren errealitatea eta premia gero eta gehiago onartzen da.

Hala ere, industri politika onartzea Mendebaldeko estatu guztien errealitatea onartzea baizik ez da. Merkatu librearen aldeko jokabide gogorrenak nagusitu diren urteetan ere, Europako estatu guztiek, izen bat edo beste bat erabiliz, industri politika sendoak landu eta gauzatu dituzte³.

1.5. INDUSTRI POLITIKAREN LURRALDE-ESPARRUA

Industri politikaren kontzeptuzko azterketa hasteko orduan, nahitaezkoa da dagokion esparru geografikoa kontuan hartzea.

Ez da gauza bera, jakina, industri politika gauzatzea udal-esparruan, erregio batean, estatu batean edo nazioarte mailan (Europar Batasunaren eremuan adibidez).

Alde batetik, zeharo ezberdinak dira esparru politiko bakoitzeko arau-agin-pideak eta aginpide exekutiboak. Kasu bakoitzeko industri politikaren tresnak dagokion erabakitzeko gaitasunari mugatu behar zaizkio, noski.

Bestaldetik, industri politikaren helburuak, sektoreen araberako espezializazioa, etab. zuzenki baldintzatzen ditu esparru geografikoak.

Nahiz eta egia izan ikuspegi teoriko batetik industri politikaren helburuak eta tresnak oso modu orokorrean aipatzen direla, industri politika bakoitzari dagokion ezarpenerako esparru politikoa kontuan hartu behar da nahitaez kontzeptu horiek guztiak ondo interpretatzeko.

3. Nahiz eta, nazioarteko harremanetan, behin baino gehiagotan, industri politikaren kontzeptu bera alboratu. Nahiko nabaria izan zen hipokresia-joera hori Europako hainbat estatutan. Adib., Alemaniak arlo honetan zuen jokabidea aztertzeko, ik. (Bangemann, 1992).

Industri politika berrietan, beraz, berebiziko garrantzia dute lurraldeak eta lurralde-egiturak. Ikuspegi horretatik, hauxe izan ohi da politika hauen helburua: lurralde/eskualde zehatz batean, kanporako ekonomiak/esternalitateak sustatzea, lurralde horretan lan egiten duten enpresen eraginkortasuna, etekinak eta berrikuntzarako ahaleginak sustatzeko asmoz (Usai eta Paci, 2000) (Marshall-en «industria-distrituak» direlakoak. Marshall-en ustez, eskala handiko ekoizpenaren aurrean, eredu alternatibo eta eraginkorra zen hau).

Lurralde-eredu hauetan, hiru dira enpresa txikien eraginkortasuna sustatzeko politiken oinarriak funtsezkoenak:

- a. Enpresa txiki horiek lurralde berean kokatuta egotea.
- b. Ahal izanez gero, enpresa horien jarduerak osagarriak izatea, produktu berberen ekoizpen-prozesua osatzeko nahikoak. Horrela, aldi berean, elkarlana eta lehia sustatzen dira.
- c. Kanporako ekonomien/esternalizazioaren eskaintza indartsua: eskulanaren ugaritasuna eta kualifikazioa, enpresarako zerbitzuak...

Industria-eskualde hauen ereduak, adibidez, Italian, Alemanian, Danimarkan, AEBn eta Espainiako Estatuan aurkitzen dira.

Industri politika berri hauen oinarri teorikoak, garapen endogenoaren teoriekin lotzen dira, neurri handi batean. Teoria horien arabera, ikusiko dugunez, lurralde baten ekonomia-hazkundera, batez ere, bertako ezagutzen metaketa-prozesuarekin lotzen da, bai eta historian zehar sortzeko gai izan den berrikuntzen ikasketa eta hedapenerako gaitasunarekin ere. Beraz, lurralde bakoitzaren ekonomia-hazkundera baldintzatzen duten faktore funtsezkoenak endogenoak dira.

Horrela, Krugman-ek (Krugman, 1995) aspaldi garatutako teoriaren arabera, enpresak leku batean edo bestean kokatzeko orduan eragina duten funtsezko faktoreak hauek izan daitezke: lan-indarraren merkatua, horniketarako tokiko eskaintza eta informazioaren mugikortasuna. Teoria horien arabera, kanpoko ekonomiak erabiltzeko asmoz batez ere kokatzen dira enpresak lurralde zehatz batean. Beraz, egon badaude arrazoiak kanporako ekonomiak/esternalitateak sustatzen dituzten industri politikak martxan jartzeko.

1.6. INDUSTRI POLITIKAREN TRESNAK

Politika ekonomikoaren tresna guztiek dute eragina industri egituran, jakina. Baina, modu zehatzago batean, honako hauek aipa ditzakegu industri politikaren berezko tresna bezala:

- Laguntza eta pizgarri zuzenak: zergen aldetikoak edo subentzioak, hainbat helbururekin (berrikuntza sustatzea, sektore-berregituraketa, esportazioa, lanpostuak sortu edo mantentzea...).

- Muga-zergak.
- Administrazioaren burokrazia murriztea, enpresa-jarduerak errazteko.
- Lanbide Heziketa sustatzea.
- Kontsumoa sustatzeko publizitate-kanpainak.
- Enpresa-ekimen berriak abiaraztea.
- Azpiegiturak hobetzea: industriarako lurra, komunikazioa, garraioa, energia, hezkuntza...
- Nazionalizazioak.
- Privatizazioak.
- Estrategikoak diren enpresak erosi edo saltzea (edo horrelako eragiketak errazteko laguntzak bideratzea).

Bestaldetik, aukeratzen diren oinarritzko helburuen ikuspegitik, honelakoak izan daitezke industri politikak:

- Informaziozkoak (argitaratzeak, datu-baseak, aholkularitza).
- Inbertsioa sustatzekoak (zergen aldetiko laguntzak eta subentzioak).
- Esportazioa sustatzekoak (informazioa, aholkularitza, sustapena, zergak, subentzioak...).
- Kalitatea sustatzekoak (normalizazioa, egiaztagiria ematea...).
- Energia-arlokoak.
- Ingurumenekoak.

Bestaldetik, garrantzi handikoa da ere, industri politiken barne, egin beharreko aukeraketa hau: egoera zailean dauden enpresei laguntzak ematea edo lehiakorrak edo etorkizun onena duten enpresei laguntzea (Burton, 1983).

2. Lehia babesteko politika

2.1. LEHIA BABESTEKO POLITIKAREN EGITEKOA

Behin baino gehiagotan, industri politikaren helburuak lehia librearen eragin ezkorrei aurre egiteko beharrarekin eta erakunde publikoen esku-hartzearen beharrarekin ere lotu dira batez ere. Horretarako ezarri dira, adibidez, nazioarteko merkataritza mugatu eta arautzeko politikak, industriarako laguntzak, etab.

Hala ere, behin eta berriz ikusiko dugunez, ohikoa da lehia babesteko politika industri politikaren alderdi baten moduan azaltzea ere.

Lehia, neurri batean, merkatu edo sektore bateko egoera bat da. Egoera horretan, ondasun eta zerbitzuak eskatu eta eskaintzeko aske dira ekonomi eragileak, nori erosten edo saltzen dioten erabakitze aukera izanik. Lehia-egoerak sortzeko, jakina, derrigorrezkoa da merkatuan lehian dauden erakunde pribatu anitz daudela ziurtatzea, horretarako beharrezkoa den lege- eta instituzio-egitura mantenduz. Eta, ikusiko dugunez, merkatu/sektore bakoitzaren aniztasuna mantentzea ere da derrigorrezkoa, lehia babesteko politika egokien bidez (Tisdell eta Hartley, 2008).

Teoria-mailan, sektore bat lehiakorra dela ziurtatzeko orduan, hauek izan daitezke kontuan hartzeko faktoreak:

- Sektorean diharduten enpresen aniztasuna.
- Ekoizkinen homogeneotasuna. Askotan, kalitate hobea eskuratzen duten produktuek merkatu berriak sorrarazten dituzte. Industria transformatzailean erlatiboa izan ohi da homogeneotasun hori eta, batez ere, lehengaietan eta nekazaritzako produktuetan aurkitzen da gehienbat.
- Informazioaren gardentasuna (bezeroentzat batez ere). Batez ere, beste eragileei buruzko informazioa, bai eta ondasun/zerbitzuari buruzkoa ere. Informazioa eskuragarria izan behar da modu errazean eta kosturik gabe.

Bestaldetik, sektoreen arteko lehia dela-eta, bi faktore hauek aipatu dira ere.

- Sektoretik ateratzeko eta sektorera sartzeko askatasuna, oztopo administratibo zein teknikorik gabe.
- Ekoizpen-faktoreen eskualdatze askea: bai lanaren merkatuan, bai eta kapitalaren merkatuan ere.

Bestaldetik, nabaria da ekonomi azterketa askotan ez zaiela arreta berezirik jartzen ahalmen politikoa eta merkatu-ahalmena direlako alderdiei. Nahiz eta jakin «lehia perfektua» delakoa erreferentziazko idealizazioa baino ez dela, eta, gaur eguneko merkatuaren errealitatean, eta ahalmenarekin loturiko alderdi bi horien ondorioz (ahalmen politikoa eta merkatu-ahalmena), merkatuaren lehian dauden hutsune eta akatsak nabariak eta garrantzi handikoak izan.

Industria-mailako lehiaren hobekuntza, jakina, onuragarria da kontsumitzai-learentzat, baita —logikoki— industriaren lehiakortasunarentzat berarentzat ere. Lehia gero eta handiagoa izanik, aukera gehiago enpresa horiek efizienteak izateko, salneurriak txikiagoak eta ekoizkinen aniztasuna eta kalitatea handiagoak.

Bestaldetik, lehia babesteko politikan, askotan, zerbitzuen liberalizazioa izan ohi da helburu funtsezko bat. Liberalizazio horrek, aurreratzen duen neurrian, inflazioan, ekonomian eta gizarte osoan du eragina, baina, bestaldetik, industriaren gastuen murrizketan du eragin zuzena, jakina, lehiakortasuna indartuz.

Lehia babesteko politikek zaindu ohi dituzten enpresa-jarduerak hauek dira batez ere:

- Lehia mugatzen duten enpresen arteko hitzarmenak edo «kartelak» (EBko Itunaren 81. artikuluan arautua).
- Monopolioak/oligopolioak edo monopolioak sortzeko ahaleginak.
- Merkatuaren mendekotasuna sortzen duten enpresen bat-egite eta erosketak.
- Merkatu-jardueraren ikuspegitik bidezkoak ez diren beste motatako jokabideak.
- Europar Batasunaren ikuspegitik, beraien enpresei emandako eta baimenduta ez dauden kide diren estatuen laguntzak. Hori bai, kide diren estatuen arteko lehia eraldatzen duten neurrian.

Lehia babesteko edo lehia faltaren ondorio ezkorrei aurre egiteko industri politikaren tresna funtsezkoak hauek dira:

- Lehia mugatu edo eraldatzen duten enpresa-eragiketak debekatu edo arautzea.
- Salneurri-politika bereziak ezartzea. Batez ere, estrategikoak diren sektoreetan edo monopolio- edo oligopolio-egoeretan dauden sektoreetan.
- Lehiaren distortsioa alboratzen duten edo konpentsatzen duten politika fiskalak sustatzea.
- Monopolio- edo oligopolio-egoerak identifikatu eta murriztea.
- Estatuaren arau eta erabakiak onartzeko orduan, lehiaren aldetiko ondorioak neurtzeko azterketa berezi bat egitea.

Lehia babesteko politika, oro har, onartua dago gaur egun bai arlo politikoan bai teknikoan. Mendealdeko estatu guztiek lehia babesteko politika garatuak dituzte, dagozkien legedi, prozedura eta egitura publikoekin.

Hala ere, egia da kritika batzuk sorrarazi dituela lehia babesteko politikak.

Alde batetik, batzuen ustez, lehia babesteko politikek ez dute kontuan hartzen globalizazio-prozesua. Prozesu horren ondorioz, mundu-mailakoak bihurtu dira hainbat sektore eta ikuspegi nazional, europar, etab. ez dira nahiko gertaera ekonomiko hauen funtsezko izaera ulertu ahal izateko.

Beste batzuek azpimarratu dute ezen lehiaren oinarrizko irizpideak ez direla baliagarriak pertsonen osasuna edo segurtasuna zaintzeko zerbitzuen kasuan. Beste arlo batzuk, hezkuntza, kultura, komunikabideak, etab. ere aipatu dira.

Batzuen ustez, lehia babesteko politikek ez dituzte kontuan hartzen Mendealdeko herrialdeen gaur eguneko egitura politikoak. Enpresa handiek duten ahalmen politikoa kontuan harturik, erraz aurreikus daiteke lehia babesteko politika hauen ohiko porrota eta desoreka. Politika hauek gauzatzeko orduan, erraza da aurre egitea enpresa txikien jokabide batzuei baina oso zaila enpresa handiek lehia kaltetzeko gauzatzen dituzten jarduera eta ekintzei.

Azkenik, beste aditu batzuen ustez, lehia babesteko politikek ez dituzte modu egokian kontuan hartzen politika horien arriskuak enpresen kostuak modu nabarmenean handitzeko. Alde batetik, produktu edo zerbitzuak hornitzeko behar diren azpiegiturak biderkatu behar direlako. Bestaldetik, publizitate-gastuak ere biderkatzen direlako. Azkenik, kapital-merkatuan sortzen diren zailtasun handiagoengatik ere.

Hala ere, oro har, ekonomista klasikoekin hasita, lehia babesteko politiken ondorio kaltegarri horiek ondorio onuragarriak baino txikiagoak direla onartzen da, lehia murriztearen kostuak aurrekoak baino askoz handiagoak direlako.

Norbanakoen ekonomi askatasunak, jakina, interes publikoaren mugak ditu. Eta zuzen loturik dago hori lehiarekin. Lehia, neurri handi batean, ondo banaturik dagoen ekonomi ahalmenaren egitura da. Erakunde publikoek ahalmen pribatuaren muga horiek gorde behar dituzte, merkatuaren gutxieneko efizientzia ziurtatzeko eta gizartea ekonomi gehiegikerietatik babesteko.

Lehia babesteko politiken onurak anitz dira: kontsumitzailea babestea, gizarte-ahalmena birbanatzea, lehiakideak babestea edo hornitzaileen eskubideak ere defendatzea. Azkenik, Europar Batasunaren kasuan, egon badago beste helburu bat: Batasunaren barne merkatu bakarraren eraketa ziurtatzea.

Ez dugu ahaztu behar lehiarik gabe ez dagoela zentzurik duen merkatu-ekonomiarik. Lehiarik gabe erakunde pribatuak ez dira publikoak baino eraginkorragoak.

Lehia babesteko politikaren helburua, beraz, hauxe da: politika publikoen bitartez merkatuak behar dituen gutxieneko lehia-egiturak gordetzen direla ziurtatzea. Enpresek duten merkatu-ahalmenak gizarte osoan duen eragina kontuan hartuta, lehia babesteko politika ez da bakarrik ekonomi arloko tresna garrantzitsu bat; politika honen ondorio eta garrantzi politikoak ere nabariak dira.

Helburu horiek lortzeko asmoz garatzen den lehia babesteko politika eraginkorra izateko, estatuaren hiru botereak egon behar dira inplikatuak: legebiltzarrak, botere eragilea eta auzitegiak.

Hala ere, azken hamarkada hauetan, lehia babesteko politiken betiko helburuak zalantzan jartzen hasi dira nolabait. Globalizazio-prozesuaren ondorioz, hainbat interes sortu dira bat-egite edo erosketa erraldoiak erraztearen alde. Behin baino gehiagotan, «nazio-interesa» aipatu da eragiketa horiek baimendu eta sustatzearen aldekoen partetik. Aditu batzuek lehia babesteko politiken nazioartemailako harmonizazioa proposatu dute, bai eta lehia babesteko politikak ezartzeko nazioartemailako aginte bat ere.

Ekonomi jarduera gero eta konplexuagoa da. Oso zaila da enpresen arteko hitzarmen edo eragiketaren ekonomi azterketetan ondorio zehatzak lortzea. Horrexegatik, lehia babesteko politikan onartzen diren arauak malguak izan behar dira derrigorrez, irizpideak emanez edo presuntzioak erabiliz, kasu konkretu bakoitzean azaltzen diren ekonomi kalte edo onurak ondo aztertu ahal izateko aukera emanez (Mendez eta Gonzalez, 2002).

2.2. LEHIA BABESTEKO POLITIKAREN JATORRIA

Zalantzarik gabe, lehia babesteko politiken jatorria AEBko zuzenbide eta politika publikoetan dago, «antitrust» izenarekin ezaguturiko politiketan. Antitrust politika horrek jatorri historiko argia du XIX. mendetik XX. mendera igarotzean. Hamarkada horietan nabarmena izan zen AEBn batez ere gertatutako enpresa handien arteko bat-egite eta erosketa-prozesua. Eta, horren ondorioz, sektore askotan, merkatuaren % 60, % 70 edo % 80 eskuratzea ez zen batere arraroa (General Electric, American Tobacco, DuPont, Nabisco...).

Egoera horren aurrean, handituz joan zen AEBn enpresa edo korporazio erraldoi horien aurkako gizartearen erreakzioa. Alde batetik, kontsumitzaileak, eta, bestetik, enpresa txiki eta ertainak izan ziren egoera horren aurka gero eta gehiago publikoki azaltzen hasi zirenak.

Orduan sortutako oligopolio horien aurrean proposaturiko politika publikoak ondoko hiru motatakoak izan ziren:

- a. Batzuentzat, egoera horiek «naturalak» ziren. Onartu egiten zen enpresa erraldoi horien gehiegikeriei aurre egin behar zitzauela, baina inoz ez

enpresaren neurriari berari. Ez zen bakarrik berez errespetatu behar zen gertaera natural bat, baizik eta, horren naturala izanik, ez zegoela horri aurre egiterik. Egoera horiei aurre egitea baliogabea izango litzateke. Iritzi hauen alde argi eta garbi azaldu zirenen artean Theodore Roosevelt bera egon zen.

- b. Horiekin batera, beste batzuen ustez, monopolio/oligopolio horien sorrera «indartsuenen biziraupena» baino ez zen. Ez zegoen oztoporik jarri beharrik haien aurrean.
- c. Hirugarren talde batek ez zuen onartzen aurrekoen planteamendua. Guztiz bidezkoa da oligopolioen ahalmenari aurre egitea. Ez da egia oligopolioak berez, modu naturalean hazi direnik. Artifizialki sortuak izan dira gehienbat. Egon badago puntu bat enpresen neurrian non efizientziatik harago joaten den, eta puntu horretara ailegatu bada ez da izan modu naturalean, trikimailu, influentzia pertsonal eta engainuen bidez baizik. Iritzi honen alde azaldu zirenen artean, Woodrow Wilson egon zen.

Lehia babesteko politiken garapena askoz beranduago gertatu zen Europan. Batez ere, II. Mundu Gerraren ostean; Alemanian eta Erresuma Batuan hasiera batean eta Europar Batasuna bera indartzeko helburuarekin geroxeago, Europar Batasuneko barne-merkatuaren eraginkortasuna ziurtatzeko asmoz.

Gaur ere, XXI. mendearen hasieran, batzuen ustez, industria erraldoiak ekonomi eraginkortasunaren ikurrak dira. Batzuen ustez, erraldoi bihurtu badira, «onenak direlako» baino ez da.

Beste batzuen ustez, eskala-ekonomien ondorioz, behar-beharrezko egiturak dira ekonomiarako. Eraginkortasuna eta neurri handia guztiz loturik daude eta.

Enpresa erraldoien efizientzia aztertzerakoan, gero eta jarrera zuhurragoak hartzen ari dira zientzia ekonomikoan. Gero eta gehiago onartzen dira, adibidez, malgutasun eta berrikuntzaren arloetan enpresa handiek dituzten zailtasun nabariak. Erantzuna ez da batere erraza eta ez dago horretarako erantzun erraz eta orokorrik.

2.3. BOTEREA ETA MERKATUA

Ekonomian, ondasun edo zerbitzu batek merkatuan duen salneurria aldarazteko gaitasuna da merkatu-ahalmena. Merkatu-ahalmena duen enpresa batek salneurriak igotzeko aukera izan ohi du, bezeroak, oro har, galdu gabe.

Teorian, merkatu perfektuetan, merkatuan lehian dauden enpresek ez dute merkatu-ahalmenik.

Gehienetan, salneurriak handitzeak eskaeraren kopurua jaistea dakar (eskaeraren kurba beherantzakoa izanik). Kasu hauetan, merkatu-ahalmenaren ondoriozko

eskaintza-murritzaketak baliabideen esleipen inefizientea (*deadweight loss*) sorrarazten du, lehia perfektuan gertatzen ez den moduan.

Zein da merkatu-ahalmenaren ondoriozko egoera horien guztien jatorria?

Hainbat arrazoi daude baina hauek dira gehienbat azpimarratu ohi direnak:

- a. Enpresa batek merkatuaren kuota handi bat eskuratzea.
- b. Monopolio-salneurriak.
- c. Esternalitateak.
- d. Zergak.
- e. Subentzioak.
- f. Gehieneko salneurriak.
- g. Gutxieneko salneurriak.

Hainbatetan, merkatuaren zati handi baten kontrola eskuratuz lortzen dute enpresek merkatu-ahalmena. Hala ere, egon badago beste faktore bat garrantzi handikoa dena, merkatua nolabait kontrolatzeko. Nahiz eta kontzentrazio handia egon merkatuan, zaila izango da merkatu hori kontrolatzea baldin eta merkatura sartzeko muga edo oztoporik ez badago edo muga horiek gainditzen errazak badira.

Oro har, eragile objektibo hauek egon daitezke sektore batean lehia-maila egokia arriskuan egoteko:

- Enpresa gutxik jardutea sektore horretan.
- Nahiz eta enpresa asko egon sektorean, egon badaude gutxi batzuk merkatu kuota handiekin.
- Sektorera sartzeko mugak.
- Eskaeraren elastikotasun txikia (salneurriak handitzeak ez baditu salmentak jaisten modu nabarmenean).

Ikusiko dugunez, merkatu-ahalmenak aukera ematen dio enpresari lehiaren aurkako jokabideetan sartzeko.

Hau dena, oro har, sozialki desagokitzat jotzen da. Hori dela-eta, herrialde guztiek dituzte merkatu-ahalmena eskuratu eta erabiltzeko enpresek duten gaitasuna murrizteko politika eta legediak. Lehia babesteko legedia edo antitrust delako legedia.

Politika publiko eta legedietatik aparte, batzuetan, auzitegi bereziak ezartzen dira ere legedi horiek interpretatu eta gauzatzeko asmoz.

Merkatu-ahalmenaren ondorioz, esan dugunez, aukera dute enpresek lehiaren aurkako jokabideetan aritzeko. Jokabide horietako batzuk, adibidez, hauek izan daitezke:

- «Dumping». Jokabide honen bidez oso salneurri murriztean —artifizialki txikia den salneurrian— saldu egiten da produktua edo zerbitzua, lehiakideak merkatutik ateratzeko asmoz, edo balizko lehiakide berriei merkatura sartzeko harresiak sortuz.
- «Produktuen arteko loturak», gure produktu baten erosleak gure beste produktu bat erosten nolabait derrigortuz.
- Gehiegizko gaitasuna (*overcapacity*), edo merkatura sartzeko beste mota bateko harresiak sorraraziz.

Merkatu zehatz bateko enpresa batek ere ez badu adierazgarria den merkatu-ahalmenik, enpresen arteko hitzarmenen bitartez («kartelak») lortu ohi dira orduan lehiaren aurkako jokabideak.

2.4. MERKATU-AHALMENA NEURTZEKO TRESNAK

Merkatu-ahalmena zenbatu edo neurtzeko, alde batetik, «kontzentrazio- edo bateraketa-ratioa» erabili ohi da eta, bestetik, Lerner indizea eta Herfindahl indizea erabili dira ere askotan.

Bateraketa-ratioa

Industri sektore baten bateraketa-ratioa n enpresa handien merkatu-kuotaren gehiketa da. Behin baino gehiagotan 4 (B_4) edo 5 (B_5) enpresen bateraketa-ratioa erabili ohi da.

Adibidez, B_4 70ekoa bada, sektore horren 4 enpresa handienek duten merkatu kuota osoa % 70ekoa da.

Datu horren arabera, sektore baten merkatu-egitura azaldu ohi da.

Lerner indizea

Lerner indizearen bitartez enpresa baten merkatu-ahalmena neurtzen da.

$$L = \frac{S - KM}{S}$$

L: Lerner indizea.

S: enpresak ezarritako merkatu-salneurria.

KM: enpresaren kostu marjinala.

Indize hau 1 eta 0ren artean mugitzen da. Indizea handituz doan neurrian, handiagoa da enpresaren merkatu-ahalmena (Lerner, 1934).

Interes handikotzat jotzen da indize hau enpresa bakoitzak bere merkatu-ahalmena neurtzeko orduan. Edo, baita ere, oso ondo ezagutzen den enpresa batena. Baina askoz zailagoa da indize hau erabiltzea enpresa askoren egoera aztertu behar denean. Hori dela-eta, lehia babesteko politiken barne, egokitzen hartu da indize hau teoria-mailan, baina salneurriei buruzko informazioa biltzea ez da batere erraza.

Herfindahl indizea

Herfindahl indizea oso erabilia da lehia babesteko politiken esparruan. Indize hau zenbatzeko, sektore bateko 50 enpresa handien (edo 50 baino gutxiago, besterik ez badago) merkatu-kuoten berbiduren batuketa egiten da.

Indize hau, teorian, Otik hurbil egongo da guztiz bananduta badago merkatu-kuota eta, alderantziz, 10.000tik hurbil, adibidez, monopolio baten kasuan. Indizea zenbat eta handiagoa izan, txikiagoa izango da sektore horren lehia-maila.

Beste erreferentziekin alderatuta, merkatu-kuotak, gehiketa egin aurretik, berbitu egiten dira. Beraz, enpresa handien neurria gehiago hartzen da kontuan.

Hauxe da erabili ohi den formula:

$$H = \sum_{i=1}^N K_i^2$$

Hemen:

H: Herfindahl indizea.

i: enpresaren identifikatzailea.

K: enpresaren merkatu-kuota.

N: enpresa kopurua.

Beraz, merkatu batean 10 enpresa badaude eta horietako bakoitzak merkatuaren % 10eko kuota badu, Herfindahl indizea izango da: $0,12 \times 10 = 1/10$ (edo, ehunekoetan: $102 \times 10 = 1.000$) (batzuetan, Herfindahl indizea adierazteko orduan, 0 eta 1 arteko esparruan kokatzen da).

Hala eta guztiz, lehia babesteko orduan indize hauek duten baliagarritasunak dagokien merkatu edo sektorea ondo zehaztea eskatzen du. Eta horretarako, batez ere, ekoizkin edo zerbitzuen ordezkagarritasuna kontuan hartzea derrigorrezkoa da. Bestaldekik, enpresa bakoitzaren merkatu-kuotaren geografiaren arabera banaketa ere hartu beharko litzateke kontuan ere.

Herfindahl indizea, adibidez, oso erabilia da AEBn.

2.5. LEHIAREN AURKAKO MERKATU-ERAGIKETAK

Kartelak/Lehiaren aurkako hitzarmenak

Sektore bereko enpresek etengabeko joera dute lehiaren aurkako hitzarmenak negoziatu eta ixteko.

Printzipioz, jokabide kaltegarri horien aurrean, anitz izan daitezke politika publikoek dituzten aukerak:

1. Lehiaren aurkako hitzarmenak legez ez-galdagarri bihurtzea.
2. Lehiakideen arteko hitzarmenak onargarritzat jotzea, nahiz eta lehiakide horien arteko lehia murriztu, baldin merkatu osoan, oro har, lehia-maila egokia badago.
3. Lehiakideen arteko hitzarmenak onargarritzat jotzea, horien bidez sortzen den merkatu-ahalmenarekin gehiegikeriarik ez dagoen bitartean.
4. Lehiakideen arteko horrelako hitzarmen guztiak debekatzeko, merkatuan duten benetako eragina kontuan hartu gabe, eta interes publikoaren aurkakoak direla frogatu behar izan gabe.

Oro har, argi geratu behar da, printzipioz, ez dela beharrezkoa hitzarmen horren ondorioz monopolio/oligopolio egoera bat sortzen dela egiaztatzea hitzarmena debekatu ahal izateko. Salneurriak zehazteko hitzarmen mota guztiak —edo gehienak— debekatu ohi dira.

Lehia babesteko politiken ohiko irizpidea hitzarmen mota guztiak debekatzeko da, zehaztu ohi diren salbuespenak salbu. Egia da ere salbuespen horiek, behin baino gehiagotan, presio- eta interes-taldeen indarrarekin loturik egon direla. Badaezpada, interes handikoa da salbuespen horiek ezartzea legebiltzarraren egitekoa izatea eta inoz ez epaile edo gobernuena.

Hala ere, lehia babesteko politiken ohiko akatsa aurkitzen dugu hemen. Ez du zentzu handirik enpresen arteko mota guztietako hitzarmenak debekatzeko alde batetik eta, bestetik, kokapen/egoera menderatzaile edo «kokapen/egoera menperatzaileen ondoriozko gehiegikeriak» kasu batzuetan debekatzeko eta beste batzuetan ez.

Bestaldetik, errealitateak behin eta berriz egiaztatu duenez, kartelen aurkako politikak ez du zentzu handirik bat-egiteen aurkako politika sendorik ez badago. Alderantziz, horrelako kasuetan, bat-egiteen aurkako politika sendorik ezean, merkatuaren kontzentrazioaren alde jokatu du argi eta garbi lehia babesteko politikak, enpresa handienen interesak babestuz eta enpresa txikien arteko hitzarmen guztiak edo gehienak debekatuz.

Europar Batasunaren lehia babesteko politiken esparruan, neurri bereziak ezarri dira hitzarmen horien aurkako politiken eraginkortasuna ziurtatzeko. Batez ere *leniency policy* delakoa, kartelen salaketak sustatzeko asmoz. Horren bidez, kartel bateko enpresa batek kartel hori salatzen badu, ez du isunik ordaindu beharko. 2008tik aurrera, horrelako hitzarmen batean parte izan direla onartzen duten enpresek ere isun txikiagoak jasoko dituzte.

Oligopolioak

Oligopolioetan, enpresa gutxi batzuek menderatzen dute merkatua/sektorea.

Noizbait esan da sektore batean lanean dagoen enpresa kopurua ez dela funtsezkoa sektore horren lehia-maila adierazteko. Hala ere, gehienetan, kontrakoa izan ohi da egia. Nahiz eta erreferentzia bakarra ez izan, sektore batean lehian dagoen enpresa kopurua oinarritzko erreferentzia izaten da azterketa hauetan. Sektorereko enpresa kopurua handia denean, askoz zailagoa izaten zaie biltzea, zer edo zertan bat etortzea edo hartutako erabakiak betearaztea.

Hala ere, sektore eta egoera bakoitza ezberdina da, jakina. Oligopolio bakoitzean dagoen enpresa kopurua garrantzi handikoa izanik, ez da gauza bera oligopolioa homogeneoa izatea ekoizkina estandar delako edo heterogeneoa ekoizkinak ezberdinak direlako.

Bestaldetik, oligopolioak «simetrikoak» dira kide diren enpresek antzeko neurria badute, edo, bestela, «asimetrikoak». Eta oso oligopolio ezberdinak azal daitezke ere enpresa horien kudeatzaileen jokabide edo izaeraren arabera: hitzarmenen aldeko joera edo izaera berjabekoak/autosufizienteak badituzte, etab.

Hala ere, garrantzi handikoa da kontuan hartzea oligopolio-egoeretan enpresaren jokabide «arrazionalak» kolusiora, debekatzen diren hitzarmen horietara daramala. Eta idatzizko hitzarmenetara ez bada, ahozko hitzarmenetara edo isilbidezko hitzarmenetara.

Herrialde gehienetan, esanbidezko —edo frogatutako— hitzarmenak debekatzen dira. Baina isilbidezko kolusio «tazitoak» antzeko ondorio kaltegarriak sorrazten ditu. Beraz, industri egitura oligopolistikoak, derrigorrez, oligopolioen «arrazoitasunera» darama, eta horren ondorio kolusiboetara, jakina.

Hori dena horrela izanik, zalantzan jar daiteke ea logikoa den gobernuen aldetik enpresei eskatzea arrazoiaren aurka jo dezatela oligopolio baten barne. Horrelako kasu askotan, industriaren egituraren logikak zuzen daramalako hitzarmen kolusorioetara.

Hau da: argi badugu hitzarmen kolusorio hauen eraginak kaltegarriak direla, zerbait egin beharko dugu oligopolioen sorrera ekiditeko, eta ez horrenbeste oligopolio baten barne naturalak eta arrazionalak diren jokabideak debekatzeko.

Monopolioak

Ohikoak dira monopolioak sektore berrien sorreran. Merkatu edo ekoizkin berri baten bidez, merkatu hori zabaldu duen edo ekoizkin hori asmatu duen enpresak sektore berri horren esparru osoa eskuratzen du, lehiakide berriak merkatura sartzen diren arte.

Horrelako prozesuak hainbat sektoretan gertatu ziren, adibidez, AEBn, XIX. mendetik XX. menderako aldaketan.

Monopolioak sortzeko prozesuak ulertzeko, garrantzi handikoak dira ere gobernuen arauak, zeren behin baino gehiagotan sektore horretarako sarreramugak sortu eta indartzen baitituzte.

Arauen bidez ez badira sortzen, «pseudomonopolioak» dira egitura ohikoenak. Kasu honetan enpresa handi gutxi batzuek talde gisa dute sektorea kontrolpean⁴.

Monopolioen aurreko politikak

Monopolioen aurreko jarrera ezberdina izan da ildo ideologiko bakoitzean. *Laissez faire* delakoaren aldekoen partetik konfiantza handia dago monopolioa interes publikoaren aurka jotzen duen momentutik aurrera, pixkanaka-pixkanaka, merkatu-ahalmena galduz joango dela. Ez da beharrezkoa, beraz, monopolioen aurka politika publikoen aldetik ezer egitea, ekonomia osoan zabaltzen delako lehiaren esparrua eta sektoreen arteko fluxuak ere etengabekoak direlako.

Beste batzuen iritziz, monopolioak ez dira debekatu behar enpresen ohiko eragiketen ondorio badira.

Beste iritzi batzuen arabera, eraginkorrak ez direnean debekatu behar dira monopolioak (gehiegizko salneurriak, etekin handiegiak... eta horrelako eragiketak azaltzen ez diren arte).

Bestaldetik, beste batzuen ustez, monopolioak onargarriak dira betiere erakunde publikoek sektore horretan duten esku-hartze maila handia bada, monopolioaren ondoriozko gehiegikeriak gertatzen ez direla ziurtatzeko moduan.

Azkenik, batzuen ustez, monopolioak, berez, debekatu behar dira.

Hala ere, hainbat adituk azpimarratu duten moduan, lehia babesteko politika, etengabeko subjektibismoan murgilduta egon nahi ez badu, ezin daiteke izan

4. Adib., AEBko sektoreei buruz, honako sektore hauetan igarri dira horrelako egoerak: automobilak, energia, elikagaien prozesuak, barazkien banaketa, telekomunikazioak, ikus-entzunezko ekoizpena, enpresentzako kontularitza-zerbitzuak eta, gero eta gehiago, banku-sektorea eta komunikabideak. Ik. (Adams eta Brock, 2004).

jokabide zintzo edo gaiztoei buruzko baieztapen «moral» hutsa. Ekonomi askatasuna eta ekonomi egitura lehiakorren aldeko baieztapen argia izan behar da batez ere.

Kartelen kasuan eztabaidagarriagoa izanik, monopolioen kasuan askoz adostasun handiagoa dago lehia babesteko politikaren mugak zabaltzeko beharraz. Monopolioen kasuan, nahiko argi dago lehia babesteko politika ezin daitekeela mugatu jokabide zehatzei aurre egitera eta, derrigorrez, desegokiak diren merkatu-egiturei beraiei egin behar diela aurre.

Egiaz, monopolioen errealitatean azaltzen diren jokabide desegoki guztiak arautzea oso zaila da. Egitura desegoki bera da berregin behar dena.

Alderantziz, egiturazko zenbait erabaki-hartzek —enpresak desegiteak, banatzeak edo desinbertsiorako erabakiak—, berez, sektore baten egiturazko baldintzak berregituratzeko aukera ematen dute. Horrela, behin baino gehiagotan, erakunde publikoen etengabeko esku-hartze edo zaintza beharrezkoak ez izatea lortzen da.

«Gehiegikeriez» baino arduratzen ez diren lehia babesteko politikak ere ez dira eraginkorrak izaten. Egoera monopolistikoa eskuratu eta gero, ez da beharrezkoa gehiegizko jokabideetan aritzea lehiari kalte egiteko.

Bestaldetik, salneurrien gaineko kontrola kaltegarria bada ekonomi ikuspuntu batetik, kaltegarria izan behar da ere kontrol hori eskuratzea menderatzaileak diren korporazioen bitartez, eta ez bakarrik enpresa txikien arteko hitzarmenen bidez. Beraz, arrazoi bardinengatik, ekidin beharko genituzke korporazio monopolistiko horiek eratzeko operazioak.

Merkatu adierazgarria

Lehia babesteko politikaren aplikazioan garrantzi handikoa izaten da, sektore eta enpresen egoera eta jokabideak balioetsi ahal izateko, erreferentziatzat hartu behar den sektore edo merkatua. Horretarako, «merkatu adierazgarria» kasu bakoitzean zein den ondo aztertu behar da.

Nahiz eta sektore batean enpresa bakar bat egon, suerta daiteke enpresa horrek merkatu-ahalmenik ez izatea, sektore horren jarduera-esparrua zаланtzan egon baitaiteke. Zalanztagarria den merkatu/sektore batean, enpresa bat monopolio gisa mantendu ahal izateko, efizientzia handia eta etekin apalak izan beharko ditu. Bestela, efizientzia galduz gero edo etekinak gehiegizkoak izanez gero, beste enpresa batzuk sartuko lirateke merkatuan monopolio hori segituan apurtuz.

Egia da ere «merkatu adierazgarria» zehaztea kasu askotan ez dela batere erraza. Adierazgarria den merkatu baten gainean enpresa bakoitzak duen benetako kontrola neurtzeko orduan, bezeroek/erosleek aukerazkoak diren beste ekoizpen

edo zerbitzuak eskuragarri dituzten ala ez aztertu behar da. Eta, zehazki, salneurrien aldaketa batek aukerazko beste produktuenganako ihesaldiak zein puntutaraino sortzen dituen aztertu behar da ere.

Lehia babesteko politiken aurkakoek behin eta berriz azpimarratu dutenez, merkatu adierazgarria zehazteko ez da bakarrik kontuan hartu behar produktuen arteko antzekotasuna, baizik eta produktu ezberdinak zein puntutaraino diren bezeroek elkarri trukatzeko gai.

Monopolioen aurkako politiken esparruan azpimarratu denez:

- a. Ez da batere erraza ezberdintzea lehia gogorra eta sozialki kaltegarria den monopolizazioa.
- b. Ez da batere erraza enpresa monopolistaren jokabideen egokitasuna baliostea monopolio batean, gehienetan, ez daudelako erkatzeko/alderatzeko baliagarriak diren beste erreferentzia batzuk.

Beraz, gero eta aditu gehiago azaltzen da monopolioen egiturazko deuseztatzeen alde, egoera hauei aurre egiteko irtenbide egonkor bakarra delakoan.

2.6. BAT-EGITEEN ARAZOA

Lehia babesteko politikan gaur egun azaltzen diren arazoen artean, bat-egiteak dira, ziur asko, garrantzi handiena dutenak.

Egia da, batzuetan, enpresen bat-egite batzuk onuragarriak izan daitezkeela ekonomiarako. Baina beste batzuetan argi dago dagokion sektorean dagoen lehiaila nabarmen murrizten dutela.

Merkatuaren egitura lehiakorrek bat-egite edo erosketa baten bidez desagiten badira, ez da batere erraza aurreko egoera lehiakor hori geroxeago berregin ahal izatea. Askoz errazagoa da, beraz, egoera lehiakorrek ondo zaintzea eragiketa kaltegarri horiek ekidinez.

Hori dela-eta, lehia babesteko oraingo legedietan, ohikoa da enpresen bat-egite edo erosketak debekatzea, eragiketa horien bidez lehia modu nabarmenean murrizten bada.

Ildo orokor horren barne, ildo zehatz hauek joan dira aplikatuz bat-egiteen aurreko politika hauetan:

- Eragite kaltegarri horien artean, bat-egiteetatik aparte, aktiboen erosketak ere kontuan hartzea.
- Bai aktiboen erosketak, bai eta kapitalaren erosketak ere kontuan hartzen dira bat-egiteen parean kokatzeko.

- Mota guztietako bat-egiteak hartzen dira kontuan: horizontalak, bertikalak zein konglomeratuak.
- Europar Batasunaren kasuan, bat-egiteak aztertzeko orduan, ez da kontuan hartzen bat egiten duten enpresen egoitzak, zerbitzu zentralak, jarduerak edo lantegiak EBtik kanpo dauden ala ez. Europako merkatuan duten partaidetza da adierazgarria den faktorea.
- Bat-egiteak debekatzeko orduan, ez bakarrik dagoeneko gauzatutako jokabideak, jokabide horiek sortzeko arriskuak ere hartu behar dira kontuan.
- Bat-egite konkretu batzuk debekatzeko aukera da politika hauetan hartzen den neurririk ohikoena. Beste batzuetan, aktiboen parte bat saltzen derrigortzen da, edo teknologia beste enpresa baten esku uzten.
- Harrigarria ematen du, baina bat-egite batzuk onuragarriak izan daitezke lehiarako. Adibidez, enpresa txiki batzuen arteko bat-egiteak errazten badie enpresa handiei aurre egitea, sektore horretako merkatu-ahalmenak pixka bat gehiago orekatuz eta, beraz, sektoreko lehia-maila handituz.
- Irizpide orokorretatik aparte, ikuspegi funtzional batetik aztertu behar da bereziki bat-egite bakoitza, sektore eta jarduera berezi bakoitzaren ekonomi errealitatearen ikuspegitik.

Oro har, irizpide hau sendotzen ari da: enpresen arteko egiturazko eraldaketen bidez lortutako hazkundera, oro har, susmagarria da lehia babesteko politikaren ikuspegitik eta askoz naturalagoa eta onuragarriagoa da, beraz, barne-hedapenaren bidez lortutako hazkundera.

Printzipioz, enpresa batek lehiakide bat erosten badu, merkatutik ateratzen du eta, beraz, merkatuan dagoen lehia-maila murrizten du derrigorrez. Barne-hazkunderaren bidez salmentak handitzeko neurriak hartzen badira, lantegi berri bat martxan jartzen bada, etab., printzipioz, handitu egiten da eskaintzaren aldetik lehia handitzeko presioa. Lehia babesteko politiken ikuspegitik, beraz, argi daude jokabide bien arteko aldea eta honen ondorioz ezarri beharko liratekeen neurri politikoak.

Barne-hazkundera, printzipioz, merkatuan lortzen den arrakastaren ondorioa da. Egiturazko eraldaketen bidez lortutako hazkundera, alderantziz, artifiziala izan daiteke, baliabide finantzarioen bidez lortutakoa, etab.

Bestaldetik, neurriaren eta eskala-ekonomien arteko oreka zail hori askoz hobeto kontrolatzen da barne-hazkunderaren bidez.

Azkenik, salneurriak kontrolatzeko edo lehia murrizteko enpresen arteko hitzarmenak kaltegarriak badira, enpresa horien arteko bat-egiteak ere, derrigorrez, kaltegarriak izan beharko lirateke.

Beste iritzi batzuen ustez, kontu handiz aztertu behar da bat-egite edo erosketa bakoitza, ondorio argi eta zehatzak atera ahal izateko eragiketa horren ondorio kaltegarri eta onuragarrien arteko orekari buruz. Eskala-ekonomiak, sinergiak, etab. hartu behar dira kontuan beti, eta ez bakarrik merkatu-ahalmenaren banaketan sor daitezkeen balizko ondorio kaltegarriak.

Bat-egite horizontalak eta joint-venture direlakoak

Nolabaiteko adostasuna dago lehia babesteko politiken adituen artean bat-egite horizontalak eta *joint venture* direlakoak batez ere ikuspegi funtzional baten arabera aztertu behar direla esatean, eta sektore eta enpresa bakoitzaren egiturazko testuinguruaren arabera.

Hauek izan daitezke kasu bakoitzean aztertu eta kontuan hartu beharko lirartekeen irizpide batzuk, bai bat-egite horizontalen kasuan, bai eta *joint venture* direlakoetan ere:

- Adierazgarria den merkatuan dagoen lehiakide kopurua eta bakoitzaren merkatu-ahalmena.
- Lehiakideen hazkundearen oinarria.
- Eragiketan parte hartzen duten enpresen merkatu-ahalmena.
- Enpresa hauen merkatu-jardueren arteko harremana.
- Bat egiten duten enpresen artean dagoen lehia.
- Enpresa bakoitzak bestearen lehiakideekin jarduteko dituen aukerak.
- Bat-egitearen arrazoiak eta beharra.
- *Joint venture* berriaren merkatu-jarduera eta enpresa sortzaileen jarduerekin duen harremana.
- Enpresa berriaren jarduera zein puntutaraino den bateragarria lehia babestearekin.
- Merkatu adierazgarrian bat-egiteak edo baterako enpresak duen balizko ahalmena.
- Enpresa berri edo bat-egite hori gabe, lehiakideen balizko bilakaera eta jokabideen estimazioa.

Argi dago, oro har, bat-egite horizontalek eta *joint venture* direlakoek merkaturaren lehia-egitura eraldatzen dutela.

Hori dela-eta, lehia babesteko politikak derrigorrezkoak dira horrelako eragiketen eragin kaltegarriak murriztu ahal izateko. Lehia babesteko politikak ez badu gogor jotzen bat-egiteei aurre egiteko, merkaturaren lehia-maila nabarmen kalte-tuta suerta daiteke. Eta ez bakarrik sektore zehatz batean, horrekin harremanetan dauden beste sektoreetan ere.

Bat-egite horizontalen aurkako politika eraginkor baten eragin positiboak nabariak izaten dira. Batez ere, hazkunderako enpresek dituzten indarrak estrategia eraikitzaile eta sortzaileetara bideratzea —eta ez horrenbeste dagoeneko existitzen dena «erostera»— izan daiteke politika horren ondorio baikor nabari bat.

Egiaz, bat-egite erraldoiek, oro har, berrikuntzarako gaitasuna murriztu ohi dute. Gainera, burokrazia handitzen dute nabarmen, zeinak sormen zientifikoa deuseztatu egiten duen, eta —ez dugu ahaztu behar— horixe da sektore askotan, inolako zalantzarik gabe, arrakastarako gakoa (Adams eta Brock, 2004).

Oro har, bat-egite horizontal eta *joint venture* direlakoekiko politikak funtsezko eragina du, ez bakarrik merkatu eta sektore zehatzetan, baizik eta nazio bakoitzaren ekonomi eraginkortasunean ere.

Bat-egite bertikalak

Askotan, gizartearentzat guztiz kaltegarriak diren ondorioak dituzte bat-egite bertikal askok, eta, ondorio horiei aurre egiteko orduan, derrigorrezkoa da lehia babesteko politikaren egitekoa.

Beste batzuen ustez, oro har, bat-egite bertikalek ez dute lehiaren aurkako inolako arriskurik eta, beraz, lehia babesteko politikatik kanpo geratu beharko lirateke. Batez ere, arrazoi hauengatik:

- Bat-egite bertikalek ez dute handitzen enpresa bakoitzak bere sektorean duen merkatu-ahalmena.
- Bertikalki integratzen diren enpresek eta integratzen ez direnek jokabide berdinak dituzte.
- Bat-egite bertikalek ezin dute lehia murriztu eta, beraz, duten helburu bakarra ekonomi efizientzia sustatzea da.

Egia da bat-egite bertikalen helburua kudeaketaren efizientzia handitzea dela askotan. Batez ere, kudeaketa administratiboa merkatu-harremanaren kudeaketa baino eraginkorragoa denean.

Baina, bestaldetik:

1. Bat-egite bertikalek ekonomi efizientiaren ikuspegitik duten interesa ez dago beti guztiz argi.
2. Bat-egite bertikalen aurkako politika gogorrek ez dute oztopatzen hedapen bertikala, barne-hedapenaren bidez egiten bada.
3. Garapen bertikalaren balizko efizientzia horiek zalantzan jarri behar dira gehienetan. Lortzen den edozein abantailak baino garrantzi handiagoa du ekoizpen, merkatu eta kudeaketan sortu ohi den dispersioak, zeinak eragin kaltegarri nabariak izan ohi dituen.

4. Integrazio bertikalak faltsutu egiten du merkatua gehienetan, bateratutako enpresa hornitzailearen aldeko erosketa-politika faltsutuak ezarriz.
5. Bat-egite bertikalak lehiakide bati ematen dio erosketen zaintza edo kontrola nolabait. Beraz, askotan, merkatu-ahalmen oso handia ematen dio enpresa zehatz bati. Batzuetan, antzeko neurria duen bateratze horizontal batek baino handiagoa.

Hori dena kontuan harturik, onuragarria izan ohi da lehia babesteko politikak merkatua babestea bat-egite bertikalen eragin kaltegarrietatik, batez ere bat-egite horiek lehia nabarmen murrizten dutenean edo monopolio bat eratzearen aldeko joera duten kasuetan.

Konglomeratuen bidezko bat-egiteak

Aditu batzuen ustez, konglomeratuen bidezko bat-egiteek ez dute arazorik sortzen lehia babesteko politikaren ikuspegitik, sektore ezberdinetan diharduten enpresekin aritzen direlako.

Azterketa horiek, ziur asko, ez dituzte kontuan hartzen konglomeratu horiek, talde gisa, merkatuaren gainean duten ahalmenak, zenbaitetan, sor ditzakeen arazoak lehia babesteko politikaren aldetik (Greer, 1992). Konglomeratu batzuen merkatu-ahalmenaren jatorria, hain zuzen, horixe da: ekonomia osoaren gainean konglomeratu bakoitzak duen ahalmena, eta ez horrenbeste sektore zehatz batzuen gainean eskuratu ahal duena.

Oro har, funtsezko hiru tresna hauek aipatu dira konglomeratuek lehia murrizteko erabili ohi dituztenen artean:

- a. Lehiakorrak ez diren jarduerak iraunarazteko asmoa duten barne-laguntzak.
- b. Konglomeratuko kide diren enpresen arteko salerosketak.
- c. Konglomeratu handien arteko harremanen bidez zenbaitetan sortzeko arriskua dagoen merkatu-ahalmen arriskutsua (AEBn behin baino gehiagotan aipatu da arrisku hau).

Oro har, lehia babesteko politikak ez dira izan oso aktiboak konglomeratuen eragin kaltegarri hauei aurre egiteko. «Merkatu adierazgarria» hartu ohi da abiapuntu gisa politika hauetan eta konglomeratuak, sektore ezberdinetan aritzen direnez, politika hauen ohiko gauzatetik kanpo geratzen dira gehienetan.

2.7. LEHIA BABESTEKO POLITIKAREN MUGAK ETA ETORKIZUNA

Urte asko igaro dira lehia babesteko lehenengo politikak («antitrust direlakoak») martxan jarri zirenetik. European neurri batean baina AEBn batez ere, politika horiek porrot egin dutela uste dutenen iritziz ezkorra guztiz zabaldurik dago.

XX. mendearen hasieran, zalantzarik gabe, arrakasta handi batzuk lortu ziren AEBn zegoen monopolizazio-prozesuari aurre egiteko. Baina ez du ematen lehia babesteko politika hori eraginkorra izan denik hortik aurrera AEBko ekonomian gertatutako aldaketei aurre egiteko eta —hainbat sektoretan— azken hamarkada hauetako monopolizazio/oligopolizazio prozesuak ekiditeko.

Zergatik gertatu da hori?

Alde batetik, karteiei aurre egiteko legeak ez dira behar bezain gogorrak izan. Zigorrak ez dira handiak izan alde batetik eta, bestetik, antitrust erakundeen baliabideak ere ez dira izan behar bezain handiak. Bestaldetik, politika hauek kudeatu behar zituzten erakunde publikoek aurrekontu handiagoak behar zituzten ziur asko.

Monopolioen kasuan, bestaldetik, legearen eta botere eragilearen jarrera ez dira izan behar bezain argiak. Gehiegi aritu dira jokabide zehatzak aztertzen, gehiegikerien aztarnak arakatzeko, etab. Eta, gehienetan, ahaztu egin da funtsezko helburua: monopolio-egoeran dauden sektoreen berregituraketa, monopolioen zatiketa, etab., hortik aurrerako sektorearen lehiakortasuna ziurtatzeko asmoz.

Oligopolioen kasuan ere, sektore bakoitzean benetan lehiakorrek diren egiturak derrigorrez ezartzeko behar zen adorea falta izan da.

Enpresen bat-egite eta erosketen kasuan, gehiegi mitifikatu da eragiketa hauek «ekonomiaren aldetik duten interes soziala», errealitateak erakutsi duenaren aurka. Egoera horri aurre egiteko bi neurriok proposatu dira:

- a. Enpresa handienen arteko bat-egiteak debekatzea. Salbuespen moduan, bat-egite batzuk onar daitezke, betiere enpresek frogatzen badute:
 - bat-egiteak ez diola kalterik egingo lehiari;
 - bat-egitearen bitartez lortzen diren hobekuntza ekonomikoen garrantzia eta
 - hobekuntza horiek lortzeko bide bakarra proposatzen den bat-egitea dela.
- b. Beste batzuek proposatu dute bat-egiteak onartzea betiere erosle den enpresa erositakoaren sektoreko beste aktiboak saltzeko prest badago, baldintza hori betez gero ez delako handitzen sektore horretan erosle den enpresak duen merkatu-ahalmena.

Orain arteko erronkak eta bilakaerak kontuan harturik, hauek izan daitezke gerora begira lehia babesteko politikaren etorkizuneko ardatzak:

1. Lehia babesteko politikari orain arte eman ez zaion garrantzia eman behar zaio.

2. Ekonomiaren egituran oro har eta sektore bakoitzeko arazo handietan zentratu behar da lehia babesteko politika, eta ez sektore bakoitzean azaltzen diren garrantzi gabeko kasu txikietan.
3. Horretarako, kasu konkretuen azterketa gabe, sektore bakoitzean azaltzen diren oligopolio- eta monopolio-egoerak aztertu eta euren aurre egitea da kontua.
4. Ekonomia berriak ezarritako teknologia-aldaketaren ondorioz, betiko arau batzuk berraztertu beharko dira derrigorrez, monopolio eta merkatu-ahalmenaren betiko kontzeptuak adibidez (Mendez eta Gonzalez, 2002).
5. Ekonomiaren nazioartekotzeak merkatuetan eragindako eraldaketen ondorioz, arau eta politika berri batzuk ezarri beharko dira bai adierazgarriak diren merkatuak zehazteko orduan, bai eta sektoreen zaintza nazioartemailan zelan gauzatu zehazteko orduan ere.

Aditu batzuen ustez, garrantzi handikoa da kontuan hartzea ezen azken hamarkada hauetan berrikuntzak gero eta garrantzi handiagoa duela ekonomi egiturak ulertzeko orduan. Berrikuntza-prozesuak gero eta bizkorragoak dira. Gero eta gehiago, berrikuntza-prozesuen ondorioz menderatzen dute enpresek dagokien sektorea. Berrikuntza-prozesu horien ondorioz, beraz, etengabe sortzen ari dira merkatu adierazgarri berriak.

Betiko ekonomi egituretan ere ohikoa zen jarduera-sektore berriak enpresen berrikuntzaren ondorioz sortzea. Baina behin berrikuntza-prozesua amaituta eta sektore berria eratuta, oso epe luzea zuten enpresa horiek sektore horren menderakuntzaz baliatzeko. Orain, alderantziz, gero eta dendora gutxiago, berrikuntza-prozesuen ondorioz gero eta bizkorrago azaltzen dira produktu eta zerbitzu alternatiboak. Batzuen ustez, «ekonomia berrian salneurriak bezain adierazgarria da berrikuntza eta enpresak gai badira salneurri handiak ezartzeko eta, aldi berean, I+Gn egiten den inbertsioa kontrolpean edukitzeko baizik ez dira sortzen egoera menderatzaileak» (Mendez eta Gonzalez, 2002).

Oro har, aditu askoren ustez, ekonomia berriaren ondorioz, gero eta garrantzi handiagoa du lehia babesteko politikak izan behar duen malgutasunak. Batez ere, enpresen eragiketak «berez» ez debekatuz baizik eta kasu bakoitzean ongi aztertzei aukerari ateak zabalik utziz.

2.8. ESKU-HARTZE PUBLIKOA ETA AHALMEN PRIBATUA. MERKATUEN ARAUPENA

Ez dago sistema ekonomikorik, nahiz eta oso liberal eta lehiakorra izan, lehia faltaren ondoriozko arazoren bat ez duenik eta, beraz, egoera horren nolabaiteko araupenik behar ez duenik.

Merkatu mota guztietan egon badaude jarduera-esparru batzuk derrigorrez estatuaren esku egon behar direnak (defentsa, ertzaintza, osasuna...). Horrekin batera, badaude ere lehia irekian ezin egon daitezkeen jarduerak. Azken horiek dira «monopolio naturalak» direlakoak. Adibidez, energia-sektorean azaldu ohi direnak. Horrelako egoeretan, mugarri teknologikoek oztopatzen dute lehia irekia eta beharrezkoa bihurtzen da estatuaren esku-hartzea. Esku-hartze horren helburua argi dago zein den: ziurtatzea jabego pribatua ez dela monopolio natural horien ondorioz gehiegikerietan sartzen, interes publikoaren aurka.

Oinarrizko hausnarketa hau nahikoa izan daiteke monopolio naturalen kasuan, baina ez da gauza bera gertatzen beste motetako monopolioetan. Egia da monopolioen ondorio kaltegarriak murrizteko nolabaiteko gaitasuna duela araupenak. Baina, edonola ere, beti izango da hobe, ahal denean, monopolioen sorrera bera ekiditea lehia babesteko politikaren bitartez.

Erakunde publikoen esku uzten badira salneurriak, ekoitzi behar diren kopuruak, baimenak, eta, oro har, kasu hauetan hartu beharreko erabakiak, jarduera publikoan eragiten ahalegintzeko eta honen ondoriozko ustelkeria sorrarazteko enpresek izan ohi dituzten tentazio eta arriskuak biderkatu egiten dira.

Egia da ere monopolio eta oligopolioen araupena, askotan, kontsumitzaileak babesteko asmoarekin hasten dela. Baina, pixkanaka-pixkanaka, gehiegitan, enpresa oligopolistikoak arautzen —eta babesten— amaitzen dute erakunde publikoek (Ayres eta Braithwaite, 1992).

Araupen-prozesu guztiek ez dituzte, jakina, helburu berdinak, eta ohikoak dira prozesu horietan gertatzen diren hutsune eta gehiegikeriak. Gehiegikeria horien eragin ezkor nabariek asko lagundu zuten 80ko (Reagan/Thatcher gobernuetatik abiatuta) eta 90eko hamarkadetako «liberalizazio-prozesua». Baina liberalizazio-prozesu horiek ez ziren behar zen moduan ahalegindu sektore ezberdinetan lehia sustatzeaz. Desarautu baino ez zuten egin, ziurtatu gabe —lehia babesteko behar ziren politiken bidez— esku-hartze publikoaren murrizketa horrek ez zuela sortzen egoera kaltegarri edo arriskutsua, desaraututako sektoreetan parte hartzen zuten enpresa pribatu batzuen egoera menderatzailearen ondorioz.

Zenbait arlo eta ikuspegitatik izan daiteke beharrezkoa arautze-prozesua:

- Ekonomi arloan, eskaintzaren hainbeste alderdi arautzeko asmoz: sektoreko enpresa kopurua, sektorerako sarrera eta irteera, salneurriak, etekinak, diru-ezarpenak, kapital-egitura...
- Gizarte-interesaren ikuspegitik, batez ere, biztanleriaren osasuna eta segurtasuna babesteko asmoz.

Edonola ere, merkatuetan egon badaude hiru motetako arazo, merkatuak berak konpontzeko zailak direnak eta erakunde publikoen esku-hartzea behar dutenak:

- a. Monopolio naturala.
- b. Informazio-akatsak.
- c. Esternalitateak.

Monopolio naturala

Zenbait jarduera-sektoretan, ekoizpenerako eskala-ekonomiak horren handiak izanik, eta ekoizpen-ekipamenduak bikoiztearen kostuak horren handiak ere, ezinezkoa bihurtzen da lehia.

Askotan, energiaren banaketa-sektorean azaltzen da egoera hau (gas, oliobideak, argi-indar sarea...)

Horrelako egoeretan, monopolio-egoera guztiz naturala izanik, eta jabetza publikorik ezean, enpresa bakar batek eskuratzen du jarduera, jarduera horren kostuak murriztuz. Baina monopolio-egoera horrek, jakina, ez du ziurtatzen kostuen murriztapen horrek kontsumitzaileen alde jokatu duenik. Araupen egokirik ez badago, monopolio naturalaren titularra den enpresa pribatuaren ohiko jarrera egoera horretaz abusatzea izango da, gehiegizko salneurrien bidez.

Informazio-akatsak

Gauza nabaria da kontsumitzaileek ekoizkinei buruz duten informazioan hutsune asko egon ohi direla. Hala ere, behin baino gehiagotan esan da informazio-hutsune horiek epe ertainera gainditzeko biderik onena, araupenik gabe, «froga eta huts» delako prozedura dela.

Argi dago, hala ere, produktu mota batzuetan epe ertaineko «froga eta huts» delako irtenbide hori ez dela onargarria. Batez ere botika, elikagai eta, oro har, pertsonen osasuna eta segurtasunarekin loturiko informazio-esparruetan.

Kanporako ekonomiak/Esternalitateak

Merkatuko lehiaren tresna teorikoak guztiz eraldaturik geratzen dira baldin eta merkataritza-harremanetan gastu zein sarreren osagai garrantzitsu bat aurreikusitako etekinaren kalkulutik kanpo geratzen bada (Baumol, 1994). Horixe bera gertatzen da esternalitateekin.

Betiko adibidea, jakina, enpresa-jarduerak sortutako kutsadura da, horren ondorioz sortutako kostuak enpresatik kanpo eta gizartearen eta estatuaren esku geratzen direlarik. Baina kasu zehatz asko dira, eta garrantzi handikoak. Oro har, estatuak historian zehar izan duen jarduera, neurri handi batean, enpresek sortutako esternalitateak barneratzean oinarritu egin zen. Ideologia batzuen ustez (anarkistak eta mutualistak batez ere), estatuaren jarduera osoa enpresek esternalizatutako kostuak barneratzeko estrategia erraldoia baino ez da.

Osasuna eta segurtasuna

Estatuaren araupenaren onurak guztiz onartuak daude pertsonen osasun- eta segurtasun-esparruetan.

Baina beste gauza bat da onura horiek eskuratzean lortzen den eraginkortasuna, eta beste bat, zeharo ezberdina, onura horiek lortzeko azaldutako kostuak. Hainbat zalantza eta eztabaida sortzen dira lortu beharreko oreka horretaz.

Bestaldetik, etengabeko zalantza sortu ohi da ere pertsonen osasuna eta segurtasuna hobetzeko orduan noraino ailegatu behar duten erakunde publikoek —eta zein erritmotan— erabakitzeko orduan.

Araupen-politikaren oinarrizko irizpideak

Lehiaren araupen-politika, jakina, zeharo ezberdina da sektore batetik bestera. Hala ere, egon badaude horri buruz azal daitezkeen oinarrizko irizpide gutxi batzuk, nahiko onartuak direnak. Adibidez:

- Lehiarako egokiak diren ekoizpen- eta merkatu-egiturak daude hainbat sektoretan. Sektore horietan, desaraupena alde batetik eta lehia babesteko politikak bestetik, merkatuaren eraginkortasuna ziurtatzeko tresna egokiak izan ohi dira.
- Hala ere, pertsonen osasunarekin edo segurtasunarekin loturiko esparruetan araupen-politikak mantendu behar dira, nahiz eta sektorea lehiakorra izan.
- Monopolio naturalen kasuan, bi motatako aukerak daude:
 - a. erakunde publikoen araupena eta
 - b. jabetza publikoa.
- Beharrezkotzat jo behar da ere araupen politikak martxan jartzea informazio-akats nabariak dauden sektoreetan. Informazio-akats horiek askotarikoak izan daitezke. Kontsumitzaileek behar duten aukeratzeko askatasuna baldintzaturik dagoelako, informazio egokia ez dagoelako edo erabaki arrazionalak hartzeak trebezia berezia behar duelako.
- Bestaldetik, esternalitate garrantzitsuak sorrarazten dituzten sektoreetan ere, beharrezkoa da araupena.

Azkenik, araupen-politikaren azterketa ondo kokatzeko, merkatu-ahalmenaren eta ahalmen politikoaren ikuspegia kontuan hartzea derrigorrezkoa da ere.

Enpresa handiek etengabeko joera dute merkatu-ahalmenaz abusatzeko, aukera izanez gero. Baina baita araupen-politikan eragiteko ere. Eta, askotan, tresna indartsuak dituzte eragin hori eskuratzeko. Araupen-politikaren hainbat alderditan (araupen modalitateak aukeratzeko, prozedurak zehazteko, aukeratzen diren arauen maila normatiboak, etab.) kontuan hartu behar dira enpresa handien interes partikularren eraginak sortzen dituen arriskuak.

2.9. ERRESKATEAK ETA LEHIA BABESTEKO POLITIKA

Argi dago merkatu-ekonomiaren oinarrian dagoela erabakiak hartzeko autonomia-ren eta erantzukizunaren arteko harremana. Zehazki, merkatu-ekonomian aritzen diren enpresa pribatuak, porrot eginez gero, jausi egin behar dira, ziurtatu nahi badugu hortik aurrerako enpresen jokabideek arduratsuak izaten jarraituko dutela.

Baina hori dena ez da benetan gertatzen enpresak oso handiak direnean. Behin baino gehiagotan, derrigortuak sentitzen dira gobernuak enpresa horiek aurrera ateratzen direla ziurtatzen, nahiz eta argi, oso argi egon egindako gestioa desegokia izan dela.

Horren guztiaren ondorioak nabariak dira:

- a. Egiatzatu egiten da baietz, enpresa handien ahalmen ekonomiko eta politikoaren ondorioz, abantaila nabariak dituztela enpresa txikien aurrean, eta ez horrenbeste efizientziaren aldetik.
- b. Hortik aurrera, enpresen neurria handitzearen aldeko joera indartu egiten da enpresetan. Gizartearen ikuspegitik ona izan zein ez izan, argi dago ahalmen politikoaren aldetik abantaila handiak dituztela.
- c. Bestaldek, gehienetan, beharrezkoa eta bidezkoa ez den kostua ordaindu behar du gizarteak.

Ikuspegi labur batetik, Mendealdeko estatuak egindako erreskate asko arrakastatsutzat jo dira hainbat arlotan. Enpresa horiek aurrera ateratzeko aukera izan dute.

Erreskate-politikek egiaztatzen dute enpresa handiek hankaz gora jartzen dituztela merkatu-ekonomiaren oinarriak. Horrelako egoeretan, bortxatu egiten dute gizartearen borondatea, derrigortuta sentitzen direlako gobernuak merkatu-lehiaren aurkako laguntzak bideratzen.

Behin baino gehiagotan esan denez, erreskate-politikek «etekinak pribatizatu eta galerak sozializatu» egiten dituzte. Egiatzatzen da orobat, komeni zaien neurrian, estatuaren ekimenaren defendatzaile sutsuak bihurtzen direla enpresa handiak.

Epe ertainera, erreskate-jokabide hauek oso ondorio negatiboak dituzte enpresa-jardueran, ikuspegi ezberdinetatik. Alde batetik, esan dugunez, arrazoi garrantzitsu bat dira hainbeste enpresak hazkundearen aldeko jokabide sutsuak hartzeko, barne-efizientziaren gainetik. Bestaldek, mota askotako erabaki egokiak hartzeko pizgarriak desitxuratu egiten dira. Batez ere, arriskuak murrizteko derrigorrezkoa izan beharko litzatekeen enpresa-jokabidearen kasuan.

Zalantza asko sortzen dira, bestaldek, erakunde publikoen laguntzaren ondorioz erakunde horiek exijitu behar dituzten kontraprestazioei buruz. Adibidez: akzioak izan behar dira, maileguak, donazioak?

Egiaz, erreskate-politikak garrantzi handiko arrazoiak dira antitrust politiken alde, nabarmen egiaztatzen dituztelako *laissez faire* politiken hutsune eta kontraesan nabariak.

2.10. LEHIA BABESTEKO POLITIKAK. ILDO IDEOLOGIKOAK

A. LAISSEZ FAIRE

Ohiko jarrera liberalen arabera, ekonomi botere pribatuak ez du, berez, arazorik sortzen. Epe luzeko monopolioak sortu eta iraunaraztearen benetako iturria estatua bera da. Botere pribatua, berez, autorregulatzen da eta, denborarekin, benetako lehiaren garaipena ziurtatzen du. Ez da lekurik egon behar antitrust delako politika baterako. Merkatuan enpresa handiak edo oligopolioak sortzen badira, sozialki eraginkorrak direlako da. Eta sozialki eraginkorrak ez badira, merkatua bera arduratuko da egoera hori birbideratzeaz.

Hala ere:

1. Egiaztapen hori eta errealitatean azaltzen diren datuak, enpresa bakoitzaren efizientziaren aldetik, ez datoz bat. Behin baino gehiagotan ekonomikoki eraginkorrak/efizienteak ez diren enpresak, gero eta gehiago, merkatuan nagusi bihurtzen dira.
2. Bestaldetik, nahiz eta barne-ikuspegitik efiziente izan, ez dugu ahaztu behar monopolio/oligopolio asko efizienteak direla, hain zuzen, eskuratu duten merkatu-ahalmenaren ondoriozko gehiegikeriengatik. Benetako efizientzia neurtzea (gizartearen ikuspegitik efizientzia) ezin da bakarrik oinarritu enpresaren barne-kontularitza txostenetan, enpresaren gastu eta sarrera-kontuak lortu ahal izateko merkatuan eta gizartean sortutako kalteak eta esternalitateak kontuan hartu gabe.
3. Egia da zenbaitetan merkatua bera arduratzen dela lehiaren aurkako egoerak/jokabideak birbideratzeaz. Baina segituan azaltzen den galdera da: Baina noiz? Zenbat denbora beharko du merkatuak berak, adibidez, oligopolio-egoeran dagoen sektore bat bere kabuz berregituratzeko, enpresa berriak sektore horretan sartzeko, bakoitzaren merkatu-kuota orekatzeko, etab.? Galdera hauei emandako erantzunak, ziur asko, lehia babesteko politikaren beharra berriztatuko digu.
4. Askotan, sektore batean indartsu dauden enpresa horiek beraiek arduratu ohi dira merkatu horretara sartzeko ia-ia gaundiezinak diren muga «pribatuak» ezartzen direla ziurtatzeaz.
5. Merkatu librearen aldekoek, askotan, nazioarteko merkataritzak lehiaren aurkako jokabideei aurre egiteko duen indarra azpimarratzen dute, lehia babesteko politiken betiko erreferentziak zalantzan jarritz.

Baina errealitate praktikoak beste zeozer adierazi du. Merkatu librearen aldekoek esaten zutena egokia izan daiteke —eta izan zen— hasiera batean, baina historiak egiaztatzen du enpresa handiek laster ikasten dituztela nazioarte-mailako kartelak, joint venturak, oligopolioak, etab. ezartzeko behar diren bitartekariak, tresnak eta egiturak. Eta egitura eta jokabide horiek guztiak, askotan, gobernuak kontrolatzeko lehen baino askoz zailagoak izan ohi dira. Eta, beraz, neurri batean, lehiaren aldeko politikak lehen baino garrantzi handiagoak bihurtzen dira (Adams eta Brock, 2004).

6. Azkenik, merkatu librearen aldekoek ahazten dute estatuak berak izan ohi duen enpresa handien aldeko jarrera eta, zehazki, lehiaren aurkako egoera eta jokabideak sorrazi, onartu eta mantentzeko ardura.

B. POLITIKA SOZIALDEMOKRATAK

Zentro-ezkerreko alderdi politiko eta ildoen artean, arrakasta handikoa izan da beste jokabide bat.

Gobernuetara ailegatu diren alderdiok, herrialde askotan, epe luzeko beren interesak eta indar politikoa interesgune zehatz batzuekin lotu dituzte eta, zehazki, ekonomia gidatzeko orduan, sindikatu handien, enpresa handien eta gobernuen arteko hitzarmenetan oinarritutakoa.

Abiapuntu hau, aldi berean, ideologiko eta politikoa da. Eta abiapuntu politiko hau kontuan harturik, aliantza estrategiko nabariak sortu dira ildo ideologiko hauen, enpresa-talde handi batzuen eta sindikatu handien artean.

Hortik abiatutik, segituan hasi ziren lotzen ildo hauek enpresa handien interesak eta nazio-interes orokorrak. Hortik abiatutik, antitrust legeen ezabaketaren alde azaldu ziren argi eta garbi arlo honetako pentsalari eta aditu asko. Hori baino askoz garrantzi handiagoa zen, beraien ustez, sindikatu, enpresa handi eta gobernuaren artean baterako lankidetzaren harremanak eta estrategia adostuak ezartzea.

Ildo honek, «sozialdemokrata» izendatu dutena, jakina, enpresa handien abantaila konpetitiboen betiko mitoak onartu eta bereganatu zituen. Eta, horiekin batera, antitrust politiken kostu handienak ere.

Ezkerreko ildo honek, ziur asko, ez du ulertzen gure gizartean indarrean dagoen boterearen ekonomia politikoa. Eta, zehazki, ez da konturatzen enpresa handien botereari buruz esan dugun guztia, neurri handi batean, sindikatu handiei ere aplikagarria zaiela. Enpresa handi batek gero eta etekin handiagoak ateratzen badizkio duen merkatu-ahalmenari, gero eta aukera gehiago edukiko ditu etekin horiek sindikatu handiekin banatzeko. Baina, epe ertainera, egoera kolusibo egonkorra izan ahal izateko, derrigorrezkoa da gobernuaren konplizitatea, egoera hori onartua izateko eta, behin baino gehiagotan, egoera horren ondorioz gero eta ibilbide txarragoa duten enpresak erreskatatzeko prest egotea.

Ikuspegi honetatik, estrategia sozialdemokrata horien ondorio kaltegarriak nabariak dira:

- a. Merkatuaren kartelizazioa hedatzen da, sindikatuak eta gobernua bera bertan inplikatuz.
- b. Kartelizazioa egonkortu eta iraunarazteko estrategia da neurri handi batean, aliatu berri horien laguntzari esker.

2.11. LEHIA BABESTEKO POLITIKAK. OINARRIZKO IRIZPIDE BATZUK

Ekonomi egituraz

Lehia babesteko politika egoki baterako oztopo kontzeptual handiena enpresaren neurriaren mitifikazioa da, ziur asko. Hau da, enpresak gero eta handiagoak izatearen abantailen mitifikazioa. Enpresen errealitatean, ziur asko, kontrakoa da egia behin baino gehiagotan: ekonomi eraginkortasunaren etsaia izan ohi da, behin baino gehiagotan, ekonomi edo merkatu-ahalmena.

Alde batetik, ikusi dugunez, sektore bakoitzean, merkatuaren efizientzian eragin kaltegarriak sortzen ditu enpresen handitzeak. Baina, bestaldetik, gero eta presio handiagoa sortzen du estatuarengan, honen helburuak eraldatuz. Batzuen-tzat sorpresa bat izango da baina, ziur asko, enpresa handien ekonomi ahalmenak gobernuen gero eta esku-hartze handiagoaren aldeko joera sortzen du.

Hori dena, jakina, enpresa handien barne-egituraketak enpresaren efizientzian bertan dituen ondorio kaltegarriak ahaztu gabe (malgutasunean, berrikuntzarako gaitasunean, gizarte-efizientzian...)

Irizpide ideologikoak

Lehia babesteko politikak oinarritzko irizpide ideologiko batzuk behar ditu.

Adibidez, garrantzi handikoa izango litzateke politika hauetan —edo arauetan— argi eta garbi adieraztea hobe dela ekonomi ahalmena, printzipioz, ahalik eta deszentralizatuago egotea.

Gizarte demokratiko batean, erakunde publikoek behar duten askatasuna ziurtatu ahal izateko, garrantzi handikoa da erakunde horien gainean indar politiko handia duten interes-talde ekonomikorik ez egotea, betiere horretarako behar diren politikak aplikatuz gero arazo teknologiko eta ekonomiko larriak sortzen ez diren bitartean.

Enpresen bat-egite eta erosketak

Bai adituen artean, bai arlo politikoan ere, gero eta gehiago dira enpresen bat-egite eta erosketen aurrean kritikoak azaltzen direnak. Iritzi horien ustez,

eragiketa horiek, oro har, ez dira batere mesedegarriak enpresen eraginkortasuna eta efizientziarako.

Gai honek duen garrantzia kontuan hartuz, derrigorrezkoa da merezi duen arreta jartzea, egin beharreko azterketak egin eta, horren ondorioz, politika publikoetan azaldu behar diren ondorioak ere aztertu eta ezartzea.

Adibidez, eragin kaltegarri horiek egiaztatzen badira, oso kontuan hartu behar dira enpresen bat-egite eta erosketen aurka egin diren proposamen batzuk. Adibidez, kopuru batetik gorako aktiboei dagozkien bat-egite edo erosketak debekatzea. Hori bai, horrelako proposamenak egin direnean, salbuespen batzuk guztiz onartuak izan dira. Adibidez, bat-egite edo erosketan parte hartzen duten enpresak gai badira auzitegietan egiaztatzeko:

- a. proposaturiko eragiketak ez duela lehia murriztuko inongo esparruan
- b. eragiketen efizientzia eta nazioarteko lehiakortasuna sustatuko duela bat-egiteak eta
- c. aurrerapen teknologikoa ere sustatuko duela, egiaztatu ahal den modu batean, eta, betiere, helburu hori bera beste estrategia baten bidez lortzea ezinezkoa bada (Adams eta Brock, 2004).

Enpresen bat-egite eta erosketen aurkako neurri gogor horiek proposatu dituztenek, hori bai, onartzen dute merkatuan lortu nahi den neurri hori eskuratzea onargarria dela, inolako arazorik gabe, barne-hazkunde prozesu baten bidez lortzen bada.

Arautze eta desarautzea

Arautzearen eraginak, kasu askotan, enpresa handi gutxi batzuen aldeko eta kontsumitzaileen aurkako eraginak izan ditu. Kasu hauetan, jakina, arautze-prozesuaren aurkako joera nabaria hartu behar dute politika publikoek.

Hori bai, desarautze-prozesu hori, argi eta garbi, lehia babesteko politika argi batek osatua izan behar da.

Desarautzea, bestaldetik, esan dugunez, ez da oso egokia «monopolio naturala» delakoen kasuetan. Adibidez, gasa edo elektrizitatearen kasuan.

Azkenik, egon badaude oinarrizko araupeneko alderdi batzuk ezin direnak jarri ekonomi efizientziaren irizpide hutsen azpian. Adibidez, bizitza edo osasunarekin loturik daudenak.

Erreskateak

Esan dugunez, merkatu-ekonomia baten barne, argi dago eraginkortasun ezaren ondorio zuzena izan behar dela porrota. Hori dela-eta, enpresa handien erreskatea guztiz kaltegarria da ekonomiarako.

Erreskatearen ordeztu, hartzekodunen konkurtsoa da merkatu-ekonomiaren irtenbide egokia horrelako egoerei aurre egiteko. Horrela, enpresaren aktiboa eta ekoizpen-ekipamendua mantentzen dira, nahiz eta jabetza eta zuzendaritza derrigorrez berregituratu behar izan.

Hori dena gauza jakina da, bai adituen artean, bai eta politikoen artean ere. Hala ere, behin eta berriz agertzen dira enpresa handien erreskate-operazio berriak. Zalantzarik gabe, enpresa handien ahalmen politikoaren eragin ezkorren garrantzia egiaztatzen dute eragiketa horiek guztiek.

3. Sektore-politikaren gakoak

3.1. SARRERA

Sektore-politika, printzipioz, industri sektore bakoitzaren jarraipenean oinarritzen da, jakina, gauzatu behar diren politika publikoak zehazteko asmoz.

Politika honen helburua, alde batetik, industri politika kudeatzeko orduan sektoreen artean izan behar diren ezberdintasunak aztertu eta erabakitzea da, jakina.

Eta, bestaldetik, sektore bakoitzaren egoera eta beharren arabera, sektore horri dagozkion industri politikak aztertu, onartu eta gauzatzea izango litzateke sektore-politikaren helburua ere.

Sektore-politika funtsezkoa izan da industri politikaren diseinuan, bai eta politika ekonomikoaren tresnak kudeatzeko orduan ere⁵.

Azken hamarkada hauetan, behin eta berriz azpimarratu da sektore-politikan erakunde publikoek izan dezaketen garrantzia. Ez bakarrik industri politikaren diseinu eta gauzatzean. Batez ere, erakunde publikoen gastuaren kudeaketa bideratu baten bitartez.

BPGren barne erakunde publikoen gastuak duen pisuak, berez, berebiziko garrantzia ematen die gobernuaren jokabide eta politikei produktu eta zerbitzu batzuk edo beste batzuk erosteko orduan. Bai eta enpresa eta sektore batzuk ahuldu edo sendotzeko orduan ere.

Hala ere, askotan, gobernuak ez dira oso trebeak izan etorkizuneko sektoreak identifikatzeko orduan edo erosketa-politiken bidez produktu eta teknologia berriak sustatzeko. Behin eta berriz azpimarratu denez, erakunde publikoen erosketen arduradunek, gehienetan, ihes egiten dute arriskuetatik, eskaintza merkeenak aukeratzen dituzte eta, beraz, produktu eta zerbitzu zaharkitueneen salmentak sustatu ohi dituzte (Bangemann, 1992). Ikuspegi horretatik, beraz, erakunde publikoen erosketa-politiken ondorioak, gehienetan, sektore-politikaren ohiko helburuen aurkakoak izango lirateke.

5. Aditu batzuek (Acocella, 2000) harremanetan jarri dituzte sektore-politika eta politika ekonomikoaren ikuspegi dinamikoa edo epe luzekoa.

3.2. SEKTORE-POLITIKAREN ESTRATEGIA BEREZI BATZUK

Sektore-politikaren estrategia berezi batzuk hauek izan daitezke:

- a. Lehen sektore, industria eta zerbitzuen arteko lehentasunak aztertzea, horietako bakoitzak ekonomia osoan izan behar duen pisua zehaztuz⁶.
- b. Sektoreen arabera dibertsifikazio-politika, ekonomi garapena egonkortzeko asmoz. Sektore zehatz batzuen balizko krisialdien aurrean, sektore-kontzentrazio handiegi baten arriskuak nabariak dira eta (Hills, 1984).
- c. Sektoreen arabera espezializazioa.

Alderantziz, zenbait kasutan —eta, batez ere, tokiko edo erregioen politika ekonomikoen kasuan— espezializazioa handitzea izan da sektore-politikaren helburua. Horrela, enpresa egitura lehiakorragoa bihurtu nahi izan da, eskala-ekonomiak bilatuz eta eskuratuz, azpiegiturak hobeto aprobetxatuz, egokiak diren inguru instituzionalak eratuz, etab.

- d. Sektoreen arabera berregituraketa-politikak.

Interes estrategikoa duten sektore zehatz batzuen krisialdien aurrean, ohikoa da politika ekonomikoen aldetik estrategia zehatz batzuk martxan jartzea sektore horiei bideraturik.

Politika horien bidez, jarduera-sektore batzuk iraunaraztea nahi da, batez ere erregioaren ekonomi egitura gordetzeko beharrezkoa edo nahitaezkoa den neurrian⁷.

- e. Jardueren arteko harremanak babestu edo sustatzeko estrategiak.

Estrategia hauen bidez, sektoreen arteko ekonomia-harremanak sustatu nahi dira. Alde batetik, harreman horiek sortu edo indartzea sustatzen da, ekonomia-pizgarrien bidez edo.

Bestaldetik, barne-harremanak dituzten sektoreen aldeko politika bereziak ezartzen dira, erosketak erregioan bertan egiten direlako edo kapitalak bertakoak direlako.

- f. Indar «motorra» duten sektoreak sustatzea.

Politika hauen bidez, berez garatzeko gaitasuna —garapen endogenoa— duten sektoreen aldeko estrategiak ezartzen dira, edo erregioaren ekonomian eragin positibo zehatz batzuk sortzen dituztenak.

Onartu behar da ere sektore berriak sustatzeko eta sektore zaharrak salbatzeko politikek behin baino gehiagotan egin dutela huts herrialde guztietan. Eta ohiko

6. Espainiaren kasuan, sektore-politika aztertzeko, interes handikoa da, adibidez, Valles Ferrer, 2002.

7. Euskal Autonomia Erkidegoan jarraitutako birmoldaketa-politikak aztertzeko, ik. (Navarro, 1984).

helburu eta prozedura politikoen ondorioz, oso zaila izaten zaie erakunde publikoei haiek lagundutako proiektuetatik ateratzea. Behin baino gehiagotan, hasiera batean erakunde publikoek egin zuten apustua mantendu egiten da, zalantzarik gabeko porrot osoa heldu arte (Bangemann, 1992).

Oro har, betiko ohiko sektore-politikaren helburua herrialde bakoitzean estrategikotzat jotzen ziren jarduera eta sektoreak sustatzea izan ohi zen. Adibidez, herrialde askotan, siderurgia, ontzizintza edo ehungintza sektoreak. Ohiko abiapuntua industrialak baino ez zen, hau da, industrietatik kanpoko beste sektoreekin integratu gabekoa. Eta, oro har, herrialdeen arteko lehia sustatzea zuen helburua.

Aditu batzuek sektore-politikaren helburu gisa sektore bakoitzaren efizientzia sustatzeko beharra azpimarratu dute. Azterketa sendoen ondorioz, informazio egokia izango dute erakunde publikoek sektore bakoitzean hartu behar diren neurriak hartzeko. Hala ere, salbuespenak salbu, oso zaila da erakunde publikoek informazio hori guztia metatzeko eta kudeatzeko benetako aukera izatea. Gehiengotan, sektore-politikaren helburuek oraingoak baino askoz zehatzagoak izan beharko lukete.

3.3. SEKTORE-POLITIKAREN BEHARRA

Gero eta gehiago, zalantzan jarri dituzte hainbat adituk betiko sektore-politika horiek, (Sala Ríos, 2005) arrazoi hauengatik batez ere:

- a. Alde batetik —merkatu librearen ikuspegitik— merkatuak berak egiten duen baliabideen esleipena nolabait eraldatzen duelako sektore-politikak (Nester, 1997). Erakunde publikoen ohiko esku-hartze horren ondorioz, batzuetan, murriztu egiten da lehia, baliabideen esleipen ezegokiak sortzen dira eta, bestetan, berrikuntza-prozesuen garrantzia benetan kontuan hartu gabe hartu ohi dira erabakiak.
- b. Teknologia-aldaketek sortutako lehian eta ekoizpen-prozesuetan gertatutako aldaketen ondorioz, desagertu egiten dira sektore eta integraturiko enpresaren betiko kontzeptuak (Miyajima, Kikkawa eta Hikino, 1999). Horren ordez, enpresa-taldeak eta sareak kontzeptuak nagusitzen hasi dira; bertan, antzeko ingurunea eta teknologia-ibilbidea partekatzen dituzte sare edo talde horretan elkartzen diren enpresek, merkatu-harremanen bitartez.
- c. Azkenik, Europar Batasunaren barne, sektore-politika gero eta gehiago murrizteko joera nabaria igartzen da. Merkatuetan lehia artifizialki ez eraldatzeko, nabarmen murrizten dira sektore eta enpresa zehatzen gaineko ekimen zuzenatarako aukerak (Europar Batzordearen irizpidea, ekimen publikoaren betekizunei begira, haxe da: ekimen berriak sustatzeko gai den enpresa-ingurunea sortzen ahalegindu behar dira erakunde publikoak,

bai eta merkatuaren baldintzetan aritzen diren proiektuen garapen librea errazten ere; eta, Europar Batasunaren erakundeen aldetik, Europako industriaren lehiarako gaitasuna hobetzen eta lurralde ezberdinen arteko oreka lortzen ere).

Sektore-politikaren aldeko arrazoiak

Hala ere, betiko sektore-politikaren aurka azken hamarkada hauetan nagusitu diren iritzi horiek zalantzan jarri behar dira neurri handi batean. Egia da, jakina, edozein sektore-politikak, neurri batean zein bestean, merkatu-lehia eraldatzen duela derrigorrez. Baina egia da ere, nahiz eta beste zerbait adierazi, estatu guztiek dutela neurri bateko zein besteko sektore-politika (Gemper, 1985).

Alde batetik, sektore bat edo batzuk estatuaren jabetzan kokatzen direnean, hori, berez, sektore-politika dela onartu behar da argi eta garbi. Beste modu batez esanda: sektore-politika derrigorrezkoa da, hasiera batean, zein sektore geratzen diren estatuaren jabetzaren barne eta zein esku pribatuetan erabakitzeko. Edo, nahiz eta estatuaren partaidetza gehiengozkoa ez izan, zein enpresatan hartu behar duten parte erakunde publikoek eta zein enpresatan ez.

Sektore-politika baten ondorioa izan beharko litzateke ere, nolabait, zerbitzu publikoak hornitzen dituzten edo enpresa publikoekin lehian dauden enpresa pribatuei bideratutako laguntza-politika (adib., hezkuntza, osasuna...).

Bestaldetik, derrigorrezkoa da sektore-politika esku pribatuetan baina monopolio-egoeran dauden sektoreetan (adib., energia, garraioak...).

Sektore-politika da ere banku-sektorea, aseguru-sektorea, etab. arautzea. Eta, jakina, estatu guztiek egiten dute inolako zalantzarik gabe.

3.4. EKONOMIA ERREALA BABESTEKO POLITIKA

Industri politikaren barne oinarrizkoa den sektore-politika bat ekonomia erreala eta finantza-ekonomiaren arteko aukeran datza.

Herrialde batzuetan, —adib., AEBn eta, batez ere, Erresuma Batuan azken hamarkada hauetan—, finantza-sektoreak lortu duen pisua eta garrantzia barne-produktu gordinen, enpresen etekinetan, eta abarretan sektore-politikaren balizko aukeren ondorioen artean koka daiteke, inolako zalantzarik gabe.

Jarduera-sektore moduan finantza-sektorearen aldeko apustua egiteak, printzipioz, aukera eta arrisku nabariak ditu. Eta, neurri handi batean, finantza-sektorearen berezko izaerarekin loturik. Batez ere, oso sektore arautua delako eta, bestetik, indar politiko handia duelako.

Alde batetik, hazkunde-garaietan ekonomia erreala baino askoz handiagoa izan ohi da finantza-ekonomiaren hazkundera.

Askotan, hori bai, finantza-arloko burbuletan eta banku zentralen diru-politiketan oinarritu egiten da hazkunde hori eta, beraz, artifizial eta arriskutsua da neurri batean.

Ekonomi atzeraldien garaietan, alderantziz, finantza-krisialdien kasuetan batez ere, ekonomia erreala baino gehiago murriztu ohi da finantza-sektorea, ordura arteko gehiegizko hazkunde artifizial horri buelta emateko edo.

Finantza-sektorea, jarduera moduan, sustatzearen aldeko politika, bestaldetik, arrisku handikoa izan daiteke ekonomia errealarik kalte egiten dion neurrian. Gizartearen indarrak, profesionalik onenak, erakunde publikoen ahaleginak, etab. finantza-sektorerik bideratzen diren neurrian, ekonomia erreala galduko ditu eta hori, berez, arrisku handiko kontua izan daiteke epe ertainera ekonomia osorako.

Beraz, gehienetan, finantza-zerbitzuak esportatzeko aukera dituzten herrialdeak dira finantza-zerbitzuak sektore moduan sustatzearen aldeko apustua egin ohi dutenak. Eta, batez ere, finantzagune indartsuak dituztenak. Adibiderik argienak, jakina, AEB eta Erresuma Batua dira, betidanik Wall Street eta City direlako mundu-mailako finantza-sektorean izan duten indarraren ondorioz.

Finantza-sektorea, berez, sustatzea, arrisku handiko estrategia izan daiteke. Hazkunde-garaietan lortutako lanpostuak egun batetik bestera galtzeko arrisku handiak dituzte atzeraldietan.

Hala ere, arrisku horiei aurre egiteko berezko aukerak ditu finantza-sektoreak. Batez ere, botere politikoarengan duen eragina alde batetik eta, zenbait herritan (neurri handi batean, AEB eta Erresuma Batuan), banku zentralaren gaineko zaintza edo kontrola ere. Indar instituzional horien bitartez, askotan, berezko gaitasuna du finantza-sektoreak krisialdiei aurre egiteko eta, nahiz eta atzeraldian sartu, bilakaera naturalaren arabera jaitsiko litzatekeen baino askoz jaitsiera motelagoa jasateko.

Herrialdearen beraren indar politiko eta ekonomikoa kontuan hartzeko kontua da, beraz, finantza-sektorearen aldeko apustu estrategiko hori egiteko orduan. Eta bestaldetik, jakina, herrialdean bertan sektore finantzarioaren ingurune instituzionalak ere berezko garrantzia du.

Logikaren arabera aritzen den ekonomi egitura batean, jakina, zentzu gutxi du finantza-sektorearen aldeko politika egiteak. Esan dugunez, sektore hori artifizialki indartzeak, printzipioz, ekonomia errealarik indarra murrizten du eta, nahiz eta epe motzera estrategia interesgarria izan batzuetan, oso estrategia labankorra izan daiteke epe ertainera. Ekonomia erreala sendo egotea funtsezko erreferentzia izan beharko litzateke edozein herrialdeetako epe luzeko garapena oinarritzeko orduan.

Dialektika honetan ez dugu ahaztu behar informazioaren egokitasuna eta arazo estatistikoen garrantzia. Ekonomia errealearen bilakaera aztertzeko orduan, askoz errazagoa da erreferentzia monetarioen arabera neurketak egitea, zeren erreferentzia errealak askoz zailagoak, konplexuagoak baitira.

Baina finantza-sektorearen hazkunde-prozesuetan oso erraza da hazkunde hori, itxura batean, ekonomia errealean ere itxuraz azaltzea, ekonomia errealearen bilakaera ere aldagai monetarioen arabera baino ez badugu neurtzen. Horrela, ekonomia errealearen bilakaeraren eta finantza-ekonomiaren bilakaeraren arteko proportzioak desitxuraturik gera daitezke guztiz.

Horrela, azken urte hauetan Mendebaldean gertatu den moduan, ekonomia errealearen gainbehera ezkutaturik gera daiteke hainbat urtetan, arazo errealeen bidez ekonomia errealearen benetako egoera azaldu arte.

Informazio-arrisku horri aurre egiteko, ohiko informazio estatistikotik abiaturik, urrats hauek eman daitezke ekonomia errealearen benetako bilakaeraren jarraipen egokia egin ahal izateko:

- a. Ekonomia osoaren bilakaeratik (adib., BPGren bilakaeratik) finantza-sektorea kendu.
- b. Ekonomia errealearen bilakaera teoriko horretatik, inflazioaren eragina ere kendu.
- c. Hortik, kontuan hartu ere ondasunen prezio teorikoak zein puntutaraino egon daitezkeen puzturik zabalpen finantzarioaren ondorioz.
- d. Ekonomia erreala zein puntutaraino dagoen zorpetuta kontuan hartu.
- e. Azkenik, eta kontrapuntu moduan, ekonomia erreala bera zuzenki —hau da ekoizkin eta zerbitzuak— neurtzeko tresna egokiak garatu behar dira. Eta ez da batere erraza.

Nolanahi ere, errazagoa zein zailagoa izanik, azken urte hauetako bilakaerak erakutsi digun moduan, argi dago momentu honetan ekonomia errealearen eta finantza-ekonomiaren arteko benetako harreman eta proportzioak ondo ezagutzea eta gizartea bera horren jakitun izatea osagai funtsezkoa dela epe labur, ertain eta luzeko politika ekonomikoak landu eta gauzatzeko orduan.

Nahiz eta, teoria-mailan, harrigarria izan, hainbestetan gertatu da gure inguruetan azken hamarkada hauetan, ekonomia errealearen bilakaeraren geldialdi edo atzeraldia ezkutatuta geratzea informazio estatistikoaren hutsune nabarien ondorioz. Hainbat urtetan, ekonomiaren bilakaera aztertzeko orduan benetako erreferentzia errealak ia-ia kontuan hartu gabe geratu dira politika ekonomikoak lantzeko orduan eta iritzi publikoaren aurrean agintariek azaltzeko orduan.

Ikuspegi politiko batetik, jakina, oso erraza zen, ziur asko, BPGren bilakaera «baikorra» besterik gabe erabili eta hedatzea, kontuan hartu gabe, adibidez, BPGren bilakaera hori zein puntutaraino zegoen oinarriturik puzturik zegoen mailegu-merkatu batean, edo herrialdearen ekonomia guztiz zorpeturik egotean.

Bestaldetik, herrialde bakoitzak finantza-sektorearen aurreko estrategian nazioarteko faktorea ere hartu behar du kontuan. Lehen aipatu ditugun herrialdeetan (AEB, Erresuma Batua), adibidez, finantza-zerbitzuen esportazioa garrantzi handiko faktorea izan da finantza-sektorearen garapenean. Beste herrialde batzuetan, alderantziz, atzerriko finantza-erakundeetatik babestea izan daiteke bertako finantza-sektorearen aldeko apustua egiteko arrazoirik funtsezkoena.

3.5. ZERBITZUAK ETA INDUSTRIA

Lehen azaldu dugun moduan, zerbitzuen eta industriaren arteko aukera eta bilakaera interes handiko gaia bihurtu da azken urte hauetan. Sektore-politikaren betiko eztabaida izan da, jakina, baina azken urteetan zalantzan jartzen hasi dira orain arte adostasun osoz onartzen ziren kontzeptuak.

Lehen esan dugunez, neurri batean, nekazaritzaren eta industriaren artean aspaldi zabaldu zen eztabaidan azaltzen ziren aldagaien antzekoak dira industria-ren eta zerbitzuen arteko dialektikan erabiltzen ari direnak.

Azterketaren oinarri teorikoa hauxe izan zen: nekazaritzarekin gertatu zen moduan, industria-sektorearen produktibitate handitzearen ondorioz, gero eta lanpostu gutxiago behar du industriak eta, horren ondorioz, gero eta lanpostu gehiago izango du zerbitzu-sektoreak.

Hamarkada batzuetan, erraz onartu du dialektika hori Mendebaldeko gizar-teak. Baina errealitateak erakutsi duena ez da izan horren garbia.

Mendebaldeko herrialde batzuetan gertatzen ari dena apur bat ezkorragoa da: alde batetik, industriako lanpostu kualifikatuak ordezkatzeko aukera handirik ez dago zerbitzu-arloetan.

Industriako lanpostuak kualifikatuak dira gaur egun. Lanpostu horiek ordezkatzeko ez du balio edozein zerbitzu-jarduerak. Printzipioz, bi ezaugarriok izan behar dituzte zerbitzu-jarduera horiek industri arloko lanpostu kualifikatu horiek ordezkatu ahal izateko:

- a. Balio erantsi handiko zerbitzuak izatea.
- b. Zerbitzu esportagarriak izatea.

Baina zein dira zerbitzu horiek? Printzipioz, oso zerbitzu gutxi dira esportagarriak. Zerbitzu-jardueren lanpostu gehienak pertsonekiko harremanetan

oinarritzen dira eta horiek, berez, hurbileko merkatuan lan egitea eskatzen dute. Salbuespenak egon badaude, jakina: turismoa, kultura, ahokularitza mota batzuk...

Baina zerbitzu horietako asko —adib. turismoa— esportagarriak izanik, balio erantsi txikiko sektoreak dira.

Beraz, zein dira aldi berean esportagarriak eta balio erantsi handiko zerbitzu horiek? Bada zientzia, kultura, ahokularitza, teknologia berriekin loturikoak... Ikusten dugunez, oso zerbitzu konketuak.

Zerbitzu mota horien aldeko joera bai gertatu dela neurri batean Mendebaldeko gizartearen azken hamarkada hauetako ekonomi bilakaeran. Industria-arloko enpresetan bertan, gero eta lanpostu gehiago daude loturik diseinuarekin, antolaketarekin, etab. eta gutxiago betiko «eskulan zuzenarekin».

Europako zenbait herrialdetan, zerbitzu kualifikatu horiek zientzian, teknologian, aholkularitzan, etab.... bai sortzen ari direla pixkanaka-pixkanaka eta, aldi berean, industriak galdutako lanpostuak hartuz doaz.

Tamalez, industria eta zerbitzuen inguruko dialektika gehiegi sinplifikatu da. Industriak lanpostuak galtzea eta zerbitzu-sektoreak lanpostuak irabaztea, berez, ontzat hartu da, kontuan hartu gabe zer motatako zerbitzuez ari garen.

Gainera, lehen azaldu dugunez, zenbait herrialdetan, industriak lanpostuak galtzea ez da izan industriaren garapenaren ondorio zuzena; alderantziz, desindustrializazio- eta deslokalizazio-prozesuen ondorio nabaria izan da. Herrialde horietan, industria-sektoreak galdu duen lanpostu kopuruaren galera horren bizkorra izanik, ez da gertatu Europako herrialde batzuei buruz azaldu dugun prozesua. Ez da izan harmoniazko prozesua, industri sektorearen bilakaera horren aldi berean lanpostu kualifikatuak sortuz zientzian, kulturen, jakintzan, etab. Askotan, belaunaldi berriek, kualifikazio handia izanik, ez dute lanposturik aurkitzen industrian eta, horren orde, zerbitzu-sektoreko kualifikatu gabeko lanpostuak baino ez dituzte aurkitzen (hosteleria, pertsonetako harremanak, salmentak...).

Beraz, arlo honetako sektore-politikaren oinarri funtsezkoa da oso ondo argitzea zein izango diren sustatu nahi diren balio erantsi handiko sektore berriak, dialektika horretan onartu gabe, besterik gabe, edozein motatako zerbitzu-jardura.

3.6. POLITIKOKI ESTRATEGIKOAK DIREN SEKTOREAK

Sektore-politikaren barne egon badaude sektore batzuk mantendu eta sustatu egiten direnak ez arrazoi ekonomiko hutsengatik, arrazoi politikoengatik baizik.

Adibidez:

- Defentsa/Armagintza.
- Hezkuntza.
- Komunikabideak.
- ...

Sektore horietan erakunde publikoek jarraitzen dituzten politikak oso ezberdinak dira herrialde batetik bestera.

Historikoki, jakina, armagintza hartu izan da politikoki estragikotzat hainbat herrialdetan. Horrekin batera, meategiak, burdingintza, siderurgia, etab., gerraren kasuan funtseko sektoreak izan daitezkeelakoan.

II. Mundu Gerraren ostean eta, batez ere, globalizazio-prozesuaren ondorioz, lehenago estragikotzat jotzen ziren hainbat sektore, pixkanaka-pixkanaka, atzerriko produkzioaren esku utzi dira.

Hainbat hausnarketa daude, hala ere, prozesu horiek zalantzan jartzen dituztenak. Hasteko, batzuen iritziz, nekazaritza bera ez litzateke horren erraz utzi beharko atzerriko produkzioaren esku.

Adibidez, Europako nekazaritzaren krisialdiaren ondorioz, borroka dialektiko gogorra eta luzea izan dugu alderdi horretatik. Alde batetik, batzuen ustez, ahalegin handiagoak egin beharko lirateke sektore hori liberalizatzeko, subentzioak murriztuz, sektorearen dinamizazioa sustatuz, etab.

Beste batzuen iritziz, alderantziz, sektore estragikotzat hartu behar da nekazaritza eta horrek justifikatzen du, ziur asko, erakunde publikoen laguntza eta arautze estua, bai eta kanpoko produkzioari aurre egiteko asmoz bideraturiko merkataritza-politika zorrotza ere. Egiaz, gerra-garaian edo ekonomi krisialdi larriaren garaian ere, derrigorrezkoa izan daiteke herrialde bakoitzeko nekazaritzak bizirik irautea.

Nekazaritzan, eta beste sektoreetan ere, globalizazioaren aldekoen ikuspegia zeharo ezberdina da: mundu-mailako espezializazio-prozesua interes handikoa da denentzat eta herrialde bakoitza ongi eta merke egiten dituen produktuetan aritu behar da, eta ez besteetan.

Hala ere, merkatu-dinamikaren arabera, batzuek azpimarratu duten moduan, globalizazio-prozesu horrek dakarrena epe motzeko salneurrien araberako espezializazioa da. Ekoizpena, lantegiak, etab. herrialde batetik bestera mugitzen dira, eskulanaren kostuaren arabera batez ere, kontuan hartu gabe beste mota bateko faktoreak, garrantzi handikoak direnak epe luzera.

Oro har, azken urte hauetan, gero eta indar handiagoa hartzen ari dira, ikuspegi honetatik ere, globalizazio-prozesuaren aurreko erreakzioak. Gero eta gehiago, herrialde bakoitza garapen orekatuaren bidetik joateko beharra azpimarratzen hasi da, mundu-mailako espezializazio-prozesua nolabait birbideratzeko asmoz.

3.7. INTERES PUBLIKOA DUTEN ZERBITZU ETA HORNIKUNTZAK

Tradizioz erakunde publikoen esku egon diren zerbitzu hauei buruzko estrategiak oso ezberdinak dira herrialde batetik bestera.

Pribatizazio-prozesuetatik kanpo geratzen diren esparru funtsezkoak izan ohi dira sektore hauek. Arrazoi ideologikoengatik edo estrategikoengatik, zerbitzu publikoaren kontzeptuaren barne geratu dira eta, modu batean zein bestean, Mendebaldeko herrialde guztietan, erakunde publikoen jabetza, kudeaketa, finantzaketa eta esku-hartzea handiak dira sektore hauetan.

Osasun-sektorean, lehenengo aukera bat dago zerbitzu horren finantzaketaz eta, konkretuki, finantzaketa hori zein puntutaraino izan behar den publikoa edo pribatua. Beste horrenbeste gertatzen da osasun-zerbitzuen kudeaketarekin.

Mendebaldeko herrialde guztietan, jakina, garrantzi handiko finantzaketa dago erakunde publikoen aldetik sektore horretan. Baina herrialde bakoitzeko politika publikoetan aztertu eta jorratu behar diren hainbat aukera daude tartean: alde batetik, jakina, erakunde publikoen aldetik egon behar den finantzaketa-maila. Bestaldetik, osasun-zerbitzuen kudeaketa guztiz publikoa izan behar den, guztiz pribatua edo bitarikoa.

Aukera horiek kudeatzeko orduan, hainbat aldagai hartu behar dira kontuan:

- a. Alde batetik, arrazoi kontzeptual/ideologikoengatik, osasun-arloko gutxieneko prestazio-maila erakunde publikoek ziurtatu behar dutela uste da.
- b. Batzuen ustez, arrazoi ideologikoengatik ere, osasun-zerbitzuen kudeaketa publikoa da sustatu eta babestu behar dena.
- c. Osasun-politiken barne, zerbitzuen kalitatea eta salneurria da, kudeaketa modu batean edo bestean, zaindu behar dena.

Neurri batean, antzekoak dira hezkuntzaren zerbitzu publikoa eta osasunarena kudeatzeko orduan azaltzen diren arazo kontzeptualak.

Alde batetik, arrazoi ideologikoengatik, derrigorrezkotzat jotzen da oinarriko hezkuntza dohain eskuratzeko aukera ematea.

Hemen ere, bestaldetik, eta osasun-arloan baino indar handiagoz, kudeaketaren titulartasun publikoa edo pribatua da gehien eztabaidatzen dena.

Oro har, onartu egiten da kudeaketa pribatua efizienteagoa dela. Baina, arrazoi ideologikoengatik gehienbat, hainbat erresistentzia dago hezkuntza-arloko kudeaketa esku pribatuetan uzteko.

Herrialde bakoitzeko kulturak eta tradizioak, noski, harreman handia dute hezkuntza-arloko kudeaketaren titulartasun publiko edo pribatuarekin.

Industri politikarekin harreman handiagoa du, ziur asko, unibertsitate-politikak. Unibertsitate-politika guztiz loturik dago berrikuntza-politikarekin eta, baita lanbide-prestakuntza politikarekin ere.

Unibertsitate-sektorean, hainbat aukera aztertu behar dira politika publikoetan:

- a. Unibertsitate-politika loturik dago ere, alde batetik, finantzaketa publikoaren mailarekin eta kudeaketaren titulartasun pribatu edo publikoarekin.
- b. Bestaldetik, zein puntutaraino sustatzen diren arlo tekniko eta teknologikoetako ikasketak eta zein puntutaraino giza zientzien arlokoak, aztertu eta erabaki behar da ere.
- c. Unibertsitatea, enpresa eta ikerguneak zein puntutaraino lotzen diren.
- d. Unibertsitate barneko kudeaketan, zein puntutaraino ematen zaion lehentasuna berrikuntzari edo hezkuntzari.
- e. Unibertsitatearen eta lanbide-heziketaren arteko harremanak ere landu eta zehaztu behar dira, bai eta horietako bakoitzak gizartean, ekonomian eta industri politikan duen eginbeharra ere.

Unibertsitate-politika funtsezko faktore bihurtu da epe luzeko industri politikan. Adibidez, Europako industri politikan, funtsezko hutsune gisa identifikatu da unibertsitate europarrek berrikuntza-arloan duten atzerapena. Beste herrialdeekiko lehian (AEB, Asiako herrialdeak) nabarmen atzeratuago dago Europako unibertsitatea berrikuntzan eta, oro har, Europak berrikuntza-arloan duen gaitasunaren atzerakadan faktore funtsezkoa da ere.

Industriarako interes estrategikoa duten beste bi esparru garraioa eta energia izaten dira. Tradizioz, erakunde publikoen esku egon dira zenbaitetan sektore bi horiek edo, bestela, pisu handia izan dute erakunde publikoen jabetzapean dauden sektore horietako enpresek. Hala ere, azken hamarkada hauetan, gero eta joera nabariagoa igarri da pribatizazioaren alde sektore horietan. Hemen ere, mugatua izan da pribatizazio-prozesua, eta hainbat jarduera geratu dira erakunde publikoen esku edo, bestela, oso araututa dauden erakunde pribatuen esku. Baina energian, garraioan eta azpiegituretan erakunde publikoen pisua mantentzeko arrazoiak, gehienetan, ez dira ideologikoak izan. Gehienbat, monopolio naturalak izan dira pribatizazio-prozesuaren mugarik funtsezkoenak.

Egoera horren ondorioz, monopolio- eta oligopolio-egoera ugari aurkitzen dira energia, garraio eta azpiegituraren sektoreetan. Horrek, industria hauek bideratutako horniketek duten izaera estrategikoarekin batera, derrigortu egin ditu Mendebaldeko estatuak erakunde publikoek sektore horietan izan duten eragin eta esku-hartzea nolabait mantentzera.

4. Industri garapenerako politika

4.1. SARRERA

Industri politikan aztertzen diren ezagutza edo politikaren alderdien artean, funtsezko osagaia dugu hauxe, herrialde bakoitzaren industri politikaren helburu eta norabidea zehazteko orduan.

Industri garapenaren kontzeptua, neurri handi batean, hazkundearen kontzeptuarekin lotu da, industria-sektorearen hazkundearekin hain zuzen.

Garapen edo hazkunde kontzeptu horretan, alde batetik, garapen kuantitatiboa azpimarratzen da. Industria-sektorean diharduten lanpostu kopurua handitzea, industri out-put delakoa handitzea, etab.

Bestaldetik, garapen kuantitatibo hori erlatiboa izaten da. Hau da, zentzu honetan, herrialde bateko industri garapena bertako ekonomia osoan industri sektoreak duen pisua handitze edo mantentzearekin egongo litzateke loturik. Lehen sektorearen eta zerbitzuen aurrean, industria-sektorearen pisu erlatiboa handitzea.

Industri garapenaren kontzeptua ikuspegi kualitatibo batetik ere aztertu behar da. Nahiz eta kuantitatiboki industri sektorea ez handitu, enpresen lehiakortasuna, produktuen kalitatea, balio erantsia, eta abar sustatu eta hobetzea ere egongo litzateke industri garapenaren kontzeptu honen barne.

Beste ikuspegi batetik, kontuan hartu behar da «industri garapena» esamoldea erabilita, herrialde ezberdinen errealitatean hazkundera helburu gisa hartu gabe, industria-sektoreak duen pisua mantentzea izan daitekeela helburua, edo industria-sektoreak indarra galtzeko prozesuari aurre egitea prozesu horren abiadura motelduz, etab. Industri garapenerako politiken helburua, beraz, desindustrializazio-prozesu bati aurre egitea izan daiteke behin baino gehiagotan.

Industri politikatik aparte, beste politika publiko askok eragiten dute enpresen lehiakortasunean eta industri garapenean: diru-politikak, zerga-politikak, enplegu-politikak, etab.

Bestaldetik, jakina, lehiakortasunean/industri garapenean eragina duten faktoreak asko eta konplexuak dira eta hauen kudeaketa industri politikan zaila, oso zaila, eta horrek adierazten du politika publikoak koordinatzeko beharra.

Industri garapenean eragina duten faktore asko (lan-indarra, azpiegiturak, enpresarako zerbitzuak...) oso loturik daude lurralde bakoitzaren berezko ezaugarriekin. Gehienetan, industri politika eraginkorrek dagoeneko industrializatuta dauden eskualdeetan eragin beharko lukete. Eta hori, printzipioz, lurraldeen arteko aberastasunaren birbanaketaren aurkako politiken aurka doa, gehienetan. (Gonzalez Rendon, 1994).

Kapitulu honetan ikusiko dugunez, industri garapenerako politikak aztertzean, bi politika edo estrategia mota orokor daude, zeharo ezberdinak: garapen exogenoa sustatzeko politikak eta garapen endogenoa sustatzekoak.

Garapen endogenorako politikan, herrialdeko bertako enpresen barne-gaitasunak garatzean oinarritzen da industri garapena.

Bestaldetik, industri garapena atzerriko enpresen ezarpen produktiboetan edo herrialdeko enpresak erostean oinarritzen den neurrian, garapen exogenoa sustatzen ari gara.

Politika mota bi horien inguruan egituratuko dugu kapitulu honen azalpena gehienbat.

4.2. GARAPEN EXOGENOA

Garapen exogenoa delakoa atzerriko enpresek gure herrialdean egindako inbertsioetan oinarritzen da, bai industri ezarpen berriak martxan jartzeko, bai eta herrialde bertako enpresak erosteko ere.

Industri politiken barne, eta industri garapena sustatzeko orduan, funtsezkoa da atzerriko inbertsioak erakartzeko politika.

«Atzerriko inbertsioa» zer den zehazteko orduan, industri politika lantzen duen erakundearen agintearen esparru geografikoa hartu behar da kontuan, jakina. Gehienetan, atzerriko inbertsioen azterketa egiten denean, estatutik kanpoko herrialdeetatik datozen inbertsioez ari gara. Baina erregio edo eskualde baterako, estatu bereko inbertsioak, beste eskualde edo erregioetatik etorriz gero, atzerriko inbertsioztat hartu behar dira. Oro har, azterketa orokorren irizpide eta ondorioak erabilgarriak dira ere erregio edo eskualdeen industri politiken inbertsio politikan, salbuespen gutxi batzuekin. Esan behar da, orobat, erregioen ikuspegitik egindako atzerriko inbertsioen azterketa sakonik ez dela egin eta, beraz, gerta daiteke oraindik landu gabe dauden alderdi batzuek orain uste dugun baino garrantzi handiagoa izatea eskualdeen esparru horretan.

Atzerriko inbertsioak aztertzeako orduan azaltzen den arazo bat arrazoi ekonomiko eta politikoen ohiko nahasketa da, asko zailtzen duelako eztabaida.

Kanpoko enpresei ematen zaien lehentasun horren arrazoiak nabariak dira:

- a. Alde batetik, sektore edo jarduera zehatz batean herrialdeko bertako beste enpresa bat ez dagoenean. Argi dago askoz zailagoa dela jarduera berri bat hutsetik hastea. Beraz, kasu hauetan, logikoa izan daiteke jarduera berri bat martxan jartzeko orduan lehentasuna ematea atzerriko enpresen inbertsioei.
- b. Printzipioz, atzerriko enpresez pentsatzen denean, enpresa handiez pentsatzen da, multinazionalak gehienetan. Horrela izanik, zalantzarik ez dago multinazional horiek baliabide asko dituztela industri ekimen berriak martxan jartzeko, nahiz eta herrialdeko bertako ingurunean horretarako oinarri egokirik ez egon.
- c. Bestetan, herrialde baten edo herrialdearen inguruko merkaturak asetzeko asmoz etortzeko joera dute multinazionalak. Kasu hauetan, arrazoi objektibo argiak izan ohi dituzte multinazionalak herrialde horretara edo hurbileko kokapen batera etortzeko estrategiak gauzatzeko. Horrela izanik, errazagoa izan daiteke enpresa horientzat herrialde horretara industri ezarpen berria egitera etortzea produktuak atzeritik bidaltzea baino.

Ikusiko dugunez, atzerriko inbertsioen aurreko betiko ikuspegi baikorra ez da gaur egun horren orokorra. Ohikoagoak dira orain —azken bi hamarkada hauetan— jarrera zuhurragoak. Zalantza handiak sortu dira herrialde baten ekonomi garapenean atzerriko inbertsioek izan behar duten egitekoa zehazteko orduan⁸. Horren ondorioz, hainbat zalantza sortu dira inbertsio hauek erakartzeko orduan landu eta gauzatu behar diren estrategiei buruz (Duran Lopez, 1994).

4.3. ATZERRIKO INBERTSIOAK ERAKARTZEKO POLITIKAK

Betiko azalpen neoklasikoaren arabera, herrialdeen arteko kapital-fluxuen arrazoiak kapitalaren etekin-tasetan herrialdeen artean egon ohi diren aldeak izango lirateke. Horrela, ugaria den herrialdeetatik urria den herrialdeetara mugitzeko joera nabaria du kapitalak nazioarte-mailan.

Horrela, enpresen helburua beste herrialde batean inbertitzeko orduan etekinak handitzea izango litzateke bakarrik. Jatorrizko herrialdean kapitalaren produktibitate marjinala txikiagoa izanik, beste herrialde batean inbertitzea tresna egokia izango litzateke etekinak handitzeko.

8. Behin baino gehiagotan, atzerriko inbertsiogileen helburua inportazioen aurreko muga protekzionistak gainditzea da. «Atzerriko inbertsio zuzena merkatu librearen esparru politikoan ere babesteko biderik onena izan daiteke» (Bangemann, 1992). Inportazioen aurrean azaldu ohi diren oztopo politikoak desagertu ohi dira atzerriko inbertsioen aurka. Hala ere, ez dugu ahaztu behar arrazoi objektiboak egon badaudela oztopo politiko horiek desagertzeko, eta ez bakarrik arrazoi psikologikoak. Atzerriko inbertsio produktibo batean lanpostuak sorrarazten dira herrialdean, know-how delakoa herrialdean bertan geratzen da nolabait, etab. Egia da herrialdeko bertako lehiakideei egiten zaien kaltea berdina izan daitekeela, baina ez inportazioetan dauden beste faktore ezkor asko.

Baina betiko teoria hau errealitatean azaltzen denarekin bat ez zetorrela, gero eta argiago geratu zen. Atzerriko inbertsio-fluxuak bitarikoak dira askotan, herrialde bien artekoak baina bi norabideetan. Gainera, inbertsioak sektore batzuetan gertatzen dira eta beste sektore batzuetan ez.

Printzipioz, atzerrian inbertitzen duten enpresek beti izaten dute nolabaiteko desabantaila tokiko enpresen aurrean. Beraz, alderaturiko beste mota bateko abantailak izan behar dituzte egoera hori orekatzeko (Hymer, 1976). Zein? Gehienetan, eskala-ekonomiak, know-how, banaketarako bideak, produktuen dibertsifikazioa edo finantza-arloko abantailak.

Beraz, atzerrian inbertitzeko arrazoirik funtsezkoena enpresak dituen berezko abantailak erabiltzea izango litzateke. Bestaldetik, inbertsio horiek egiteko orduan ondo aztertuko da ea aukerazko beste bide hoberen bat dagoen antzeko helburuak lortzeko: esportazioak, lizentziak saltzea, etab.

Hymer-en ekarpenik funtsezkoena, ziur asko, atzerriko inbertsioak egiteko arrazoiak azterketa makroekonomiatik mikroekonomiara eramatea izan zen.

Hortik aurrera, kontuan hartu da ere atzerriko inbertsioa egiteko arrazoiak, batzuetan, integrazio bertikala dela. Kasu horietan, transakzio-kostuen teoria da aplikagarria erabaki horiek hartzeko arrazoiak aztertzeko orduan.

Atzerriko inbertsioak erakartzeko orduan, atzerriko enpresek dituzten arrazoiak eta helburuen hainbat azterketa egin dira. Hasteko, ohiko zerrenda bat aipatuko dugu:

- Eskulan merkea edo gaitasun bereziak dituen eskulana lortzea.
- Merkeagoak diren baliabideetara heltzea (lehengaiak...).
- Kokapen geografikoa (adib., bilatzen den merkatu batetik hurbil egotea, edo lehengai zehatz batzuetatik hurbil).
- Ingurunearen gaitasun edo baliabide batzuk erabiltzea (hornitzaileak, berrikuntza, know-how).
- Enpresentzako zerbitzu-sarea.
- Garraioen azpiegitura.
- Erosten den enpresaren merkatu-kuota eskuratzea, besterik ez.

Dunning-en ekarpena (Dunning, 1985)

Dunning-en ustez, oro har hiru motatako arrazoi daude enpresa batek nazioartean aritzeko erabakia hartzeko orduan eta, zehazki, atzerrian kapital-inbertsioak egiteko orduan. Inbertsioa erabakitzen duen atzerriko enpresak hiru motatako abantaila hauek izan behar ditu tokiko enpresen aurrean:

- Aktiboaren aldetiko abantailak.
- Gastuen barneratze-abantailak.
- Kokapen-abantailak.

Dunning-en ustez, hiru abantaila horiek aldi berean gertatu behar dira.

Aktiboaren aldetiko abantailak:

Atzerrian jarduteko desabantailak konpentsatu behar dituzte aktiboaren aldetiko abantaila hauek, lehiakideek ez dituztelako edo: produktu ezberdinak, jabego intelektuala, know-how, banatzeko monopolioa, eskala-ekonomiak, kudeatzeko gaitasuna, finantza-baliabideak, langileen integrazioa, etab.

Beste modu batez esanda: herrialdean sektore horretara sartzeko dauden sarrera-mugak gainditzeko balio dion abantailaren bat izan behar du atzerriko enpresak inbertsio hori egiteko.

Barneratze-abantailak:

Herrialdeko enpresekiko merkataritza-harremanen bidez aritu gabe —herrialde bertako beste enpresa bati produktuak erosten edo saltzen— produkzio-inbertsio bat egiteko orduan abantaila nabari batzuk lortu behar ditu atzerriko enpresak. Hauek izan daitezke abantaila horiek:

- Horniketen egonkortasuna salneurri egokietan ziurtatzea.
- Baliabide zein salmenten merkatua kontrolatzea.
- Tokiko enpresekiko informazio-eskualdaketak kostu handiak izatea.
- Teknologia propioaren abantailak ustiatzea.
- Enpresaren izena babestea.
- Integrazio bertikalaren ohiko abantailak eskuratzea, etab.

Kokapen-abantailak:

Egin nahi den industri inbertsioa herrialde honetan eta ez beste batean egiteko arrazoiak dira, batez ere. Adibidez:

- Natur baliabideak.
- Eskulana.
- Eskaerarekiko hurbiltasun geografikoa (herrialdeko bertakoa edo inguruko beste herrialdeetakoa).
- Herrialdeko erakunde publikoen industri politika: subentzioak, zergak, merkataritza-politika, etab. Ikusiko dugunez, berebiziko garrantzia du gobernuen politikak atzerriko inbertsioak erakartzeko orduan.

Erakunde publikoen industri politikaren garrantzia

Behin baino gehiagotan azpimarratu da erakunde publikoen industri politika funtsezko aldagai gisa atzerriko inbertsioak erakartzeko orduan.

Batzuetan esan denez, egia izanik politika publikoek garrantzi handia dutela inbertsio horiek erakartzeko, gehienetan inbertsioak egiteko arrazoirik funtsezkoenak ez dira politika publiko horiek. Iritzi hauen ustez, atzerriko enpresak egin nahi duen inbertsioa herrialde batean eta ez besteetan kokatzeko arrazoi garrantzitsua izan daitezke, bai, politika publikoak. Inolaz ere ez, bestela egingo ez litzatekeen inbertsio bat egitea erabakitzeke orduan.

Baina argumentazio mota hori zalantzan jarri behar da. Egia da zenbaitetan politika publikoak ez direla derrigorrezko faktorea inbertsioa egiteko edo ez egiteko. Baina beste kasu batzuetan —adibidez, muga-zergak eta, oro har, nazioarteko merkataritza-politikak...— guztiz faktore erabakigarriak izan ohi dira politika publikoak.

– Merkataritza-politikak

Ez da zalantzan jartzen merkataritza-politikak funtsezko eragile izan daitezkeela atzerriko inbertsioak egiteko erabakia hartzeko orduan.

Adibidez, merkataritza-politika oso estuak dituzte zenbait herrialdek herrialdean bertan industri ezarpenak ez dituzten produktuen aurrean. Ez dago zalantzarik, egoera horren aurrean, enpresa-politika interesgarria izan daitezkeela esportazioen ordean inbertsio produktiboaren bidea jorratzea. Berebiziko garrantzia izan dute arrazoi hauek garapen-bidean dauden zenbait herritan egindako inbertsio produktiboetan. Adibidez, Txinan azken 20 urte hauetan Mendebaldeko enpresek egindako inbertsioetan.

– Laguntzak/Pizgarriak

Argi dago laguntzak eta pizgarriak interes handikoak izan daitezkeela atzerriko inbertsio hori herrialde zehatz batean eta ez beste batean egiteko erabakia hartzeko orduan. Baina, esan dugunez, ez dago batere argi erakunde publikoen laguntzak zein puntutaraino izan daitezkeen erabakigarriak inbertsioa bera egin behar dela erabakitzeke orduan.

Behin baino gehiagotan azpimarratu denez, arrazoi estrategikoetan oinarritu ohi dira horrelako inbertsioak, epe luzeko arrazoietan gehienbat, eta inbertsioa egiteko edo ez egiteko erabakia hartzeko orduan gobernuen laguntzak ezin dira izan garrantzi handiko faktorea.

– Politika soziala

Lan-indarrak ekoizpen industri jardueran duen garrantzia kontuan harturik, garrantzi handia du atzerriko inbertsio produktiboetan lan-indarraren espezializazioak, kualifikazioak, kostuak, etab.

Alde horretatik, sindikalizazio-politika ere izan daiteke kontuan hartu behar den garrantzi handiko faktorea. Adibidez, atzerrian inbertsio produktibo bat egiteko orduan, hainbat zalantza izan dituzte enpresa askok Mexiko eta Txinaren artean, inbertsio horren kokapena zehazteko. Horietako batzuen kasuan, herrialde bien artean sindikalizazio-mailan dauden aldeek nolabaiteko garrantzia izan dute Txinaren aldeko erabakia hartzeko orduan. Indar handia dute sindikatuak Mexikon lan-baldintzak negoziatzeko orduan, ordutegiak, etab.⁹

– Diru-politika

Politika ekonomikoaren egonkortasuna (eta, batez ere, diru-politikaren helburuei eta truke-politikaren helburuei jarraitzeko orduan dagoen seriotasuna) garrantzi handikoa izan daiteke ere atzerriko inbertsioak erakartzeko.

Ikusten dugunez, atzerriko inbertsio produktibo horiek egiteko erabakiak hartzeko arrazoiak askotarikoak eta konplexuak izan daitezke. Gainera, industri sektore zehatz batean, arrazoi ezberdinak egon daitezke produktuen arabera, merkatuen arabera, etab. Hauek dira, ziur asko, sektore batean herrialde biren arteko inbertsio produktibo gurutzuak egoteko arrazoiak (Dunning, 1985).

Edonola ere, argi dago atzerriko edozein inbertsio produktibotan aipatu ditugun helburu gehienak, neurri batean, epe labur edo ertainekoak direla. Baina ez dago zalantzarik epe luzeko azterketak egiten direla, batez ere, erabaki hauek hartzeko orduan. Epe luzeko azterketa horien arabera, interesgarria izan behar da inbertsio produktibo hori atzerriko enpresarentzat errentagarritasunaren ikuspuntutik, errentagarritasun hori epe luzera handitzeko edo mantentzeko (Gonzalez Rendon, 1994).

Kontuan hartu behar da ere horrelako inbertsioetan ohikoa dela epe laburrera galerak —gaindikin negatiboak— izatea. Guztiz onargarria dira galera horiek epe luzera irabaziak izateko espektatibak argiak badira.

Bestaldetik, onargarriak izan daitezke ere epe luzeko galerak, arrazoi estrategiko ezberdinengatik. Adibidez, lehiakideei merkatu baterako sarrera ez zabaltzeko, bezero bat edo batzuk ez galtzeko, etab. Hau da, zeharbidez, galera horiek izanik, atzerriko inbertsio hori mantentzea jatorrizko atzerriko enpresan etekinak mantendu edo handitzeko onuragarria bada (Porter, 1998). Edo, beste batzuetan, inbertsio produktibo hori ez egitearen ondoriozko galerak handiagoak izateko aukera handiak badaude.

9. Mexikoren kasuan, jakina, lan-indarraren diziplina beste herrialde askotan baino txikiagoa da, eta, askotan, sindikatuak negoziatzeko duten ahalmena baino askoz garrantzi handiagoa duen faktorea da hau atzerriko inbertsioak erakartzeko edo uxatzeko orduan.

Erabaki estrategiko hauek hartzeko orduan garrantzi handia duen beste faktore bat atzerriko inbertsio produktiboen arriskuena da. Alde batetik, produkzio-inbertsioak atzerrian egiteak, berez, arrisku handiagoa du merkatua ez ezagutzeagatik, nazioartekotze-prozesuan esperientzia handirik ez izateagatik, etab. Baina, kasu konkretu bakoitzean, herrialdeko eskaeraren egonkortasuna, lehengaiak eskuratzeko erraztasuna, etab. hartu behar dira kontuan ere, jakina (Gonzalez Rendon, 1994). Baita faktore soziologikoak ere: ordainketen seriotasuna, sindikatuen indarra, etab.

Arrisku politikoak

Bestaldetik, arrisku «politikoak» ere hartzen dira kontuan atzerriko inbertsioetan: egonkortasun politikoa, desjabetzeak gertatzeko arriskuak, merkataritza-politikan edo zerga-politikan aldaketak egoteko arriskuak, dibisen truke-politikan gerta daitezkeen aldaketak, etab.

Arrisku politiko horiek handiak izateak bi ondorio nabariak ditu:

- Alde batetik, zenbat eta arrisku politiko handiagoak izanik, handiagoa izango da atzerriko inbertsio horri jatorrizko herrialdeko enpresak eskatzen dion errentagarritasuna.
- Bestaldetik, arrisku politiko horien aurrean, bilatzen den errentagarritasuna gero eta epe laburragokoa izango da (Gonzalez Rendon, 1994).

Egiaz, atzerriko inbertsio produktiboen aurrean politika gogorrak (desjabetzeak, zerga bereziak, enpresa jarduetarako oztopo bereziak, etab.) sustatu dituzten herrialdeek hainbat arazo izan dituzte atzerriko ezarpen produktibo berrien onuradunak izateko orduan. Horri buruz egin diren azterketa historikoen ondorioak oso argiak izan dira, batez ere herrialde zehatz batean gai honi buruzko industri politikaren ildo nagusien aldaketa nabariaren aurrean. Ez da gauza bera gertatzen herrialde biren arteko industri politikak alderatzeko orduan, herrialde bakoitzak dituen berezko ezaugarriek garrantzi handia izan ohi dutelako, eta herrialde bakoitza erakargarria izateko dituen arrazoi objektiboak industri politikaren bidez ezarri diren oztopoak baino garrantzitsuagoak izan daitezke herrialde horietan.

Aipatu ditugun arrisku horiek garrantzitsuak diren herrialdeetan, hainbat ahalegin egiten dituzte erakunde publikoek herrialdearen irudia hobetzeko, egonkortasun sozial eta politikoa handitzeko, etab. Baina ez da batere erraza politika horiek eraginkorrak diren eta neurtzea, arrisku politikoen pertzepzioa eta balorazioa guztiz subjektiboak direlako (Gonzalez Rendon, 1994).

4.4. ATZERRIKO INBERTSIOEN GARRANTZIA EKONOMI GARAPENEAN

Atzerriko enpresen ikuspegia aztertzetik aparte, atzerriko ezarpen produktibo horiek inbertsioa jasotzen duen herrialdearentzat zein puntutaraino diren onuragarriak aztertu eta eztabaidatu da behin eta berriz.

Egiaz, oso gai eztabaidatsua izan da. Atzerriko inbertsioen aldeko eta aurkako hainbat iritzi daude, guztiz kontrajarriak batzuetan eta, gainera, ekonomiaren aldeko arrazoiak eta arrazoi politiko eta soziologikoak nahastu egiten dira gehienetan eztabaida hauek egiteko orduan.

Atzerriko inbertsioen aldeko arrazoiak

Laburbilduz, hauek dira aipatu ohi direnak:

- Hasiera batean, indar handiko ekimen produktiboa izan ohi dute atzerriko ezarpen horiek.
- Ekoizpena eta eskaintza handitu egiten dira eta produktuen kalitatea hobetzen da. Hau dena, printzipioz, onuragarria da kontsumitzaileentzat ere.
- Kapital-inbertsioak, berez, herrialdeko kapital-metaketa sustazen du.
- Lanpostu kualifikatuagoak sortzeko aukera.
- Hornitzaile eta bezero diren enpresetan, salmentak eta enplegua sustatzen dira.
- Teknologia eta gaitasun produktibo eta know-how maila handitzen dira, produktu zein prozesuetan.
- Finantza-merkatuetara heltzeko aukera zuzen berriak.
- Marketin eta diseinuan egindako inbertsioak.
- Lan-indarraren prestakuntzarako aukera gehiago.
- Automatizazio-prozesu garatuagoak ezagutzeko aukera.
- Merkataritza-balantzea hobetzeko aukera.
- Nazioarteko merkatuei buruzko informazioa eskuratzea, bai enpresen hornikuntzarako, bai eta salmentak handitzeko ere.
- Nazio-izaera duten ekonomi krisialdiei aurre egiteko —edo orekatzeko— aukera gehiago.
- Sektore-politikan hutsetik hasteko zailak diren sektoreetan sartzeko aukera eta, edonola ere, herrialdeko enpresa-egituraren dibertsifikazioa sustatzeko aukera nabaria zenbaitetan.
- Zerga-sarrerak handitzea.

Atzerriko inbertsioen ekarpen zuzenetik aparte, tokiko baliabideen produktiorako erabilera hobia ahalbidetu dezakete, atzerriko enpresek know-how, teknologia, I+G, produkzio eta antolaketaren aldetik duten esperientziagatik, etab.

Garapen exogeno hau beharrezkoa izan daiteke herrialdeko bertako baliabi-deak egokiak edo nahikoak ez direnean ekonomiaren garapena oinarritzeko eta, batez ere, garapen-bidean dauden herrialdeetan.

Bestaldetik, nahiz eta gaur egun, herrialde gehienetan, industri politikaren helbururik funtsezkoena garapen endogenoa izan, ez da inoiz baztertu behar garapen exogenoak izan dezakeen garrantzia bestearen osagarri gisa.

Egindako azterketa enpirikoen arabera, nahiko ondorio positiboak atera dira atzerriko inbertsioen eraginaz Asiako hainbat herrialdeetan. Industrializazio-prozesurako behar zuten hasierako kapital-metaketa eta lan-indarraren trebakuntza, neurri handi batean, atzerriko inbertsioei esker lortu dituzte herrialde horiek.

Atzerriko industria-ezarpenek lanpostuak sortu eta barne-eskaera indartzen dute ere, jakina. Baina, gainera, askotan, teknologiaren eskualdaketa garrantzitsuak ekartzen dituzte herrialdera, baita prestakuntza, ezagutza edo know-howaren aldetiko hobekuntzak, etab. ere.

Bertako industri kultura eta tradizioaren garrantzia

Garapen endogeno eta exogenorako estrategiek izan behar duten garrantziak harreman handia du herrialdean bertan benetako industri kultura edo tradizioak duen pisuarekin ere, jakina.

Garrantzi handikoa da ere herrialdearen industria-egitura enpresa txiki, ertain edo handiek osatua izatea.

Enpresa txikien egiturak —nahiz eta, jakina, sortzeko zailagoa izan— enpresa, industria eta sustapenaren aldeko kultura sortu ohi du herrialdeko gizartean.

Alderantziz, enpresa handiek osatutako enpresa-egitura errazagoa da lortzeko hasiera batean, enpresa gutxi batzuen ezarpenen bidez lortzen bada. Zenbaitetan, egokiak diren erabaki politiko gutxi batzuen ondorio zuzena izan daiteke industri egitura hori. Baina, bestaldetik, krisialdian egon daitezkeen enpresa handiak ordezkatzeari askoz zailagoa izan ohi da. Enpresa-ekimenerako gaitasun handirik ez du izaten biztanleriak horrelako enpresa-egiturak dituzten herrialdeetan. Bertako biztanleen arazoak konpontzeko irtenbideak bilatzeko orduan, enpresa berriak sortzea ez da norbanakoen buruan egon ohi dena kasu hauetan. Gehienetan, enpresa handi baten eskutik lana eskuratzea izan ohi da gehienen itxaropena.

Kasu hauetan, ohikoagoa da, industria-krisialdi baten aurrean, garapen exogenoaren aldeko apustu berriak egitea, atzerriko enpresen ezarpena sustatuz, herrialdeak berak ez duelako ekimen berriak sustatzeko behar den indarrik. Oro har, esan dugunez, atzerriko enpresen ezarpen produktiboek abantaila nabariak dituzte enpresa-egitura indartsua ez duten herrialdeetan.

Zenbaitetan, herrialdearen baldintza objektiboetatik aparte, egon badaude egiturazko beste arrazoi batzuk atzerriko ezarpen produktiboaren egonkortasuna nolabait ziurtatzen dutenak, herrialdeko barne industri politikatik aparte.

Alde horretatik aipatu da, adibidez, Estatu Batuetako enpresen ezarpen produktiboek Irlandaren ekonomi garapenean izan duten garrantzia. Behin baino gehiagotan lotu da ezarpen produktibo horien garrantzia jatorri irlandarra duten Amerikako biztanle kopuru eta garrantziarekin, edo Irlandako ohiko hizkuntza ingelesa izatearekin.

4.5. ATZERRIKO INBERTSIOEN DESABANTAILAK

Aurreratu dugunez, atzerriko enpresen ezarpen produktiboen arazoak nabariak eta garrantzi handikoak dira ere:

- Enpresaren jabeen interesak eta herrialdearen interesak ez daude zuzen loturik.
- Herrialdearen enpresa-egituran eragin kaltegarriak izan ohi ditu garapen exogenoan oinarritutako industri politikak, aipatu ditugun pizgarri eta enpresa-espituaren aldetik.
- Deslokalizatzeko arrisku handiak dituzte atzerriko inbertsio produktiboek.
- Behin baino gehiagotan, lanpostuak sortzen dira, baina industria-berrikuntza eta garapenerako gaitasuna ez da bi herrialdeen artean eskualdatzen (eskulana bilatzen da, baina ikerkuntza eta garapena ez da lekuz aldatu nahi).
- Kapitala eta etekinak, ahal den neurrian, inbertsioaren jatorrian dagoen herrialdera desbideratzen dira

Askotan ere, atzerriko inbertsioaren helburua herrialdean bertan merkatu-kuota bat eskuratzea da eta besterik ez. Bertako enpresa bat erosita, kuota hori eskuratu egiten da eta, orduan, behin baino gehiagotan, ekoizpenerako gaitasuna murriztu edo deuseztatu egiten da, lantegiak itxi etab., jatorrizko herrialdera birbideraturik.

Horrelako jokabideak gogorragoak izan ohi dira, jakina, atzerriko enpresaren ezarpena erabakitzeke orduan garrantzi handia izan badute herrialdeko bertako aginte publikoek emandako laguntzek.

Hori dela-eta, gero eta gehiagotan, hainbat baldintza jarri ohi dituzte herrialde bertako agintariek atzerriko ezarpen produktibo horien aldeko diru-laguntzak bideratzeko orduan. Baldintza horiek, gehienetan, enpresa-ezarpen horiek herrialdean bertan mantentzeko konpromisoarekin daude loturik, edo, askotan, ezarpena deslokalizatuz gero, eskuratutako diru-laguntzak itzultzearekin ere.

Hau izan daiteke atzerriko inbertsio produktiboen desabantailen zerrenda bat:

- Askotan, nazio-berjabetasunaren aurkako eragina dute atzerriko inbertsioek. Multinazionalak duten ekonomi indarraren ondorioz, indar politiko handia lortzen dute inbertsioa jasotzen duen herrialdean. Arrisku hori neurtu ahal izateko, jakina, ezarpen produktibo horren neurria hartu behar da kontuan ezer baino lehen. Baita ezarpen produktiboa egin eta gero ezarpena bera desegiteko eta beste herrialde batera lekualdatzeko multinazionalak izango dituen aukerak ere, hori izan ohi delako ezarpen produktibo horien titularrak diren enpresek herrialdeko agintariak presiopean mantentzeko argudiorik onena.

Bestaldetik, ezarpen produktibo horien titularrak diren atzerriko enpresak elkartu egiten dira beraien baterako interesak babesteko herrialdeko agintarien aurrean. Industri politikan bertan garrantzi handiko kontua izan daiteke hau, inolako zalantzarik gabe. Eta arrisku hori kontrolpean mantentzeko, epe luzerako estrategia argiak behar dira, oso ondo kontuan hartzeko atzerriko enpresen ezarpen produktibo guztiek herrialdeko industri egituran duten pisua eta pisu horren bilakaera.

Azterketa horretan kontuan hartu behar da ere atzerriko enpresa horien nazionalitatea. Baterako interes horien alde multinazionalak batzeko eta herrialdeko agintariak presiopean mantentzeko orduan, horien nazio-jatorria garrantzi handiko oinarria izan daitekelako. Zenbaitetan, atzerriko enpresa horien artean, interes ezberdinak egon daitezkeelako horien nazionalitatearen arabera (edo, bestela, jarduera-sektoreen arabera ere).

- Atzerriko kulturek eragindako ohitura eta kontsumo-eredu ezberdinekiko gatazka. Herrialde batzuetan, gizarte-arazo sakonak sortu dira ohitura eta kulturen arteko aurkakotasun honen ondorioz.

Dakigunez, mundu-mailako homogeneousazio kulturalerako tresna funtsezkoa izan daitezke multinazionalak. Batez ere, jakina, kontsumoaren aldetik sortzen duten ohituren homogeneousazioagatik, baina baita kontsumotik aparte sortzen diren beste kultur faktore askorengatik ere (lan-kulturak, lan-harremanen aldetik, etab.)

- Garapen-bidean dauden herrialde askotan, bitariko ekonomia sorrarazten dute atzerriko inbertsioek. Oso ekonomia atzeratuta nekazaritza-arloan eta beste bat, industrializaturik, hirietan.

Horren ondorioz, gizarte-desoreka larriak sortu ohi dira garapen-bidean dauden herrialdeetan, oraindik kontrolatu gabe dauden ondorio askorekin. Adibidez, etengabeko eta kontrolik gabeko immigrazioa hirietan, desegonkortasun sozial eta politikoa, etab.

- Kapitalen balantzan eragin ezkorra, etekinak herrialdetik ateratzen direlako, jatorrizko herrialdeko enpresaren esku jartzeko, edo beste herrialde batzuetan inbertsio berriak egiteko asmoz.

Egiaz, atzerriko inbertsio produktiboak aktiboki sustatzeko politikak izan dituzten herrialde batzuetan balantze ezkorra sortzen da epe ertainera atzerriko ezarpen produktiboen kapital-sarrera eta -irteeren artean, atzerriko enpresek dibidendoak atzerriratzeke dituzten politiken ondorioz.

- Askotan, eragin ezkorra dute atzerriko inbertsioek merkataritza-balantzan ere. Batez ere lantegi berri horietan behar diren horniketarik atzerritik ekarri behar badira.
- Atzerriko inbertsioa herrialdeko enpresa bat erosiz gauzatzen bada, arrisku handiak egon daitezke herrialdeko industrializazioaren aurkako erabakia izateko. Askotan, inbertsio hauen helburu bakarra herrialdeko enpresak aurretik zuen merkatu-kuota eskuratzea baizik ez da. Behin erosketa eginda, lantegiak ez dira beharrezkoak, salmenta-kuota bakarrik. Eta desinbertsio produktiboari ekiten diote atzerriko jabeek.
- Inguruko lurraldearekiko konpromisorik eza.
- Ingurumenarekiko konpromisorik eza.
- Atzerriko enpresen interes estrategikoekiko mendekotasuna (lantegi horiek ixteko, eraldatzeko, produkzio-maila murrizteko, langile kopurua jaisteko, etab.).
- Batzuetan, bigarren mailako teknologia zaharrak baino ez dira erabiltzen atzerriko inbertsioaren bidez eraikitzen diren lantegietan. Ikerkuntza eta garapenarekin loturiko jarduerak atzerrian geratzen dira.
- Erabili ohi den teknologia motagatik, lanpostu gutxiago sortu ohi dira.
- Burokrazia eta zaintzarako kostu gehiago.
- Ekonomi helburu hutsek beste ezer baino garrantzi handiagoa dute.

Ikerketa enpirikoen arabera, atzerriko inbertsioen ekonomi eragina ezkorra izan da hainbat herrialdetan. Adibidez, Latinoamerikan, atzerriko enpresen ezarpen produktiboek egindako inportazioak esportazioak baino handiagoak izan dira hainbat urtetan eta etekinen bidez atzerriratutako kapitala inbertsio berriak baino handiagoa izan da ere.

Hala ere, aditu batzuen ustez, Latinoamerikan gertatutakoa ulertzeko, herrialde horietako ezegonkortasun politikoa hartu behar da kontuan ere, horrek azaltzen baitu, ziur asko, atzerriko inbertsioek errentagarritasun handiagoa eskatzea egindako inbertsioen truke (Gonzalez Rendon, 1994).

4.6. ATZERRIKO INBERTSIOEN BALORAZIOA HERRIALDE-MAILAN

Esan dugunez, askotarikoak eta konplexuak dira atzerriko inbertsioak erabakitzeko enpresek kontuan hartzen dituzten aldagaiak. Hori dela-eta, ez da batere erraza atzerriko inbertsioen eragina baloratzeko, kasu bakoitza, enpresa bakoitza eta herrialde bakoitza ezberdinak direlako.

Gerta daiteke herrialde bateko atzerriko ezarpen produktibo batzuk onuragarriak izatea eta beste batzuk kaltegarriak. Gerta daiteke ere enpresa baten inbertsioak onuragarriak izatea herrialde batean eta kaltegarriak beste herrialde batean. Baita enpresa batek herrialde batean egindako inbertsio produktibo bat onuragarria eta beste inbertsio bat herrialde berean kaltegarria.

Azkenik, atzerriko inbertsio zehatz bat baloratzeko orduan, kontuan hartu behar da horren eragina aldakorra izan daitekeela denboran zehar, onuragarria hasiera batean eta kaltegarria geroxeago, eta alderantziz.

Hori dela-eta, gai horrekin loturiko ekonomi azterketen ahalegina, azpimarratu denez, marko teoriko orokorretan geratu gabe, enpresa-mailan kokatu behar da batez ere, ezarpen produktibo bakoitzaren onura eta arriskuak baloratzeko asmoz (Gonzalez Rendon, 1994). Hala ere, urrunago joan beharko ginateke ere ziur asko. Egin beharreko azterketa hori, enpresaren kontzeptuan oinarritu gabe, inbertsio produktibo bakoitzean oinarritu beharko genuke. Kontzeptu teoriko orokorrak horrenbeste erabili gabe, atzerriko inbertsio bakoitza aztertu behar da, eta horren eragin onuragarriak edo kaltegarriak, inbertsio horren aurreko politika publikoak landu eta erabakitzeko aurretik.

Hasteko, gai honek duen konplexutasuna kontuan harturik, kasu konkretu bakoitzean aztertu behar diren aldagaien zerrenda bat aipatzea komeni zaigu.

Laburbilduz, aldagi hauek aipatu ohi dira batez ere:

- Enpresaren sektorean sartzeko modua.
- Atzerriko enpresak bere sektorean duen eragina.
- Ekoizpenaren helmuga.
- Enpresak duen hornikuntza-politika.
- Enpresaren irudi publikoa.
- Enpresaren jabetza.
- Atzerriko enpresaren konpromiso politikoak.
- Atzerriko enpresak eskatzen dituen laguntzak.

Aldagai horiek guztiak, eta kasu bakoitzean azal daitezkeen beste batzuk ere, aztertu beharko dira kasu bakoitzean inbertsio-proposamen edo proiektu bakoitza baloratu aurretik eta dagozkion politika publikoak erabaki aurretik.

– Jarduera-sektore berri bat zabaltzen den ala ez.

Atzerriko inbertsio batzuek jarduera-sektore berri bat zabaltzen dute, herrialdean ordura arte egon ez dena.

Inbertsio produktibo hauek, printzipioz, beste batzuk baino onuragarriagoak izaten dira herrialdeko industri egiturarako. Gehienetan, ez diete kalte zuzenik egiten herrialdeko gainerako enpresei. Gainera, industri jarduera berri bat zabaltzea beti da zailagoa eta, beraz, atzerriko enpresa baten bitartez lortzen bada, mesede handia egin ahal dio herrialdeko industria-egiturari.

– Inbertsioa gauzatzeko prozedura.

Alde batetik, oso ezaugarri eta ondorio ezberdinak dituzte ezarpen produktibo berrien bidez gauzatzen diren atzerriko inbertsioek eta bertako enpresa bat erosiz gauzatzen direnek.

Printzipioz, inbertsio produktibo berrien bidez gauzatzen bada ezarpen produktibo berria, herrialdearen kapital-metaketa sustatzen da berez. Lanpostu kopurua, printzipioz, handitzen da, etab.

Alderantziz, herrialdeko enpresa bat erosten bada, printzipioz, atzerriko inbertsio berri horrek herrialdeko ekonomian izan dezakeen eragin positiboa askoz txikiagoa izan daiteke, epe laburrera behintzat. Kapital-inbertsio horrek ez du eskatzen, berez, inbertsio produktibo berririk. Kasu honetan ez dugu ahaztu behar herrialdeko enpresak hauen merkatu-kuota eskuratzeko asmoz baino ez direla erosten behin baino gehiagotan. Horrelakoetan, atzerriko inbertsioaren eragina guztiz kaltegarria izan daiteke herrialdeko ekonomiarentzat epe ertainera.

Bertako enpresa bat erosten denean, garrantzi handikoa da enpresa horren oraingo egoera ondo baloratzea eta, batez ere, enpresa horren garapenarako dauden aurreikuspenak. Hau da, zein da enpresa horren etorkizuna atzerriko inbertsio hori gauzatzen ez bada? Horretarako, ez dira kontuan hartu behar aurreikuspen enpresarialak bakarrik. Jabetzaren aldetik dauden proiektzioak ere aztertu behar dira, jakina. Hau da: atzerriko inbertsio hori gauzatzen ez bada, atzerriko beste diru-erazle baten bila hasiko da bertako enpresa? Ba al daude herrialdean bertan enpresa horren ardura hartzeko gai diren enpresariak?

Finantza-baliabideen aldetik, herrialdeko enpresa bat erosteak herrialde bertako kapital-baliabide batzuk askatzea ere izan dezake ondorio gisa. Baina bertako akziodunek kapital horri emango dioten irtenbidea aztertu behar da orduan. Herrialdean bertan inbertituko dute? Atzerrian?

Atzerriko enpresaren ikuspegitik, bertako enpresa bat erosteko arrazoiak oso ezberdinak izan daitezke kasu batetik bestera. Alde batetik, egin beharreko diru-ekarpena, gehienetan, handiagoa izango da dagoeneko martxan dagoen enpresa bat erosten delako. Baina enpresa horren ekonomi egoerarekin egon daiteke loturik hitzartzen den salneurria, gehienbat. Bestaldetik, merkatuaren erreakzio negatibo txikiagoak izango dira, arrisku kontrolatuagoak, sektorerako sarrera-mugak gainditzeko errazagoak, etab.

– Bertako inbertsiogileen partaidetza.

Atzerriko inbertsioak baloratzeko orduan, garrantzi handikoa da ere bertako inbertsiogileen partaidetza.

Alde batetik, bertako inbertsiogileen partaidetza egotea askoz interesgarriagoa da, noski, zenbait ikuspegiren aldetik: enpresa-ekimen hori herrialdearen interes eta helburuekin gehiago konprometitzeko, know-how herrialdean bertan neurri batean geratzen dela ziurtatzeko, etab.

Bestaldetik, bertako inbertsiogileen partaidetza baloratzeko orduan garrantzi handikoa izan daiteke, alde batetik, partaidetza horrek inbertsio osoan duen portzentajea. Bestaldetik, bertako diru-ekarleak finantza-inbertsiogile hutsak izan behar diren edo kudeaketan ere nolabait parte hartu behar duten, etab.

Oro har, argi dago herrialdearentzat askoz hobe dela atzerriko inbertsio produktiboak herrialdeko bertako inbertsiogileen partaidetzarekin gauzatzea. Zenbait herrialdetan derrigortu egin da atzerriko inbertsio guztietan herrialdeko bertako inbertsio kualifikatuak egotea. Eta, batzuetan (adib., Txinan), oso etekin onuragarriak atera dira politika hori gauzatzearen ondorioz herrialdearen garapenerako.

Multinazionalen aldetik, bertako inbertsiogileen partaidetza ez da gehienetan ontzat hartzen. Hala ere, onargarria izan daiteke zenbait kasutan, batez ere teknologiaren aldetik informazioa bertako inbertsiogileekin partekatzeko arazo handirik ez badago (oso teknologia heldua delako edo enpresaren berezkoa ez delako) eta atzerriko enpresa txikia edo ertaina bada, edo finantza-baliabide urrikoa.

Herrialde batzuetan, bertako inbertsiogileen partaidetza hori —edo bertako erakunde publikoena ere— derrigorrezkoa da sektore zehatz batzuetako inbertsioetan. Adibidez, industria militarrekin loturiko enpresetan egiten diren inbertsioen kasuan, telekomunikazioetan, energia-sektorean, etab.

– Bertako lehiakideentzako balizko kalteak.

Garrantzi handikoa da faktore hau arrazoi ezberdinengatik. Alde batetik, herrialdearen industri egituran atzerriko inbertsioak izan dezakeen eraginagatik eta, bestetik, arrazoi politikoengatik. Hau da, atzerriko inbertsioak kalte larriak egiten badizkie bertako enpresei, politikoki askoz zailagoa bihurtu daitekeelako erakunde

publikoen jarrera inbertsio horren aurrean. Batez ere, bereziki mingarriak —edo onargaitzak— izan daitezkeelako bertako enpresentzat horrelako inbertsio baten aldeko erakunde publikoen laguntzak edo neurri bereziak.

Oro har, jarduera-sektore hori martxan badago herrialdean, zaila izango da nolabaiteko kalterik ez egitea bertako enpresei. Salbuespen gisa, garapen-bidean dauden herrialdeetan egiten diren inbertsio batzuk, batez ere esportazio-merkatura bideratuta daudenean.

Bertako lehiakideei egindako kaltea neurtzea ez da erraza izango. Eragin zuzenak eta zeharbidezkoak egon daitezke, eta —esan dugunez— ondorio politikoak ere garrantzi handikoak izan daitezke horrelako kasuetan.

– Ekoizpenaren helmuga.

Atzerriko inbertsio produktiboak aztertzeke eta baloratzeko orduan, interes handikoa izan daiteke inbertsio berriaren salmenten helmuga zein puntutaraino den herrialdea bera eta zein puntutaraino atzerriko merkatuak.

Inbertsioaren helburua esportazio-merkatuak badira, inbertsioaren eraginak, printzipioz, guttiz onuragarriak izango dira herrialdearentzat.

– Inportazioetan inbertsioak duen eragina.

Batzuetan, atzerriko inbertsioa, ezarpen produktibo berri baten bidez gauzatzeko bada, eragin zuzena izan dezake inportazioetan. Batez ere, barne-merkatura bideraturiko produktuak ekoizteko inbertsioa denean.

Neurri handi batean, hauxe izan da herrialde batzuek izan duten arrazoiak inportazioak zigortzeko, inbertsio produktiboak sustatuz.

Adibidez, Txinaren kasuan, oso nabaria izan da alde horretatik jarraitu den politika. Txinako merkatuan produktuak saldu nahi zituzten enpresek zailtasun handiak zituzten salmenta horiek Txinarako esportazio moduan bideratzeko eta, hori dela-eta, inbertsio produktiboak egin zituzten Txinan hainbat enpresak, bertako merkatura sartzeko bide bakarra zelakoan edo.

Arrakasta handiko politika izan da hori Txinaren kasuan. Baina oso ezberdina izan daiteke egoera merkatu txikiagoak dituzten herrialdeetan. Herrialde txikietan, atzerriko enpresen estrategia ezberdina izan daiteke, merkatu horretara sartzeko helburuak ez duelakoan justifikatzen egin beharreko inbertsio produktiboa. Kasu horietan, askoz aukera handiagoak izango dituzte atzerriko inbertsiogileek ezarpen produktibo hori inguruko beste herrialde batean kokatzeko proiektua zehaztera-koan arazoak sortzen badira. Hori dela-eta, askoz zailagoa izan daiteke horrelako ezarpen produktiboetarako proiektuei baldintzak jartzea.

Bestaldetik, azken urteetan Txinak egindako produkzio-inbertsio gehienen helburua ez da izan Txinako merkatua, esportazioa baizik, Asiako herrialde gehienetan gertatu den moduan. Beraz, nahiz eta inportazioak ordezkatu ez, guztiz onuragarriak izan dira herrialdeko ekonomiarako.

– Enpresak duen hornikuntza-politika.

Atzerriko inbertsioa ezarpen berri baten bidez gauzatzen bada eta enpresa berriaren hornitzaileak herrialdeko bertakoak badira, guztiz onuragarria izan daiteke herrialdeko industria-egiturarako.

Eragin hori ez litzateke gertatuko, jakina, atzerriko inbertsioa herrialdeko enpresa bat erosiz gauzatuko balitz, edo, haren hornikuntza-politikaren ondorioz, hornitzaile gehienak atzerrikoak balira.

Alderantziz, bertako enpresa bat erosten duelako edo, atzerriko inbertsio hori gauzatzen bada herrialdeko beste enpresa bat alboratuz, eta enpresa berri horren hornitzaileak atzerrikoak badira, guztiz kaltegarriak izan daitezke ondorioak herrialdeko ekonomiarako.

– Enpresaren jabetza.

Gauzatu nahi den inbertsioa baloratzeko orduan, atzerriko enpresaren jabetza-egitura garrantzi handiko kontua izan daiteke.

Finantza-sektoreko akziodunak, printzipioz, arrisku handikoak dira inbertsioen egonkortasunaren aldetik. Gehienetan, epe motzeko finantza-azterketak egiten dituzte erabaki estrategikoak hartzeko orduan. Hori dela-eta, momentu batean egindako inbertsioek, beste momentu baten, epe motzeko finantza-aurreikuspenen arabera, interes txikiagoa izango dute beharbada eta desinbertsio-prozesua martxan jartzeko prest egongo dira diru-ezarleek.

Bestaldetik, enpresa talde asko oso identifikatuta daude nazio-interes zehatz batzuekin. Horrelako enpresa taldeen inbertsioak ere arriskutsuak dira, jatorrizko herrialdeko inbertsioek, lanpostuek etab. lehentasuna izango dutelako beti beste herrialdeetan egindako inbertsioen aurrean.

– Atzerriko enpresaren konpromiso politikoak.

Sektore askotan, eta herrialde batzuetan bereziki, garrantzi handikoa izan daitezke ere atzerriko enpresaren jabeen konpromiso politikoak. Hau da, jatorrizko herrialdeko erakunde publikoekin, nazioarteko iritzi- edo interes-taldeekin, kutsu ideologiko duten erakundeekin, etab. dituzten loturak edo konpromisoak.

Enpresa asko dira horrelako konpromisoak dituztenak eta derrigorrez hartu behar dira kontuan enpresa berriaren herrialdearekiko epe luzeko konpromisoak baloratzeko, enpresa berriak gizartean izango duen eragina kontuan hartzeko, herrialdeko agintariekiko geroko harremanak aurreikusteko, etab.

Zenbaitetan, kutsu bateko enpresa talde batekin konpromisoak hartzeak espero ez diren ondorioak izan ditzake, erabaki horren aurreko erreakzioengatik beste enpresa talde batzuen aldetik, gobernu zehatz batzuen aldetik, etab.

– Atzerriko enpresak eskatzen dituen laguntzak.

Atzerriko inbertsio askotan, proiektua lantzeko eta zehazteko momentuan, mugimendu konkretuak egiten dituzte atzerriko enpresako arduradunek, ezarpen produktiboa onartu behar duen herrialdeko erakunde publikoen aldetik egon daitezkeen laguntzei buruzko informazioa jasotzeko eta informazio hori beraien proiektu-plangintzan integratzeko asmoz.

Horrelako kasuetan, askotan, zuzenki ala zehargabe eskatzen diren laguntzak —eta aurretik araututa dauden artean erabiliko direnak— kontuan hartu beharko dira atzerriko inbertsioaren balorazio orokorra egiteko orduan.

Atzerriko inbertsioen balorazioa eskualde-mailan

Eskualde/erregioen kasuan, atzerriko inbertsioak baloratzeko orduan egon badaude ezaugarri eta irizpide berezi batzuk.

Adibidez, atzerriko inbertsioak ekarritako kapitalaren garrantzia baloratzeko orduan, estatu baten barne, egon badago nolabaiteko bermea kapital hori, modu batean zein bestean, herrialdean bertan geratuko dela.

Erregio/eskualdeen kasuan (edo kapital-mugikortasun osoa duten lurralde-esparruetan) ezin da egon inolako bermerik horrelako zeozer ziurtatu ahal izateko, atzerriko inbertsioa herrialdeko enpresa bat erosiz gauzatzen bada eta ez ezarpen produktibo baten bidez.

Bestaldetik, herrialdeko enpresetan sortutako eragin kaltegarria beste modu batez baloratu behar da erregioen kasuan.

Erregioetan aurreikusten den eragin kaltegarri berdina gerta daiteke atzerriko inbertsioa estatu bereko beste erregio batean gauzatzen bada eta, beraz, nahiz eta eragin kaltegarri hori gertatu, eskualde horren erakunde publikoen aldetik komenigarria izan daiteke inbertsio hori erregioan bertan jasotzea.

4.7. ATZERRIKO INBERTSIOAK ERAKARTZEKO PIZGARRIAK

Aipatutako arrazoi guztiengatik, argi dago arrazoiak egon daitezkeela atzerriko inbertsioak erakartzeko pizgarriak ezartzeko.

Atzerriko inbertsioak interesgarriak izan daitezke eragin positiboak dituztelako herrialdean, jakina. Baina baita, nahiz eta eragin negatiboak izan, inbertsio hori ez gertatzearen ondorio negatiboak kaltegarriagoak badira. Adibidez, inbertsio hori herrialdean bertan ez bada egiten alboko beste herrialde batean gauzatuko delako edo (Gonzalez Rendon, 1994).

Atzerriko inbertsioak erakartzeko pizgarri-politikaren helburua, printzipioz, interesgarriak diren atzerriko inbertsioak erakartzea izan beharko litzateke, eta ez erakartzea —edo zigortzea— kaltegarriak direnak.

Bestaldetik, jakina, ahal den neurrian, beharrezkoak direnean baino ez dira erabili behar pizgarriak. Pizgarririk gabe ere egingo litzatekeen inbertsioak ez luke laguntzarik jaso beharko, ahal izanez gero. Jakina, egoera horiekiko guztiekiko jokabidea ezberdina izatea oso zaila izaten da.

Ikusten dugunez, printzipioz, atzerriko inbertsioak erakartzeko pizgarri-politikaren funtsezko oinarria hori izango litzateke: ahal den neurrian, oso politika diskriminatzailea izatea.

Hala ere, behin eta berriz azpimarratu denez (Gonzalez Rendon, 1994), oso zaila da faktore guztiok kontuan hartzea pizgarri-politika ezartzeko eta gauzatzeko orduan. Horietako kasu askotan ez dagoelako behar den informazioa, denboran aldagarriak direlako edo.

Bestaldetik, lehia babesteko politiken ondorioz, guztiz mugatua da hainbat herrialdetan atzerriko inbertsioak erakartzeko pizgarriak ezartzeko politikak gauzatu ahal izateko aukera. Europar Batasunaren esparruan, zehazki, zeharo mugatuta daude helburu horretarako zergetan, subentzio gisa, etab. kide diren estatuek bideratzen dituzten laguntzak.

Azkenik, horrelako politikak ezartzeko orduan, lurraldeen arteko lehia hartu behar da kontuan ere. Enpresa askorentzat, aukera ezberdinak zabaltzen dira atzerrian inbertsioak egiteko orduan eta inbertsioa zein lurraldetan egin behar den zehazteko momentuan, garrantzi handikoa da —kasu askotan— lurralde horietako bakoitzeko erakunde publikoek onartu eta gauzatzen duten pizgarri-politika.

4.8. GARAPEN ENDOGENOA

Industri politika gehienetan eta, batez ere, herrialde garatuen industri politiketan, gero eta garrantzi handiagoa dute garapen endogenoarekin loturiko politika eta estrategiek. Neurri batean, garapen exogenoan oinarritutako politikak epe motzeko

politikatzat hartzen hasi ziren eta gero eta garrantzi handiagoa eman zaio herrialdeko bertako barne-garapenari¹⁰.

Garapen endogenoan, herrialdean bertan dauden baliabideak erabiltzen dira batez ere garapen-politikan, martxan dauden enpresen garapena sustatuz eta enpresa berrien sorrera piztuz.

Garapen endogenoaren abantailak nabariak dira. Batez ere, garapenaren egonkortasunaren aldetik, edo enpresak deslokalizatzeko orduan egon daitezkeen arriskuak murriztearen aldetik ere.

Garapen endogenoaren estrategien barne lortu nahi den industria-eredua enpresa txiki eta ertain askok osatua dago gehienbat, haien arteko harreman sendoekin, bai eta gizartearekin ere, benetako industri egitura bat —eta gizarte-egitura bat— sorraraziz. Ekonomi ikuspuntu batetik, garapen autonomo eta egonkorra lortu nahi da garapen-eredu honen bidez.

Askotarikoak eta konplexuak dira industri arloko enpresen sorrera eta garapena sustatzen dituzten arrazoiak. Ekonomia-arlokoak horietako asko, baina baita ere politika, gizarte, kultur arlokoak ere.

Hori dela-eta, sailkapen asko egin dira. Adibidez, (Gonzalez Rendon, 1994):

- Baliabideak (finantza- eta giza arlokoak, baliabide materialak, etab.). Eskuragarriak izan behar dira eta eskuratzeko errazak.
- Inguru politiko, instituzional eta administratibo egonkorra. Industria-arloko ekimen pribatua onartu edo sustatu egiten duena.
- Garapen endogenoaren aldekoa den ekonomi ingurua.
- Industria-arloko enpresen arteko harreman egituratuak.
- Ekonomi garapenaren aldekoa den kultur ingurua.

Baliabide eskuragarriak eta eskuratzeko errazak

Oraingo enpresen jarraipen eta garapena ahalbidetzeko, eta industria berrien sorrera sustatzeko orduan, derrigorrezkoak dira baliabide batzuk:

10. Ez dugu ahaztu behar garapen endogenoaren helburu edo estrategien artean, herrialdeko enpresek atzerrian inbertitzeko joerak sustatzea ere egon daitekeela. Hau da, beste herrialdeentzat exogenoa izango litzatekeen garapena. Lehenago esan dugunez, hainbeste arrazoi egon daitezke esportazioetatik harago herrialdeko enpresek atzerrian inbertsioak egin ditzaten sustatzeko. Alde batetik, beste herrialdeek kanpo-merkataritzaren aurrean ezarri dituzten mugak gainditzeko tresna egokia izan daiteke batzuetan, dibisen fluktuazioen aurreko babesa bestetan, merkatu berri batzuetara heltzeko aukera, etab.

- Lan-indar kualifikatua (bai enpresa-sustatzaileen aldetik, bai eta soldatapeko langileen aldetik ere).
- Industriadako lurra.
- Industri poligonoak.
- Komunikazioak.
- Garraioak.
- Finantza-baliabideak.
- Energia.

Herrialde guztietan, beste ezer baino lehenago, giza baliabide egokiak eskuratzearen arazoa azaldu ohi da. Enpresa-ekimenak martxan jarri ahal izateko, lehenago ideia eta gero proiektu bat landu behar da, jakina. Horrelako ideiak izateko eta proiektuak lantzeko gai diren pertsonak izatea hasierako baldintza izan behar da enpresa berriak sortu ahal izateko.

Enpresa berriek, eta enpresa txiki eta ertainek oro har, arazo bereziak dituzte finantza-baliabideak eskuratzeko orduan. Bankuen aldetik, berme gehiago eskatzen zaie eta mailegu garestiagoak eskuratzen dituzte. Garapen endogenoarekin loturiko politiken barne, garrantzi handikoa da enpresa txikiek finantza-baliabideak eskuratu ahal izateko behar diren neurriak hartzea. Adibidez: EBS (Elkarrekiko Bermerako Sozietateak), arrisku-kapital sozietateak, etab.

- Inguru politiko, instituzional eta administratibo egonkorra. Industria-arloko ekimen pribatua onartu edo sustatu egiten duena.

Gai honen betiko azalpenak jabego pribatuaren errespetuarekin eta egonkortasun politikoarekin lotzen dira neurri handi batean. Baina herrialde garatuetan garrantzi handiagoa dute ziur asko beste aldagai batzuek. Batez ere enpresa jarduerarekin loturiko burokraziak eta legediak.

- Ekonomi egoera.

Sektore zehatz bakoitzaren egoeratik aparte, ekonomi egoera orokorreko baldintzak garrantzi handikoak dira ere: eskaeraren egoera, lehengaien salneurriak, lan-indarraren kostuak, interes-tasak, etab.

- Enpresen arteko harremanak.

Garrantzi handikoak dira enpresa txiki eta ertainen arteko sareak. Alde bate-tik, etengabeko informazio-fluxuak ziurtatzeko asmoz, bai estrategiei buruzkoak, kudeaketari, teknologiei edo negozio-aukerei buruzkoak, etab.

Sare horiekiko harremanei esker, erraztu egiten da ere negozio berrietarako eta enpresa berrietarako behar diren langile egokiak aurkitu eta aukeratzea, batez ere beste enpresetako langileen artean eskuratu behar badira.

Nahiz eta ohikoa ez izan, egon badaude industria-mailan oso garatuak dauden herrialdeak horrelako sare-egiturarik gabe, enpresa handi gutxi batzuetan oinarritzen delako bertako industri egitura, edo oso enpresa espezializatueta, etab.

- Kultur ingurua.

Gutziz onartua dago berebiziko garrantzia duela kulturak industri garapenean. Kultur faktoreen ondorioz, oso egoera ezberdinetan daude herrialde batzuk eta beste batzuk hainbat alderditatik. Adibidez, lanaren disziplina, berrikuntzarako gogo, enpresa-ekimenaren aldetik, etab.

Orain gutxi arte, industrializazio-prozesuaren garapena bera industriaren aldeko kultura sortzeko lagungarria zela uste zen.

Baina azken hamarkada hauetan Mendebaldeko herrialde batzuetan gertatutako desindustrializazio-prozesuaren testuinguruan, gure herrialde askotan industriaren kulturatik zerbitzuen kulturara igarotzen ari zela uste izan dugu. Eta; neurri handi batean, horixe bera da ziur asko industri egitura sendoei eusteko zailtasun berezia (Saunders, 1987). Hori dela-eta, ahalegin bereziak hasi dira egiten berriz ere erakunde publikoak industriaren kultura berpizteko asmoz gazteen eta ikasleen artean.

4.9. GARAPEN ENDOGENOA ETA LEHIAKORTASUNA SUSTATZEKO POLITIKAK

Garapen endogenorako industri politikak, gehienetan, aipatu ditugun faktoreetatik abiatzen dira, neurri, tresna eta egitura zehatzak martxan jartzeko orduan. Neurri horien artean hauek dira ohikoenak:

- Enpresen hazitegiak.
- Langile eta enpresarien prestakuntza-jarduerak.
- Informazio- eta aholkularitza-zerbitzuak.
- Izapide administratiboak erraztea.
- Berrikuntza eta I+G ikerguneak.
- Unibertsitate eta lanbide-heziketako ikastetxeekiko harremanak.
- Finantza-baliabideak lortzeko laguntzak, arrisku-kapital sozietateak, Elkarrekiko Bermerako Sozietateak...
- Industrialdeak.
- Klusterrak, etab.

Hala ere, oso ekimen zail eta konplexua da garapen endogenoa sustatzea. Eta, bestaldetik, egon badaude egiturazko faktore batzuk (kultura, enpresen arteko harremanak) zeinek epe motzeko neurri guztien eraginkortasuna zailantzen jartzen duten (OECD Proceedings, 1997).

Azken hamarkada hauetan, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio lehiakortasunaren kontzeptuari industri politika guztietan.

Lehiakortasuna, berez, kontzeptu garrantzitsua izanik, zaila eta erlatiboa da ere, eta horrek asko zailtzen du helburu zehatzak jartzea industri politikaren arloan lehiakortasuna sustatzeko asmoz.

Askotan, esportazio kopuru erlatiboa hartu da herrialde baten lehiakortasunaren funtsezko erreferentzia gisa eta, besterik ezean, onargarria izan daiteke abiapuntu hori, betiere kontuan hartzen badira horrekin loturiko beste aldagai batzuk. Adibidez, esportazioen osagaiak zein diren oso kontuan hartu behar da esportazio kopuruaren adierazgarritasuna aztertzeko: ea zein puntutaraino sartzen diren esportazio kopuru osoan lehengaien esportazioak, edo atzerrian erositako osagaien mihiztaduren esportazioa, etab.

Herrialde bateko industriaren lehiakortasuna, behin baino gehiagotan azpimarratu denez, enpresa guztien lehiakortasunaren batuketa izan daiteke gehienbat. Beraz, industria-arloko enpresen lehiakortasuna sustatzea izan beharko litzateke industri politikaren helbururik funtsezkoena.

Zein dira enpresak lehiakorak izateko faktoreak? (Porter, *Competitive Advantage*, 2004).

- Alde batetik, kostuen aldetik, produktu merkeagoak ekoizteko gai izatea.
- Bestaldetik, zer edo zertan ezberdinak diren produktuak egitea.

Kostu txikiagoak izateko faktoreak ere asko dira: eskuratzen diren baliabideen kostu txikiagoak (kontuan hartu behar dira, beraz: lan-merkatua, energia, azpiegiturak, kapital-merkatua...), eskala-ekonomiak, esperientzia eta ikasteko gaitasuna, gaitasun produktiboaren erabilera-maila, negozioen arteko harremanak, integrazio bertikala, ekoizpenaren estandarizazioa, kokapena, faktore instituzionalak, etab.

Hala ere, industri politikak garatzeko orduan, funsezkoa izan daiteke herrialdeko enpresen arazo eta aukera orokorrak kontuan hartzea. Eta batez ere, enpresetatik kanpoko faktoreak.

Industriaren lehiakortasunerako faktoreak horrela sailka daitezke (Gonzalez Rendon, 1994):

Faktore makroekonomikoak

- Ekonomiaren bilakaera: truke-tasa, ekonomiaren hazkuntza.
- Kapitala: sozietateen zerga, kredituaren kostua, arriskuko finantza-baliabideak eskuratzeko aukerak.

- Lan-indarra: soldatak, lanaren kostu guztiak, lan-merkatuaren araupena, sindikatuak.
- Erakunde publikoak: industri politika, lege-araupenak, prozedura administratiboak, ustelkeria, etab.

Tokiko faktoreak

- Industri garapenerako azpiegiturak: garraioak, energia, komunikazioak, ondakinak desagerrarazteko kostuak, industriarako lurra.
- Enpresentzako zerbitzuak: zerbitzu-emaileen hurbiltasuna, bankuak, aseguru-erakundeak, ekipamenduaren mantenu eta konponketa; publizitate-agentziak...
- Aurrerakuntza teknikoak barneratzeko eta garatzeko azpiegiturak: enpresa-kultura, hezkuntza-eskaintza, unibertsitateak, ikerguneak.
- Gizarte-azpiegiturak: kultura- eta gizarte-eskaintza, aisialdirako eskaintza, etxebizitzak.
- Lan-eskaintza: kualifikatua eta kualifikazio gabea.
- Erakunde publikoak: erregio bakoitzaren industri politika (pizgarriak, teknologia-garapena, eskulana, erakunde publikoekiko elkarlana, zergak).
- Beste batzuk: kontsumitzaileekiko hurbiltasuna eta gizarte-giroa.

Enpresa bakoitzari dagozkion faktoreak

- Neurria.
- Berrikuntzarako gaitasuna.

Zalantzarik gabe, garrantzi handiko faktorea da neurria enpresen lehiakortasunerako. Herrialde askotako industri politikan funtsezko helburutzat hartu ohi da industri arloko enpresen neurria handitzeko neurriak hartzea. Handitze horrekin lotu dira, adibidez, eskala-ekonomiak, finantza-gaitasuna, informazioa, produktuak saltzeko gaitasuna, esportatzeko gaitasuna (Maravall, 1987), ikerkuntza eta garapena, etab.

Hala ere, oro har, enpresa txikiak dinamikoagoak direla ez da zalantzan jartzen. Beraz, kontu handiz kudeatu behar dira neurriarekiko politika hauek. Egoera konketuak eta sektore konketuak aztertu behar dira kasu bakoitzean enpresen neurri egokia zein den aztertzeko. Eta ez da batere azterketa erraza.

Hori dela-eta, azken hamarkadetako politiketan gero eta gehiago baloratzen da enpresa txikien malgutasuna eta, bestaldek, neurriaren abantailak nolabait eskuratzeko orduan, sareen kontzeptua sustatu nahi izan da batez ere.

Berrikuntzaren aldetik, produktu eta zerbitzuen hobekuntzatik aparte, gero eta gehiago azpimarratzen da enpresa-jarduera osoan berrikuntzak izan behar duen

lekua. Ikusiko dugunez, industri politika guztietan, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio berrikuntzari.

4.10. INDUSTRIAREN KOKAPEN ETA SUSTAPENERAKO FAKTORE EKONOMIKOAK

Industri politika lantzeko orduan, garrantzi handikoa izan daiteke industri arloko enpresek leku batean edo beste batean kokatzeko orduan kontuan hartzen dituzten aldagaiak. Bai herrialdetik kanpoko inbertsio zehatz batzuk erakartzeko orduan bai eta garapen endogenorako egokia den ingurunea sustatzeko orduan ere.

Hauek izaten dira gehienetan aipatzen diren kokapenerako faktorerik garrantzitsuenak:

- Industriadako lurraren kostua.
- Kapitalaren eskuragarritasuna.
- Horniketak.
- Eskulana.
- Merkatuekiko hurbiltasuna.
- Garraiorako erraztasunak eta kostuak.
- Aglomerazio-ekonomiak.
- Politika publikoak.

Esan dugunez, eta gehien interesatzen zaigun ikuspegitik, hauek izan daitezke ere, industri politika lantzeko orduan, garapen endogenoa sustatzeko orduan kontuan hartu beharreko alderdirik funtsezkoenak.

Jakina, faktore hauetako bakoitzaren eragina ezberdina da herrialde bakoitzean eta enpresa bakoitzean.

- Industriadako lurraren kostua.

Industri enpresa guztiek gutxieneko espazio fisiko batzuk behar dituzte. Baina hori ez da bakarrik lurra. Horrekin loturiko gutxieneko azpiegiturak ere beharrezkoak dira. Hau da: helbideak, telefonoa, Internet, argindarra, estolderia, ura, etab.

Lurren kostua asko aldatzen da leku batetik bestera, jakina, bai eta hiri edo udal baten barnean ere.

Lurraren kostua garrantzi handiko faktorea izan daiteke lantegi berriak kokatzeko orduan guztiz eraikita eta urbanizatuta dauden eskualde batzuetan.

– Kapitalaren eskuragarritasuna.

Enpresa handien kasuan, kapitalaren eskuragarritasuna ez da garrantzi handiko faktorea lantegi berriak leku batean edo beste batean kokatzeko. Izan badi-tuzte nazioarte-mailako kapital-merkatuetara heltzeko aukerak.

Zalantzarik gabe, enpresa txikien kasuan oso ezberdina da gai honen aurreko egoera. Enpresa txiki eta ertainei dagokienez, ezarpen produktibo berriak egiteko orduan —edo herrialdean egindako inbertsioak mantentzeko edo zabaltzeko orduan— nolabaiteko garrantzia izan dezake kapital-baliabideen eskuragarritasunak. Adibidez, efizienteak diren arrisku-kapital sozietateen sare bat izatea garrantzi handikoa izan daiteke eskualde bateko industri garapenerako.

Beste gauza bat da, zeharo ezberdina, zein puntutaraino den kapitalaren esku-ragarritasuna faktore garrantzitsua ezarpen produktibo berri bat leku batean edo bestean kokatzeko orduan. Ez du ematen horrela denik herrialde garatueta, baina kontuan hartu beharreko gaia izan daiteke garapen-bidean dauden herrialde batzuetan.

Enpresari berrien errenta-mailak, bankuen espezializazioa, finantza-zerbitzuen egitura orokorra, etab. industrializatuta dauden eskualdeen aldeko kokapen-fak-torea da, jakina (Gonzalez Rendon, 1994). Hala ere, zalantzan jarri da irizpide hau behin baino gehiagotan. Beste batzuen ustez, enpresa-ekimen berrien jatorria azal-tzen du nolabait faktore honek, baina ez dago horren argi lantegi berriak ezartzeko orduan kokapena aukeratzeko arrazoi honek benetako pisua duenetz.

– Horniketak.

Sektore batzuetan, garrantzi handikoa da horniketak (lehengaiak, osagaiak, energia, etab.) eskuratzeko orduan enpresek duten erraztasuna

Erauzteko sektoreetan, jakina, ez dago inolako zalantzarik faktore honek duen garrantziaz, ezarpen produktiboak, derrigorrez, lehengaiak dauden lekuan bertan kokaturik egon behar direlako.

Horniketa-iturriekiko hurbiltasuna garrantzi handikoa da ere industria-sektore batzuetan: siderurgian, elikagaien sektoreko enpresa batzuetan, etab.

Beste industria-sektoreetan, bi faktore hauek hartu behar dira kontuan kasu bakoitzean:

- Garraio edo biltegiatzearen kostuak.
- Kostu hauek produktuaren kostu osoan duten pisua.

Kostuetatik aparte, hornitzaileekiko hurbiltasunak beste abantaila batzuk ditu: hornitzaileekiko komunikazioa, hornikuntzaren bizkortasuna, etab.

Historian zehar, funtsezko faktorea izan da hau industriagune berriak, eta eskualdeko industri bilguneak, sortzeko orduan.

– Lan-indarra.

Gehienetan, lan-indarraren mugikortasuna ez da erraza. Hori dela-eta, funtsezko faktorea izan daiteke hau lantegi berriak kokatzeko orduan.

Alde batetik, enpresak eskatzen dituen kualifikazioak dituzten langileak aurkitzea ez da beti erraza.

Bestaldetik, oso bereziak diren kualifikazioak aurkitzeko, sektore bereko enpresak kokatuta dauden lekuak izan ohi dira egokiak.

Horren bereziak ez diren kualifikazioak aurkitzeko, hiriak, eskualde industrializatuak, etab. izan daitezke gune egokiak.

Bestaldetik, eskualde bakoitzean dagoen langabezi egoera garrantzi handikoa izan daiteke ere langile berriak kontratatzeko orduan.

Langabezitik aparte, badago beste faktore bat azpigaraturiko eskualdeen aldekoa: lan-indarraren kostua.

– Salmenta-merkatuetarako helbidea.

Nahiko nabaria da salmenta-merkatuekiko hurbiltasuna garrantzi handikoa izan daitekeela lantegi berriak ezartzeko orduan eta, beraz, garapen endogenoa sustatzeko orduan.

Hauek izan daitezke merkatuaren hurbiltasunaren abantaila garrantzitsu batzuk:

- Produktuen garraio eta banaketaren kostuak (produktu bakoitzean garraio-kostuek duten pisuaren arabera).
- Bezeroen beharren ezagutza hobe.
- Salmentaren osteko zerbitzuak kudeatzeko erraztasun handiagoa (ordezko osagaiak, konponketa-zerbitzuak, berme teknikoak, etab.). Egia da ere posible dela zerbitzu hauek sukurtsalen bidez hornitzea, betiere enpresaren neurriak justifikatzen badu ordezkarietarako bulego horiek zabaltzea.

Faktore honen garrantzia loturik dago, jakina, bezeroen kokapen geografikoaren urruntasunarekin, kontzentrazioarekin, etab.

Faktore honen ondorioz lantegi berriak ezartzeko orduan, joera nabaria dago biztanleria-kontzentrazio handia, bizi-maila handia eta industri kontzentrazio handia duten esparru geografikoen alde.

Eta, jakina, herrialde bateko industri politikaren ikuspegitik, enpresa-ekimen berriak sustatzeko orduan, faktore honek duen garrantzia kontuan hartu behar da ere. Hau da, herrialdeko bertako eskaera interes handiko abiapuntua izan daiteke eskaera hori asetzeko gai diren enpresa berriak martxan jartzeko.

– Azpiegitura eta garraioen kostua.

Produktu bakoitzean ezberdina da garraio-kostuak duen pisua. Baina, oro har, industri jarduera gehienetan, garrantzi handia du garraioen azpiegituraren egokitasunak (trenbideak, errepideak, portu eta aireportuak). Horrek errazten du, modu nabarmenean, urrunago dauden merkatuetara heltzea.

Herrialdeko bertako industri politikan, beraz, garrantzi handikoa izan daiteke. barneko industri egitura sustatzeko asmoz, produktuak erosteko eta saltzeko orduan enpresek behar dituzten erraztasunak ematea garraioen aldetik.

Azken mende hauetako historian zehar, funtsezko faktorea izan da hau hainbat herrialdetako industri garapena sustatzeko, merkatu berriak zabaltzeko, etab. Garraio-azpiegiturak izan dira, neurri handi batean, eskualdeko merkatuak herrialdeko merkatu bihurtu dituztenak, eta, geroxeago, herrialdeko merkatuak, gure kasuan, Europa mailako edo mundu-mailako merkatu bihurtzen ari direnak.

– Pilaketa-ekonomiak.

Bi motatakoak dira:

a. Antzeko jarduera duten enpresekiko hurbiltasuna.

Hauek dira faktore honen abantailarik funtsezkoenak: espezializatutako lan-indarra errazago lortzea, berrikuntzei lehenago heltzeko aukera (produktu zein prozesuetan), lehiakideei buruzko informazioa lehenago lortzea, zerbitzu espezializatuak errazago heltzea, makineria eta ekipamendua lortzeko erraztasuna, etab.

b. Biztanle-gune handiak eta industria-dentsitate handia dituzten guneak.

Faktore honen abantaila batzuk hauek izan daitezke: garraio eta komunikazioak (aireportuak, trenbideak...), hezkuntza, kultura- eta administrazio-zerbitzuak, etab. errazago eskuratzea. Baita finantza-zerbitzuak, aholkularitza, ingeniariaritza, zerbitzu informatikoak, etab.

Azken hamarkada hauetan, lantegi berrien kokapenean eragina izan ohi duten faktore subjektiboak gero eta gehiago kontuan hartzeko beharra azpimarratu da.

Askotan, faktore subjektiboak dira garrantzitsuenak (enpresariaren harremanak, enpresaren jatorria, merkatuaren ezagutza, etab.). Hala ere, faktore objektiboak gero eta garrantzi handiagoa dute enpresak handitu ahala.

Oro har, geografi kontzentrazioarako joera nabaria du industri jarduerak. Industrializatuta dauden eskualdeak enpresa berriak sortzeko eta atzerriko inbertsioak erakartzeko egokienak izan ohi dira aldi berean.

Hori dela-eta, industri politikaren helburua industrializatu gabe dauden lurraldeak industrializatzea bada, industri garapenerako helburu orokorreko kontraesan nabariak azal daitezke. Industri politika orokor baten arabera, erakunde publikoen ahaleginak industrializatuta dauden eskualdeetara bideratzea izango litzatekeelako egokiena.

Egiaz, industri politika guztien eragina desorekatua izan ohi da eskualdeen artean.

Alde batetik, esan dugunez, industri jardueraren hedapen naturala, gehiengotan, ez delako batere homogeneoa. Bestaldetik, industri politikaren barne lantzen diren hainbat ekimenek (ikastetxeak, azpiegiturak, industriarako lurra...) geografi esparru zehatz batean izan ohi dutelako eragina.

Beraz, industri politika eraginkorra izateko, derrigorrez, nolabaiteko geografi kontzentrazioa beharrezkoa da, dagoeneko industrializatuta dauden eskualdeetan, edo eskualde horien inguruan.

Beraz, lurraldeen arteko ekonomi desorekak murrizteko edo zuzentzeko asmoa duten industri politikek industri garapenaren ohiko dinamika hauek hartu behar dituzte oso kontuan.

4.11. INDUSTRIALIZAZIO- ETA DESINDUSTRIALIZAZIO-PROZESUAK

Industri Iraultzatik aurrera, oso aztertuak izan dira ekonomian, oro har, eta industri politikan ere industrializazio-prozesuak. Hau da, industria-sektorea sortu eta sendotzeko prozesuak.

Askoz gutxiago aztertu dira, oro har, desindustrializazio-prozesuak. Hala ere, azken hamarkada hauetan, gero eta interes handiagoa sortzen ari da zenbait herrialde garatutan gertatzen ari diren desindustrializazio-prozesuez. Batez ere, garapen bidean dauden herrialde emergenteen lehiaren ondorioz.

Hasteko, kontzeptuzko zenbait zalantza sortu da desindustrializazio kontzeptuaren inguruan. Zehazki: noiz dugu benetako desindustrializazio-prozesu bat? Prozesu naturala da, kaltegarria ala onuragarria izan daiteke?

Azken urte hauetan, gaurkotasun handikoak dira desindustrializazio-prozesuak, hiru arrazoi hauengatik:

- a. Alde batetik, azken hamarkadetan industria-sektoreak zerbitzuen aurrean izan duen pisu-galtzeagatik.
- b. Bestaldetik, Mendebaldean gertatutako deslokalizazio-prozesuagatik.
- c. Azkenik, finantza-krisialdiaren hasierarekin batera, industria egitura gordetzeko beharraz zabaldu den eztabaidagatik.

Labur esanda, herri zehatz batean, desindustrializazio-prozesua hauxe izan daiteke: industriaren ekoizpen-gaitasun edo jardueraren murrizketa¹¹.

Gehienetan, desindustrializazioaren ondorio zuzentzat hartzen da zerbitzu-sektorearen handitzea. Baina, ikusiko dugunez, prozesu hori gerta daiteke ere nahiz eta industria-sektoreak ekoizpen-gaitasunik ez galdu.

Desindustrializazioaren azalpenak

Marx-en teorien artean, irabazi-tasaren gainbeheraren teoria aurkitzen dugu. Teoria horren arabera, teknologia-berrikuntzaren ondorioz, gero eta makina gehiago erabiltzen dira industrian langileen ordeiz. Kapitalisten irabaziak langile kopuruekin loturik daudenez, gero eta zailagoa da irabazi-tasak mantentzea. Epe luzera, industrian lortzen diren etekinak murriztuz joango dira. Eta irabazi-tasen maila berreskuratzeko behararen aurrean, aldiroko krisialdiak sortzen dira, eta hauen ondorioz sistema kapitalistan sorrarazten diren berregituraketak.

Azken urteotan oso nabariak izan dira desindustrializazio-prozesuaren inguruko eztabaidak. Alde batetik, desindustrializazioa gertaera baikortzat jo izan dute azterketa batzuek, ekonomiaren garapenaren beraren ondorio natural eta baikortzat harturik eta, bestetik, Mendebaldeko ekonomiaren bilakaera ezkorren ondorioztat hartu dute beste batzuek.

Egon badaude faktore batzuk, desindustrializazio-prozesuaren osagai moduan ikusten direnak, baina ez dutenak eragin ezkorra ekonomian, oro har, ezta industriaren beraren gaitasunean ere. Adibidez, industrien neurriaren txikitzea outsourcing edo azpikontratuen bitartez (Pitelis eta Antonakis, 2003).

Beste ikuspegi batetik, eskaeraren aldaketen ondorioz azaldu egiten da ere desindustrializazioa. Batzuen ustez, errenten handitzearen ondorioz, ondasun fisikoez osaturiko eskaeraren elastizitatea 1 baino gutxiagokoa izanik, gero eta zerbitzu gehiago eskatzen dituzte kontsumitzaileek. Horrexegatik, industriaren produktibitatearen handitzearen ondorioz, libre geratzen diren langileak, gero eta gehiago, zerbitzuen eskaria hasetzera bideratzen dira. Beste batzuen ustez, interpretazio hori ez da egokia, ez duelako kontuan hartzen enpresentzako zerbitzuen bilakaera, adibidez. Azkenik, aditu batzuen ustez, balore monetariorik gabe, balore

11. Batzuetan, herrialde batek esportatzeko duen gaitasunarekin lotu da desindustrializazioa, gehienetan industriaren pisua eta lehiazeko gaitasunarekin lotzen baita esportazio-maila.

fisikoak kontuan harturik, ez dago batere argi zerbitzuen kontsumoa erlatiboki handitzen denik.

Desindustrializazioaren aurreko industri politikak

Desindustrializazio-prozesuei aurre egiteko politikak aztertzeke orduan, industri politiken lan-esparru guztiak hartu behar dira kontuan, jakina, baina epe luzera, desindustrializazio-prozesuetan gainbehera joan diren egiturazko gai batzuk hartu behar dira bereziki kontuan eta, batez ere, gai hauek:

1. Garrantzi handikoa da kultura industrial delakoa mantendu edo sustatzeko politikak lantzea.
2. Hortik aparte, desindustrializazio-prozesuari aurre egiteko estrategia bereziak landu behar dira hezkuntza-sisteman eta, batez ere, ildo tekniko eta teknologikoak sustatu bai lanbide-heziketaren esparruan bai eta unibertsitate-arloan ere.
3. Enpresen jabetza garrantzi handiko faktorea izan daiteke desindustrializazio-prozesuetan eta, batez ere, deslokalizazio-prozesuetan. Jabetza finantzarioa duten enpresak askoz errazago deslokalizatzen dira, epe motzeko errentagarritasun-azterketen arabera. Alderantziz, enpresa familiarrek, jabetza «industrial» dutenek edo kooperatibek askoz konpromiso handiagoa daukate inguruarekin. Garrantzi handikoa da, berez, enpresen jabetza kudeatzeko politikak landu eta gauzatzea.

Desindustrializazio-prozesuen ezaugarriak eta neurketa

Desindustrializazio-prozesuak neurtzeko lehenengo erreferentzia industri sektoreko lanpostu kopuruaren bilakaera izan ohi da.

Hala ere, produktibitatearen handitzearen ondorioz, ohiko prozesua da industri sektorearen lanpostu kopurua murriztuz joatea, nahiz eta industriak oro har BPG barnean duen pisua mantendu edo handitu.

Arrazoi horrengatik, asko eztabaidatu da azken urte hauetan Mendebaldeko adituen artean ea baliagarria den lanpostu kopurua erreferentziatzat hartzea desindustrializazio-prozesuak aztertzeke orduan.

Egia da lanpostu kopurua murriztea ez dela erreferentzia ziurra. Baina izan badu nolabaiteko garrantzia. Azkenean, ekonomia mota guztietan, pertsonak sortzen dute aberastasuna. Lanpostu kopuruaren aldaketa txikia bada, egia da aldaketa hori konpentsatu daitekeela produktibitatearen handitzearekin. Baina kopuru handietan, industrian lan egiten duten pertsonen kopurua nabarmen jaisten bada, argi dago, oro har, gero eta zailagoa izango dela jaitsiera hori industria sektorearen produktibitatea handitzearekin konpentsatzea.

Bestaldetik, industri sektoreak ekonomian oro har duen pisua —eta, beraz, desindustrializazio-prozesuak ere— neurtzeko orduan, ohikoa da zifra absolutuak neurtzean hanka sartzea.

Hasteko, zifra absolutu horiek biztanleriaren bilakaeraren arabera balioetsi behar dira. Eta, konkretuki, biztanle edo langile kopuruaren arabera neurtu. Horretarako, gehienetan, industri ekoizpenaren pertsonako bilakaera hartu beharko genuke kontuan.

Bestaldetik, oso kontuan hartu beharko genuke ere industriaren ekoizpenaren bilakaera ezin daitekeela neurtu aldagai monetario hutsen arabera. Eta aldagai fisikoaren arabera neurtzea zaila da oso. Hala ere, egon badaude Mendebaldeko herrialde guztietan industriaren outputak neurtzeko nahiko onartuta dauden hainbat erreferentzia. Egia da aditu batzuen aldetik zalantzan jarri direla noizbehinka output fisiko horiek neurtzeko tresnak, baina demagun onargarriak direla.

Hala ere, nahiz eta erreferentzia horiek onargarriak izan, output fisikoen bilakaera absolutua ez da industriak ekonomian duen bilakaera erlatiboa neurtzeko egokia. Ahal izanez gero, industriaren outputen bilakaera BPGren bilakaerarekin alderatu beharko litzateke.

Hori bai, alderatutako neurketa hori egiteko, derrigorrezkoa egiten zaigu aldagai monetarioen arabera neurtetako onartzea. Hauek dira, beraz, industri sektorearen bilakaera aztertzeko erabili ohi diren erreferentziarik funtsezkoenak:

- a. Industriaren outputen bilakaera.
- b. Industriaren output/BPGren bilakaera.

Hala eta guztiz, lehen esan dugun moduan, azken erreferentzia hori ere ez bide da baliagarria, ez bada kontuan hartzen biztanleriaren bilakaera. Hori kontuan hartuz gero, hauxe izango litzateke erreferentzia baliagarriago bat:

Industriaren outputaren bilakaera/Biztanle kopuruaren bilakaera

Desindustrializazio-prozesuen balorazioa

Hainbat hamarkadatan ez da egon Mendebaldean gertatzen ari ziren desindustrializazio-prozesuen balorazio ezkorrik.

Desindustrializazio-prozesuak interpretatzeko orduan, industrializazio-prozesuetan nekazaritzarekin gertatutakoaren errepikapena ikusi zen. Hau da, nekazaritzarekin gertatu zen moduan, industriaren produktibitate handitzearen ondorioz, nahiz eta produkzioa gero eta gehiago handitu, gero eta lanpostu gutxiago behar dira sektore honetan eta gero eta langile gehiago «askatzen» dira zerbitzu-sektorean lan egiteko. Bilakaera honen ondorioz, handitu egingo da gizartearen ongizatea, gero eta lanpostu kualifikatu gehiago sortuko dira zerbitzu-sektorean, etab.

Baina, askotan, ez da horrelakorik gertatu. Desindustrializazio-prozesuen ondorioz askatutako eskulana zerbitzu-sektorean lanean jartzeko orduan, ez da sortu balio erantsi handiko lanpostu askorik. Belaunaldi berriak zerbitzuetan hasten dira lanean, gero eta gehiago, baina horietako askok turismoan, hostalaritzan, saltokietan... balio erantsi txikiko lanpostuetan.

Prozesu horren aldagaiei jarraitzeko eta zaintzapean izateko oztopo nabaria izan da informazio estatistikoa eta, zehazki, zerbitzuen esparruan dauden ezberdintasun estrukturalak kontuan ez hartzea. Beraz, urgentzia handiko kontua da, ziur asko, zerbitzu-sektorearen bilakaeraren jarraipena egiteko orduan, bi esparru nabari hauek ezberdindu behar direla, balio erantsiaren arabera, oso kontuan hartzea informazio estatistikoan:

- a. Balio erantsi txikiko sektoreak: turismoa, ostalaritza, saltokiak...
- b. Balio erantsi handiko sektoreak: ikerkuntza, kultura, jakintza...

Desindustrializazio-prozesuen balorazioa egiteko orduan, beraz, kontua ez da horren truke zenbat handitu den zerbitzu-sektorea, baizik eta a) zenbat handitu den balio erantsi handiko zerbitzu-sektorea, eta b) zenbat handitu diren balio erantsi txikiko sektoreak. Eta, gaur egun, Mendebaldeko herrialde gehienetan, ez dugu aldagai hauen jarraipen estatistiko argirik.

Desindustrializazio-prozesua AEBn

Interes handia sortu da azken urte hauetan AEBko industri sektorearen gain-behera-prozesuaren inguruan. Bereziki gogorra izaten ari da eztabaida hori momentu honetan, azken hamarkada hauetako AEBko (eta, neurri batean, Mendebalde osoko) industri politika kolokan jartzen ari delako hainbat aditu.

Alde batetik, datu hauek aipa ditzakegu AEBko industri sektorearen bilakaeraz:

... Azken 10 urte hauetan, nahiz eta BPG «monetarioaren» hazkundea nabaria izan, AEBko industri ekoizpenaren (outputa) handitzea % 12koa baizik ez da izan (% 24 eurogunean)¹². Hau da, hutsetik hurbil dagoen hazkundea.

... Baina hazkunde hori biztanleriaren bilakaerarekin alderatzen badugu, pertsonako bilakaera ezkorra da (% -0,5 urteko).

12. Iturria: Federal Reserve. Industrial Production and Capacity Utilization. March 2009 release eta The 2008 Historical and Annual Revision.

Hainbat egilek AEBren industriaren gainbehera aipatu dute behin eta berriz azken hamarkada hauetako herrialde horren ibilbide ekonomikoa aztertzeke eta azaltzeko orduan. Behin baino gehiagotan, informazio eta komunikazioaren gizarte berriaren ondoriozko prozesutzat jo da, oso balorazio baikorrarekin prozesu hori aztertu duten hainbat adituren aldetik.

Hala ere:

... Industri ekoizpenari buruz Erreserba Federalak emandako informazioaren arabera, 1998-2008 hamarkadako industri ekoizpena ez da handitu. Alabaina, egia da gauza bat dela industri outputa ez handitzea eta beste gauza bat, zeharo ezberdina, industri sektorea gainbeherean egotea.

... Ezaguna da eta nabaria, AEBko iparraldean industriak izan duen gainbehera. Baina egile gehienek beste modu batez azaltzen dute gainbehera hori, ez horrenbeste AEBko industriaren gainbehera orokor moduan, baizik eta geografiaren araberrako barneko birbanaketa moduan, industria, neurri handi batean, AEBko hegoaldeko estatuetara mugitu delako.

... Industriaren lanpostuak gutxitu dira, baina horren arrazoia industriaren produktibitatean lortutako hobekuntzen ondorioa izan daiteke.

Hala eta guztiz, hainbat aditu azpimarratzen hasi den moduan, desindustrializazio-prozesuak aztertzeke modurik argiena beste bat da: herrialde batean erosten diren industri arloko produktuen artean, herrialdean bertan ekoiztutako produktuen pisua neurtzea. Eta aldagai hori neurtu den azterketa guztietan, nahiko argi geratu da AEBn gertatzen ari den desindustrializazio-prozesua.

AEBn gertatu dena ez da izan bakarrik industri sektoretik zerbitzu-sektorerara igarotzeko prozesua, baizik eta indar izugarria izan duen deslokalizazio-prozesu bat. Prozesu horren ondorioz, AEBn erosten diren industri produktuak, gero eta gehiago, atzerrian ekoizten dira (Mexikon, Txinan edo Indian), AEBko korporazio handien deslokalizazio-politikaren ondorio nabari gisa.

5. Nazioarteko merkataritza-politika

5.1. KONTZEPTU OROKORRAK. HELBURUAK

Kanpo-merkataritzak betidanik izan du garrantzi handia industri politikan, Industri Iraultzaren hasieratik bertatik. Industriaren esportazioak sustatzea edo inportazioak oztopatzea izan zen estatuen zeregin nagusia hainbat herrialdetako industri politikaren sorreran.

Gaur egun, gero eta garrantzi handiagoa du mundu-mailako ekonomian nazioarteko merkataritzak. Herrialde guztietan, gero eta enpresa gehiago aritzen dira nazioarteko merkataritzan, inportazio eta esportazioen bitartez.

Kanpo-merkataritza politikek nazioarteko merkataritzarekin loturiko hainbat alderdi hartu behar dituzte kontuan. Alde batetik, jakina, ondasunen sarrerak eta irteerak, baina baita diru-fluxuak ere, jakina. Eta, horrekin loturik, salneurrien eraketa, ekoizpen-baliabideen esleipena, baita ongizatea eta sarreraren banaketa ere gero eta irekiago dagoen ekonomia batean.

Horrekin loturik, merkatu librearekin bat ez datozen aukerazko beste politiken balizko ezarpena ere aztertu behar da.

Azken mende hauetan ikusiko dugunez, protekzionismo eta merkatu librean oinarritutako politiken arteko etengabeko eztabaida izan da. Bizi-bizirik jarraitzen du eztabaida horrek momentu honetan ere.

Kontzeptuen inguruko eztabaida horretatik aparte, nazioarteko merkataritzan duten egoera hobetu nahian herrialde gehienek erabiltzen dituzten funtsezko tresnak ere aztertuko ditugu. Gure kasuan, ikusiko dugunez, bereziki garrantzitsua da alde horretatik Europar Batasunaren politika.

Oro har, nazioarteko merkataritzan herrialde bakoitzak duen kokapena aztertzeko orduan, zenbat eta esportazio gehiago eta inportazio gutxiago izanez gero, egoera hobean egoten dela herrialde bakoitza uste izan da. Herrialde guztien industri politikak, beraz, esportazioak sustatzeaz eta inportazioak mugatu edo murrizteaz arduratzen dira.

Baina esportazioen eta inportazioen arteko benetako dialektika zailagoa izan ohi da apur bat sakonduz gero.

Hasteko, arrisku politiko handiak dituzte krisialdi larrietan, gerretan, eta abarretan oso esportatzaileak diren herrialdeek herritarren oinarritzko beharrei beren kabuz asetzeko gai ez izateko arrisku larrian daudelako.

Bestaldetik, ez dugu ahaztu behar herrialde batzuk inportatzaileak izateko, esportatzaileak izan behar direla beste batzuk. Beraz, mundu-mailako oreka ezin da oinarritu, jakina, herrialde guztiek merkataritza-balantza baikorra duten eredu teoriko batean.

Gainera, esportazioen bidez lortzen diren dibisak, epe luzera, atzerriko produktu eta zerbitzuak ordaintzeko baliagarriak izan behar dira. Beraz, derrigorrezkoa da nolabaiteko oreka gordetzea esportazio eta inportazioen artean.

Hori dela-eta, orain arteko ohiko garapen-ereduak, inportazioak murriztean eta esportazioak handitzean oinarriturik, muga nabariak ditu. Barne-produktua, berez, tresna egokia bihurtu behar da garapena oinarritzeko eta egin beharreko inportazioak ordaintzeko.

Printzipioz, jakina, esportazio-maila inportazioena baino handiagoa izatea ona da edozein herrialderentzat, finantza-baliabideak (dibisak) eskuratzeko tresna bat delako, barne-garapena sustatzeko. Baina ez da tresna bakarra. Barne-aurrezkia ere tresna egokia izan daiteke horretarako.

5.2. NAZIOARTEKO MERKATARITZA ETA NAZIO-ESTRATEGIAK

Zeren arabera bihurtzen dira herri batzuk inportatzaile eta beste batzuk esportatzaile? Teoria asko egon dira horretaz historian zehar, David Ricardo-rekin hasita. Eta, jakina, herrialde bakoitzeko industri politika zehazteko orduan, eta sektore-politika lantzeko orduan, funtsezkoa da azterketa hau.

Kostu absolutuaren abantaila

Adam Smith-en ustez, abantaila absolutua da irizpiderik funtsezkoena herrialde batek, bere industri politika zehazteko orduan, zer produktu eta sektoretan espezializatu behar duen zehazteko orduan.

Zer da abantaila absolutu hori? Gainerako herrialdeekin alderaturik, produktu baten unitate bakoitza kostu txikiagoarekin ekoizteko gai izatea. Alderantziz, produktu bat ekoizteko orduan beste herrialde batek gaitasun handiagoa badu unitateko kostua txikiagoa izateko, herrialde horretatik produktu hori inportatzea izango litzateke logikoa.

Abantaila absolutuak eskatzen du efizientzia handiagoa lortzea ekoizpen-prozesuan edo lan-faktore gutxiago erabiltzea prozesu horretan.

Alderaturiko kostuen abantaila

David Ricardo-ren ustez, nazioarteko merkataritza komenigarria izateko ez da derrigorrezkoa abantaila absolutua eskuratzea. Nahiko izan daiteke alderaturiko abantaila izatea.

Abantaila erlatibo edo konparatibo honen arabera, interesgarria izan daiteke nazioarteko merkataritza baldin eta herrialde birentzat produktuak ekoizteko orduan behar duten lan-faktorearen ratioa ezberdina bada herrialde bakoitzean. Horrela izanik, herrialde bakoitzak izango luke produktu bat non lanaren kopuru erlatiboa beste herrialdean baino txikiagoa den eta, beraz, alderaturiko abantaila erlatiboa sortuko litzateke.

Hau da, nahiz eta herrialde batek abantaila absolutorik ez izan ondasun batean ere ez, komenigarria izango zaio espezializatzea desabantaila txikiagoa duen produktuetan.

Alderantziz, nahiz eta herrialde batek abantaila absolutua izan produktu askotan, beharbada ez zaio komeniko produktu guztietan espezializatzea. Printzipioz, abantaila konparatibo handiena duen produktuetan komeniko zaio espezializatzea.

David Ricardo-ren teoria hau nazioarteko merkatu librearen teorien aldeko funtsezko oinarri bihurtu zen. Gaur egun, kritikatu egin da, batez ere kostuak konstantetzat hartzeagatik eta, bestaldetik, errentagarritasun beherakorraren kontzeptua ez zuelako kontuan hartu.

Ricardo-ren alderaturiko abantailaren teoriari buruz, kritika gisa, kapitalaren mugikortasun ezean oinarritzen zela azpimarratu da ere, gaur egun kapitala guztiz mugikorra izanik. Baina kapitalaren mugikortasun eza ez da derrigorrezkoa alderaturiko abantailen teorian. Beste faktore batzuk daude mugikorrak ez direnak (natur baliabideak, kultura, trebakuntzak)¹³.

Edonola ere, oihartzun handiko teoria da gaur egun oraindik, eta aditu askok aipatu eta babesten dute merkatu librearen aldeko joerak babesteko.

Merkataritzako grabitate-eredua

Grabitate-ereduak beste ikuspegi batetik aztertzen ditu nazioarteko merkataritza-harremanak.

Teoria honen arabera, bi herrialderen artean merkataritza-harremanak izateko joera eta grabitate-indarrak fisikan dituen ezaugarriak antzekoak izan daitezke neurri batean.

13. David Korten argues that the theory of comparative advantage «is replaced by that of downward levelling».

Hori dela-eta, bi herrialderen arteko merkataritza-fluxuen neurria bi aldagai hauek baldintzatuko dute: herrialde bien neurriak eta herrialde bien arteko distantziak.

Horrela:

- a. Zenbat eta herrialde horiek handiagoak izan, orduan eta handiagoak izango dira haien arteko merkataritza-fluxuak.
- b. Zenbat eta herrialde horien arteko distantzia handiagoa izan, orduan eta txikiagoak izango dira fluxu horiek.

Formula honen bidez adierazten dira kontzeptuok:

$$M_{ab} = K \frac{BPG_a BPG_b}{U_{ab}}$$

M: Bi herrialdeen arteko merkataritza.

a, b: a eta b herrialdeak.

K: konstantea.

BPG: barne-produktu gordina (herrialde bakoitzeko ekonomia neurtzeko erreferentzia moduan).

U: bi herrialdeen arteko urruntasuna.

Heckscher-Ohlin eredua

Eredu honen arabera, nazioarteko merkataritza-politiken bilakaera ekoizpen-faktoreen arabera aztertzen da.

Eredu honetan, ugari eta merkeak diren ekoizpen-faktoreetan oinarritutako produktuak esportatuko dituzte herrialdeek. Eta, alderantziz, urriak eta garestiak diren ekoizpen-faktoreetan oinarritutako produktuak inportatzeko joera izango dute.

Leontief-en paradoxa

Heckscher-Ohlin eredua estatistikoki egiaztatu nahian, kontraesan nabari hau aurkitu zuen Leontief-ek: AEBk (orduan —1954an— mundu osoan kapital-meta-ketarik handiena zuen herrialdea) lanean intentsiboak ziren produktuak esportatzen zituen eta, alderantziz, kapitalean intentsiboak zirenak inportatu.

Leontief-en paradoxa, beraz, hauxe da: langileko kapital kopururik handiena duen herrialdeak, kapital/lana ratio txikiagoa duela esportazioetan inportazioetan baino.

Linder-en hipotesia

Linder-en ustez, herrialde biren eskaerek egitura antzekoagoak izanik, elkarrekiko merkataritza-maila handiagoak izango dituzte herrialde bi horiek.

Nahiz eta herrialde biek eskaeraren aldetik lehentasun berdinak eta faktore-gaitasun berdinak izan, bien arteko merkataritzan arituko dira. Alderaturiko abantailak sorrarazteko orduan espezializazioak dituen abantailak bilatzean datza honen arrazoa.

Porter-en diamante-eredua

Michael Porter-ek landutako eredua da (Porter, 1998). Eredua honen arabera aldagai hauek hartu behar dira kontuan batez ere:

- Faktoreen egoera.

Betidanik funtsezkotzat jo diren faktoreak: lehengaiak, kualifikaziorik gabeko lana, etab. zailtasun jarri dira azken hamarkada hauetan. Porter-en ustez, faktorerik funtsezkoenak sortu egiten dira, ez dira «oinordetzan hartzen». Batez ere, lan kualifikatua, kapitala eta azpiegiturak. Faktore hauek inbertsio handiak eskatzen dituzte eta kopiatzeko zailagoak dira.

- Eskaeraren egoera.

Herrialde bateko kontsumitzaileak gero eta zorrotzagoak izanik, presio handiagoa sentituko dute enpresek leihakorrak izateko.

- Hornitzaile edo bezero diren enpresak.

Hornitzaile edo bezero diren enpresak hurbil egoteak informazio, ideiak eta berrikuntza elkarri trukatzeari errazten du.

- Enpresen estrategia, egitura eta lehiakideak.

Inguruko lehia zuzena garrantzitsua da enpresen produktibitatea eta berrikuntza sustatzeko.

- Erakunde publikoak.

Batez ere, enpresen jokabideak aldatzeko izan dezaketen gaitasunagatik. Herrialdeko enpresak lehiakortasunean efizienteagoak izateko, aipatu ditugun aurreko aldagaietan eraginez.

Porter-en ustez, eragile guztiok hartu behar dira kontuan herrialdearen alderaturiko abantailak aztertzeke orduan.

Porter-en ereduaren arabera, herrialde bakoitzak industriaren zein arlotan du indarra aztertu behar dute batez ere erakunde publikoek eta, horren arabera, herrialdearen espezializazio-esparruak aukeratu.

Hauxe da Porter-en eredu honen oinarrizko irizpiderik garrantzitsuenak: beste herrialdeak baino efizienteagoak izateko gai garen sektore zehatz horietan baino ez dugula espezializatu behar.

Hala ere, beste ikuspegi batetik, hauxe hartu behar da kontuan: gaur egun, neurri handi batean, nazio batzuk esportatzaile eta beste batzuk inportatzaile izatea oso loturik egon da, orain dela gutxi arte, garapen-prozesuan herrialdeen artean egon diren etengabeko desorekekin. Herri batzuk oso industrializaturik egon dira eta beste batzuk industrializatu gabe. Horren ondorioz, etengabeko fluxuak egon dira herri industrializatuetatik industrializatu gabeko herrialdeetara.

Baina azken bi hamarkada hauetan aurreko teoriak, berriro ere, hankaz gora jarri dira Mendebaldeko herrialde askotan gertatzen ari den desindustrializazio-prozesuarekin. Urte hauetan, etengabeko fluxua sortu da Mendebaldean —eta, batez ere, AEBn—, enpresak deslokalizatzeko eta kapitala eta lantegiak garapen-bidean dauden herrialdeetara eramateko.

Mugimendu horien guztien oinarrietan arrazoi bat baino ez da egon: kostuak. Lan-indarraren kostuak batez ere. Kapitalak eta lan kualifikatuak industri garapenean izan behar zuten garrantzi teorikoa zalantzan geratzen ari da.

Deslokalizazio-prozesu horretan gertatutakoa zalantzan jartzen ari da aurreko teoria horietan oinarritzat hartutako erreferentziak. Batez ere, enpresen barneko egitura instituzionalek enpresen estrategia-erabakietan —eta, zehazki, nazioartemailako estrategiak zehazterakoan— duten garrantzia behar zen moduan kontuan ez hartzeagatik, beste kapitulu batean aztertuko dugun moduan.

5.3. NAZIOARTEKO MERKATARITZA-POLITIKAREN TRESNAK

Hainbat tresna erabili dira nazioarte-mailako merkataritzan eragiteko: muga-zergak, inportazioen aurreko babesak, esportatzeko zein inportatzeko kuotak eta zergak ez diren oztipoak.

Muga-zergak

Ondasunen inportazio zein esportazioagatik ordaindu behar diren zergak izan daitezke muga-zergen kontzeptua zehazteko era egokia. Gehienetan, salneurriaren portzentaje baten arabera zenbatzen dira baina, beste batzuetan, pisu edo bolumen unitateen arabera, edo produktu unitate bakoitzagatik ere.

Muga-zergak, printzipioz, herrialdeko industria inportazioen aurrean babes-teko asmoz ezartzen dira. Baina, baita erakunde publikoek diru-sarrerak handitzeko ere. Oro har, hauek izan daitezke muga-zergen helburuak:

- Herrialdeko ekoizpena babestea.
- Inportazioak gutxitzea eta herrialdearen merkataritza-balantza hobetzea.
- Sortzeko eta indartzeko prozesuan dauden sektoreak babestu eta sustatzea, beharrezkoa den bitartean.
- Aurrekontuetako sarrerak handitzea.

Muga-zergek, jakina, inportatzen diren ekoizkinen salneurriak handitzen dituzte eta ekoizkin horien lehiakortasuna murrizten dute, horien salmentak gutxiagotuz.

Nahiz eta ohikoa ez izan, zenbait herrialdetan eta momentu konkretu batzuetan, esportaziorako muga-zergak ere ezarri dira. Adibidez, barne-industriarako derrigorrezkoak diren produktuak edo biztanleentzako oinarritzako elikagaien hornikuntza bermatzeko asmoz.

Nazioarteko merkataritzan, muga-zergak dira gehien erabiltzen den tresna atzerriko lehiakideei aurre egiteko.

Zerga moduan, biltzeko oso zerga erraza da, eta, erakunde publikoen kudeaketaren ikuspegitik, biltzeko merkea ere.

Muga-zerga motak

Hau izan daiteke muga-zerga moten sailkapena:

- «Dumpingaren» aurkako muga-zergak.
Printzipioz, inportatu nahi diren ondasunen salneurriak artifizialki txikiak direnean, bai jatorrizko herrialdean jasotako subentzioengatik, bai ekoizle den enpresaren estrategia batengatik.
- Balioaren arabera muga-zergak.
Produktuaren salneurriaren portzentaje batean zenbatzen denean muga-zerga.
- Muga-zerga bereziak.
Salneurria ez den beste aldagai baten arabera zenbatzen denean muga-zerga. Adib.: ondasunen pisua, edo unitate kopurua.
- Bitariko muga-zerga.
Aldi berean salneurriaren arabera eta beste aldagai baten arabera zenbatzen denean muga-zerga.

- Sarrera muga-zergak.

Printzipioz, muga-zergaren helburua aurrekontuentarako dirua biltzea baino ez denean. Adibidez, zergapetzen den produktua erosle den herrialdean ekoizten ez denean.

Muga-zergen eraginak

Ondasunak inportatzen dituen herrialdean asko dira muga-zergen eraginak:

- Sarrera publikoak handitzea, jakina. Batez ere, dagozkien ondasunen eskaera elastikoa ez denean. Hau da, oinarrizko produktuak batez ere (adib. gasolina).
- Inportazioak murriztea.
- Kontsumoa murriztea.
- Muga-zerga jasotzen duten ekoizkinek barne-merkatuan dituzten salneurriak handitzea.
- Kontsumitzailearentzat kaltegarriak izan daitezke muga-zergak (baina bakarrik diru-sarrera publikoak handitzeko helburuarekin erabiltzen badira. Inportazio batzuei aurre egitea bada helburua, muga-zergen zenbatekoa beste zergen murriztapenarekin konpentsatu daiteke, epe labur edo ertainera; beraz, muga-zergak kontsumitzaileentzat kaltegarriak direla besterik gabe adieraztea ez da zuzena)¹⁴.
- Batzuetan, barne-baliabideen esleipen ezegokia sor daiteke, abantaila konparatiboak dituzten barne-ekoizpenetan sustatu beharko litzatekeen espezializazioaren aurka.
- Muga-zerga jasotzen duten barne-produktuen ekoizpena handitzea (edo balizko murriztapen bati aurre egitea).

Berez, muga-zergak —oro har— egokiak edo desegokiak diren adierazteak ez du zentzu handirik. Azterketa askotan, errazegiak direnetan beharbada, balorazio ezkor orokorrak egiten dira muga-zergei buruz: baliabideen esleipen desegokia, eraginkorrak ez diren enpresak babestea, etab.

14. Adibidez, «herrialde batek inportatzeko muga-zergak handitzen baditu, printzipioz, kontsumitzaile eta enpresen gastuak handitzen ditu» esan da behin eta berriz.

Esan dugunez, azterketa horiek ez dira zuzenak. Egiaz, ohiko hanka-sartzea da hau zerga-politikaren esparruan. Oso epe laburreko ikuspegia adierazten dute adierazpen horiek. Ezartzen diren zerga berri guztiek, printzipioz, dagozkien produktuen salneurriak handitzen dituzte, egia da. Baina zerga berri horiek erakunde publikoen sarrerak handitzen dituztenez, aukera ematen diete gobernuari beste diru-sarrerak murrizteko eta horrela, bide horretatik, barne-ekonomian kostuen aldetik zerga berri horrek duen eragina orekatzeko.

Baina muga-zerga horiek atzerriko enpresa zein gobernuen dumping estrategiei aurre egiteko tresnak direnean, edo kostu sozial, fiskal, eta abarren aldetik atzerriko herrialdeekin dauden desorekak konpentsatzeko asmoz ezartzen direnean, zaila izaten da horrelako kritikak onartzeko oinarri sendoak aurkitzea.

Alderantziz, merkatu librean aldekoen gehiegizko eraginagatik, eta enpresa eta sektore askoren nazioarteko interesengatik ere, industri politika arrazoizko batek aholkatuko lukeen baino askoz txikiagoak izan ohi dira muga-zergak, hainbat herrialdetako industria-egituraren kaltean.

Mendeku muga-zergak

Nazioarteko merkataritzaren ondorioz gobernuen artean ezartzen diren harreman politikoetan ohikoa da muga-zergak ezartzea beste herrialdeek ezarritako muga-zergen aurkako erantzun gisa.

Jarrera horiek, jakina, estrategia politikoen barne aztertu behar dira. Aditu batzuek oso erantzun erraza eman die ekimen hauei, horrelako neurriak ezartzen dituen herrialderako beti direla kaltegarriak adieraziz. Baina, nazioarte-mailako politika-harremanetako ekimen guztien moduan, harreman politiko horien testuinguru osoan baloratu behar dira ekintza hauek ere.

Muga-zergak ez diren beste mota bateko babesak

Nazioarteko merkataritzatik herrialdeko produktuak babesteko, muga-zergak ez diren beste tresna batzuk erabil daitezke ere:

- Inportaziorako kuotak.
Ekoizkin zehatz batean, inportatu daitezkeen unitate kopuruak murriztea da.
- Truke-tasen zaintza.
Dibisen erabileraren murriztapena eta truke-tasa ezberdinak ezartzea, inportatu nahi den ekoizkinaren arabera.
- Ekoizpenerako subentzioak.
Inportazioak zailtzeko asmoz, barne-ekoizkinen produkzioa subentzionatu egiten da zenbaitetan, barne-zergak jaitsi, etab.
- Inportatzen diren ondasunen kontsumoaren gaineko zergak handitzea.
- Atzerriko produktuen sarrera oztopatzeko asmoz, oztopo administratiboak ezartzea.

Babes-neurriak

Babes-neurriak nazioarteko merkataritza mugatzeko tresnak dira, Ekonomia-ren sektore zehatz bati egindako edo aurreikusitako kalte baten aurrean.

Herrialdearen industria babesteko larrialdi edo urgentziazko neurriak dira, inportazioak handitzen hasten direnean eta hazkunde hori industriarentzat mehatxua den neurrian.

Gehienetan, inportazio horietan behin-behineko murriztapenak ezartzen dira, kopuruen aldetik edo muga-zergak erabiliz.

Babes-neurriak ezartzeko ez da derrigorrezkoa aurretik desleiala den jokabidea egiaztatzea.

Babes-neurriekin, behin baino gehiagotan, arazoak sortzen dira, batez ere sektore zehatz bat babestea benetako arrazoiak ez denean.

Batzuetan, sektorean sortutako ekonomi arazoek, inportazio horietatik aparte, argitu edo azaldu nahi ez diren beste arrazoi batzuk dituzte.

Babes-neurriak baloratzeko orduan zenbait ikuspegi hartu dira kontuan:

- Alde batetik, politika protekzionisten barneko tresna bat baino ez dela azpimarratu da. Merkatu librearen aldekoen ustez, interes bereziak dituzten sektoreek egiten dituzten presio politikoen ondorioz, derrigortuta sentitzen dira gobernuak nazioarteko merkatu librearen aurkako neurri hauek ezartzeko.
- Batzuen aldetik, neurri interesgarriak —edo beharrezkoak— izan daitezke sektore baten doikuntza progresiboa ahalbidetzeko. Neurri hauei esker, errazago egiten zaie gobernuari merkatu librearen aldeko epe luzeko konpromisoak hartzea.
- Beste batzuen aldetik, arrazoi politikoak dira neurri mota horien aldeko arrazoirik funtsezkoena. Behin-behineko neurri hauek ezarri gabe, askoz zailagoa izan daiteke behin betiko neurrien ezarpena ekiditea, edo —beharbada— neurri gogorragoak ezartzeko presio politikoak gogorragoak bihurtuko lirateke.

WTO/MMEren arauen arabera, horrelako babes-neurriak ezartzeko orduan, irizpide objektiboak jarraitu behar zaie. Babes-neurriak ezin daitezke ezarri aukeratutako herrialde batetik edo batzuetatik etorritako inportazioei aurre egiteko. Ez da onartzen bereizkeriarik arlo honetan.

Subentzioak/Laguntzak

Printzipioz, herrialdeko ekoizkin bati erakunde publikoek emandako finantza-laguntza da. Era askotakoak izan daitezke: dohaintzak, mailegu merkeak, zergen aldetiko onurak edo gobernuaren kapital-partaidetzak enpresetan.

Laguntza horiek, alde batetik, atzerriko inportazioei aurre egiteko aukera gehiago ematen die barne-produktuei eta, bestaldetik, jakina, esportatzeko erraztasun handiagoa ere.

Laguntza hauen eraginak eta muga-zergenak antzekoak dira nazioarteko merkataritzaren aldetik. Hori bai, azken hamarkada hauetan nabarmen murriztu direnez muga-zergak ezartzeko aukerak nazioarteko egitura politiko eta itunen ondorioz (Europar Batasuna, WTO), askoz errazagoa bihurtu da helburu bera lortzea barne-enpresei emandako laguntzen bidez.

Bestaldetik, herrialdeko barne-merkatuan, laguntza zuzenen eragina eta muga-zergena oso ezberdinak izan daitezke. Gobernuaren laguntzek, printzipioz, dagokien produktuaren salneurria murrizteko joera sustatuko dute eta muga-zergek, alderantziz, salneurria handitzekoa.

Muga-zergek erakunde publikoen sarrerak handitzen dituzten bitartean, laguntzek, alderantziz, sarrera horiek murrizten dituzte edo, bestela, gastu publikoak handitu.

Baina, jakina, muga-zergekin gertatzen den moduan, zeharbidezko eraginak ere hartu behar dira kontuan.

Hau da, muga-zergen bidez lortzen diren sarrera publikoen ondorioz, aukerak dituzte erakunde publikoek bai gastuak handitzeko, bai eta beste sarrera batzuk murrizteko ere.

Beste horrenbeste esan daiteke enpresei emandako laguntzen ondorioak aztertzeke orduan. Zein izango da laguntza berri horien eragina erakunde publikoen kontuetan? Gastua murriztu? Sarrerak handitu? Defizita handitu? Aukera horiek guztiak hartu behar dira kontuan gobernuaren laguntza horien eragina baloratzeko orduan.

Ekonomiaren efizientziaren aldetik, laguntza publikoak baloratzeko orduan, muga-zergekin erabili ohi direnen antzeko arrazoiak erabili ohi dira.

Hemen ere, oso erraza da diru-laguntza horiek kritikatzeko «eraginkortasunik eza» babesten dutelakoan. Baina kasu bakoitza ezberdina da. Oso kontuan hartu behar da produktu hori ekoizten duten enpresen egoera atzerriko herrialdean. Laguntzak jasotzen dituzte? Kostu sozial edo fiskal txikiagoak dituzte? Dumping publiko zein pribatua egiten ari dira? Ez da zuhurra ez zentzuduna galdera horien erantzuna ezagutu gabe diru-laguntzen politika bat baloratzeko.

Esportatzeko borondatezko murriztapenak

Batzuetan, esportatzeko borondatezko murriztapenak ezartzen dituzte gobernuek, produktu baten esportazioak murrizteko edo debekatzeko. Askotan, herrialde zehatz baterako edo batzuetarako esportazioak baino ez dira murrizten.

Esportatzeko borondatezko murriztapenak, alde batetik, herrialdean produktu horren hornikuntza bermatu nahi denean ezartzen dira (ekonomi atzeraldi gogorretan, gerretan, etab.).

Bestaldetik, industri politikaren estrategien ondorioa dira esportatzeko borondatezko murriztapenak behin baino gehiago. Batzuetan, nazioarte-mailako negoziazioen ondorioz, eta beste herrialdeetatik jasotzen diren beste abantaila batzuen truke (ekonomiko zein politikoak). Beste batzuetan, aurretiko inolako negoziazorik gabe, ondasun horren inportazioak jasoko lituzkeen herrialdeko agintarien haserre edo erreakzioaren beldurratik, edo eskaera zuzen bat jasotzen delako haiengandik, etab.

Esportatzeko borondatezko murriztapenak, jakina, produktua inportatuko lukeen herrialdeko ekoizleentzat dira onuragarriak batez ere, kontsumitzaileentzat, printzipioz, kaltegarriak izanik.

Barne-educierako baldintzak

Barne-educierako baldintzen arabera, inportatzen den ekoizkaren atal edo frakzio bat, gutxienez, inportatzen duen herrialdean bertan ekoizitakoa izan behar da, inportaziorako baimena lortu nahi bada.

Horren aldagai moduan, zenbaitetan, barne-educiera horren arabera ezartzen da muga-zerga. Batzuetan, muga-zerga ezberdinak ezartzen dira barne-educiera hori dagoen edo ez. Beste batzuetan, eskatzen den barne-educiera hori egonez gero, baliogabetu egiten da muga-zerga.

Barne-educierako baldintzak oso erabiliak izan dira garapen-bidean dauden herrialdeetan; batez ere, herrialde hori beste herrialde batzuetan egindako osagaiak mihiztatzeko baizik ez bada erabili, eta barne-industriaren sorrera edo garapena sustatzeko asmoz.

Dumpingaren aurkako politikak

Dumpinga, printzipioz, nazioarteko merkataritzaren ikuspegitik, atzerriko merkatu batean ondasunak artifizialki murrizturik dagoen salneurri batean saltzea da¹⁵.

15. Beste batzuetan, ekoizpen-kostuak baino txikiagoa edo bidezkoa dena baino txikiagoa den salneurria aipatu da erreferentzia gisa, baina ez du ematen oso erreferentzia egokiak direnik, maila kontzeptualean behintzat.

Batzuetan, merkatu berri batera sartzeko asmoz erabiltzen dira estrategia horiek, edo gehiegizko ekoizpenari irtenbidea emateko. Dumping estrategien jatorria enpresa pribatuak izan daitezke, baina baita esportatzen duen herrialdeko erakunde publikoak ere.

Dumping politikei aurre egiteko asmoz «antidumping» direlako politikak ezarri ohi dira, barne-ekoizpena babesteko.

Muga-zergak ez diren oztopoak/Inportazioak murrizteko neurri administratiboak

Barne-merkatura inportatu nahi diren ekoizkinen helbidea murrizteko asmoz ezarritako lege, arau, politika edo estrategiak dira «muga-zergak ez diren oztopoak».

Ikusiko dugunez, lege eta arau zehatzetatik aparte, erakunde publikoek ezarritako arau informalak ere kontuan hartzen dira.

Ekoizkin zein zerbitzuak saltzeko orduan, herrialde guztiek ezartzen dituzte baldintza administratibo batzuk, ezberdinak izan daitezkeenak herrialde batetik bestera.

Behin baino gehiagotan, atzerriko inportazioak murrizteko asmoz erabili izan dira politika administratibo horiek, nazioarteko merkataritza-arau eta merkataritza-politiken aurrean muga-zergak baino «ilunagoak» direlako, politikoki zigortzeko horren errazak ez direlako.

Inportatzeko kuotak

Inportatzeko kuotak atzerriko ondasunak inportatzeko murriztapen zuzenak dira. Horien bitartez, gehienetan, urte bakoitzean ondasun bateko zenbat unitate inporta daitezkeen arautzen da.

Beste batzuetan, muga-zerga eta kuoten arteko politika konbinatuak erabiltzen dira. Adibidez, muga-zerga zehatz batekin inporta daitekeen gehieneko ekoizkin kopurua kuota baten bidez ezartzen bada, kopuru horretatik aurrera, muga-zerga handiagoak ordaindu behar dira (batzuetan inportazioa ezinezkoa egin arte).

Inportatzeko kuoten bitartez, ondasun bati buruz oro har edo herrialdeka ezar daitezke arautzen diren mugak.

Kuota horiek gauzatzeko, inportatzeko lizentzia edo baimenak erabili ohi dira. Hauen bitartez, arautu den ondasun hori inportatu nahi duen enpresak baimen berezi bat eskatu behar du horretarako. Gehienetan, ezarritako kuota bete arte emango dira baimen horiek.

Nazioarteko GATT itunaren bitartez, kuota orokorrak negoziatzen dira eta, bestetan, alde bitariko kuotak hitzartzen dira, herrialde batzuei lehentasuna emanez beste herrialdeen aurrean.

Europar Batasunean, nekazaritza-arloko produkto batzuekin babes-neurri bereziak ezartzeko eskubidea gordetzen du Batasunak, inportazioen kopurua maila zehatz batera ailegatuz gero. Hortik aurrera, muga-zergak handitu egiten dira.

Inportazioen zaintza

Erabiltzen den beste oztopo bat «inportazioen zaintza» da. Honen bitartez, inportazen diren kopuru osoak zaintzen dira.

Honen bitartez, ziurtasunik eza sortzen da atzerriko esportatzaileen artean, etorkizuneko balizko neurri murriztaileengatik, eta ziurtasunik ezaren ondorioz, murriztu egiten dira nolabait inportazioak. Batez ere nekazaritzan, ehungintzan, burdingintzan eta altzairugintzan erabiltzen dira neurri hauek.

Gutxieneko salneurriak

Herrialde batzuetan, muga-zergak zehazteko orduan, gutxieneko salneurri batzuen erreferentzia zehazten da.

Adibidez, Europako Baterako Nekazaritza Politika delakoan barne-merkatua babesteko hainbat tresna erabiltzen dira. Adibidez, Sarrerako Salneurrien Sistema. Horren bitartez, gutxieneko salneurriak ezartzen dira inportazioetan. Hortik behera, muga-tasak handitzen dira gutxieneko salneurri horietara ailegatu arte.

Horrelako neurrien bitartez aukera ematen zaie Europar Batasuneko nekazariari mundu-mailako merkatuen salneurrien aldaketen aurrean, barne-ekoizleen sarrerak egonkortzeko, aukerak ahalbidetuz.

Trukeen zaintza

Trukeen zaintzaren bidez, inportazioak ordaintzeko behar diren dibisak murrizteko neurriak ezartzen dira.

Zenbait tresna erabiltzen dira horretarako. Batzuetan, erosi nahi den produktaren arabera, truke-tasa ezberdinak zehazten dira.

Bahiturak/Enbargoak

Bahituren bidez, produktu baten inportazioa guztiz debekatzen da. Batzuetan, herrialde zehatz batetik datozen produktuak baino ez dira debekatzen. Askotan, osasun- edo segurtasun-arazoengatik hartzen dira horrelako neurriak. Hala ere, egia esan, behin baino gehiagotan, osasun- edo segurtasun-arazo horiek aitzakiak baino ez dira herrialdearen barne-produkzioa babesteko.

Beste batzuetan, arrazoi politikoak daude inportazioei bahiturak ezartzeko.

Arrazoi politikoengatik ere ohikoak izan dira esportazioei ezarritako enbargoak. Adibidez, interes militarra izan dezaketen produktuen enbargoa, ekialdeko herrialde komunitei ezarritakoa, Iraken aurka urteetan ezarritako enbargoa, etab.

Beste neurri batzuk

Muga-zergek gero eta garrantzi txikiagoa dutenez, gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira nazioarteko merkataritza-negoiazioetan muga-zergak ez diren beste neurri batzuk. Adibidez, atzerriko inbertsio zuzenak, erakunde publikoen erosketak edo merkataritza errazteko neurriak.

Merkataritza-elkarrekotasuna

Batzuetan, atzerriko hornitzaileei —edo hornitzaile horien herrialdeei— produktuak saldu ahal izateko, baldintza gisa, erosle den herrialdeko beste produktu batzuk erosi beharra ezartzen zaie.

Hemen, industri politikaren aldetik, bi motatako prozesuak daude: alde batetik, erosle den lehenengo herrialdean, nazio-interesengatik, baldintza horiek ezartzeko erabakiak hartu behar dira. Baldintza horiek produktu zehatz batzuetan ezar daitezke, produktu guztietan salbuespen batzuekin, etab.

Bestaldetik, esportatzaile den herrialdean, baldintza horiei aurre egiteko politikak gauzatu behar dira. Aukera bat izan daiteke arazo horien konponbidea enpresa pribatuen esku uztea. Bestela —eta, batez ere, gatazka politikoak tartean daudela— herrialde esportatzailearen erakunde publikoak arduratzen dira esportazioen truke erosi behar diren produktuentzat erosleak bilatzeaz, antolatzeaz, edo helburu bera duten erakunde pribatuei laguntzak emataz.

Faktore instituzionalak

Alde batetik, garrantzi handikoak dira kultur faktoreak nazioarte-mailako ekonomi harremanetan. Zalantzarik ez kapital-inbertsioetan, baina baita esportazioetan ere.

Beste faktore instituzional batzuk ere garrantzi handikoak izan daitezke.

Adibidez, zenbait produktutan, garrantzi handikoak dira segurtasun-arazoen ondorioz herrialde batzuetan —adibidez, AEBn— egon daitezkeen ondorio juridikoak (segurtasun-arazoen ondoriozko kalteordain handiak, etab.)

Beste herrialde batzuetan, ustelkeria-arazoak izan daitezke oztopo handi bat bertara esportatzeko orduan.

Kapital-fluxuen zaintza

Industri politikan garrantzi handia dute ere atzerriko kapital-fluxuak kudeatzeko erabiltzen diren politikek.

Alde batetik, herrialde askotan, eta garapen-bidean dauden herrialdeetan batez ere, abantaila handiak ematen zaizkie bertan inbertitzen duten enpresei.

Bestaldetik, atzeritik egindako inbertsioen ondorioz eskuratzen diren etekinak atzerrira bidaltzeko orduan, zerga-irizpide ezberdinak ezarri ohi dira herrialde batetik bestera.

Herrialde batzuetan, zerga-zama handiak ezartzen dira etekin horiek atzerriratzeko orduan. Beste herrialde batzuetan, politika horiek, epe luzera, kanpoko inbertsioak murriztuko dituztela pentsaturik, konpentsatu egiten dute atzerriratzen diren etekinen gaineko zerga-zama hori herrialdean bertan inbertiturik geratzen diren etekinei ematen zaizkien zerga-onurekin.

5.4. NAZIOARTEKO MERKATARITZA-POLITIKEN BILAKAERA

Hasiera batean, jakina, herrialde bakoitzak kanpoko produktuen salmenten aurreko babes bereziak ezartzeko politika propioa zuen.

Geroxeago, pixkanaka-pixkanaka, herrialde biren arteko bitariko hitzarmenak sinatzen hasi ziren.

Oro har, merkantilismoaren ohiko politikekin batera, muga-zerga handiak ezartzen ziren, bai eta nazioarteko merkataritzari aurre egiteko beste motatako oztopoak ere. XIX. mendean, eta Erresuma Batutik abiatuta, nazioarteko merkataritza arautzearen aurkako politikak hedatuz joan ziren. Eta, oro har, azken hori izan da Mendebaldean nagusitu den ildo orain dela gutxi arte.

Azkenik, II. Mundu Gerratik aurrera, nazioarteko merkataritza mundu-mailan arautzeko asmoz, alde askotako hitzarmenak zabaldu dira. Batez ere, GATT eta WTOren bidez. Alde askotako hitzarmen horiek zalantza politiko asko sorrarazi dituzte eta, neurri handi batean, eztabaidagarriak izaten jarraitzen dute gaur egun ere.

Oro har, diktadurak izan diren herrialde gehienek autarkiaren aldeko apustua egin dute. Autarkiaren arabera, ahal den neurrian, nazioarteko merkataritzatik kanpo bizitzen ahalegindu dira herrialde horiek nahiz eta, jakina, herrialde baten benetako autarkia osoa gaur egun ezinezkoa izan.

Ikusiko dugunez, gehienetan, ekonomian indartsuenak diren nazioak dira merkatu librearen aldekoenak. Hala ere, herrialde guztietan sortzen dira protekzionismoaren aldeko jarrerak estrategikoki funtsezkotzat jotzen diren sektoreak babesteko asmoz. Adibidez, nekazaritza AEBn eta European.

Bestaldetik, nekazaritza-sektoreak, betidanik merkatu librearen aldekoa izanik, protekzionismoaren aldeko joera nabariak hartu ditu azken hamarkada hauetan herrialde garatuetan (Europa, Japonia, AEB).

Ekonomi atzeraldietan ere, barne-presio handiak sortzen dira herrialdeko industri sektoreak babesteko.

5.5. NAZIOARTEKO MERKATARITZA-LEGEAK

Gaur eguneko nazioarteko merkataritza-legeak ezartzeko prozesua II. Mundu Gerraren ostean hasi zen. Orduan hasi ziren General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) delako alde askotako itunerako negoziazioak.

Berebiziko garrantzia izan du GATTek ondasunen nazioarteko merkataritza arautzerakoan. Adibidez, dumping eta diru-laguntzei aurre egiteko asmoz ezarri diren neurri batzuen bitartez.

Oro har, nazioarteko merkataritza-legeak azken mendeotako merkatu librearen aldeko teorietan oinarritzen dira.

1995ean World Trade Organization (WTO) eratu zen, «Agreement Establishing The World Trade Organization» delako hitzarmenaren bidez, «Marrakesh Hitzarmena» deitua. WTOren eraketa instituzionala arautzen du batez ere, ez sektore zehatzetako nazioarteko merkataritza.

Sektoreko arau horiek gehigarri gisa jaso ohi diren beste itunetan jasotzen dira.

WTOtik aparte, nazioarteko egitura politiko gehienetan sortu ohi dira nazioarteko merkataritza babesteko itunak. Adibidez, Europar Batasunean, EFTA, Mercosur, Nafta...

WTOren hitzarmen baten bidez (TRIPS, Trade Related Intellectual Property Rights) jabego intelektuala babesteko ahalegin sendoak egin dira, oso eztabaidatuak.

Alde batetik, neurri hauen eraginkortasuna zalantzan jarri da, hainbat herrialdetan jabetza intelektualeko eskubide horiek benetan errespetatu ez direlako.

Bestaldetik, eskubide horiek gordetzeko beharra zalantzan jarri da esparru batzuetan, batez ere osasunarekin loturikoetan.

5.6. MERKANTILISMOA ETA LIBREKANBISMOA

Europa osoko industri politikak merkantilistak izan ziren aro modernoan. Politika hauen hasiera nabaria, beharbada, Frantziako XVI. mendea izan zen. Politika

gogorrek hasi ziren ezartzen mende horretan Frantzian inportazio batzuk murrizteko edo debekatzeko asmoz.

XVII. mendean, politika protekzionisten bidez, nabarmen indartu zen industria Frantzian. Barne-mugak eta zerga-oztopoak ezabatuz, industria berrantolatuz, erregearen agintepeko monopolioak ezarri, nazioarteko merkataritzan protekzionismo-politika nabariak ezarri, etab.

Erresuma Batuan, merkantilismoa igarri zen batez ere inportazioak kontrolatzeko eta esportazioak sustatzeko politiken esparruan. Politika gogor hauen barne, Erresuma Batuen kolonien ustiapena kokatu behar da. Neurri handi batean, Erresuma Batuko esportazioak sustatzeko tresna gisa erabili ziren koloniak, beste herrietako inportazioak debekatuz, etab.

XVII. mendetik aurrera nagusitu zen merkantilismoa Erdialdeko eta Iparraldeko Europan eta, neurri batean, Europa osoan.

Batzuen ustez, merkantilismoaren ondorioz, oso erasokorrak bihurtu ziren Europako estatuen politikak eta, neurri batean, gerra batzuen jatorria izan zen, bai eta kolonialismoa sustatzeko pizgarria ere.

XVII. eta XVIII. mendeetan, egoera ekonomiko berriekin batera, hainbat kritika azaldu ziren merkantilismoaren aurka. Batez ere, Adam Smith edo David Hume-ren aldetik. David Ricardo-rekin, nazioarteko merkataritzak herrialde guztientzat izan ditzakeen onurak argi eta garbi azaltzen hasi ziren.

Merkantilismoak ezarritako politikak indarra galduz joan ziren XVIII. eta XIX. mendean Erresuma Batuan, pixkanaka-pixkanaka. Frantzian, 1789ko iraultzaren ondorioz hasi ziren desagertzen politika horiek. Eta astiroago gainerako Europan, XIX. mendean zehar.

Hala ere, merkantilismoarekin lotu dira neurri handi batean sistema amerikarra delakoaren politikak ere, indar handia izan zutenak AEBn XIX. mendean, Alexander Hamilton, Henry Clay edo Abraham Lincoln-ek babestuta.

Oro har, industri politika esku-hartzaileek, neurri batean, merkantilismoaren kontzeptu batzuk onartzen dituztela esan daiteke. Adibidez, keynesianismoan, ordainketen balantzaren garrantzia azpimarratu zen argi eta garbi, erakunde publikoen esku-hartzearen beharra, etab. Batzuen ustez, keynesianismoa, neurri batean, «neo-merkantilismoa» izendatu behar zen.

Hala ere, egia da ere nazioarte-mailako merkataritza-politika esku-hartzaile batzuk oso arrakastatsuak izan direla. Adibidez, AEBn XIX. mendean, edo Japonian XX. mendean, Txinan azken hamarkada hauetan, etab.

Bestaldetik, industri politiken kudeaketan, data enpirikoak erabiltzeko beharra azpimarratu zuten merkantilistek. Industri politikak azterketa deduktiboetan

oinarritu behar zirela babestu zuen Adam Smith-ek. Gaur egun, metodologia biak beharrezkoak direla uste da.

Esparru zehatz batzuetan, merkantilisten teoriak nahiko onartuak izan dira, neurri batean. Adibidez, jaioberriak diren industrietan, nahiz eta epe motzeko kalteak sortu, epe ertain eta luzera politika protekzionistak guztiz onuragarriak izan daitezkeela nahiko onartua dago aditu askoren artean.

Nahiz eta, teorian, merkantilismoaren prestigioa gainbehera joan, herrialde guztietako industri politikek, neurri handi batean, merkantilismoaren oinarritzko kontzeptuetan oinarritzen jarraitu dute.

II. Mundu Gerratik aurrera, nazioarteko merkataritza-politikak gero eta gehiago liberalizatu dira, GATT, WTO, IMF edo World Banken bidez.

Hala ere, aditu batzuen ustez, nazioarteko instituzio horiek, merkatu librean baino gehiago, merkantilismo «hitzartuan» oinarritzen dira. Hitzarmen zehatz bakoitzean alde bien arteko onura zehatzik ez bada aurkitzen, betiere elkarrenganako lagapen edo zesioen bitartez, hitzarmen horiek ez dute aurrera jotzen.

Hala ere, gaur eguneko eztabaida hauek ez dira azaltzen merkantilismoaren eta librekambismoaren arteko eztabaida moduan, politika protekzionisten eta merkatu libreko politiken artekoa baizik.

5.7. PROTEKZIONISMOA

Industri politika protekzionisten arabera, herrialdearen produktuak babesteko asmoz, atzerriko produktu batzuen sarrera oztopatzen da, muga-zergen bidez edo beste tresna batzuen bidez, produktu horiek garestitzeko edo haien inportazioa zailtzeko asmoz.

Oro har, krisialdietan, gerretan, etab. nabarmen indartzen dira protekzionismoaren aldeko jarrerak. Batzuetan, protekzionismoari esker, deflazio-prozesuei aurre egiten diete gobernuek.

Esan dugunez, II. Mundu Gerraren ostean, merkatu librearen aldeko joerak nagusitu dira maila teorikoan. Hala ere, 2008an hasitako krisialdian, protekzionismoaren aldeko joerak berrindartzen hasi dira neurri batean.

Bestaldetik, oso indartsua da protekzionismoa Europa eta AEBko nekazaritza-politikan, garapen-bidean dauden herrialdeen lehiari aurre egiteko asmoz.

Protekzionismoaren ustez, herrialdeko enpresak babestea eta nazioarteko merkatuetako lehian laguntza ematea onuragarria da, oro har, herrialdeko ekonomiarako.

Protektionismoaren bitartez, neurri zehatz batzuen bidez zein merkataritza-politika orokor erasokorren bidez, estatua inplikatzeko da herrialdeko enpresen leihakortasuna sustatzeko asmoz.

Labur esanda, industri politikaren ikuspegi batetik, hauek izan ohi dira protektionismoaren helburuak:

- Sektore batzuei berregituratzeko eta aurrera jotzeko aukera ematea.
- Lanpostuak mantentzea.
- Merkataritza-defizitak murriztea.

Nahiz eta, teoria-mailan, protektionismoa oso kritikatu izan, oro har, herrialde gehienak —edo denak— izaten dira protektionistak, neurri batean edo bestean. Eta, esan dugunez, nazioarteko alde askotako itunen edukierak, batez ere, herrialde protektionisten arteko hitzarmentzat hartu dira, «protektionismoak elkarri trukatzeko».

Protektionismoaren aldeko arrazoiak

Hasteko, hainbat arrazoi aipatu dira protektionismoaren alde ikuspegi politiko batetik:

- Errentaren ezberdintasunak kontrolpean mantentzeko beharrezkoa dela.
- Ingurumenerako kalteak.
- Umeen lana oztopatzeko beharra.
- Soldaten esklabutza.
- Nazioaren defentsarako kaltea.
- Kulturarako eraldaketa kaltegarriak.

Aditu batzuen ustez, protektionismoa beharrezkoa da: a) garapen-bidean dauden herrialdeek barne-industriak sustatu ahal izateko, eta b) herrialde garatueta langileen prestakuntza berritzeko denbora izan ahal izateko (Pearce, Sutton eta Batchelor, 1985).

Bestaldetik, beste arrazoi batzuk azpimarratu dira protektionismoaren alde, ikuspegi ekonomiko batetik:

- Lehengaien merkaturaren ezarritako merkatu librearen garapena atzeratzen du.
- Industria berriak babestea onuragarria da epe luzera.
- Kanpoko enpresek ekonomia- eta politika-arloetan duten eragina handiegia bihurtzeko arriskuari aurre egin behar zaio.
- Merkatu librearen herrialde aberatsentzat baino ez da onuragarria.
- Merkatu librearen deslokalizazioa sustatzen du.

- Merkatu librearen justifikaziorik funtsezkoenak, «alderaturiko abantailenak», huts egiten du lan eta kapitalaren mugikortasunaren ondorioz.
- Merkatu librearen ondorioz, herrialde asko gera daitezke oso produktu gutxiren salmentaren menpeko.

Bestaldetik, muga gabeko merkatu libreak ekonomi burbuilak sortzeko arriskuak sustatzen dituela azpimarratu da. Argi geratu da hori oraingo finantza-krisialdian finantza-arloko globalizazioaren ondorioz.

5.8. MERKATU LIBREA

Merkatu libreko teorien ustez, merkataritza librea sustatu behar da, eta muga-zergak, merkataritza-oztopoak, etab. desagerraraztea onuragarria da mundu osoko herrialdeentzat.

Teoria hauen barne sartzen da ere kapitalaren zirkulazio librea, mundu osoan zehar ondasunak eta inbertsioak elkarri trukatzeko asmoz.

Merkatu librerako nazioarteko itun berrietan, muga-zergak ez diren beste merkataritzarako oztopoak sartu dira ere, adibidez osasuna, segurtasuna, giza baliabideak eta ingurumena babesteko neurriak.

Merkatu librearen arabera, gobernuaren esku-hartzerik gabe jokatzeko aukera izan behar dute merkatariek. Herrialde bakoitzeko abantaila erlatiboen teoriaren arabera, denentzat onuragarria izango litzateke sistema hori.

Merkatu libreko politiken arabera, eskaintza eta eskaeraren arabera sortu behar dira salneurriak eta hauek bakarrik izan behar dira baliabideak esleitzeko erreferentzia, gobernuen inolako esku-hartzerik gabe.

Protektionismoan, alderantziz, salneurriak eraldatu edo eskaintza baldintzatu egiten dute gobernuek. Horrela, herrialdeen arteko ondasun eta zerbitzuen esleipena salneurri artifizialen arabera zehazten da, ez benetako eskaintza eta eskaeraren arabera. Beraz, gehienetan, ondasun eta zerbitzuen salneurriak handitzen dira, bai kontsumitzaileentzat, bai eta enpresentzat ere.

5.9. MERKATU LIBREAREN ALDEKO ARRAZOIAK

Hasteko, merkatu librearen aldeko arrazoi politiko batzuk aipatu dira behin baino gehiagotan:

- Merkatu librea eskubide bat da.
- Nazioarteko merkataritza sustatzeak gutxitu egiten ditu gerrak sortzeko aukerak.
- Nazionalismoen aurkako indarra da merkatu librea.

- Pobrezia gutxitu egiten du.
- Kulturak aberasten ditu.
- Herrialdeko segurtasuna sustatzen du.

Alderantziz, merkatu librearen aurkako kritikak aztertzeke orduan kontuan hartu behar ditugu, hasteko, protekzionismoaren alde lehenago aipatu ditugun arrazoiak, jakina.

Bestaldetik, behin eta berriz azpimarratu da ez duela ematen azterketa enpirikoek horren argi uzten dituztenik merkatu librearen abantaila ekonomiko horiek.

Eta, laburbiltzeko, ez dugu ahaztu behar herrialde guztiak izan direla protekzionistak hasiera batean, bakoitzaren industria indartu arte (adibidez, AEB eta Erresuma Batua, gaur egun merkatu librearen babesle sutsuenak bihurtu direnak).

Ekonomi ikuspegi batetik, merkatu libreak aurrezki handiak ahalbidetzen dizkio nazioarteko merkataritzan oztupoak ezartzen dituen herrialdeari¹⁶:

- Epe luzera, aditu askoren ustez, bilatzen dituen helburuak ez ditu lortzen.
- Protekzionismoaren alde erabiltzen den argudiorik funtsezkoena ez da sinesgarria¹⁷. Hau da, behin-behineko babesa aukera egokia izango dela herrialdeko enpresa edo sektore babestuak berrindartu eta lehiakor bihurtzeko asmoz behar duten denbora izan ahal izateko. Errealitatean, alderantziz gertatzen da, eta behin-behineko babes horiek iraunkorrak bihurtzeko ohiko joera dute.
- Oro har, protekzionismoak ez ditu konpontzen barne-industriaren egiturazko arazoak.
- Epe luzera, merkatu libreak barne-industriaren garapena sustatzen du.
- Askotan, merkatu librearen aurka azaltzen direnen benetako arrazoia barne-industriaren eraginkortasunik eza da hain zuzen.
- Askotan, ekonomi atzeraldiei aurre egiteko tresna gisa erabiltzen da protekzionismoa. Baina ez da horretarako tresna egokia eta, gehienetan, ekonomi atzeraldien eragin negatiboa areagotzea baino ez du lortzen.

16. Azken hamarkada hauetan, merkatu librearen sustatzeko nazioarte-mailako hitzarmenen aurka gehien jarri diren sektoreak nazioartekotze zaila dutenak edo estatua funtsezko bezero gisa dutenak izan dira. Horien artean, batez ere, nekazaritza. Batzuek azpimarratu duten moduan, «nekazari gehienak mugiezinak direlako» (Schwartz, 1994).

17. Merkatu librearen alde, batzuetan oso arrazoi erraz hau aipatu da: «Hobeak diren produktuek beti aurkitzen dute bide bat kontsumitzaileei heltzeko, inportazioen bidez ez bada, babestutako merkatuetan egindako inbertsio zuzenen bitartez» (Bangemann, 1992). Hori, argi eta garbi, ez da egia. Neurri protekzionistak eraginkorrak dira merkatuak ixteko orduan. Hor ez dago zalantzarik.

- Merkatu librearen ondorioz, nahiz eta epe motzera salneurriak ez handitu, inportazioak garestitzen ez diren neurrian, herrialdeko bertako industriaren lehiakortasuna sustatzen da eta, horrela, epe luzera, neurri protekzionistekin baino askoz lanpostu gehiago sortzen direla azpimarratu da.
- Merkatu librearen bidez, atzerriko enpresen produktuak erosten dituzten enpresen eta kontsumitzaileen gastuak murrizten dira.
- Horren ondorioz, alde batetik gal daitezkeen lanpostuak irabazten dira beste batetik.
- Sektore bateko protekzionismoak beste sektoreen salneurriak igotzen ditu askotan eta, beraz, beste sektore horietan ere protekzionismoaren aldeko jarrerak sustatzen ditu (Adams eta Brock, 2004).
- Inportatutako ondasunek ordaintzen dituzten zergak txikiagoak dira merkatu librean, eta muga-zergak zaintzeko behar den burokrazia ordaintzeko beharrezkoak diren gastuak ekiditen dira.
- Garapen-bidean dauden herrialdeek dituzten zorrak ordaindu ahal izateko, Mendebaldeko herrialdeei egindako salmenten bidez eskuratu behar dituzte dibisak, eta garrantzi handikoa da horretarako nazioarteko merkataritza librea.
- Batzuetan, inportazioen aurkako neurrien aurreko erantzunen ordezt, benetako merkataritza-gerrak azaltzen dira herrialdeen artean, eta hauen ondorioak, askotan benetan larriak dira herrialde bientzat.

Merkataritza librearen aurreko oztopoek egindako kaltea nabaria da. Hala ere, talde-interes handiak daude horiek mantentzearen aldeko politikak sustatzeko. Adibidez, korporazio handiak, horien sindikatuak edo nekazariak. Protekzionismoak berak interes horien atzean dauden taldeen estrategiak indartzen ditu eta, horren ondorioz, haien presioak gero eta handiagoak izan ohi dira¹⁸.

Herri askotan, protekzionismoak ez ditu aukeratzen zein enpresa eta sektore babestu behar diren arrazoi objektiboen arabera, baizik eta bakoitzaren botere politikoaren arabera. Gehienetan, enpresa eta sektoreen neurrien arabera. Hau da, benetako lehian dauden enpresak babestu beharrean, enpresa handiak babestu ohi ditu protekzionismoak leku askotan (Adams eta Brock, 2004)¹⁹.

Batzuen ustez, lehia babesteko politika indartsuak nazioarte-mailako lehiakortasuna ziurtatzeko tresnarik egokiena dira. Alderantziz, lehiakorak ez diren

18. Zenbaitetan azpimarratu da mundu-mailako kartelak eratzeke joera sustatzen duela protekzionismoak.

19. Oro har esanda: «Politika publikoek ez litzukete inportazioen “arazoari” aurre egiteko “irten-bideak” onartu behar diagnostiko eskasetan oinarrituta, arazoen arrazoiak baino gehiago sintomak baizik konpontzen ahalegintzen ez direnak, eta industriaren eraginkortasunik eza zuzentzeko egiturazko oinarriak eratzen ez dituztenak» (Adams eta Brock, 2004).

industri egiturak ahalbidetzeak, epe luzera, kanpoko lehiakideen erasoen pean geratuko diren enpresak izango dira²⁰.

Hala ere, denek onartzen dute:

- a. Kanpoko dumping eraso nabariaren aurrean defendatzeko aukera izan behar dutela herrialdeek.
- b. Egokiak izan daitezkeela inportazioetan zailtasunak jasotzen dituzten enpresei emandako laguntzak ere.

Bestaldetik, ez dira ahaztu behar protekzionismoaren alde jokatzeko duten arrazoi politikoak. Ekonomi atzeraldietan batez ere, oso erraza da protekzionismoaren aldeko neurriak hartzea, herritarren ohiko jarrera psikologikoa herrialdearen produktuen salmentak babestearen aldekoa izaten delako. Horrelako kasuetan, hainbat interes daude herrialdeko industria edo lanpostuak babestearen alde azaltzen direnak, baina ez da erraza kontsumitzaileen interesak babestea²¹.

Azkenik, beharrezkoa da hemen ere kontuan hartzea aditu guztiek onartzen dutela bidezkoa dela neurri «protekzionistak» ezartzea inportatu nahi den produktuaren salneurriaren atzetik dumping edo lehiaren aurkako beste neurriak badaude. Argitu gabe dagoen arazoa, beste kapitulu batzuetan azaltzen dugun moduan, dumping sozial eta politikoaren arazoa da.

20. «Oro har, herrialdeko enpresak babesteko asmoz esku-hartzeari uko egin beharko lioke gobernuak. Salbuespen gisa, onargarria izango litzateke esku-hartze hori atzerriko enpresa edo gobernuak lehiaren aurkako jokabideen edo nazioarteko merkataritza-arauak urratzearen errudun direla frogatuko balitz» (Adams eta Brock, 2004).

21. «Arrazoiak beti dira berdinak: zertarako behar ditugu atzerriko autoak, altzairu edo ikatza? Ez al dugu kalitate handiko autorik, goi-mailako altzairu edo ikatza ekoizten? Askoz "herrikoia" da horrelako ikuspegia merkatu librearen babesten duena baino. Inor ez dago prest kontsumitzaileen interesen alde borrokatzeko, baina asko daude prest arriskuan dauden lanpostuen alde borrokatzeko...» (Bangemann, 1992). Bestaldetik, merkatu librearen alde esan da gobernuak ezin diezaiketela beren herritar eta enpresei ukatu aukeratu nahi dituzten produktuak erostea denbora luzez. Horrelako argumentuak errazegiak dira eta ez dute kontuan hartzen ekonomiaren errealitate osoa. Produktuak edo zerbitzuak aukeratzeko orduan, eragin nabaria du estatuaren jardura osoak: zergak, subentzioak... Errealitate horiek guztiak kontuan hartu gabe ezin dira baloratu merkatu librearen zaindu edo kontrolatzeko ezartzen diren neurriak.

6. Industri garapenerako elkarlana

6.1. ENPRESEN ARTEKO ELKARLANA ETA INDUSTRI POLITIKA

Azken hamarkadotan, gero eta indar handiagoa hartu du enpresen arteko elkarlanaren sustapenak industri politikaren barne.

Horretarako, enpresen arteko elkarlanari edo eragiketa zehatz batzuei laguntza ematen diete erakunde publikoek, jakina, baina, batez ere, mota ezberdinetako lankidetzak sortu eta indartu nahi dira ere, elkarlan-harreman horiek nolabait sendotu, egonkortu eta iraunarazteko asmoz.

Horrelako sareak eta lankidetzak-proiektuak martxan jartzea askoz zailagoa da enpresa txiki eta ertainentzat eta, aldi berean, enpresa horiek dira, hain zuzen, elkarlan horien behar handiena dutenak. Hori dela-eta, enpresa horiei zuzentzen zaizkie, batez ere, enpresen arteko elkarlana sustatzeko asmoa duten ekimen eta politika publikoak, horretarako beharrezkoak diren baldintza egokiak sorraraziz eta, adibidez, ekoizle eta banatzaileen arteko elkarlanerako aukerak sortzeko inguru egokiak prestatuz (Plaza eta Velasco, 2001).

Enpresen arteko lankidetzak-sareak askotarikoak eta oso ezberdinak izan daitezke, izaeraren aldetik zein helburuen aldetik. Berrikuntza, ekoizpen, horniketa edo salmentekin egon daitezke loturik. Baina, batzuetan, nahiz eta ohikoa ez izan, enpresaren know-how edo barne-antolaketan ere oinarritu daitezke.

Sare horien helburu zehatzak ere oso ezberdinak izan daitezke: produktu baten garapena, prozesu edo produktu batekin loturiko berrikuntzak, esparru geografiko baterako salmentak, teknologia edo know-how zehatz batzuk eskuratzea, kudeaketan berrikuntza batzuk lortzea, kostu konkretu batzuk partekatzea, ekoizkinen osagarritasuna, etab.

Bestaldetik, jakina, industri politika berriek behin eta berriz azpimarratzen dute enpresen eta ingurunearen arteko elkarlanaren beharra, alde batetik, eta, bestetik, enpresen eta gobernuaren artekoa ere.

Enpresen eta ingurunearen arteko elkarlana, batez ere, ikerkuntzan eta prestakuntzan izan ohi da interes handienekoa, azpiegitura berriak sortzeko, eta ikergune, unibertsitate, Lanbide Heziketako ikastetxe eta enpresen arteko elkarlana sustatzeko asmoz.

Bestaldetik, industri politiken azken hamarkadetan gertatutako berpiztearekin batera, gero eta gehiago azpimarratzen hasi da, batez ere erregio-politiken barnean, gobernuen eta enpresen arteko elkarlan estrategikoaren garrantzia, enpresa-kudeaketaren arlo anitzetan (Elsner eta Groenewegen, 2000).

6.2. ELKARLANAREN ABANTAILAK ETA DESABANTAILAK

Nahiz eta industri politika gehienek enpresen arteko elkarlanaren abantailak behin eta berriz azpimarratu, azterketa erraz eta oker baten ondorioa izan daiteke irizpide hori.

Enpresen arteko elkarlana onuragarria izan daiteke askotan enpresa txiki eta ertainentzat, jakina. Baina kaltegarria ere. Besterik adieraztea industri politika batzuen sinplekeriaren ondorioa baino ez da.

Hasteko, elkarlan-proiektuak ez dira derrigorrezkoak enpresa txiki eta ertain guztien garapenerako. Horietako askok aukera handiak dituzte aurrera jotzeko horrelako sare edo kluster batean sartu gabe.

Elkarlan-proiektu batera sartzeko orduan, oso argi izan behar ditu enpresa bakoitzak proiektu horretan sartuz gero lortuko dituen abantailak efizientzia eta produktibitatearen hobekuntzen aldetik. Espero diren hobekuntza horiek elkarlan-egitura horien antolaketa-kostuak konpentsatu beharko dituzte behintzat.

Bestaldetik, proiektu hori, ez bakarrik azterketa egiten duen enpresa horrentzat, proiektuan parte hartzen duten enpresa gehienentzat ere izan beharko dela onuragarria kontuan hartu beharko da hasieratik egin beharreko azterketa horretan. Bestela, proiektu bera pikutara joateko arriskuan egongo da behin eta berriz, edo, antolaketa-arazoak gainditzeko beharko diren ahaleginen ondorioz, nabarmen handituko dira hasiera batean aurreikusten ziren proiektuaren kostuak.

Ikusiko dugunez, zenbaitetan, kaltegarriak izan daitezke enpresen arteko elkarlan-hitzarmenak lehia babesteko politiken aldetik.

Bestaldetik, ez dugu ahaztu behar enpresa txiki eta ertainen abantailarik funtsezkoenak hauen ohiko malgutasuna eta autonomia direla. Horrelako elkarlan-prozesuetan, enpresen autonomia murrizten duten neurrian, autonomia eta malgutasun hori kaltetzeko arriskuan daude parte hartzen duten enpresak.

Azkenik, elkarlan-proiektuetan azaldu ohi den beste arrisku bat lehiakideen aldetik dator. Proiektuari esker lortzen duten informazioa —edo beste mota bateko hobekuntzak— gure enpresaren aurka erabili ote duten zalantza azal daitekeelako, proiektuaren hasieran bertan edo gauzatzen hasten denetik aurrera.

Kontuan hartu behar da ere, enpresen arteko elkarlan-proiektuen porroten proportzioa oso handia dela. Arrisku handiko proiektuak izan ohi dira, beraz.

Batzuetan ez da asmatzen helburu eta estrategia egokiak zehazteko orduan, beste batzuetan sarearen antolaketaren aldetik dauden hutsuneek proiektuaren porrota sortzen dute, etab. Elkarlana operatibo bihurtzeak, berez, zailtasun eta kostu bereziak ditu, eta hasiera-hasieratik hartu behar da kontuan hori guztia.

Beraz, oso ondo aztertu beharko dira elkarlan-proposamen bakoitzaren abantailak eta desabantailak erabakia hartu aurretik.

Enpresen arteko elkarlana sustatzeko politikak jorratzeko orduan, gobernuen ardura da, beraz, zentzugabeko itxaropenik ez sorraztea eta hasiera-hasieratik oso argi uztea partaide izan daitezkeen enpresen aurrean, erakunde publikoetatik sustatu nahi diren horrelako proiektuetan egon daitezkeen arazo eta arriskuak.

Bestaldetik, elkarlanaren kontzeptua aztertzerakoan, bi motatako elkarlanez ari garela kontuan hartu behar dugu:

- a. Gehienetan, enpresen arteko elkarlana, aztertuko ditugun helburuen araberakoa.
- b. Enpresen eta beste mota bateko erakundeen arteko elkarlana, industri politikaren ikuspegitik interes handikoa izan daitekeena. Adibidez, ikerguneak, unibertsitateak, Lanbide Heziketako ikastetxeak, sindikatuak, erakunde publikoak, etab.

Ikusi dugunez, enpresen arteko elkarlana, berez, interesgarria izan daiteke enpresa mota guztientzat. Baina, zalantzarik gabe, interes berezikoa da enpresa txiki eta ertainentzat, zeren txikitasunaren arazoei nolabait aurre egiteko aukera ematen baitie (Elsner eta Groenewegen, 2000).

Dakigunez, enpresaren handitasunak dituen abantailen aurrean, malgutasuna da batez ere enpresa txiki eta ertainek duten abantailarik handiena. Enpresen arteko elkarlana oso tresna egokia izan daiteke enpresa txiki eta ertainei bitarteko bide bat eskaintzeko. Hau da, haien ohiko autonomia eta malgutasuna nolabait mantenduz, enpresa handien neurriaren abantaila batzuk aldi berean eskuratu ahal izateko.

6.3. SAREEN GARRANTZIA INDUSTRI POLITIKAN

Aurreratu dugunez, enpresen arteko elkarlanaren garrantzia, batez ere, enpresa txiki eta ertainek osatutako industri egituretan igartzen da. Horrelako testuinguruetan, industri egitura sendotzeko asmoz, derrigorrezkoa ikusten dute erakunde publikoek, eta industri politikek, enpresa txiki eta ertainen arteko elkarlana sustatzea hainbat proiektu martxan jarri ahal izateko, enpresa txikiek izan ohi dituzten ahuleziei elkarlanaren bidez aurre egiteko asmoz.

Behin baino gehiagotan azpimarratu denez (Porter, 2004), eskualde-mailan sentitzen da behar hori batez ere, eta eskualde-mailako industri politiketan azaltzen

dira batez ere enpresa txiki eta ertainen arteko elkarlana sustatzeko beharrak eta aukerak²².

Bestalde batetik, kontuan hartu behar da ere, zenbaitetan, enpresa txiki eta ertainen arteko klusterrak sustatzeko orduan, enpresa horien arteko baterako interesetatik aparte, erakunde publikoen interesak ere tartean daudela.

Hainbat proiektu publiko eta pribatu martxan jartzeko orduan, enpresen inplikazio zuzena bilatzen dute erakunde publikoek, hirigintza-arloan, azpiegituretan, kultur proiektuetan, etab.

Proiektu horietan guztietan, erakunde publikoen interesak argiak izanik, ez dago beti argi zein puntutaraino diren interesgarriak bertan parte hartzen duten enpresentzat, eta zein puntutaraino enpresa horiek sartu diren proiektuan erakunde publikoekin dituzten konpromisoen ondorioz.

Enpresen eta ingurunearen arteko elkarlana

Garrantzi handia dute, adibidez, berrikuntza sustatzeko asmoa duten elkarlanek. Batez ere, enpresa, ikergune eta unibertsitateen artekoak.

Beste elkarlan-prozesu batzuk ikastetxeekin eratzen dira. Batez ere unibertsitate eta Lanbide Heziketako ikastetxeekin.

Unibertsitatearen kasuan, prestakuntzatik aparte, ikerkuntza sustatzeko helburua ere dute elkarlan-prozesu horiek. Herrialde guztietako gobernuak arduratzen dira unibertsitate eta enpresen arteko elkarlana sustatzeaz. Baina, egia esan, ondorioak oso ezberdinak izan ohi dira. Herrialde batzuetan (AEB, Asiako hainbat herrialdetan) oso harreman estuak eta errazak daude enpresen eta unibertsitateen artean eta, beste batzuetan (Mendebaldeko Europan adibidez) oso zaila izaten da harreman horiek sustatzea. Orain arte egiaztatu denez, oso zaila da elkarlan hori sustatzea batez ere unibertsitatea publikoa den neurrian.

Enpresen eta gobernuen arteko elkarlana

Enpresa pribatuen eta gobernuen arteko elkarlanaren kontzeptuarekiko interesa nabarmen piztu da azken hamarkada hauetan, erakunde publikoen kudeaketa-rako gaitasun eta eraginkortasunez gizartean sorturiko mesfidantzen ondorioz.

Ordu arte erakunde publiko eta pribatuen arteko elkarlana, jakina, betidanik gertatu da, batez ere, eginbehar pribatuetan erakunde publikoen esku-hartzearen ondorioz.

22. Eskualdeko enpresen arteko sare eta kapital sozialaren arteko harremanez, ik. (Jensen, 2008).

Hala ere, azken hamarkada hauetako pribatizazioaren aldeko mugimenduaren ondorioz, enpresa publikoen eta pribatuen arteko elkarlana beste esparru batean landu eta aztertzen hasi da: erakunde publikoen eginkizunak garatzeko orduan.

80ko hamarkadan sorturiko pribatizazioaren mugimenduen ondorioz:

- a. Alde batetik, derrigorrez erakunde publikoen jarduera-esparruan geratu behar ez ziren enpresa eta erakundeak pribatizatzeko joera nabarmen indartu zen Mendebaldeko hainbat herrialdetan
- b. Bestaldetik, arrazoi ezberdinengatik gobernuen eskuetan geratu behar ziren erakunde eta jardueren kasuan, erakunde publikoen ardura eta erantzukizunak mantenduz, enpresa pribatuen inplikazioa sustatzen hasi zen, «proiektu publiko-pribatu» direlakoan bitartez (*public-private partnerships*).

Zerbitzu publikoen eta azpiegituren esparruko enpresa pribatuen arteko elkarlan hau, jakina, ez da gauza berria eta estatuen sorreratik bertatik gertatu dira. Berriagoa da, hala ere, ekimen hauen azterketa sistematikoa eta industri politikan esparru honetan lortu den kontzeptualizazio-maila.

Baterako proiektu hauetan, enpresa pribatuen ekarpena ezberdina izan daiteke:

- a. Kasu batzuetan, jarduerak behar duen kapitalean parte hartzen dute enpresa pribatuek.
- b. Bestetan, kudeaketaren alderdi batzuen ardura hartzen dute.
- c. Zenbait hornikuntzaren ardura hartzen dute.

Ekimen hauen abiapuntu ideologikoa nabaria izan zen: erakunde publikoen kudeaketaren eraginkortasuna zalantzan jartzen denez, komenigarritzat jotzen da kudeaketa publikoaren jarduera-esparrua ahalik eta gehien murriztea. Horretarako, kudeaketa pribatua zerbitzu publikoen esparrura ere sartzen da, azpiegiturretan, garraioan, etab.; bai eta, ahal den neurrian, aginte publikoan oinarritzen diren jardueretan (presondegien kudeaketan, adibidez) ere.

6.4. SAREAK ETA LEHIA BABESTEKO POLITIKA

Ez da zaila enpresen arteko elkarlanak lehia babesteko politiken aldetik dituen arriskuez konturatzea. Egiaz, elkarlanerako sortzen diren hitzarmen, sare edo kluster askotan, helbururik funtsezkoena horixe da, hain zuzen: lehia mugatzeko hitzarmenak negoziatu eta hitzartzea.

Zenbait artikulua edo liburutan argi eta garbi azaltzen dira kontzeptu hauek enpresen arteko elkarlanaren funtsezko abantailen artean. Adibidez, enpresen arteko elkarlana oso tresna interesgarritzat jotzen da, sektore bereberek enpresen artean gauzatzen bada, enpresa horiek merkatuaren «ziurgabetasunaren aurrean» babesteko; hornikuntzan edo salmenten aldetik, merkatuaren «ziurgabetasuna»

murritzatu nahi badugu, argi dago lehia murritzatuz lortu nahi dugula helburu hori. Bestetan, «hornitzaileekiko negoziazioak hobetzeko lagungarria izango dela» esaten da argi eta garbi, etab.

Argi dago, beraz, industri politikaren ikuspegitik, bi helburu kontrajarriren aurrean gaudela. Alde batetik lehia babesteko beharra eta, bestetik, enpresa txiki eta ertainen arteko elkarlana sustatzea.

Edonola ere, beste kapitulu batean aztertu dugunez, kontu handiz ibili behar dute erakunde publikoek industri politika lantzeko orduan, lehia babesteko politikaren arrazoiak erabiliz, horrelako elkarlan-prozesuak galarazteko edo oztopatzeko. Batez ere, antzeko helburua lortzeko asmoz gauzatzen diren enpresen bat-egite edo erosketak galarazten ez diren bitartean, enpresa berdinen arteko elkarlan-hitzarmenak oztopatzea zentzugabekeria hutsa izango litzateke; horrelako kontraesanen ondorioz sortzen diren desoreka eta bidegabekeriak oso kontuan hartu beharko litzukete gobernuak eta legebiltzarrek (Adams eta Brock, 2004).

6.5. KLUSTERRAK

Azken bi hamarkada hauetan, gero eta gehiago zabaldu da klusterren kontzeptua herrialde ezberdinetako industri politikaren planifikazio- eta gauzatze-mailan. Hauxa da klusterra definitzeko modu bat: «Arlo edo sektore batean harremanetan dauden enpresek eta hauekin erlazioan dauden erakundeek —geografi esparruan hurbil daudenak— osaturiko taldea, baterako lan-esparruek eta jardura osagarriek loturik» (Oxford Research AS, 2008).

Neurri batean, globalizazio eta Europa mailako integrazio-prozesuen ondorioz, gero eta interes handiagoa sortzen ari dira gehienetan eskualde-mailan gauzatu ohi diren ekimen hauek.

Bestaldetik, merkatuen globalizazioak ere erraztu egiten du eskualde-mailako egituraketa hauek elkarlanerako baliagarriak izatea lehia babesteko politikei kalterik egin gabe (klusterretan parte hartzen duten enpresa-sektoreen «merkatu adierazgarria» delakoa, behin baino gehiagotan, eskualde-mailakoa izan beharrean, Europa mailakoa —edo mundu-mailakoa— bihurtu baita).

Klusterrei esker, kokapenarekin loturiko hainbat eksternalitate eskuratzen dituzte kide diren enpresek: lan-indar eta hornitzaile espezializatuenganako helbidea, ezagutzen metaketa, eraginkortasunerako sustapena eta espezializatutako bezero eta hornitzaileekiko harremanen hurbiltasunaren ondorioz ikasteko aukera.

Klusterren bitartez, hiru motatako etekin operatiboak lortu ohi dituzte enpresek:

- Efizientzia handiagoa, aktibo eta hornitzaile espezializatuekiko harreman hurbilagatik.
- Berrikuntza-maila eta erritmo handiagoak. Ideia berriak eta berrikuntzarako presioa sortzen dituzte klusterrek, bai eta ikerkuntza-prozesua erraztu ere.
- Enpresa berri eta jarduera berri gehiago sortzen dira klusterretan, kanpoko hornitzaile eta bezeroekiko harremanengatik.

Egiaz, enpresen elkarlanaren kontzeptuaren barne, klusterren dinamika izan da azken bi hamarkada hauetan oihartzun handiena izan duen ideia.

Behin baino gehiagotan azpimarratu denez eskualdeko politiken arduradunen aldetik, klusterrak, kasu askotan, globalizazio ekonomikoak azaltzen dituen erronei aurre egiteko tresna izan dira, neurri handi batean.

Marshall-en aspaldiko teorietatik abiatuta, Michael Porter izan zen batez ere klusterren kontzeptuaren oinarri teorikoak landu eta hedatu zituen 90eko hamarkadan. Hortik aurrera eratu diren klusterrak «bere burua berrindartzen duten sare» (Raines, 2001) moduan azaldu dira, eta ez bakarrik enpresek osaturik, baizik eta beste mota bateko erakundeen partaidetzaz ere baliaturik: ikerguneak, unibertsitateak, finantza-erakundeak, erakunde publikoak, etab.

Klusterren funtsezko ezaugarrien artean, lehia eta elkarlana aldi berean uztartzeko duten gaitasuna azpimarratu da.

Klusterrak sustatu eta arautzeko politikak hainbat herrialdetan azaldu dira bi hamarkada hauetan ekonomi garapenaren kontzeptuarekin loturik eta klusterrakiko politikak eskualdeetako industri politiken funtsezko oinarri bihurtu dira.

Klusterren kontzeptua oso arrakastatsua izan da ere gizarte-mailan, irudi publikoaren aurrean. Horrek eta erakunde publikoen esku-hartze zuzenetik urrun geratzeak ideologia guztietako gobernuen aldetik klusterren sustapena ohiko estrategia bihurtzea erraztu dute.

Oro har, klusterren kontzeptuak herrialde gehienetan izan duen arrakastak, berez, adierazten du nahiko bateragarria dela eskualdeko betiko industri politikekin (Raines, 2001).

Hala ere, klusterrak ez dira zertan nahitaez eskualde-mailakoak izan²³. Batzuetan, eta salbuespen gisa, estatu-mailakoak edo nazioarte-mailakoak ere izaten dira, nahiz eta, horrelako kasuetan, gehienetan, beste izen bat erabili.

Bestaldetik, klusterren ezaugarriak askotarikoak dira. Eskualde bakoitzak bere ezaugarri propioak ditu, klusterrak eratzeke orduan oso kontuan hartu behar

23. Eskualde-mailako kluster-politika batzuetan, industri politikaren helburuetatik aparte, argi dago komunitatea bera indartzeko helburua nolabait txertaturik dagoela (Taylor eta Raines, 2001).

direnak, eta enpresen inguruneak ere ezberdinak dira kasu batetik bestera, parte hartzen duten enpresen ezaugarri bereziak, etab.

6.6. KLUSTERRAK INDUSTRI POLITIKAN

Indarrean dauden kluster gehienak industri politikaren helburuetatik kanpo sortu dira. Hala ere, klusterren ereduak izan duen arrakastak presio handia sortu du hainbat herrialdetan industri politiken edukierak aldatzeko, klusterren kontzeptua politika horietan kontuan hartzeko eta industri politikaren beste osagarriekin integratzeko asmoz.

Egiaz, batzuetan azpimarratu denez, klusterren garrantzia eta industriarako onurak egiaztatzea ez da berez arrazoi nahikoa klusterren politikak landu eta gauatzeko beharra oinarritzeko (Ketels, 2009). Aditu eta politikari batzuen ustez, erakunde pribatuen esku geratu beharko litzateke batez ere klusterrak sortzeko eta dinamizatzeko ekimena eta, hori horrela balitz, klusterren kontzeptua ez litzateke zergatik industri politikan bertan barneratu behar.

Alde batetik, hauek izan daitezke industri politikaren esparruan jorratzen diren kluster-politikak (Oxford Research AS, 2008):

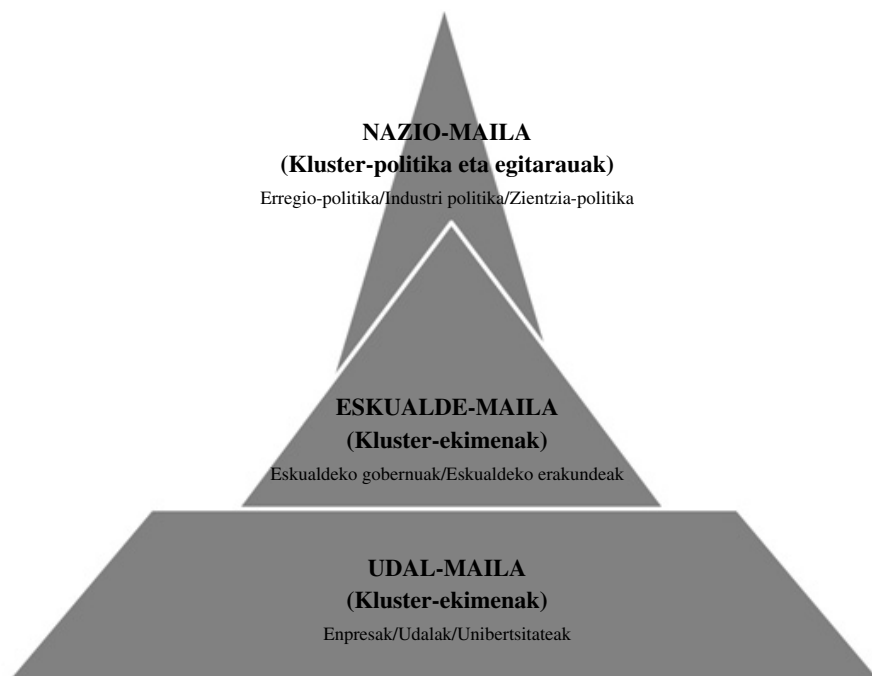
- a. Kluster zehatz bat sortu edo sustatzeko politikak.
- b. Klusterren partaidetza baloratzen duten politikak (adibidez, laguntza batzuk derrigorrez klusterren bitartez bideratu behar badira).
- c. Klusterren sorrera edo erabilera errazteko politikak. Adibidez, lehia babes-teko politikaren arloko arau batzuk.

Kluster-politiken jatorria, jakina, beti dago loturik merkatuaren hutsuneekin (Ketels, 2009). Enpresen arteko harremanek dituzten hutsune horien aurrean, enpresen bat-egite eta erosketen prozesuetatik kanpo, enpresen arteko elkarlana sustatzea eta, zehazki, kluster-politikak lantzea izan daiteke erantzun egokia.

Herrialde askok —gero eta gehiago— dituzte klusterrentzako politikak. Horietako askok kluster berrien sorrera pizteko asmoa dute. Gehienetan, industri politikarekin, zientzia- eta berrikuntza-politikarekin edo erregio-politikarekin loturik.

Klusterrekiko politikak hiru mailatan sailka daitezke: tokiko politikak, eskualdekoak eta nazio-mailakoak²⁴, funtzio-banaketa honen arabera (Solvell, 2008):

24. Klusterren geografi dimentsio eta kokapenaz, eta honek ezagutzaren kontzeptuarekin duen harremana aztertzeko, ik. (Malmberg, 1996).

Bestaldetik, esan dugunez, «klusterren politika» gero eta gehiago aipatzen da hainbat herrialdeetako industri politikan. Bi zentzutan: alde batetik, klusterrei buruzko politika orokorrak ezartzeko eta, bestaldetik, kluster zehatz batzuei dagozkien politikak lantzeko.

Klusterrei buruzko politika orokorretan, hauek izan daitezke industri politikaren esparru ezberdinetan klusterrei buruzko politika zehatzak (Solvell, 2008):

POLITIKA-ESPARRUAK ETA KLUSTERRENTZAKO ONDORIOAK

ZIENTZIA ETA BERRIKUNTZA

Zientziarekin loturiko klusterrek interes handia dute zientzia eta teknologiaren garapenean

LEHIA

Kluster dinamikoen osagaien gakoa da.

MERKATARITZA

Mundu-mailako merkatuekin garrantzi handikoa da klusterren dinamismorako.

BATERATZE-PROZESUAK

Adib., Europar Batasuna. Kluster batzuentzat onuragarria, beste batzuentzat kaltegarria. Kluster batzuk espezializatuko dira.

ESKUALDE-POLITIKAK

Eskualdeko programak interes handikoak izan daitezke klusterrentzat. Adib., azpiegitura edo prestakuntza sustatzeko.

GIZARTEA

Zerbitzu publikoen horniketa interes handikoa izan daiteke klusterrentzat.

Beste ikuspegi batetik, egile batzuen ustez (Ketels, 2009), funtsezko bi oinarri hauek dituzte kluster-politikek: lehiakortasuna eta pilaketa.

Kluster-politika batzuek lehiakortasunaren kontzeptua azpimarratzen dute eta beste batzuek enpresen pilaketaren garrantzia, nahiz eta, jakina, modu batean zein bestean, kluster-politika guztiek aldagai biak nolabait kontuan hartu. Baina enpresen pilaketa, berez, ez da helburu bat, bitarteko bat baizik.

Nolanahi ere, kontu handiz ibili behar da industri politika lantzeko orduan, kluster-politikaren bitartez eskualdearen egitura eta harremanen garapen naturala ez desbideratzeko (Itoh, Okuno-Fujiwara eta Suzumura, 1988). Hori dela-eta, askoz naturalagoa eta eraginkorragoa izan daiteke aurretik martxan dauden harreman multzoak kluster moduan egituratu eta dinamizatzea, kluster berrien sorrera artifiziarki hutsetik abiaraztea baino.

Azkenik, kluster-politikak berez gizartean duen onarpenak eta ospe onak arrisku nabariak azaltzen ditu industri politikaren benetako helburuez. Batez ere, kluster-politikan erraz gerta daitezkeen gehiegikeriengatik —iritzi publikoaren aurrean bilatzen den irudi-helburu hutsengatik— edo politika honen erabilera mediatikoak industri politikaren beste hutsuneak ezkutatzeko dituen arriskuengatik.

6.7. KLUSTERRAK, INDUSTRI POLITIKARAKO OINARRI ESTRATEGIKOAK

Industri politikak lantzeko orduan, oso tresna analitiko interesgarria izan dira klusterrak hainbat herrialdetan. Batez ere, lehiakortasun-abantailen iturriak, ahuleziak eta balizko garapen-ildoak aztertu eta lantzeko orduan.

Bestaldetik, tresna egokiak dira klusterrak berrikuntzari buruzko eztabaidak zabaltzeko ere, industri politikaren egitekoei buruzko hausnarketa enpresekin partekatu eta kontrastatzeko, edo industri politikaren helburu ezberdinak lantzeko orduan, plataforma edo egitarau egokiak sortuz.

Aldi berean, esparru geografiko ezberdinetako gobernuen arteko politikak koordinatzeko —baita gobernu bakoitzaren sailen artekoak ere— eta enpresen eta erakunde publikoen arteko bitartekaritza errazteko ere interes handiko tresna izan daitezke klusterrak.

Printzipioz, eskualdeko industri politikak zehazteko orduan, enpresa galtzai-leen edo irabazleen arteko aukeraketa egin behar izatekotan, irabazleak aukeratzearen aldeko estrategia babesten dute klusterrekin loturiko politikek.

Azkenik, kluster-ereduan, hauek dira eskualde-garapenerako hiru gakoak, klusterren kontzeptua eta berrikuntza-politika lotuz:

- Globalizazioaren testuinguruan, eskualdeko lehiakortasunerako tresnarik funtsezkoena berrikuntza da.
- Berrikuntza, oro har, prozesu sistematikoa da eta, neurri handi batean, eskualdeko aktiboen arteko harremanetan oinarriturik dago.
- Eskualde batek berrikuntzarako duen gaitasuna, azterketa orokorren arabera egin gabe, kluster edo berrikuntza-sistema txikien batuketan gauzatzen da, nolabait.

6.8. KLUSTERRAK INDUSTRI POLITIKAREN NEURRIETAN

Garrantzi handikoak izaten ari dira klusterrak eskualdeko industri politikak lantzeko prozesuak hobetzeko orduan ere.

Alde batetik, klusterrek indartu egin dute industri politikak lantzeko orduan erakunde pribatuak duten parte-hartzea. Klusterren ereduak ohiko eskualde-politikaren ereduak baino askoz ardaztuago dago. Beraz, askoz hobeto aztertu behar dira industri sektoreak, aukeratu behar direnak eta ez direnak erabakitzeko, eta zaila da horrelako lanak erakunde publikoek egitea.

Eredu honetan, kluster berarengandik hurbilago egin behar dute lan industri politikaren arduradunek. Ekimen pribatuaren protagonismoak erakunde publiko guztien koordinazioa eskatzen du gehienetan, horien arteko bat-etortze estrategikoa eta koordinazio operatiboa eskatuz eta, horrek, berez, goitik beherako aldaketak ekarri beharko lituzke eskualdeetako industri politikan.

Hala ere, nahiz eta eredu teorikoaren ondorioak horiek izan, ez du ematen klusterrak sustatu dituzten eskualdeen industri politikak lantzeko eta gauzatzeko prozedurak goitik behera aldatu direnik orain arte. Gehienetan, klusterren kontzeptua betiko industri politikei atxikitutako kontzeptu gisa azaldu ohi da. Aurretik gauzatzen ari zen industri politikarekin klusterren kontzeptuak nolabaiteko hurbiltasuna izanez gero, askoz errazago onartua izango da. Nolanahi ere, teori-mailako koherentzia handiagoa eta eraginkortasun praktikoa eman dio klusterren kontzeptu honek industri politikari (Raines, 2001).

Liburu honetan diogunez, eskualdeko industri politikak ez daude oinarrituta eskualdeko ekonomi garapenaren azterketa teoriko edo sistematiko koherente batean. Politika eta neurri intuitibo askoren nahasketa asistematikoa izan ohi da gehienbat. Ikuspegi horretatik, klusterren ereduak garrantzi handia izan du bi zentzu hauetan: industri politikaren oinarriak sendotzeko eta industri politika bera hobeto sistematizatzeko/egituratzeko.

Askotan, industri politikaren edukieraren artean kontzeptu berriak erabili gabe, aurretik intuizio moduan-edo erabili ziren kontzeptuak argitu eta sendotu egin ditu klusterren ereduak.

Bestaldetik, interes handikoak izan dira klusterrak industri politika hobeto egituratzeko. Batzuetan, industri politikarako oinarri kontzeptual argiak emateko, eta estrategiak eta prozedurak sistema-egitura baten barnean sartzeko. Nahiz eta kluster kontzeptua bera garrantzi handikoa ez izan industri politikaren edukieren artean, klusterretatik sortutako ideiak, irizpideak, metodologiak, etab. izan dira, bai, garrantzi handikoak industri politikaren prozesuetan.

Oro har, klusterren ereduak planteamendu estrategikoagoa ekarri dio ere industri politikari. Hala ere, ez ditu aldatu baliabideen ohiko esleipena edo industri politiken esparruan hartzen ziren neurriak (Raines, 2001).

Ikuspegi honetatik, klusterren ereduaren eragina aztertzeke orduan, bi mota-tako politikak ezberdindu dira (Feser, 1998): a) klusterrei bideratutako politikak, eta b) klusterrek emandako informazioetan oinarritutako politikak.

Klusterrei bideratutako politiketan klusterrak sortu eta garatzeko asmoa dute industri politikaren neurri zehatz batzuek. Printzipioz, kluster berritzaileak eratu eta mantentzea izango litzateke neurri horien helbururik funtsezkoena.

Bestaldetik, industri politika batzuetan, klusterretatik jasotako ideiak ezartzen dira, edo klusterren laguntzarekin kontatzen da politika horiek gauzatzeko orduan, etab. Batez ere, eskualdeko garapen-politikek bertako abantaila konparatiboak indartu eta diferentziatu behar dituztela, eta, bestaldetik, hiru oinarri irizpide hauek ere (Raines, 2001):

- Eskualdeko industri politika eskualde-mailan eragin berezia duten politika guztien integrazioa izan behar dela.
- Ekonomi garapenerako politikaren oinarria eskualdeko barne-harreman ekonomikoak argitu eta kudeatzea izan behar dela.
- Eskualdeko industri politika benetan eraginkorra izateko eskualdeko ekonomiaren alderdi zehatz batzuk aukeratu eta landu behar dira, eta ez ekonomiaren alderdi guztiak aldi berean.

Beste ikuspegi batetik, alboratu behar diren ohiko akats hauek azpimarratu dira klusterren eraketa eta kudeaketan (Hertog, 2003):

- «High-tech» teknologiarekiko obsesioa.
- Ohiko politika-eredu eta kudeaketa-tresnak erabiltzea, klusterren eraketa bereziak ematen dituen aukerak politikak eta prozedurak ere eraldatzeko kontuan hartu gabe.

Politika publikoen hobekuntzaren aldetik, bestaldetik, klusterren abantaila hauek azpimarratu dira (Hertog, 2003):

- Politika publikoen eguneroko gauzatzea aldatzea.
- Esperimentazioa eta politika publiko berriak ikastea.
- Politiken analisia eta praktika harremanetan jartzea.
- Esparru geografiko ezberdinetako politikak eta praktikak koordinatzea.
- Gizartearen aurreko erantzukizuna argitzea.
- Praktika egokiak sistematizatzea.

Eta, klusterren politikak lantzeko orduan, alderdi hauek hartu behar dira kontuan batez ere:

- Azterketak eta politiken ondoriozko ekintza praktikoak aldi berean gauzatzeta.
- Azpitik gorako ekimenak sustatzea, goitik beherako zuzendaritzarekin bateragarria izan behar direnak.
- Heldu eta berriak diren klusterrekiko politikak koordinatzea.
- Esparru geografiko ezberdinak kontuan hartzea.
- Erakunde ezberdinek politiketan dituzten egiteko edo gaitasunak kontuan hartzea
- Kasu bakoitzean behar diren ezaugarri bereziak ondo kudeatzea.
- Klusterren kudeaketaren erantzukizuna gizartearen aurrean ere kontuan hartzea.

Azkenik, klusterren ereduan, eskualdeko industri politikaren ikuspegitik, eskualdeko industri politikaren beste arloetan azaltzen den arazo berbera ikusten dugu: eskualdeko ekonomian eragiteko aukera duten erakunde publiko guztien indarrak eta ekimenak integratu behar izatea eskualdeko industri politikak landu eta gauzatzeko orduan (Raines, 2001).

KLUSTERRAK SUSTATZEKO ASMOZ BALIZKO EKINTZEN ZERRENDA (ESKUALDE-POLITIKEN BARNE) (ROSENFELD, 2002):	
A. ESKUALDEKO EKONOMIA ULERTZEKO ETA BENCHMARKING EGITEKO EKINTZAK	– Klusterrak zehaztu. – Harreman sistematikoen eredia landu eta hauen mapak egin. – Lehiakideen aurkako benchmarking.
B. KONPROMISORAKO EKINTZAK	– Klusterrak ezagutu edo, behar denean, sortu. – Komunikatzeko kanalak egituratu. – Enpresen arteko elkarlana sustatu.
C. ZERBITZUAK ANTOLATU ETA HORNITZEKO EKINTZAK	– Informazioa antolatu eta banatu kluster bakoitzean. – Zerbitzu-zentru orokorrak antolatu («one-stop cluster hubs»). – Erakunde publiko ezberdinen arteko kluster taldeak eratu. – Gobernuetan, klusterren adarrak sortu. – Klusterretik kanpoko harremanak erraztu.
D. LAN INDAR ESPEZIALIZATUA SORTZEKO EKINTZAK	– Langileak kualifikatu enplegurako. – Klusterrak erabili ikasgune gisa. – Klusterrekin loturiko trebatzeko guneak eratu. – Ikastetxe eta klusterren arteko guneak eratu. – Eskualdeko trebakuntza-itunak sustatu. – Ikastetxeen arteko kluster bidezko hitzarmenak sortu, eskualde ezberdinetan.
E. BERRIKUNTZA ETA ENPRESAGINTZA PIZTEKO EKINTZAK	– Berrikuntzan, zabalkuntzan eta enpresa-ekimen berrietan inbertitu. – Klusterretan oinarritutako hazitegiak ezarri. – Enpresei laguntza emateko eta prestakuntza emateko sareak eratu. – Klusterrekin loturiko ikerguneak eratu.
F. ESKUALDEAREKIN MARKETING ETA BRANDING EGITEKO	– Atzerriko inbertsioak lortu. – Eskualdeko klusterrak sustatu. – Kluster oinarria duten esportazio-sareak eratu. – Eskualdearen marka sustatu.
G. BALIABIDE ETA INBERTSIOAK ESLEITZEKO EKINTZAK	– Laguntza bereziak eman enpresen arteko proiektuetarako. – Klusterretan oinarritutako I+Gn inbertitu. – Kluster-ekimenentzat EB eta estatuaren laguntzak sustatu. – Garapenerako oinarrizko faktoreak landu.

6.9. KLUSTER-EKIMENAK

Azken hamabost urteetan, ohikoak bihurtu dira kluster-ekimenak herrialde garatuetao industri politikan. Gero eta gehiago erabiltzen dira klusterrak indartu eta garatzeko asmoz. Hauxe izan daiteke kluster-ekimenak kontzeptuaren definizioa: «Herrialde baten barneko klusterren hazkunde eta lehiakortasuna handitzeko ahalegin antolatuak» (Sölvell, Lindqvist eta Ketels, 2003).

Kluster-ekimenak enpresek, gobernuak edo/eta ikerkuntza-erakundeek martxan jarritako proiektuak dira. Beraz, zenbaitetan, ez dira zuzenki industri politikaren tresna bat izan behar.

Egia esan, industri politikatik aparte, eskualde-politikan eta berrikuntza-politikan bertan garrantzi handikoak bihurtzen ari dira kluster-ekimenak azken urte hauetan.

Kluster-ekimenak martxan jartzeko gobernuen helburuak hauek izan daitezke (Sölvell, Lindqvist eta Ketels, 2003):

- Pertsonen arteko sareak sustatzea.
- Enpresen garapena.
- Enpresen arteko sareak.
- Berrikuntzarako gaitasuna.
- Berrikuntza bera, teknologia berriak.
- Eskualdera enpresa edo talentu/adimen berriak erakartzea.

Kluster-ekimenak arrakastatsu izateko, garrantzi handikoa da eskualdeko gobernuaren eraginkorra izatea eta, aldi berean, enpresek konfiantza izatea gobernuaren ekimenetan.

Interes handikoa da ere martxan jartzen diren ekimenek behar dituzten bulego eta aurrekontuak izatea eta kluster bakoitzaren koordinatzaileak kontaktu-sare aberasgarria izatea ere.

Alderantziz, kluster-ekimenen porrotetan, faktore hauek izan ohi dira garrantzitsuak: kontsentsu falta, enpresen inplikazio txikia, azpiegitura eskasak eta koordinatzaileen harreman-sare falta.

Oro har, lau erronka hauei egin behar diete aurre kluster-ekimenek: helburuak ezartzeari, eraginkortasuna zaintzeari, ekimenaren prozesua antolatzeari eta kluster-ekimena industri politikaren beste helburu mikroekonomikoekin batera koordinatzeari.

Kluster-ekimenen ondorioz, hainbat aldaketa azaltzen hasi dira industri politikan:

- Betiko ikuspegi makroekonomikoen aurrean, gero eta garrantzi handiagoa ematea ikuspegi mikroekonomikoari.
- Lehenago enpresa konketuak edo sektoreak baziren industri politiken helburuak, bien artekoak dauden klusterrak dira oraingo helbururik funtsezkoena industri politiketan lehiakortasuna sustatzeko orduan.
- Eskualde eta tokiko industri garapenari gero eta garrantzi handiagoa ematea.
- Klusterren enpresen arteko sareak sorraraztea, konfiantza eta elkarrizketa sustatuz, *spill over* delakoa sortzeko asmoarekin.
- Betiko diru-laguntzen orde, hazi-dirua (*seed-money*) erabiltzea.
- Baliabideen horniketa orekatua gobernu eta enpresen artean.
- Klusterrak aukeratzeko prozesua lehia-prozesu baten bidez gauzatzea.
- Ikasketa eta berrikuntza-prozesuak sustatzeko, lehia eta elkarlana nahastea eta, bestaldetik, sistemaren ikuspegia erabiltzea, eta ez horrenbeste enpresa bakarren ikuspegia.
- Enpresa txiki eta handiak nahastea.
- Klusterren enpresak eta gobernuetatik aparte, ikertzaileak ere kontuan hartzea.

Egia da kluster-ekimenak, askotan, aurretik zetozen beste politiken berregituraketa edo itxuraldaketa baino ez direla izan, baina, edonola ere, argi dago ikuspegi berri bat eman diotela industri politikari.

7. Teknologia eta berrikuntzarako politika

7.1. IKERKUNTZA-POLITIKAREN KONTZEPTU OROKORRAK

Ikerkuntza-politika betidanik izan du garrantzi handia industri politikaren barnean.

Gero eta gehiago, ikerkuntza eta garapenean egindako inbertsioen eta ekonomi garapenaren arteko harremanak azpimarratzen ari dira hainbeste arlotan: zientzialariek, enpresariek, politikariek, adituek egindako azterketa ezberdinek, etab. (Corfield, 1983).

Hori dela-eta, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio herrialde guztietan berrikuntza eta garapen teknologikoa sustatzeko politikari.

Ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak lantzeko orduan, oinarritzko abiapuntu batzuk hartu behar dira kontuan (INNO-Learning Platform, 2009):

- a. Ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko asmoz, oso ondo aztertu behar da, hasiera batean, zer utzi behar den merkatuko eragileen artean eta zer erakunde publikoen industri politikaren esku.
- b. Politika publikoen arloan, esparru bi hauek banatzen dira:
 - Ikerkuntzarako laguntza zuzenak
Enpresentzako laguntza zuzenak edo zerga bidezkoak, bai eta ikerkuntza-proiektuak, ikertzaile taldeak edo ikerkuntza-erakundeetara bideraturikoak.
 - Elkarlanean oinarritutako egituren bitartez bideratutako politikak. Hiru jarduera hauek ezberdin daitezke arlo honetan (Moso, 2000):
 - Ikerkuntza sortu, sustatu eta berrantolatze politikak.
 - Ikerkuntza, unibertsitate eta enpresen arteko harremanak kudeatzeko politikak.
 - Enpresen arteko elkarlana eta berrikuntza-klusterrak sustatu eta kudeatzeko politikak.
- c. Azkenean, momentu honetan batez ere, krisialdien ohiko ondorioak jasotzen ari gara ikerkuntza-jardueran ere, eta arreta eta azterketa bereziak behar dira erronka horri aurre egiteko:

- Alde batetik, epe laburreko beharren aurrean, oztopo nabariak sor daitezke ikerkuntzak behar dituen giza eta finantza-baliabideak eskuratzeko.
- Bestaldetik, krisialdiaren beraren eraginez, epe ertainera, derrigorrezko faktore bihurtzen da ikerkuntza bera merkatuan enpresek izan behar duten epe ertaineko arrakastarako.

Beste ikuspegi batetik, ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak lantzeko orduan, abiapuntu hauek aipa daitezke ere politika publikoen metodologiaren aldetik:

- Ikerkuntza/berrikuntza arloan herrialde bakoitzak dituen arazo eta erronkak.
- Beste herrialdeetako esperientzien ondorioak.
- Herrialdeko ikerkuntza- eta berrikuntza-politiken orain arteko edukiera eta ondorioak.
- Beste herrialdeetako politika publikoak, interes handikoak direnak erreferentzia moduan.
- Ikerkuntza- eta berrikuntza-sistematik —eta industrietatik bertatik— jasotako iritziak, ideiak eta proposamenak.

Bestaldetik, ez dugu ahaztu behar herrialde bakoitzeko berrikuntza-sistema garrantzi handikoa izan daitekeela, batez ere, enpresa txiki eta ertainentzat (Audretsch, 1998). Enpresa handiek, batez ere nazioarteko presentzia handia dutenak (inbertsio produktiboen bidezko kokapenen bitartez bereziki) herrialdeko berrikuntza-sistema erabiltzeko gai izan behar dira baina, hortik aparte, nazioartean aurkitzen diren aukerak ere aprobetxatu behar dituzte: teknologia garatueak, ikertzaile talde edo ikerlari onenak, etab., kontuan hartu gabe —neurri batean— baliabide horiek zein herrialdetan kokaturik dauden.

7.2. IKERKUNTZA-POLITIKA EZAGUTZAREN GIZARTEAN

Azken hamarkadetan gero eta garrantzi handiagoa hartu dute ikerkuntza-politikek Mendebaldeko estatu guztietan. Arrazoi objektibo nabariak daude horretarako, Mendebaldeko gizarte eta ekonomiaren bilakaerarekin loturik batez ere. Arrazoi horien artean, hauek azpimarra daitezke:

- Mendebaldeko herrialdeetako gizartearen oinarritzko behar ekonomikoak nolabait aseturik, gero eta ahalegin eta baliabide gehiago epe ertain eta luzeko erronketara —eta, beraz, ikerkuntzara— bideratzeak guztiz logikoa ematen du.
- Belaunaldi berrien prestakuntza-mailak, bai eta teknologia- eta zientzia-esparruetan ere, lehen baino askoz handiagoak dira. Ikerkuntza/berrikuntzarako behar diren giza baliabideak, beraz, lehen baino askoz ugariagoak dira.

- Ikerkuntza- eta berrikuntza-mailan, AEB eta Asiako herrialdeen aurrean Europa, pixkanaka-pixkanaka, atzean geratzen ari dela konturatzen ari dira Europako instituzioak eta kide diren estatuak.

Gizartearen egoeraren faktore objektibo berri horien guztien aurrean, behar berriak azaldu dira eta behar horiei aurre egiteko irizpide berriak ere:

- Ikerkuntza/berrikuntza, gero eta gehiago, ekonomi prozesu gisa ikusten hasi da, teknologia-prozesu gisa baino. Ikerkuntza/berrikuntza, gero eta gehiago, ekonomiaren beharrek inoiz behar dela uste da.
- European batez ere, gizartearen inertziari aurre egin behar zaio ikerkuntza/berrikuntza prozesuen beharrei aurre egiteko.
- Ikerkuntza/berrikuntza epe ertain eta luzeko prozesuak dira. Arlo horretan garrantzi handikoa da, beraz, etorkizuneko ildo eta joerak aurreikustea. Horretarako erabili ohi diren tresnak sistematizatu eta profesionalizatu behar dira.
- Ikertzaile, enpresa eta politikarien arteko elkarriketa etengabekoa izan behar da, ikerkuntza-politikaren norabideak ondo lantzen eta onartzen direla ziurtatzeko.
- Ekonomiaren eraginkortasunaren ikuspegitik, ikerkuntza/berrikuntza, berez, garrantzi handikoa bada, «imitazioa» ere ez da mespretxatu behar. Enpresen errealitatean, garrantzi handikoa delako eta, epe motzera, berrikuntza baino askoz garrantzi handiagokoa hainbat kasutan.
- Enpresa askorentzat erraza da berrikuntza-aldaketa txikien metaketa sustatzea. Baina jauzi kuantitatibo eta kualitatiboak emateko behar den malgutasuna beharrezkoa da ikerkuntza/berrikuntza benetan eraginkorra izan behar bada.
- Herrialde bakoitzeko ikerkuntza- eta berrikuntza-politiken barne, herrialde bertako ikerkuntza-jardueratik aparte, neurri bereziak hartu behar dira beste herrialdeetako ikerkuntza-etekinak ezagutzeko eta erabiltzeko behar diren gaitasunak eta prozesuak lantzeko asmoz.
- Politikari eta erakunde publiko asko daude ikerkuntza- eta berrikuntza-politiken atzetik. Garrantzi handikoa da erakunde publiko horiek guztiak ondo koordinatzea, bai bakoitzaren eskumenak zehazteko orduan, bai eta bakoitzaren politikak eta praktikak landu eta gauzatzeko orduan ere.
- Sektore-arloko berrikuntza-sistemak interes handiko tresnak izan daitezke bai sektore bakoitzeko ikerkuntza/berrikuntzako erronkak, prozesuak, baliabideak etab. sistematizatzeko, baita esparru geografiko ezberdinetako erakunde publikoen ekimenak koordinatzeko ere.

Beste ikuspegi batetik, funtsezko faktore hauek hartu behar dira kontuan berrikuntza-politiketan ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko orduan:

1. Ikertzaileak.

Ikertzaile kopurua eta gaitasuna izan daitezke garrantzi handiko faktoreak. Ikertzaile ez diren langileek berrikuntzaren aurrean duten joera ere baztertu behar ez den faktorea da berrikuntza sustatzeko orduan. Azkenik, ikertzaile diren eta ez diren enpresak ere kontuan hartu beharreko aldagaia dira, zeinak garrantzi handia duen ikerkuntza-politikan.

Azken hamarkada hauetan azpimarratu da I+G eraginkorra izan behar dela ikertzaileen ikuspegitik ere. Ikerkuntza, neurri handi batean, jarduera pertsonala izanik eta motibazio pertsonalarekin horren loturik izanik, garrantzi handikoa da ikertzaileen motibazioa. Nolabaiteko etekinak atera behar dituzte ikertzaileek I+G jardueratik, hori bai, etekin horiek ez dira nahitaez ekonomikoak izan behar. Ekonomikoak izan daitezke, baina baita profesionalak, pertsonalak ere.

2. Industriaren lehia-dinamika.

Sektorean lehiaren aldetik dagoen egoera hartu behar da kontuan ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak lantzeko orduan. Alde batetik, sektoreak berak zein puntutaraino derrigortzen dituen enpresak ikerkuntza/berrikuntzaren aldeko jokabideak hartzeko. Bestaldetik, sektoreko enpresen sare eta klusterrak garrantzi handikoak izan daitezke ere ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko orduan.

3. Ikerkuntza- eta berrikuntza-politikaren testuinguru instituzionala.

Politika publikoek, berez, garrantzi handia dute ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko orduan. Bai eta sektore publiko eta pribatuaren arteko harremanek, hornikuntza publikoaren politikek, etab.

4. Eskaera/merkatua.

Geroxeago ikusiko dugunez, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaie merkatuari/eskaerari loturiko berrikuntza-politikei.

7.3. IKERKUNTZATIK BERRIKUNTZARA

Ikerkuntza-ahaleginaren eta haren eraginkortasunaren artean dagoen aldeaz arduratuta egon dira betidanik erakunde publikoak. Ikerkuntza «informazio-metaketa» gisa hartzea kaltegarria izan da, nolabait, Mendebaldeko —eta, adibidez, Europako— ikerkuntza-politiketan. Ikerkuntza erabilgarria eta eraldatzailea izan behar bada, benetan berriak diren produktu, zerbitzu eta prozesuetan igarri behar dira ikerkuntza horren eragin edo ondorioak.

Hori dela-eta, ikerkuntzaren beraren etekina izan beharko litzatekeen «berrikuntza» kontzeptua ikerkuntzaren kontzeptuari erantsi zaio azken hamarkadan. Ordurarte, «ikertzea» zen batez ere azpimarratzen zen kontzeptua I+G (Ikerkuntza gehi Garapena) erabili ohi zen terminoan.

Orain, I+G+b (Ikerkuntza gehi Garapena gehi Berrikuntza) kontzeptuaren bidez, etekin garrantzitsuak ateratzen direla ziurtatu nahi dela adierazten da batez ere, produktu, zerbitzu edo prozesu berrien bidez edo oraingoen funtsezko hobekuntzen bitartez. Kontzeptu hauek, gero eta gehiago, egitarau publikoetan erabiltzen ari dira herrialde ezberdinetako gobernuak.

Industri politiken barruan kokatu diren betiko teknologia-politikak, gero eta gehiago, berrikuntzarako politikak izendatzen ari dira, berrikuntzaren kontzeptua arlo teknologikotik harago eramateko eta, askotan, enpresatik harago ere, gizartearen esparru guztietara zabaltzeko asmoz.

7.4. BERRIKUNTZA SUSTATZEKO POLITIKARAKO ADIERAZLEAK

Ikerkuntza/berrikuntzaren sustapen-politikak kuantitatiboak eta kualitatiboak dira.

Herrialde baten I+G+b jarduera-maila ratio honen bitartez kalkulatu ohi da:

$$\text{I+G+b Gastua/BPG}$$

Ratio hori ondoko bi ratio hauetan banatu ohi da:

$$\begin{aligned} &\text{I+G+b Gastu publikoa/BPG} \\ &\text{II+G+b Gastu pribatua/BPG} \end{aligned}$$

Konkretuki, bi ratio hauek erabili ohi dira:

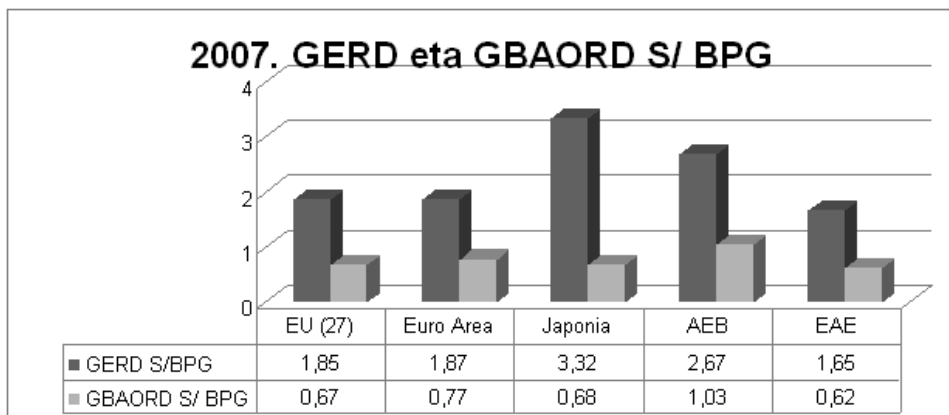
- GBAORD, I+G+b gastu publikoa neurtzeko.
- GERD, I+G+b gastu osoa neurtzeko.

A. GBAORD (*Government budget and appropriations or outlays for R&D*)

I+G esparruan gastu publikoa neurtzeko tresna da. Europar Batasunean ezarritako irizpideen ondorioz, helburu sozioekonomikoen arabera sailkatutako I+G arlorako aurrekontu guztiak jasotzen dira ratio honetan.

B. GERD (*Gross domestic Expenditure on R&D*)

Estatu bakoitzean, erakunde pribatu zein publikoek, I+G arloan egiten duten gastua da.

Iturria: Eurostat/Eustat²⁵.

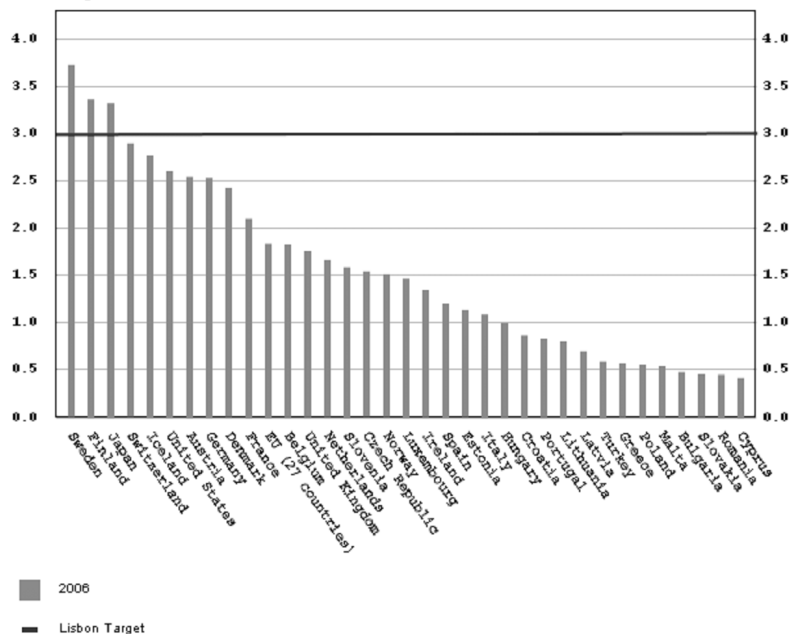
Gross domestic expenditure on R&D (GERD)

Percentage of GDP

Iturria: Eurostat.

Gross domestic expenditure on R&D (GERD)

Percentage of GDP

25. Bartzelonako 2002ko bileran, Europar Batasunaren berrikuntza-arloko erronkak aztertu ziren eta helburu hauek finkatu: 2010erako, Europar Batasunaren I+G gastuak BPGren % 3ra ailegatu behar ziren. Horretatik, % 2 sektore pribatuetatik eta % 1 erakunde publikoetatik.

Helburu konplexuak ezarri dituzte gobernuek aldagai hauekin loturik. Alde batetik, argi dago aurrekontuen aldetik eta politika publikoen aldetik egin beharreko ahaleginak egin behar direla ikerkuntza sustatzeko. Baina, jakina, benetan eraginkorra den ikerkuntza-jardueraren hazkundearekin egon behar dira loturik ahalegin horiek. Gastu publikoa handitzeak, berez, ez du derrigorrez ikerkuntzaren garapena ziurtatzen.

Askotan, gastu orokor horren barne, gobernuaren gastua eta enpresen gastua ezberdindu egiten dira.

Gastuaren kontzeptutik aparte, beste adierazle batzuk erabiltzen dira ere. Adibidez:

- I+G arloko lanpostuak.
- I+G arloko ikertzaileak.
- Ekoizpen zientifikoa (zientzia-arloko artikulak, patenteak).

7.5. *IKERKUNTZA- ETA BERRIKUNTZA-POLITIKAREN LAN-ILDOAK ETA TRESNAK*

Oro har, egon badago nolabaiteko kontsentsua ikerkuntza- eta berrikuntza-politika, gutxienez, esparru hauetaz arduratu behar dela:

- Ikerkuntza/berrikuntzaren araupenaz.
- Ingurune instituzionala zaintzeaz.
- Industria eta kluster-politikak landu eta gauzatzeaz.
- Ikerkuntza/berrikuntza sistemaren eta eskaera/merkatuaren artean egon beharreko loturak badaudela ziurtatzeaz.

Berrikuntza-politika aztertzeo orduan, jakina, ezer baino lehen, politika horren arduradunak zein diren argitu beharko litzateke. Interes handikoa da berrikuntza esparru geografiko guztietan, eta horrekiko interes handia dago ere gizarte osoan. Ulegarria da, beraz, erakunde publikoak horretan aritzea eta zailtasun handiak egotea erakunde horien arteko eskumenen banaketa zehazteko, edo hauen arteko koordinazioa ziurtatzeko orduan.

Alde batetik, eta nolabaiteko autonomia duen komunitate zientifikoa dagoela onarturik, lan-ildo hauek eskatzen ditu ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak (Olazaran eta Otero, 2006):

- a. Gobernuen barnean, arlo honetaz arduratzen den gutxieneko burokrazia sortu eta kudeatu behar da.
- b. Behar diren egitura instituzionalak eratu eta sustatu behar dira.

- c. Ikerkuntza-ereduak aukeratu behar dira (adibidez, zibila edo militarra, publikoa edo pribatua, oinarritzkoa edo aplikatua, etab. eta hauetako arlo bakoitzari eman behar zaion garrantzia edo behar dituen baliabideak).
- d. Ekintzaileak aukeratu (publikoak/pribatuak, enpresak/ikerguneak/unibertsitateak, etab.).
- e. Finantzaketa-ereduak eta tresnak diseinatu.
- f. Lehentasunak ezarri eta artikulatu (adibidez, estrategikotzat jotzen diren egitarauak).
- g. Zaintza eta ebaluaziorako sistemak ezarri.

Berrikuntza-politikak sailkatzeko orduan, alde batetik, esparru hauek ezberdindu behar ditugu:

- Egiturazko politikak.
- Politika bereziak.
- Eskaera-politikak.

Ikerkuntza-sistemetan, herrialde guztietan, garrantzi handikoak dira, jakina, egiturazko baldintzak: gizartearen balioak, gizartearen prestakuntza-maila, teknologia eta zientziarekiko sentsibilitatea, industria-egiturak, hezkuntza-egitura, unibertsitatearen ikerkuntza-jardueraren eraginkortasuna, etab. Baldintza horien artean, jakina, berrikuntza-sistema osatzen duten erakundeak daude: ikerguneak, enpresak eta unibertsitatea batez ere.

Ikusiko dugunez, erakunde publikoen ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak, gehienetan, enpresei eta ikertzaileei bideratutako diru-laguntzetan oinarritu dira (politika bereziak), baina gero eta beharrezkoagotzat jotzen dira egiturazko berrikuntza-politikak. Hau da, egiturazko baldintza horiek hobetzeko edo eraldatzeko politikak.

Mendebaldeko herrialdeetan, hauek izan ohi dira egiturazko berrikuntza-politika horien helbururik funtsezkoenak:

- Lehia babesteko politikak kudeatzea ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko asmoz.
- Merkataritza eta inbertsioetarako oztopoak kudeatzea.
- Lan-merkatuen malgutasunaren kudeaketa.
- Finantza-merkatuen egitura.
- Hezkuntza-politika.
- Jabego intelektuala kudeatzea.

Ekonomiaren ikuspegitik ere, beste egiturazko baldintza batzuk baloratu dira ikerkuntza- eta berrikuntza-politika sustatzeko orduan. Batez ere.

- Egoera makroekonomikoaren egonkortasuna.
- Interes-tasak.
- Ikerkuntza/berrikuntza finantzatzeko gaitasuna.

Berrikuntza-sistema (ikerguneak, unibertsitatea...) sustatzeko politikak ere garrantzi handikoak dira. Batez ere, oraindik sistema hori egituratu gabe duten herrialdeetan. Behin baino gehiagotan, berrikuntza-sistema eta berrikuntza-politiken garapena koordinatua izan behar dela azpimarratu da, berrikuntzaren bilakaera orekatua ziurtatu nahi bada.

Azken hamarkadan, berrikuntza-politika «sistemikoak» Europa osoan zabaltzen dira, berrikuntza-sistema osatu eta sendotzeko asmoarekin, politika-ildo hauetan lan eginez batez ere (Europako Batzordea, 2003):

Politika dinamikoak:

- Gizarteak berrikuntzarekin duen interesa piztu.
- Berrikuntzarako klusterrak eta elkarlana sustatu.
- Ikergune, enpresa eta unibertsitatearen arteko elkarlana sustatu.

Politika estatikoak (azpiegiturekin loturik):

- Erakunde publikoen gaitasuna hobetu (adibidez, epe luzeko aurreikuspenak egiteko ariketak).
- Merkatu-lehia sustatu.
- Jabego intelektualeko eskubideak babestu.
- Administrazio-izapideak erraztu.
- Berrikuntza-sistemak behar duen lege- eta arau-ingurunea landu.
- Hezkuntza eta trebakuntza sustatu.

Politika berezietan, alde batetik, erakunde publikoen esku dauden ikerguneak kudeatu behar dira, jakina. Interes berezia dute ikergune publiko horiek oinarritzko ikerkuntza sustatzeko orduan.

Bestaldetik, berrikuntza-sistema eta enpresen berrikuntza-jarduerak sustatzeko orduan, zerga-politika azpimarratu behar da. Bertan, pizgarri bereziak ezarri ohi dira berrikuntzan inbertitzen duten enpresentzat.

Herrialde guztiek dituzte zientzia-, ikerkuntza- eta teknologia-garapena sustatzeko programak. Programa horien helbururik funtsezkoena, orain dela gutxi arte, diru-laguntzak bideratzea izan da.

Alde batetik, ikerkuntza-proiektu batzuk finantzatzeko laguntzak ezarri dira, proiektu horietako ikertzaileak enpresak, unibertsitatea zein ikerguneak izanik. Diru-laguntza horiek bideratzeko orduan, lehentasun argiak ezartzen dira, proiektuen ebaluazio-sistemak, etab.

Azken urte hauetako bilakaera ikusita, gero eta konfiantza gutxiago azaltzen da komunitate zientifikoaren ikerketarako autonomian eta, alderantziz, gero eta pisu gehiago ematen zaie ekonomiaren helburuei eta helburu politikoei. Ondorio zientifikoaren erabilgarritasunak ere gero eta garrantzi handiagoa du, bai eta ikergune, enpresa eta unibertsitatearen arteko elkarlanak ere. Gero eta pisu gehiago ematen zaio enpresek ikerkuntza-jarduerei buruz duten iritziari.

Ikerguneen egiturazko gastuak finantzatzeko laguntza garrantzitsuak bideratu dira erakunde publikoetatik. Interes handikoak izan dira laguntza horiek ikergune berriak egituratu eta sendotzeko orduan.

Ikerkuntza-proiektuetarako diru-laguntzak onartzeko berezko agentziak sortu dituzte erakunde publikoek. Gehienetan, prozesu lehiakor baten bidez aukeratu ohi dituzte subentzioak jaso behar dituzten prozesuak.

Oro har, gero eta prozedura zehatzagoak ezartzen ari dira herrialde gehienetan diru-laguntza horiek jasotzen dituzten proiektuen jarraipena egiteko, berrikuntza-sistemako erakundeek erabili ohi dituzten prozeduren eta kudeaketa-ereduaren aurrean nolabaiteko mesfidantza adieraziz.

Oinarritzko ikerkuntzaren finantzaketan, noski, erakunde publikoen egitekoa funtsezkoa da. Alde batetik, ikergune publikoen bitartez. Bestaldetik, oinarritzko ikerkuntzaz arduratzen diren ikergune pribatuen finantzaketaren bitartez. Oro har, argi dago diru-laguntza publikoetatik kanpo ezinezkoa dela pisu handia duen oinarritzko ikerkuntzarik.

Luze eztabaidatu da oinarritzko ikerkuntzaren aurrean ikerkuntza-politikek duten eginbeharraz. Oro har, nahiko argi dago oinarritzko ikerkuntzarako ahalegin publikoek, ondo kudeaturik, aurrerapauso nabariak emateko aukera dutela ezagutza-mailan eta, epe ertainera, gizarte- eta ekonomia-aurrerapenean.

Askoz argiagoa da ahalegin horien interesa esparru geografiko handietan: AEBn, Europar Batasunean, etab. Esparru horietan, proiektu handien bitartez, aurrerapen zientifiko handiak lortzeko aukera objektiboak daude. Eta zientziaren aldetiko aurrerapen horiek interes handikoak izan daitezke gizateria osorako.

Beste gauza bat gertatzen da esparru geografiko txikiagoetan. Estatu eta, batez ere, eskualde-mailan, askoz zailagoa da oinarritzko ikerkuntzari horren etekin handiak ateratzea. Hala ere, oinarritzko ikerkuntzak, ekonomiarekin loturik ez dagoen ikerkuntzarekin gertatzen den moduan, errespetatu behar den jardueraren

esparrua du eta, horretarako erabiltzen diren baliabideak neurtuz, behar duen laguntza eta ekimen publikoa merezi du ere.

Oro har, ikerkuntza- eta berrikuntza-politiken ildoak eta tresnak aztertzeke orduan, ez dugu ahaztu behar tresna hauen guztien konplexutasuna alde batetik eta, bestetik, geografi esparru bakoitzera egokitzeko duten beharra ere. Tresna hauen guztien erabilera, jakina, ezberdina izan behar da testuinguru bakoitzean, herrialde bakoitzean eta eskualde bakoitzean, bertako berrikuntza-sistemaren egoera, abantailak eta hutsuneak kontuan harturik (Quevedo, 2005: 2).

7.6. BERRIKUNTZA-POLITIKAREN ERAGILEAK

Ikerkuntza- eta berrikuntza-politikak lantzeko orduan ez dugu ahaztu behar, alde batetik, oso ezberdinak izan daitezkeela berrikuntza-politikak eta teknologia-politikak, politika horiek gauzatzeko orduan haien protagonistak izan behar diren eragileen arabera²⁶:

- Erakunde publikoak.
- Enpresa pribatuak.
- Ikerkuntza-erakundeak.
- Unibertsitateak.
- Teknologia-parkeak.

Eragile horiek guztiek berrikuntza-sistema osatzen dute. Garrantzi handia dute guztiok, jakina, berrikuntza-politikan. Behin baino gehiagotan azpimarratu da gure inguruko herrialde gehienetako politiketan (Europa osoan nolabait, bai eta Europar Batasuneko erakunde publikoetan bertan).

Berrikuntza «sistema» moduan onartzeak, berez, garrantzi handia izan du berrikuntza-politikan. Horren ondorioz onartzen da enpresak, berez, ez direla gai ikerkuntza-mailan eman beharreko urratsak emateko, edo berrikuntzari eman behar zaion arreta emateko, eta beste eragile batzuen beharra hartu behar dela kontuan berrikuntza-politikak lantzeko orduan (Smith, 2000).

Mendebaldeko herrialde guztietako berrikuntza-politiketan onartzen da, alde batetik, berrikuntza-sistema eratzeke orduan erakunde publikoek izan behar duten funtsezko eginbeharra. Bestalde, gobernuen esku-hartze proaktiboa onartu eta sustatu egiten da ere, «merkatuaren hutsuneei» (Europako Batzordea, 2003) aurre egiteko beharrezko aukera gisa:

26. J.K. Galbraith-en kontzeptuetan oinarriturik, J.A. Sábato-k azpimarratu zuen estatu (politika-ren egile eta egikaritzailerik gisa), berrikuntza-azpiegitura (teknologiaren eskaintza) eta produkzio-sektorearen artean (teknologiaren eskatzaile gisa) osaturiko triangeluaren garrantzia («Sabatoren triangelua»). Triangelu horren hiru muturren arteko harremanak sendotzea izan beharko litzateke nolabait berrikuntza-sistemaren helburua.

– Enpresen gaitasun-hutsuneak.

Askotan, enpresak beraiek ez dira gai haien berezkoak diren epe luzeko interesen alde egiteko. Hutsune hau arlo ezberdinetako gaitasun ezagatik sortzen da: kudeatzeko gaitasunik eza, ezagutza teknologikoaren eskasia, ikasteko gaitasunik eza edo beste erakunde batzuetan sortutako teknologia erabili ahal izateko gaitasunik eza ere.

– Beste erakundeen hutsuneak.

Ez bakarrik enpresak. Unibertsitateak eta ikerguneek ere ongi egin behar dute lan berrikuntza sustatzeko orduan. Baina, gehienetan, hutsune nabariak daude erakunde hauetako kudeaketan. Malgutasunik eza unibertsitateetan alde batetik edo, bestaldetik, finantza-baliabideak eskuratzeko zailtasun nabariak ikergune eta unibertsitateetan. Ikergune eta unibertsitateen aldetik ere, enpresen interes eta helburuekin bat etorteko zailtasun nabariak izan ohi dira.

– Sare-hutsuneak.

Berrikuntza-sisteman parte hartzen duten eragileen arteko harremanetan sortzen diren hutsuneak dira. Adibidez:

- Sisteman parte hartzen duten erakundeen artean harreman gutxi edo eze-gokiak daudenean. Adibidez, konfiantza faltagatik edo unibertsitateak gizartetik isolatuak daudenean.
- Egokitze hutsuneak edo «lock-in» hutsuneak. Klusterrek edo berrikuntza-sistemek huts egiten dute teknologia-aukera berriei aurre egiteko edo, batzuetan, teknologia zaharrekin loturik geratzen dira.
- Industri sektoreko arazoak. Adibidez, monopolioek eta gogorregia den lehian dauden sektoreek ere zaildu egiten dute berrikuntza. Edo derrigorrezkoak diren enpresen arteko osagarritasunak betetzeko gaitasuna ez dagoenean ere, horretarako beharrezkoa den enpresa falta delako edo honen antzeko beste arrazoi batzuegatik.

– Ingurunearen hutsuneak.

Berrikuntzaren eraginkortasunerako, neurri batean, garrantzi handikoak dira, adibidez, legeak eta arauak, kontsumitzaileen eskaeraren ezaugarriak, kultur eta gizarte-balioak, etab. Ingurunearen alderdi hauetan sortutako hutsuneek eragin ezkor nabariak izan ditzakete berrikuntza-prozesuetan.

Hutsune hauen guztien ondorioz, bidezkotzat jotzen da estatuaren esku-hartzea. Ez bakarrik oinarritzko ikerkuntzari diru-laguntzak bideratzeko. Berrikuntza-sistemaren prozesuen eraginkortasuna ziurtatzea ere badagokie erakunde publikoei.

Erakunde publikoen ekimena

Nahiz eta zenbait ideologia-esparrutan berrikuntza-sisteman ere erakunde publikoen egitekoa zalantzan jarri, herrialde guztietan onartuta dago egiteko horren garrantzia eta interes orokorra²⁷.

Alde batetik, guztiz onarturik dago erakunde publikoen esku-hartzearen beharra oinarritzko ikerkuntza sustatu eta mantentzeko orduan. Eta, beste alde batetik, ikerkuntza aplikatuan ere, ez da zalantzan jartzen estatuen eginbeharra, batez ere berrikuntza-sistema eratu eta sustatzeko orduan.

Hainbat herrialdetan garrantzi handikoa izan da erakunde publikoek —iker-gune publikoen bitartez— sustaturiko teknologia-politika, zalantzarik gabe. Epe luzera garrantzi handikoak izan diren sektore eta jarduera berri batzuk indartzeko (aeronautika, Internet, etab.) garrantzitsuak izan dira estatuek egindako inbertsio eta ikerkuntza-programak.

Erakunde publikoen eginbeharra handiagoa da, jakina, enpresak, ikergune pribatuak edo unibertsitateen ikerguneak indartsuak ez diren herrialdeetan²⁸.

Unibertsitateak

Oro har, oinarritzko ikerkuntza sustatzeko orduan, garrantzi handikoa izan ohi da unibertsitatearen egitekoa.

Europako unibertsitateak, oro har, ez dira eroso mugitu ikerkuntza aplikatua-ren esparruan²⁹.

Erakunde publikoak berrikuntza sustatzeko programak aplikatzen hasi zirenean, unibertsitate asko sartu ziren programa horietan eta diru-laguntza garrantzitsuak eskuratu ere. Hala ere, ikerkuntza-proiektu eta programen finantzaketa, egiturazko finantzaketatik proiektu zehatzak finantzatzera igarotzen ari da pixkanaka-pixkanaka. Gero eta zailago egiten da testuinguru horretan ikerkuntzarako diru-laguntza horietan oinarritzko ikerkuntza-proiektuak sartzea eta, antzeko arrazoiengatik, unibertsitatearen lidergoan gauzatzen diren proiektuak.

27. Berrikuntza-sistemetan erakunde publikoek izan behar duten esku-hartzearen aldeko eta aurkako teorien inguruan, ik. (Heijs, J., 2001).

28. Berrikuntza-politiketan gobernuak izan behar duten esku-hartzea zuzitzeko orduan, onartu ohi den arrazoirik funtsezkoena ekonomi jardueran berrikuntzak duen eragina da. Edo horrelako jarrera hartzeko joera nabaria igertzen da Mendebaldean azken hamarkada hauetan.

Hala ere, hainbat zalantza daude ikuspegi horren aurrean, batez ere oinarritzko ikerkuntzaz ari garenean. Baina gai hori aztertzea ez dagokio industri politikaz arduratzen den liburu bati.

29. Aditu batzuek azpimarratu duten moduan, unibertsitate publikoek modu eraginkorrean ikerkuntza/berrikuntza sisteman parte hartzeko, unibertsitateei atxikitako ikerguneak funtsezko aukera izan daitezke. Ikergune horiek izan daitezke, zenbaitetan, unibertsitateko ikertzaileek modu malgu eta eraginkorrean lan egiteko duten aukera bakarra.

Egiaz, lehenengo mailako egitekoa izan behar dute unibertsitateek herrialdeen ekonomi garapenean eta, beraz, epe luzerako politika ekonomikoetan ere. Unibertsitateen garrantzia nabaria da bai lan-indarraren prestakuntza sustatzeko orduan, bai eta ikerkuntza eta berrikuntza sustatzeko orduan ere.

Adibidez, Europar Batasunaren eta Estatu Batuen lehiakortasuna erkatzen direnean, funtsezko faktore moduan agertzen da behin eta berriz unibertsitatea Europaren lehiakortasuna murrizten duten arrazoen artean.

Egiaz, zeharo ezberdinak dira unibertsitate-ereduak herrialde batetik bestera eta, beraz, neurri batean, estatuei dagokie etorkizuneko unibertsitate-ereduen norabideak finkatzea. Epe luzera garrantzi handiko erabakiak hartu behar dituzte herrialdeek unibertsitate-eredu hori finkatzeko: publikoa edo pribatua izango den, finantzaketa-eredua, etab. Eta, bestaldetik, gero eta garrantzi handiagoa ematen zaio unibertsitate-ereduari berari epe luzeko berrikuntza-politikak lantzeko orduan.

Ikerguneak

Berrikuntza-sistemen barnean, funtsezkoak dira ikerguneak, berrikuntzari laguntza emateko azpiegituren oinarritzko osagai gisa.

Erregioen politika publikoen barne, bereziki, industri politikaren funtsezko ardatz bihurtzen ari dira ikerguneak. Ikerguneoi hiru ekimen hauek eskatu ohi zaizkie: ezagutzen hedapena, sistemaren eragilean arteko elkarlana sustatzea, eta enpresa zehatzetarako zerbitzu zehatzak hornitzea.

Jarduera horiek garatzeko orduan, hauek dira batez ere ikerguneek izan ohi dituzten funtsezko abantailak:

- Eskualdean lanean ari diren eragileen artean duten neutraltasun erlatiboa.
- Enpresa txikietan duten eragina (zerbitzuak hornitzen eta esternalitateak sortzen).
- Erabilitako baliabideen eta lortutako etekinen arteko harreman egokiagoak lortzeko aukerak.

Ikerguneen garrantzia, jakina, askoz argiagoa da enpresa txiki eta ertainek osaturiko enpresa-egiturak dituzten herrialdeetan.

Ikerguneek hornitzen dituzten zerbitzu kualifikatu horiek merkatuaren indarrak bakarrik sorraraztea ez da batere erraza, arrazoi ezberdinengatik (Mas-Verdú, Baviera-Puig eta Martínez-Gomez, 2008):

- Zerbitzu kualifikatu horiek baloratzea ez da batere erraza.
- Oso zerbitzu garestiak dira. Lan-indar kualifikatua behar dute, bai eta inbertsio handiak ekipamendu eta laborategietan.

- Zerbitzu kualifikatu horiek, nolabait, esternalitateen kontzeptuen barne sar daitezke.

Beraz, gero eta garrantzi handiagoa hartu dute, berrikuntza-politiken barne, ikerguneen sorrera eta sendotzea sustatzera bideratutako politika hauek. Gehienetan, sustapen-politika hauek ikerguneak behartzen dituzte nolabait unibertsitate eta enprekin elkarlanean aritzeko.

Parke teknologikoak

Parke teknologikoen sorrera eta sustapena funtsezko osagaia izan da herri batzuen teknologia-politiken barruan eta, bereziki, erregio/eskualdeen industri politika batzuen barruan.

Parke teknologikoak deitzen diren poligonoetan, egitura instituzionala, espazioak eta ekoizpen-sistema berrikuntza teknologikoaren inguruan sortu eta eratu ohi dira. Bertan, berritzaileak diren edo teknologia aurreratuak dituzten enpresak kokatzen dira gehienbat, baita ikerguneak, prestakuntza-enpresak, zerbitzu aurreratuak hornitzen dituzten enpresak, etab. ere.

7.7. IKERKUNTZARAKO ELKARLANA

Teknologia- eta berrikuntza-politikak, askotan, garrantzi handia ematen dio berrikuntza-eragileen arteko elkarlanari.

Eragile horietako bakoitzaren garrantzia eta egitekoa oso ezberdinak dira, herrialde bakoitzaren egitura eta beharren arabera.

Gehienetan, haxe hartzen da kontuan: teknologia-politikaren esparruan, eragile horien guztien helburua, azkenean, enpresen lehiakortasuna sustatzea da. Beraz, unibertsitate, ikergune, eta eragile horien ikerkuntza-jarduera horrek industrian bertan benetako eragina duen neurrian baizik ez du zentzurik.

Azken urte hauetan, joera nabaria dago ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko elkarlan-ekimen horiek klusterren bitartez bideratzeko.

Berrikuntzarekin loturiko klusterretan parte hartu duten enpresen kopurua jaitsi egin da, oro har, European azken urteetan. Hala ere, eraginkorrak izan diren klusterrak etekin handiak ateratzen ari dira, adibidez, berrikuntzara bideraturiko finantza-baliabideen kudeaketaren aldetik. Klusterren esku utzirik, askoz malgutasun eta bizkortasun handiagoak lortzen ari dira baliabide horien kudeaketan. Bestaldetik, interes handia izan dute berrikuntza-klusterrek industria-sektore berriak martxan jarri ahal izateko.

Erakunde publikoen eta pribatuen arteko elkarlana ere tresna erakargarria da enpresak eta unibertsitateak berrikuntza-proiektuetan parte hartzen hasteko,

unibertsitate eta enpresen arteko harremana sendotzeko eta erakunde publikoen berrikuntza-politika eta ekintzak merkatura hurbiltzeko.

7.8. BERRIKUNTZA-POLITIKA ETA ERREGIO-POLITIKA

Betiko teknologia- eta berrikuntza-politikak nazio-egituretan oinarritzen ziren. Azken hamarkadetan, gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira, alde batetik, Europar Batasunaren politikak eta, bestetik, eskualde/erregio politikak. Horren ondorioz, eraginkorrago bihurtzen ari da berrikuntza-politika alde batetik, baina kudeatzen askoz zailago bestetik.

Aldaketa hori, maila politikoan igarri bada ere, askoz gehiago igarri da ekonomia-mailan. Adituek azpimarratu dutenez, Europa eta eskualde-mailako politiken aurrean nazio-politikek nolabaiteko indarra mantentzen duten bitartean, ekonomia-mailan zeharo ezberdina da egoera. Ekonomia-mailako berrikuntza-egiturak, gero eta gehiago, eskualde-mailan artikulatzen dira alde batetik eta sektore-mailan bestetik (Europako Batzordea, 2003).

Berrikuntza- eta teknologia-politiketan gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira erregioen industri politikak. Alderantziz, erregioen industri politika berrietan, funtsezkoak dira, kanporako ekonomiak/esternalitateak kudeatzeko orduan, eskualdeko berrikuntza-politikak (Vence, 2007).

Printzipioz, ekonomikoki erabilgarria den ezagutza sortu edo hedatzeko prozesuen alde edo aurka jotzen duten eskualdearen osagaien multzoak osatzen du berrikuntzarako erregioaren sistema.

Sistema horien barruan azpisistema hauek sartu ohi dira: erakunde publikoak, enpresak, I+Grako egitura publikoa, ingurunea eta ikerkuntzari laguntzeko azpiegiturak.

Eskualde-mailako politikek berrikuntza-sistemetan eta, oro har, berrikuntza bera sustatzeko orduan duten garrantzia, gero eta onartuago dago azterketa guztietan (Estornell, Verdu eta Morales, 2008, 13).

Azkenik, eskualdeko berrikuntza-politikaren ikuspegitik, ezin dugu ahaztu ezen diru-laguntza publiko eta enpresen ahalegin zuzenez gain, garrantzi handikoa dela berrikuntzarako behar den kapitala eskuragarri izatea.

Alde batetik, berrikuntzaren aldeko jarrera aktiboagoa hartu beharko lukete bankuek, jakina, baina berrikuntzarako arrisku-kapitala sustatzea ere garrantzi handikoa da industri politiken aldetik.

Arrisku-kapital pribatutik aparte, eskualdeko garapenerako erakunde asko ere aktiboak izaten ari dira arrisku-kapitalaren bidez proiektu berritzaileak hornitzeko orduan.

7.9. ESKAINTZAREN BERRIKUNTZA-POLITIKA ETA ESKAERAREN BERRIKUNTZA-POLITIKA

Ikerkuntza-sistemak ekonomiaren eskaerarekin duen harremana ez da zertan zuzena izan. Zenbaitetan, ikerkuntza-proiektuen bidez lortzen diren aurrerapenak interesgarriak izan daitezke ikuspegi tekniko edo zientifiko batetik eta, beharbada, batere ez merkatuaren ikuspuntutik. Ikerguneek eta ikertzaileek, batzuetan, interes eta erreferentzia propioak dituzte. Eta, gainera, berrikuntza-sistema erakunde publikoen diru-laguntzetan oinarritzen bada, merkatuaren benetako errealitatetik gehiago urruntzeko arriskuan dago.

Beraz, ikuspegi eta interes asko koordinatu behar dira berrikuntza-politikan. Alde batetik, komunitate zientifikoaren ikuspegi tekniko edo zientifikoa. Bestetik, ikergune, unibertsitate eta, oro har, ikerkuntzaz arduratzen diren erakundeen finantzaketa-interesak. Azkenik, gobernuaren ikuspegi politikoa, hainbestetan nahastu egiten baita berrikuntza-politikaren egituratze eta gauzatzean parte hartzen duten erakunde publikoen artean. Askotan, berrikuntzan diharduten agenteak interes kontrajarrien artean mugitu behar dira etengabe.

Nolabaiteko nahaste instituzional horren aurrera, ikertzaileen irtenbidea, ahal den neurrian, industriaren interes eta helburuei adi egotea izan daiteke, behin eta berriz azpimarratu den moduan.

Orain arte, berrikuntza-politikak berrikuntza-sistemara bideratutako pizgarrietan eta diru-laguntzetan oinarritu dira. Ikertzaile eta berrikuntzei bideratutako laguntzetan. Laguntza horien bitartez, ikerkuntza-proiektu eta azpiegiturak alde batetik eta ikerguneak bestetik finantzatu dira batez ere.

Azken urteetan, egoera horri buelta emateko asmoa duten hainbat teoria eta azterketa landu dira. Diru-laguntzetatik aparte, beste mota bateko politika-tresnak kontuan hartzen hasia da oraingo helburua, produktu eta zerbitzu berritzaileen eskaera pizteko asmoz. Adibidez (Science Business Roundtable, 2007):

- Merkatuak zatitu eta eskaera deuseztatzen duten arauak ezabatu.
- Erakunde publikoen politikak koordinatu, hornitzaileengandik produktu berriak eskatzeko asmoz.
- Unibertsitateak berregituratu, ikertzaileen eta enpresen arteko harremanak sustatzeko asmoz.

Teoria hauek errealitate praktikoa bihurtzea ez da batere erraza izan behar. Betiko berrikuntza-politikak ikerkuntzaren eskaintzarekin lotu dira gehienbat: ikerkuntza/berrikuntza sortzen duten erakundeekin batez ere, industriaren lidergoan ahal izanez gero.

Azken urteetan, gero eta gehiago azpimarratu da berrikuntzen eskaerarekin lan egiteko beharra, merkatuaren balizko eskaerak ezagutu eta sustatzeko asmoz. Politika horren helburua produktu berritzaileentzako eskaera sortu eta sustatzea izango litzateke, edo eskaera hori hobeto egituratzea.

Politika publikoen aldetik, hornikuntza publikoen tresna (erakunde publikoen erosketak gehienbat) garrantzi handikoa izan daiteke ere, produktu eta zerbitzu berritzaileen aldeko apustua eginez gero. Erakunde publikoen hornikuntzatik aparte, erakunde pribatuen hornikuntza «berritzaileak» ere sustatzea hartu beharko litzateke kontuan politika publikoen helburuen artean. Zehazki, berritzaileak diren produktuak erosteko pizgarrien bidez.

Laburbilduz, hauek dira ikuspegi honetatik planteatzen ari diren funtsezko politikak (Science Business Roundtable, 2007):

- «Lead markets» (merkatu liderrak) sortu.

Politika honen bitartez, merkatu berritzaile berriak —teknologia berrietan oinarriturik— sorrarazteko ahaleginak bildu nahi dira, enpresa pribatu eta erakunde publikoen arteko elkarlanaren bidez. Proposatutako diren sektore berrien artean hauek azpimarra daitezke: «low-carbon» teknologiak (karbono gutxi erabiltzen dutenak), «patient» data-sistemak, zaharrentzako osasun-sorospena, ingurumen-teknologiak, energia berriztagarriak, segurtasun digitala, logistika, etab. Eta proposatzen diren lan-ildoen artean, erakunde publikoen hornikuntza-politikak, estandarren araupena, desarautzea eta finantza-pizgarriak koordinatzea, lan-ildo hauek guztiak sektore hauetan berrikuntza sustatzeko asmoz.

- Zatitutako merkatuak zabaltu.

Jabego intelektualaren merkatua eta berrikuntzarako arrisku-kapitalaren merkatua zatiturik daude oraindik herrialdeen artean lege, zerga, auzitegi eta hizkuntzengatik. Nahiz eta herrialde batzuen aldetik hainbat zalantza egon arlo honetan, egoera honi aurre egiteko behar diren politika publikoen aldeko joerak gero eta nabariagoak dira.

- Merkatutik hurbil dagoen unibertsitatea.

Europar batez ere, lehen mailako erronka da hau. Egiturazko aldaketak behar dira Europako unibertsitateetan instituzioak malguagoak bihurtzeko, ikerkuntza benetan pizteko edo enpresarekiko harremanak sendotzeko. Denboran zehar, hainbat aldaketa ezarri nahi izan dira Europako unibertsitateetan, baina sakoneko egiturazko arazoak konpondu gabe geratu dira.

- Berrikuntza askeko guneak sortu.

Sektore berritzaile zehatz batzuetan, lege-estatus bereziak ezarri behar dira sektore horien garapena bideratu ahal izateko. Adibidez, zerga-salbuespen

bereziak, arauen liberalizazioa, lan-kontratu bereziak, jabego intelektua-laren kostuak murrizteko laguntzak, etab.

7.10. BERRIKUNTZA-POLITIKA FINANTZA-KRISIALDIAREN AURREAN

Finantza-krisialdiak aurrekontu publiko eta pribatu guztietan gastuak murrizteko tentazioa dakar. Hori dela-eta, garrantzi handikoa da berrikuntzaren aldeko joerari eustea. Batez ere, esan dugun moduan, berrikuntza sustatzea izan daitekeelako krisialditik atera ahal izateko oinarririk funtsezkoa. Hona hemen horretarako irizpide pare bat:

1. Garrantzitsua da I+G sustatzeko aurrekontuak ez murriztea. Alderantziz, indartu beharko lirateke. Horretarako, hainbeste arazo izango duten aurrekontu publikoetan nolabaiteko lehentasuna izan beharko du berrikuntza-politikak.
2. Europar Batasunaren gomendioei jarraituz gero, politika hauek hartu beharko lirateke kontuan:
 - a. I+Grako finantza-baliabideak handitu.
 - b. Berrikuntza-ahaleginak berritzaile diren enpresa eta sektoreetan gehiago kontzentratu.
 - c. Eraginkorrenak izan diren laguntza-tresnetan ere ahaleginak kontzentratu.
 - d. Prozesuak eta laguntza-prozedurak bizkortu.
 - e. Aurreordainketak egiteko prozedurak martxan jarri.

Berrikuntza-politika, behin eta berriz azpimarratu denez, antiziklikoa izan behar da. Berrikuntza-inbertsioak beharrezkoagoak dira krisialdietan, baina askoz zailtasun handiagoak dituzte enpresek horretarako behar diren diru-baliabideak eskuratu ahal izateko. Beraz, ahalegin handiagoak egin behar dituzte gobernuek egoera hauetan, benetan sinesten badute krisialdia gainditzeko tresnarik garrantzitsuena berrikuntza-politika dela.

Bestaldetik, azken hamar/hamabost urteetan, badago kontuan hartzekoa den funtsezko faktore bat berrikuntza-politikan: enpresen jabetzaren eragina. Berrikuntza eta enpresen epe luzeko ikuspegi estrategikoa guztiz loturik daudela esatean bat datoz aditu guztiak. Horrela izanik, ez dugu ahaztu behar Mendebaldeko enpresetan azken hamarkada hauetan gertaturiko atzerapausoa. Deslokalizazio-prozesuek erakusten duten moduan, epe motzeko etekinak eskuratzearen aldeko joera zaharrak berpiztu dituzte enpresa askok. Eta, horiekin loturik, etekinak lortzeko orduan kostuen murrizketei garrantzi handiagoa ematea eta ez horrenbeste epe luzeko inbertsioei edo berrikuntzan egindako inbertsioei.

Horrekin loturik, oso kontuan hartu behar da enpresa askoren jabetzan (batez ere, AEBn) finantza-sektoreko erakundeek hartu duten gero eta pisu handiagoa izan daitekeela, neurri handi batean, joera horren arrazoietakoa bat. Berrikuntza sustatzeko politikek ezin dute ahaztu epe ertain eta luzera enpresen jabetzan gertatu diren aldaketa horien funtsezko eragina, eta horren ondoriozko enpresa-kulturaren atzerapauso nabarmenak. Berrikuntza-politikek, beraz, oso kontuan hartu behar dute berrikuntzaren aurrean enpresa bakoitzak dituen jokabideetan enpresaren jabetzak (publikoa/pribatua, finantza-arlokoa/industria-arlokoa, herrialdekoa bertakoa/atzerrikoa, diru-ezarleena/langileena, etab.) duen garrantzia.

8. Industriaren jabetza

8.1. SARRERA

Ez dago inolako zalantzarik industri politikan garrantzi handia duela enpresen jabetzak. Batez ere, enpresen jabe bakoitzaren motibazio eta jokabideak zeharo ezberdinak direlako enpresak sortzeko eta garatzeko orduan, inbertsioak egiteko orduan, lehentasunak aukeratzeko, etab.

Arlo honetan industri politiken barne gehien aztertu den kontzeptua enpresa publiko eta pribatuen arteko aukera izan da, jakina. Baina, gero eta gehiago, beste faktore batzuk hasi dira kontuan hartzen enpresen jabetzan, eta, hortik abiatuta, lan-ildo edo politika bereziak ezarri ere.

Alde batetik, enpresen jabeen nazionalitatea betidanik izan da kontuan hartzeko funtsezko faktorea, herrialde guztien industri politikan duen garrantziagatik. Oso ondo dakigunez, enpresa zehatz bateko akziodunak herrialdekoak bertakoak edo atzerrikoak izateari berebiziko arreta ematen diote herrialde guztietako gobernuak.

Bestaldetik, jabeen izaerarekin loturik egon badaude beste faktore batzuk garrantzi handikoak industri politikan, nahiz eta argi eta garbi adierazteko zailak izan. Batez ere, enpresen jabeen atxikipen politiko edo ideologikoak eta, bereziki, atxikipen horiek zein punturaraino kokatzen diren herrialdeko erakunde publikoetatik hurbil edo urrun. Herrialde askotan, nolabaiteko aliantza estrategikoak ezartzen dira alderdi politiko/gobernuen eta enpresa talde batzuen artean. Horrelako aliantzek, behin baino gehiagotan, desitxuratzen dituzte industri politikaren estrategia eta lan-ildoak, eta, aliantza horien mapa ezagutu gabe, oso zaila da erakunde publikoek hartu ohi dituzten erabaki batzuk ulertzea.

Azkenik, jabe pribatuen artean, gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari dira azken hamarkada hauetan inbertsiogileak ez diren jabeen presentzia sustatzeko politikak (mutualizazio-politikak). Batez ere, sektore batzuetako erabiltzaileen jabetza sustatzeko (adib., banka-sektorean) eta langileen jabetza sustatzeko ekimenetan.

Kapitulu honetan, batez ere, enpresa publiko eta pribatuen arteko aukerari jarriko diogu arreta, enpresen mutualizazioa azken urte hauetan hartzen ari den garrantzia ahaztu gabe.

8.2. ENPRESA PUBLIKOA

Industri politikaren ikuspegitik, berezko garrantzia du enpresa publikoen kudeaketak. Egiaz, enpresa publikoen esparru zabalean, industri jarduerekin loturik ez dauden hainbeste erakunde daude. Baina, oro har, industri jardueran funtsezko garrantzia duten arloak daude ere.

Printzipioz, gaur eguneko enpresa publikoen artean, hiru arlo ezberdin hauek azter daitezke:

- Pertsona fisikoentzako zerbitzuak: hezkuntza, osasungintza, etab.
Jarduera hauetaz arduratzen diren erakundeak, nahiz eta erakunde publikoetatik autonomoak izan, ez dira aztertu behar industri politikaren barne, jakina.
- Lehian egon daitezkeen industri jarduerak kudeatzen dituztenak.
Nahiz eta Mendebaldeko hainbat estatutan industri esparru honek garrantzi handirik ez izan, beste batzuetan garrantzi estrategikoa duen arloa da industri politikaren barne.
- Industri jarduerentzat garrantzi estrategikoa duten jarduerak. Adibidez, energia edo azpiegituretako jarduerak
Esparru hauek ere berebiziko garrantzia dute industri politikan.

Azken bi esparru horietan enpresa publikoak duen garrantzia dela-eta, logikotzat jo behar dugu enpresa publikoa berez aztertzea industri politikaren barne.

8.3. ENPRESA PUBLIKOAREN ETA PRIBATUAREN ARTEKO AUKERA

Denok ezagutzen dugu sektore publikoaren eta sektore pribatuaren arteko aukerak duen zama ideologikoa.

Ekonomia-ildoek bataren edo bestearen aldeko apustu ideologiko argia egin dute behin eta berri.

Horren ondorioz, zaila da eztabaida hori seriotasunez egitea irizpide tekniko hutsen arabera eta balorazio ideologikoak alboratuz.

Hala ere, egon badaude honi buruz azpimarragarriak diren alderdi batzuk.

Dakigunez, azken hamarkada hauetan politika ekonomiko guztiek murriztu dute sektore publikoaren pisua enpresa-jardueren kudeatzaile gisa.

Ahobatezko jarrera horren jatorria, ziur asko, haxe izan da: sektore publikoa enpresen kudeatzaile ona ez dela egiaztatzea³⁰. Behar diren arrisku eta pizgarriak ezegoteak etengabe sortzen du eraginkorrak ez diren erabakiak hartzeko arriskua.

Bestaldetik, Europan eta garapen-bidean dauden herrialdeetan ere, hainbat helburu izan dituzte enpresa publikoek politika ekonomikoaren barne, eta pisu handia izan dute enpresa-jardueretan. AEBn edo Japonian, alderantziz, askoz txikiagoa izan da enpresa publikoek ekonomian eskuratu duten pisua.

Oro har, 80ko hamarkadatik aurrera gertatutako pribatizazio-prozesuen ondorioz, nabaria da orain gobernuak eta, oro har, Mendebaldeko herrialdeetako gizarteek enpresa publikoetan momentu batean izan zuten konfiantzaren galera (Wright eta Perrotti, 2000).

Horren ondorioz, ia industria-sektore guztietatik desagertu da jabetza publikoa Mendebaldeko herrialdeetan. Salbuespen gisa, energia, azpiegiturak edo garraioak aipa daitezke eta, neurri handi batean, gizarte-zerbitzuak.

Hala ere, ikusiko dugunez, zerbitzu publikoen horniketarik aparte, gaur egun ere, interes handikoak izaten jarraitzen dute enpresa publikoek oligopolio- edo monopolio-egoeran dauden sektore batzuetan, beste kapituluetan aipatu ditugun arrazoiengatik.

Hortik aparte, oro har, onartu egiten da lehiakorrak diren sektoreetan eraginkorragoak direla enpresa pribatuak enpresa publikoak baino.

8.4. PRIBATIZAZIOAK

Erakunde edo jarduera baten jabetza sektore publikotik sektore pribatura eskualdatzeko erabakia edo prozesua da pribatizazioa. Zentzu zabalagoan, ez bakarrik erakunde edo jarduerak, gobernuaren aginpide edo eskumen bat erakunde pribatuaren esku uzteari ere deitzen zaio pribatizazioa.

Dakigunez, XX. mendearen lehenengo erdian, etengabeko hazkundea egon zen ekonomiaren kudeaketan erakunde publikoek izan zuten esku-hartzean Mendebaldeko herrialdeetan, bai eta, esku-hartze horren barne, hainbat enpresa eta jardueraren jabetza eta kudeaketa erakunde publikoen esku uzteko orduan ere.

Hurrengo hamarkadetan, alderantziz, ordu arte erakunde publikoek kudeatutako hainbat jarduera gero eta gehiago pribatizatze mugimendua sortu eta hedatu zen Mendebalde osoan.

30. Oro har, sektore publikoaren inperfekzioak azaltzeko orduan, kontzeptu hauek aipatu ohi dira: merkatu politikoaren ondorio kaltegarriak, ondasun publiko eta sozialen ekoizpeneko eraginkortasunik eza, monopolio naturalak kontrolatzeko zailtasunak, sektore pribatuarekiko internalitate eta eksternalitateak, eta kostu errealak ezagutzeko zailtasuna (Cuadrado Roura, 2006).

Alde batetik, garrantzi handia izan du zerbitzu publiko askoren pribatizazioak, zeinak erritmo ezberdina duen herrialde bakoitzaren estrategia politikoen arabera. Baina bestaldetik, industria-sektorearen pribatizazioak antzeko eginbideari jarraitu dio herrialde gehienetan. Industri politikek, gero eta gehiago, uko egin diote industria-arloko jardueren kudeaketa publikoari.

Hala ere, industri politikak zeharo ezberdinak dira oraindik arlo honetan. Hainbat gobernuak uko egin diote, ehuneko ehunean, industria-arloko enpresetan parte hartzeari. Beste batzuek, aldiz, estrategikotzat jo diren sektoreetan (armagintza, energia, azpiegiturak...) oso presentzia adierazgarria mantendu egiten dute (Quinto, 1994).

Momentu honetan, oro har, iritzi orokorraren arabera, industri arloko enpresa gehienak pribatizatzea egokitzen hartzen da, nahiz eta salbuespen batzuk egon sektore estrategiko batzuetan, monopolio naturalak, etab. Salbuespen gisa, ildo esku-hartzaile batzuek jarraitzen dute industriaren arlo estrategiko askoren jabetza publikoaren alde azaltzen (ildo marxista batzuek industria osoaren jabetza publikoa babesten dute oraindik), eta —alderantziz— sektore anarkista batzuek pribatizazio orokorraren alde.

8.5. PRIBATIZAZIO-PROZEDURAK

Hasiera batean industri politikaren barne-pribatizazioari buruzko eztabaida maila kontzeptual batean azaltzen zen. Batez ere, enpresa publiko eta pribatuaren bakoitzaren abantailak adierazten ziren. Alderantziz, azken hamarkada hauetan, gero eta garrantzi handiagoa eman zaie pribatizazio-prozesuei. Behin baino gehiagotan, prozesu horien egokitasuna garrantzi handiagokoa izan daitekeelako enpresa zehatz baten jabetzaren izaera publiko edo pribatua baino.

Hiru motatako pribatizazio-prozedurak azpimarra daitezke:

– Akzioen jaulkipena.

Pribatizaziorako ohiko prozedura da. Prozedura honen bidez, enpresa publikoa, hasiera batean, akzioakako erakunde bihurtzen da. Horren ostean, burtsa-merkatuan saltzen dira akzioak

Akzioen jaulkipenak bideragarriak izateko, herrialdeko kapital-merkatuaren egoera hartu behar da kontuan. Zaila bada behar den erosle kopurua aurkitzea, herrialdetik kanpora joango dira herrialdeko gobernuak erosle bila. Batez ere, kapital-merkatu garatuak dituzten herrialdeetara: AEB, Erresuma Batua, Alemania... Jakina, atzerriko kapital-merkatuetara joateak esan nahi du enpresa hori atzerriko jabeen esku geratzeko arriskuan dagoela, eta sektore batzuetan, kaltegarria izan daiteke egoera hori herrialdearen interesentzat.

Bestaldetik, akzioen jaulkipenaren bidez gauzatzen den pribatizazio-politika batek eragin handia izan dezake herrialdeko kapital-merkatuan, merkatu hori handituz eta sustatuz.

Alderantziz, herrialdeko kapital-merkatuaren indarrak xurgatzeko arriskua egon daiteke ere.

- Aktiboen salmenta.

Enpresa osoa edo honen aktibo batzuk diru-ezarle baten esku uzten dira. Garapen-bidean dauden herrialdeetan erabiltzen da batez ere prozedura hau.

- «Voucher» prozedura.

Herritar guztiei ematen zaie akziodun bihurtzeko aukera, dohain edo oso salneurri txikian. Ekialdeko Europako aldaketa politikoaren osteko pribatizazio-prozesu batzuetan erabili da prozedura hau. Prozedura honek ez du diru-sarrera handirik sortzen gobernuarentzat baina bidezko prozedura izan daiteke pribatizatu nahi den enpresa esku pribatu konkretuetan uzteko beste prozeduren aurrean nolabaiteko mesfidantza dagoenean, ustelkeria-arrazoiengatik edo.

Pribatizazio-prozesuen aurkako arrazoiak

Industri jarduerak kudeatzeko gobernuek duten gaitasuna zalantzan jartzeko arrazoi berdinengatik, pribatizazio-prozesuen egokitasuna ere zalantzan jar daiteke behin baino gehiagotan.

Egiaz, ustelkeria-kasuak ohikoak dira horrelako prozesuetan. Alde batetik, enpresa edo jarduera bat pribatizatzeke orduan, arrisku nabariak daude gobernuen aldetik horrelako erabakiak hartzeko momentuan interes pribatuen lobbying jardueraren ondoriozko erabakiak hartzeko.

Beste batzuetan, esan dugunez, arrazoi politikoak direla medio, enpresak pribatizatzeke erabakiak hartzen dira diru-sarrerak lortzeko asmoz, epe motzeko interesengatik (aurrekontuak orekatzea, defizita murriztea...) nahiz eta erabaki hori guztiz kaltegarria izan herrialderako epe ertainera.

8.6. PRIBATIZAZIOEN ALDEKO ARRAZOIAK

Industria-arloko pribatizazio hauen arrazoiak oso ezberdinak dira kasu batzuetan eta besteetan.

Azkenean, gehienetan, kudeaketa publikoak, kudeaketa pribatuarekin alderatuta, eraginkortasun txikiagoa duela onartzea dago pribatizazioaren aldeko mugimendu horien guztien azpian, modu batean zein bestean.

Mundu mailan, momentu honetan, ia-ia orokorra da iritzi hau: industri sektorean, enpresa pribatuek erakunde publikoek baino gaitasun handiagoa dute ekoizkin eta zerbitzuak hornitzeko, merkatu librearen lehiaren ondorioz. Horren abantailak nabariak izango dira merkatuarentzat, kontsumitzaileentzat eta, oro har, gizartearentzat.

Eraginkortasun horren arrazoen artean, funtsezkoena, ziur asko, pizgarriena da. Enpresa publikoek pribatuek baino pizgarri gutxiago dituzte enpresaren efizientzia sustatzeko. Enpresa publikoen arduradunek, gehienetan, ez dute ez erabakiak hartzeko orduan behar den autonomia, ez hartutako erabakien ondoriozko erantzukizuna, ez eta etekinen esleipenaren ondoriozko pizgarria.

Hortik aparte, enpresa publikoek dituzten informazio-arazoak ere aipatu dira behin eta berriz.

Alde batetik, estatuaren esku dauden monopolioetan, enpresari buruzko informazioa alderatzeko aukerak oso urriak dira.

Bestaldetik, enpresa publikoen benetako agintea ez dago enpresaren beraren kudeatzaileen esku, gobernuaren esku baizik. Eta gobernuari ez zaio batere erraza izaten sektore publiko osoan dauden enpresa guztiei buruzko informazioa kudeatzea. Jabe pribatuak espezializatuagoak dira, eta askoz hobe ezagutzen dituzte beren enpresak eta dagokien sektorea.

Oro har, hau izan daiteke enpresen pribatizazioen aldeko arrazoen zerrenda sistematikoa:

- Enpresa pribatuak efizienteagoak eta eraginkorragoak dira.

Aipatu ditugun arrazoiengatik, enpresa pribatuek pizgarri handiagoak dituzte ekoizkin eta zerbitzu gehiago kostu txikiagoarekin ekoizteko, etekinak handitzeko edo galerak murrizteko asmoz.

Enpresa publikoek burokratizatzeko joera nabaria dute. Gobernuentzat, irudi-arrazoiak (arrazoi politikoak) tartean ez badaude, zaila izan daiteke enpresaren eraginkortasunarekin benetako sentsibilizazioa egotea.

- Erantzukizuna.

Enpresa pribatuen zuzendariak merkatuaren aurrean eta, azken finean, enpresaren jabeen aurrean dira erantzule.

Enpresa publikoen zuzendariak gizartearen aurreko nolabaiteko erantzukizuna dute, bai eta politikoki sentiberak diren giza taldeen aurrean. Erabaki okerrak hartzeko arrisku nabariak daude egoera horretan.

Joera nabaria dute gobernuak arazoak dituzten enpresa publikoak baliabide publikoen bidez erreskatatzeko, nahiz eta —zenbaitetan— horrelako erabaki batek zentzu ekonomikorik ez izan.

Merkatuaren disziplina faltaren ondorioz, kudeaketa txarra izan duten enpresa publikoek ez dituzte jasaten enpresa pribatuek dituzten ondorioak: porrota, zuzendaritza-aldaketa edo lehiakideek erostea.

- Eragin baikorra dute etekinek enpresa pribatuen kudeaketan.
Oro har, etekinen eraginaren bitartez, pizgarri handia izango dute enpresa pribatuek kontsumitzaileen eskaerak ahalik eta ongien asetzeko.
- Enpresa pribatuen jabetza espezializatuagoa da.
Enpresa pribatu batek aukera gehiago ditu baliabide guztiak helburu eta jarduera zehatz batzuen inguruan jartzeko. Enpresa publikoen benetako jabea gobernua izanik, enpresa publiko guztien kudeaketaren barne-era-bakiak hartzeko orduan gobernua ezin da behar den moduan espezializatu.
- Ustelkeria eta politikaren eragina.
Enpresa publikoetan pribatuetan baino askoz arrisku handiagoak daude erabakiak hartzeko orduan enpresaren interesengatik hartu gabe, erabaki horiek hartzeko aukera duen arduradunaren interes pertsonal edo politikoen arabera hartzeko³¹.
Enpresa publikoetan etengabe jasaten dira politikoen esku-hartzeak arrazoi politikoengatik. Adibidez, herrialdeko bertako hornitzaileei erosteko politika, salneurriak ez igotzeko politika, lanpostuak handitu edo mantendu langabezia ez handitzeko, edo errentagarritasunik ez duten baina sozialki interesgarriak diren jardueretan aritzeko politika.
- Kapitalaren kudeaketa efizientagoa da enpresa pribatuetan.
Enpresa pribatuetan, merkatu eta enpresaren aurreikuspenen arabera lortzen dira kapital-ekarpenak.
Enpresa publikoetan, alderantziz, kapital-ekarpenak egiteko erabakia gobernuari dagokio gehienetan eta gobernuak beste interes asko ditu. Beraz, erraz gerta daiteke, arrazoi politikoen arabera, enpresa publikoak lortzen duen kapitala behar baino txikiagoa edo behar baino handiagoa izatea.
Hori bai, gehienetan, askoz erraztasun handiagoa dute enpresa publikoek kapitala ekartzeko. Gainera, gobernuaren azpian egonik, askoz finantzaketa merkeagoa eskuratzeko aukera dute ere. Baina, horrela, egin behar ez diren inbertsioak egiteko arrisku nabaria dago.

Baina pribatizazioak erabakitzeko orduan azaldutako epe motzeko arrazoiak beste batzuk izan ohi dira. Zenbaitetan, baliabide publikoak handitu nahi dira enpresa publikoen salmentek sortzen dituzten sarreraren bidez, edo enpresa publiko

31. Bestaldetik, ikusiko dugunez, ohikoak dira ustelkeria-kasuak pribatizazio-prozesuetan ere.

batek sortzen duen egiturazko defizita desagerrarazi nahi da gobernuaren aurrekontuetatik, etab.

Bestetan, atzerriko erosle bati ematen zaio sarbidea bertako enpresa baten jabetzan eta, horren truke, atzerriko enpresa horren herrialdeko gobernuaren aldetik beste mota bateko konpentsazioak eskuratu nahi dira, ekonomikoak zein politikoak.

Behin pribatizazioa erabakita, neurri berezi batzuk ezarri ohi dira, —edo ezarri beharko lirateke— batez ere industria horrek izaera estrategikoa duen neurrian. Zenbaitetan, pribatizatu den enpresa hori herrialdearen ekonomia-ingurunearekin lotzeko asmoz hartu behar dira neurri horiek. Adibidez, enpresaren akziodunen artean herrialdeko «gune gogorra» ziurtatuz, gobernuaren gutxieneko baina kualifikatua den partaidetza bat mantenduz, etab.

8.7. NAZIONALIZAZIOAK

Manufaktura-sektorean, egia da nazionalizazioak ez direla gaur eguneko Mendebaldeko herrien industri politiken ohiko tresna bat. Baina egia da ere oraindik gertatzen direla garapen-bidean dauden herrialdeetan, edo mendekotasun-egoeran dauden herrialdeetan ere. Askotan, herrialdearen baliabide naturalak edo lehen-gaien ekoizpena hobeto kontrolatzeko tresna gisa erabiltzen dira.

Bestaldetik, oraingo finantza-krisialdian egiaztatzen ari den moduan —batez ere finantza-sektoreko hainbat enpresa nazionalizatzeko aukera aztertzen ari den une honetan— inoiz ez da baztertu behar, krisialdi larrien aurrean, momentu batean edo bestean, enpresa bat edo sektore bat nazionalizatu behar izateko aukera, arrazoi ezberdinengatik. Batez ere izaera estrategikoa duten sektoreetan, edo desagertu behar ez den jarduera-esparru zehatz batean, atzerriko enpresa edo herrialdeekiko gehiegizko mendekotasuna alboratzeko, monopolio- edo oligopolio-egoerei aurre egiteko, etab.

Azken hamarkada hauetan, hala ere, nahiko argi geratu da Mendebaldeko politika ekonomiko guztietan egoera «normal» batean —edo, hobe esanda, egoera lehiakor batean— kudeaketa publikoa ez dela kudeaketa pribatua bezain eraginkorra. Baina salbuespenak argiak dira. Eta kontuan hartu beharrekoak, jakina.

Edonola ere, nazionalizazioen aldagai eta ondorio politikoak garrantzi handikoak dira. Eta oso kontuan hartu beharrekoak horrelako helburuak dituzten erabakiak hartzeko orduan.

8.8. JABETZA PUBLIKOAREN ALDEKO ARRAZOIAK

Nahiz eta azken hamarkada hauetan gutxieneko jarrera izan, hainbat egilek aztertu eta azaldu ditu enpresa publikoaren aldeko argudioak.

Bestaldetik, finantza-krisialdian sortutako egoera larri askoren ondorioz, berpiztu egin da nolabait enpresa pribatuaren eta publikoaren arteko aukeraketaren eztabaida. Jarraian azalduko ditugu industri politikaren ikuspegitik enpresa publikoaren alde azaldu ohi diren funtsezko argudioak.

Erantzukizuna eta eraginkortasuna

Pribatizazioen alde, batez ere, kudeaketaren efizientziarako gobernuek duten pizgarri falta azpimarratu da. Baina funtsezko arrazoi horretan hutsune nabariak daudela argudiatu da.

Alde batetik, gobernua demokratikoak direnean, gizarte eta hautesleen aurrean erantzun behar dute, legebiltzarraren bitartez. Beraz, nazioaren aktiboak, zerbitzuak eta helburuak babesteak motibatzen du gobernuak, eta enpresaren efizientzia eta eraginkortasunarekin loturiko pizgarriak egon badaude. Egia da ere pizgarri horiek nabariagoak direla esparru geografiko txikietan (udaletan, eskualdeetan).

Beraz, enpresa publikoek ez dute erantzuten jabe pribatu baten aurrean, baina bai legebiltzar baten aurrean eta, beraz, herriaren aurrean. Gobernuak izan badu nazio-interesen aldeko nolabaiteko motibazioa. Egia da motibazio horretan, enpresaren interesetik aparte, gizartearen beste motatako interesak ere har ditzakeela kontuan, baina hori ez da kaltegarria izan behar kasu guztietan. Enpresen etekina gizarte-helburuen azpian egotea ez da arazo bat izan behar.

Bestaldetik, gizarteak ez du inolako gainbegiratzerik zein zaintzarik enpresa pribatuetan.

Gainera, enpresa pribatuek epe motzeko ikuspegia dute erabakiak hartzeko orduan.

Zuzendariek dituzten pizgarrien aldetik egon daitekeen arazoaren aurrean, egokiak diren pizgarriak aztertu eta ezarri behar dira enpresa publikoetan.

Esan behar da ere enpresa publiko batzuk, nahita jarri direla merkatuaren arauetatik kanpo, duten garrantzi estrategikoagatik, lehia-arazoengatik, etab.

Egiaz, gehienetan, enpresa publikoen eta pribatuen eraginkortasunak lortutako etekinen arabera alderatu dira. Baina etekinak ez dira erreferentzia baliagarri bakarra enpresa publikoetan.

Etekin handiak ateratzen ez diren sektoreak lagatzeko joera nabaria dute enpresa pribatuek. Beraz, askotan, enpresa publikoek etekin txikiagoak lortzen badituzte ez da eraginkortasun txikiagoagatik, baizik eta enpresa pribatuek sektore hori utzi egin dutelako³².

Gizarte-kostuak barneratzen dituzte enpresa publikoek

Bestaldetik, hainbestetan aipatzen da enpresa publikoen aurkako argudio gisa enpresa hauetan enpresaren errentagarritasunarekin loturik ez dauden helburuak ezartzen direla gobernuen interes politikoengatik.

Baina zein puntutaraino dago argi erabilera hori kaltegarria dela gizartearen ikuspegitik? Gobernuaren interes politiko horiek, printzipioz, gizartearen interesarekin daude loturik. Eta kostu horiek enpresa publikoen bitartez ez badira bideratzen, aurrekontu publikoetatik zuzenki bideratu beharko lirateke. Beraz, gizarte-ikuspegi batetik kostu horiek onartu dituen enpresa publiko batek kudeaketa txarragoa duenik ez dugu zertan pentsatu.

Egia da, jakina, enpresa publikoaren helburuak eta gizarte osoarenak nahasteak zaildu egiten duela nolabait kudeaketaren zaintza eta balorazioa, baina, askotan, bigarren mailako arazoa izan daiteke hori.

Oro har, enpresa pribatuen ohiko jokabidearen aurka, gizarte-kostuak barneratzeko joera nabaria dute enpresa publikoek. Batzuetan, enpresa publikoek barneratzen dituzten kostuen truke, diru-laguntzak ematen dizkiete gobernuak enpresa horiei. Gardentasunaren aldetik oso gomendagarria izan ohi da jokabide hori, enpresaren gizarte-eraginkortasuna eta merkatuaren aldetik eraginkortasuna ezberdintzeko eta argitzeko aukera ematen baitu. Horrelako prozedurak sistematizatu eta hedatuz gero, enpresa publikoen zaintza, jokabide eta erantzukizuna goitik behera aldatzeko moduan egon gaitezke. Horrelako testuinguru berri baterako oinarriak bi hauek izan daitezke:

- Legez, argi geratu beharko litzateke enpresa publikoen zuzendarien eginbeharra enpresa horien efizientzia sustatzea dela.
- Enpresaren efizientziatik kanpo dagoen edozer eskatzen badio gobernuak, horrek sortzen duen kostua ordaindu beharko dio gobernuak enpresari.

Teorian, testuinguru honetan, enpresa publikoaren kontuak askoz gardenagoak izango lirateke. Eta sektoreko enpresa pribatuekiko alderaketa askoz errazagoa.

32. Murrizten ari diren kostuak dituzten sektoreetan ere, enpresa publikoak eraginkorrak izan daitezke (Acocella, 2000).

Egia esan, nahiz eta prozedura horiek gomendagarriak izan, enpresa publikoen ohiko testuingurua ere hartu behar da kontuan eta, batez ere:

- a. Legez helburuak batzuk edo beste batzuk izanik, edozein zuzendarirentzat enpresaren jabea nor den da konturik funtsezkoena.
- b. Gobernuak eskatutakoaren ekimenen kostuak neurtzea oso zaila izan daiteke zenbaitetan.

Beraz, testuingurua kontuan harturik, prozedura hauek funtsezko arazo eta zalantzak konpondu eta argitzetik urrun geratuko lirateke. Baina aurrerapauso interesgarriak izan daitezke, jakina.

Bestaldetik, alderantzizko prozesua gertatzen da enpresa pribatuen kasuan. Neurri handi batean, gastuen kanporatze/esternalizazioari esker lortzen dituzte etekinak enpresa pribatu askok. Hau da, batez ere, erakunde publikoen esku uzten dituzten gastuei esker. Aurrekontu publikoen portzentaje handi bat, hain zuzen, esternalizazio horiekin dago loturik. Beraz, enpresa pribatuen eta publikoen arteko alderaketak egiteko orduan bi faktore horiek derrigorrez hartu behar dira kontuan: enpresa pribatuek, esternalizazioen bidez, erakunde publikoen esku uzten dituzten gastuak eta, alderantziz, enpresa publikoek beraienak ez diren eta onartzen dituzten erakunde publikoen kostuak.

Ustelkeria-arazoak

Mendebaldeko herrietan, kontrolpean egoten da nolabait erakunde publikoen ustelkeria. Gainera, aditu askok azpimarratu duten moduan, ustelkeria kasu larrienak, hain zuzen, pribatizazio-prozesuetan azaldu ohi dira.

Oro har, kritika gogorak egin zaizkie pribatizazio-prozesuei ikuspegi horretatik. Ustelkeria horren ondorio nabariak hauek izan daitezke: enpresen jabetza erakunde publikoetan influentziak dituzten lobbyen esku uztea, salneurriak behar baino askoz txikiagoak izatea, etab.

Horrekin loturik, beste hau aipatu da ere: ohitura nabaria dute enpresa publikoen zuzendariak —eta pribatuenek ere— enpresaren egoeraz eta aurreikuspenez interpretazio ezkorrak egiteko. Hori dela-eta, —eta batzuetan jasotzen dituzten pizgarrien ondorioz— ohikoa da enpresa publikoak merkeegi saltzea pribatizazioaren ondoriozko bilakaera modu baikorregian baloratzeko.

Azkenik, enpresa publikoek —estatuaren baliabideen bitartez— kapitala eskuratzeko duten gaitasunari dagokionez hainbat iritzi azaldu dira. Batzuen ustez, enpresa publikoen kudeaketa kritikatzeko arrazoia izan bada; beste batzuen ustez, edo sektore eta egoera zehatz batzuetan, enpresa publikoaren aldeko abantaila nabari moduan aurkeztu da.

Bestaldetik, ikusi dugunez, efizientzia ekonomikotik kanpoko arrazoi batzuk badaude enpresa publikoen alde. Orain arte azaldu ditugunetatik aparte, hauek azpimarra daitezke ere:

- Politika ekonomikorako tresna.

Politika ekonomikoa gauzatzeko orduan, batzuetan, interes handiko tresna izan daitezke enpresa publikoak gobernuaren lan-ildoak sustatzeko orduan.

- Oinarrizko zerbitzuen hornikuntza.

Oinarrizko zerbitzuetan, gizarte osoak jaso behar dituenak, horniketa ezin daiteke egon merkatu-arrazoen arabera baldintzaturik. Gauza bera gerta daiteke industri politikaren esparruan, hainbat hornikuntza estrategikorekin: azpiegiturak, garraioak, energia...

- Enpresen eragin politikoa.

Enpresa pribatuek eragin politiko handia dutenean, kaltegarriagoa izan daiteke arlo pribatuan mantentzea. Zenbaitetan, gobernu bera enpresa pribatuaren azpian gera daiteke, zenbait estatu demokratikotan batzuetan gertatu den moduan. Nahiz eta enpresa horiek duten pisua berdina izan arlo pribatuan edo publikoan, arlo publikoaren esku geratuz gero, gobernuaren agintearen azpian geratzen direla argi geratzen da. Eta nahitaezko irtenbidea izan daiteke hori estatuaren izaera demokratiko bera salbatu ahal izateko, kasu zehatz batzuetan.

- Ezberdintasun ekonomikoa.

Enpresa pribatuek, berez, desberdintasun ekonomiko handiak sortzen dituzte gizarte-maila ezberdinen artean: jabeak eta zuzendariak alde batetik eta langileak bestetik. Gizartean eta ideologia-mailan errealitate horrek duen garrantzia azpimarratzea ez da beharrezkoa.

8.9. ENPRESEN JABETZA MONOPOLIO- ETA OLIGOPOLIO-EGOERETAN

Industri arloko enpresen jabetza publikoaren edo pribatuaren arteko aukeraz egindako azterketa asko oso maila orokorrean planteatu denez, zalantzan jar daiteke zein puntutaraino kudeaketa publikoaren eta kudeaketa pribatuaren arteko azterketa konparatibo hori modu egokian planteatu den eta zein puntutaraino sinplifikatu den.

Egiaz, jabetza publikoak sortzen dituen jokabide desegoki batzuk ez dira beti alboratzen enpresa horiek jabe pribatuen esku utziz gero.

Adibidez, azterketa horietan ez da kontuan hartu enpresa pribatuaren aldeko arrazoi gehienak enpresa pribatuaren eredia ingurune lehiakor batean egongo balitz bezala baizik ez direla aztertzen. Egiaz, kudeaketa pribatuari egozten zaizkion

abantailak loturik daude, neurri handi batean, enpresen jabetza pribatuarekin, baina, batez ere, merkatuak sorrarazten duen ingurune lehiakorrekin. Lehiakorrak diren merkatuek jarduera eraginkorrak sustatzen dituzte enpresa pribatuen ardura-dunen artean.

Eta enpresa pribatua ingurune lehiakor batean aritzeko eredurik hoberentzat harturik, ez da kontuan hartzen industri sektorearen errealitatean, behin baino gehiagotan, ez dugula aurkitzen benetan lehiakorra den egoera hori. Oso ondo dakigunez, erakunde pribatu guztiek ez dute parte hartzen lehiakorrak diren merkatuetan.

Askotan, zalantzan jar daiteke monopolio- edo oligopolio-egoeretan dauden jarduerak hobeto kudeatzen direnik enpresa pribatuen bitartez enpresa publikoen bitartez baino.

Pribatizatutako enpresak monopolio- edo oligopolio-egoeran geratzen badira, oso eragin kaltegarria izan dezake pribatizazioak epe ertainera, balizko ondorio kaltegarri horiek ez badira pribatizazioa egin aurretik aurreikusten eta pribatizazioa egin ondoren murrizten kontrol publiko zehatz batzuen bidez.

Beraz, pribatizazio bakoitzean, oso ondo aztertu behar da pribatizatzen den enpresa hori zein puntutaraino geratzen den benetako lehia sortzen duen ingurune batean. Esan dugunez, horixe delako benetako abiapuntua jardueraren eraginkortasuna epe ertainera ziurtatzeko eta, batez ere, horixe delako nahitaezko baldintza enpresa pribatuek enpresa publikoek baino modu eraginkorragoan jokatzeko dutela ziurtatzeko.

Merkatuak sortzen duen diziplinarik ezean, batzuetan, erakunde publikoen diziplina da aukera bakarra guztiz kaltegarria izan daitekeen kudeaketa ekiditeko: produktu edo zerbitzuaren kalitate-galtzea edo salneurrien zentzugabeko handitzea (monopolio-egoeran dauden sektoreetan behin baino gehiagotan gertatzen den moduan).

Oro har, haxe izan daiteke ziur asko oligopolio-egoeran edo oso araututa dauden sektoreetan jabetza publikoak mantentzen duen indarraren jatorria (adibidez, banku-sektorean, energian, etab.). Adostasun handia dago adituen artean horrelako egoeretan jarduera horien kudeaketa ezin daitekeela utzi merkatu librearen esku³³. Hori dela-eta, aukera hauek azaltzen dira oligopolio-egoeretan dauden sektore hauek kudeatzeko orduan:

- a. Batzuen ustez, enpresen jabetza pribatua onartu beharko litzateke sektore hauetan, nahiz eta erakunde publikoen esku-hartzea handia izan.

33. Monopolio naturalen kasua aztertu dute batez ere adituek. Monopolio naturaletan, pribatizazioaren ondoriozko egoera ez da inoiz izango lehian oinarrituriko merkatu librea. Monopolio naturalak diren sektoreak enpresa publikoen esku utzi beharko liratekeela defendatu du hainbat egilek.

- b. Beste batzuen ustez, sektore hauen enpresen jabetza publikoa izan beharko litzateke.
- c. Bitariko irtenbidearen aldeko joerak enpresa batzuk publikoak eta beste batzuk pribatuak izatearen alde azaltzen dira³⁴.
- d. Sektore horretako enpresen jabetza pribatua onarturik, gutxieneko jabetza publiko partziala defendatzen dute beste batzuek.

Ez dugu ahaztu behar, jakina, sektore eta kasu konkretu bakoitza ezberdina dela. Behin baino gehiagotan, monopolio- eta oligopolio-egoerak itxurazkoak baino ez dira. Kontuan hartu behar da monopolio- edo oligopolio-egoera horiek beste enpresa batzuk hausteko dituzten aukera objektiboak, eskaintzen diren produktu edo zerbitzuak ordezkatzeko aukerak, etab.

Bestaldetik, jarduera batzuk esku pribatuetan uzteko modu bakarra estatuen kontzesio edo baimena baino ez da. Kasu horietan zalantza handiak sortzen dira enpresa pribatuen pizgarrien aldetik. Enpresa horien benetako bezeroak dagoeneko ez dira izango produktuaren erosleak, kontzesioa ematen duen gobernu baizik. Behin baino gehiagotan, gastu-murrizketa onartezinak izan dira enpresa hauen estrategiarik funtsezkoena etekinak handitzeko asmoz.

8.10. JABETZA PUBLIKOA ETA PRIBATUA. ONDORIOAK

Ikusi dugunez, aditu gehienek onartzen dute pribatizazio-prozesuak ekonomiarako onargarriak direla lehiakorrak diren sektoreetan. Baldintza horiek, batez ere, manufakturan eta banaketa-sektoreetan ageri dira.

Askoz zalantza handiagoak daude:

- Monopolio naturaletan eta, oro har, monopolio- eta oligopolio-egoeretan dauden sektoreetan.
- Zerbitzu publikoetan.
- Influentzia politiko handia duten sektoreetan.

Arlo publikoan eta pribatuan egon beharko liratekeen jardueren esparrua aldatu egiten da ekonomiaren bilakaeraren arabera. Informazio-teknologiaren agerpenak berak ondorio nabariak ditu gai honetan³⁵.

34. Aditu batzuen ustez, oligopolio-egoeretan dauden sektoreak bitariko oligopolioak bihurtu beharko lirateke (enpresa publiko batzuk eta pribatuak beste batzuk) (Acocella, 2000).

35. Hauek dira aditu batzuek proposatutako irizpideak gobernuen on line eta informazio-arloetako jardueren (Stiglitz, Orszag eta Orszag, 2000):

ON LINE ETA INFORMAZIO-ARLOETAKO JARDUERAK GOBERNUAREN ESKU UZTEKO ALA EZ UZTEKO OINARRI-IRIZPIDEAK

A. ON LINE ETA INFORMAZIO-JARDUERAK GOBERNUAREN ESKU UZTEAREN ALDEKO IRIZPIDEAK

Hori bai, aditu guztiek onartzen dute zuzendarientzako pizgarri egokiak ezartzeko —eta kontrolatzeko— zailtasuna enpresa publikoen funtsezko arazoa dela.

Nolanahi ere, pribatizazio-prozesuei buruz, aditu guztiek onartzen dituzte ere:

- Akzioak birbanatzeko helburuan, zeina pribatizazio-prozesu askoren funtsezko helburutzat hartu zen hainbat herrialdetan, porrot egin dute pribatizazio-prozesuek. Hasiera bateko banaketa, epe ertainera, ohiko jabeen esku amaitzen da. Mendebaldeko pribatizazio-prozesu guztiek egiaztatu dute gertaera hori. «Akzioduntza herrikoia» delakoa pribatizazio-programak indarrean jartzeko propagandarako tresna bihurtu da, besterik ez.

Akzio horien jabetzak bananduta jarraitzea benetako helburua izanez gero, beste tresna batzuk erabili behar dira: adibidez, pribatizatzen den enprearen estatutuen bidez ezarri ohi diren akzioen eskualdaketa mugatzeko klausulak. Hori ez egiteak, ziur asko, akzioen birbanaketa ez dela benetako helburua adierazten du.

- Pribatizazio-prozesuek izan duten zama ideologikoagatik, prozesuak ez dira zaindu behar zen moduan. Pribatizazioak berak arazo guztiak konponduko lituzkeelakoan, behin baino gehiagotan ez dira kontuan hartu pribatizazioa

-
1. oinarri-irizpidea: Datu eta informazio publikoak hornitzea jarduera egokia da gobernuarentzat.
 2. oinarri-irizpidea: Gobernuaren zerbitzuen efizientzia sustatzea gobernuari dagokio.
 3. oinarri-irizpidea: Oinarrizko ikerkuntza sustatzea gobernuari dagokio ere.

B. ZALANTZAN DAUDEN ESPARRUAK

4. oinarri-irizpidea: Datu eta informazio publikoari balio erantsi espezializatua gehitzea.
5. oinarri-irizpidea: Egoera eta baldintza zehatz batzuetan baizik ez lituzke gobernuak ondasun pribatuak hornitu beharko.
6. oinarri-irizpidea: On line zerbitzuen hornikuntza pribatua (araupenarekin edo dagozkion zergekin) efizienteagoa bada, ez da erakunde publikoen esku geratu behar hornikuntza hori.
7. oinarri-irizpidea: On line zerbitzuen pribatutasuna, segurtasuna eta kontsumitzaileen babesak ziurtatu behar du gobernuak.
8. oinarri-irizpidea: Gaia ondo aztertutik eta kontu handiz baizik ez ditu gobernuak sustatu behar sare bidezko eksternalitateak.
9. oinarri-irizpidea: Gobernuak, printzipioz, ez luke informazioaren jabetza mantendu edo patente/copyright eskubideak erabili beharko. Bakarrik oso baldintza bereziak betetzen badira (adibidez, nazio-segurtasuna)

C. ON LINE ETA INFORMAZIO-JARDUERAK GOBERNUAREN ESKU EZ UZTEKO IRIZPIDEAK

10. oinarri-irizpidea: Kontu handiz jokatu beharko luke gobernuak enpresa pribatuak aktiboak dauden merkatuetara sartzeko.
11. oinarri-irizpidea: Gobernuek ez luke irabaziak maximizatzen ahalegindu beharko edo lehia murrizteko arriskua duten ekimenak martxan jarri.
12. oinarri-irizpidea: Egokiak diren pribatutasuna eta interes-gatazken aurreko babesak daudenean baizik ez litzateke gobernuaren esku utzi beharko ondasun edo zerbitzuak hornitzea.

gauzatu aurretik enpresa publikoaren egituran, zuzendaritzan eta kulturaren egin beharreko aldaketak, edo pribatizatu ondoko enpresari buruzko jardueraz hartu beharreko bermeak, arauak, etab.

- Guztiz kaltegarria izan da pribatizazio-prozesu berberean lehian aritu behar diren jarduerak eta monopolio naturalak nahastea (adibidez, elektrizitatearen banaketa, telekomunikazioak...). Prozesu beraren helburuak eta prozedurak zaildu egiten dira, hartu beharreko erabakiak nahastu, etab. Horrelako pribatizazio-prozesuetan, epe ertainera, pribatizatutako enpresa taldearen barne, pixkanaka-pixkanaka, monopolio naturalak eta erakunde publikoen gainbegiratze zuzenaren azpian dauden jarduerak banatzeko etengabeko joera igartzen da.
- Azaldu dugun moduan, hainbat arazo sortu dira pribatizatutako monopolio naturalen kasuan (trenbideak, aire-trafikoaren kontrola, ura...) ³⁶.
- Pribatizatutako enpresek legitimazioa galtzen dute gizartearen aurrean, eta hori garrantzi handiakoa da zerbitzu edo produktuen horniketan gertatutako hutsune edo akatsak gertatzen direnean. Oro har, gizartea ez dago prest horrelako akatsak enpresa pribatu batean onartzeko.
- Ahalegin handiagoak egin behar dira enpresa publikoen akzioak baloratzeko orduan. Ohikoa da diru-ezarleentzat ziurtzat jotzea pribatizatzen ari diren enpresen akzioak erostea irabazi handiak eskuratzeko aukera ziurra dela. Baina arrazoi politikoak tartean alde batetik eta arduradun politikoen axolagabekeria bestetik, garrantzi handiagoa eman diote prozesuaren azkartasunari ondasun publikoaren balorazio egokiari baino.

8.11. ENPRESA PUBLIKOEN KUDEAKETA

Enpresa publikoen efizientzia hobetzeko eztabaidan, batez ere, enpresa publikoen autonomia handitzearen aldeko joerak azaldu dira behin eta berriz.

Aditu batzuek azpimarratu dute *disengagement* (konpromisoak murriztea) hainbat herrialdetan eraginkorra izan den politika gisa. Politika horren helburua da gobernuaren eta enpresa publikoaren arteko harremana urruntzea, gehienetan autonomia den agentzia baten bitartez.

Disengagement politika horien oinarriak hauek izan daitezke:

36. Kasu hauetan hainbat aholku eman zaizkie erakunde publikoei: lehia mantentzeko dauden aukera guztiak erabiltzea, ahal bada erakunde publikoek sektore horren jardueretan nolabaiteko parte-hartzea gordez. Beste aholkuen artean, adibidez, 3 eta 5 urte arteko kontratuak erabiltzea edo kontratuak lehenago amaitzeko aukera gordetzea gomendatu da (Ryan eta Williams, 2000).

- Enpresa publikoaren zuzendariek askatasun osoa izan behar dute egunero-ko jarduera garatzeko.
- Konpromiso argiak egon behar dira gobernuaren aldetik enpresa horien porrotaren aurrean ez dela egongo laguntza publiko berezirik.

Batzuetan, prozesu horiek gauzatzea izan da pribatizazioa bideragarria egiteko beharrezko urratsa eta, alderantziz, ez da egia autonomia handitzeko prozesu horiek pribatizazioaren beraren ondorioak direnik.

Askotan, pribatizazio-prozesuak horrelako *disengagement* edo enpresaren zatiketa-planekin nahasten dira eta, batzuetan, hartu diren egiturazko neurri horiek pribatizazioak berak baino garrantzi handiagoa izan dute pribatizatu den enpresaren efizientziarako (Kay, 2002). Harrigarria izan daiteke, baina, zenbaitetan, pribatizazio-prozesuek, azkartu gabe, atzeratu egin dituzte sektore batzuetan gauzatu behar ziren lehia sustatzeko prozesuak³⁷.

Enpresa publikoen kudeaketan beste arlo batzuk ere hartu behar dira kontuan:

- a. Geografi eskumenak. Enpresa publiko bakoitza udal, eskualde, estatu ala Europar Batasunaren esku geratu behar den ondo aztertu eta zehaztea (batzuetan, eskumen partekatuak daude eta geografi maila ezberdinetako erakunde publikoek hartzen dute parte enpresa publikoaren jabetzan).
- b. Eskumen funtzionalak. Geografi esparru bakoitzeko erakunde publikoen artean zehaztu behar da zein erakunderi dagokion enpresa publiko horren ardura.
- c. Enpresa publikoen artean, lehian egon daitezkeen industri jardueretan, ohi-koa izan da Mendebaldeko herrialdeetan partaidetza horiek guztiak enpresa talde bakar batean biltzea. Industri korporazio horien helburua, alde batetik, enpresa publiko horien kudeaketa autonomia erraztea eta, bestetik, sektore publiko horren guztiaren jarraipen eta gainbegiratze orokorra erraztea ere izan da.

Jabetza publiko partziala

Askotan, pribatizazioaren ondorio kaltegarriak ekiditeko edo murrizteko asmoz, gobernuak ez ditu saltzen enpresa publikoaren akzio guztiak, gainerakoak erakunde publikoen esku geratuz.

37. Horrelako zerbait esan da, adibidez, British Telecomen pribatizazioaz. Enpresa horren jardueraren berregituraketa, ziur asko, pribatizatu aurretik gauzatu behar zen. Berregituraketa hori egin gabeko pribatizazioak egoera bere horretan mantentzen zela ziurtatu zuen. Eta pribatizazioaren osteko borroka luzean sartu behar zen UK-ko gobernu pribatizatutako enpresaren berregituraketa horri ekiteko.

Erakunde publikoen esku gordetzen den akzio kopurua asko alda daiteke kasu batetik bestera, gobernuaren helburuen arabera eta herrialde bakoitzeko legediaren arabera.

Askotan, erabakiak «blokeatzeko» behar den akzio kopurua gordetzen da, enpresa horren erabaki estrategiko askok gehiengo kualifikatua behar dutelako edo.

Europar Batasunean, behin baino gehiagotan erabili dute tresna hori Frantziak eta Alemaniak, arrazoi ezberdinengatik (adibidez, France Télécom, Volkswagen...)

Batzuetan «urrezko akzioa» baizik ez du gobernuak gordetzen, herrialdeko legediak aukera ematen duelako, pribatizatu den enpresaren estatutuen testuaren bitartez, akzio horri erabaki batzuk blokeatzeko eskubidea emateko (hainbat arazo sortu dira tresna hauekin kapital-merkatuaren liberalizazioa dela-eta, Europar Batasunaren esparruan batez ere).

Pribatizazio —edo nazionalizazio— partzialerako tresna horiek erabiltzeko arrazoiak ezberdinak dira:

- Pribatizazio-prozesua progresibo bihurtzea, prozesu horren ondorioen beldurragatik.
- Kapital-merkatuan akzio horiek erosteko dauden aukerengatik.
- Batzuetan, pribatizazioaren helburua gobernuarentzako diru-sarrerak esku-ratzea denean, sarrera horiek eskuratu beharra izan daiteke pribatizazioaren erritmo eta proportzioa zehazteko arrazoia.
- Pribatizazioaren aurrean, eguneroko jarduera gabe, erabaki estrategiko batzuk direnean gobernu edo gizartearen zuhertasunaren arrazoia. Adibidez, beste enpresa batzuekiko loturak, enpresaren jabetza atzerriko enpresen esku uztea, etab.
- Zenbaitetan, akzio horiek gordetzearen helburua administrazio-kontseiluan kontseilukide bat izendatzeko aukera gordetzea da, batez ere informazio-arrazoiengatik.
- Batzuetan (energia, azpiegiturak) nazionalizazio-prozesua berrindartzeko aukera gorde nahi du gobernuak eta, hori dela-eta, nahiz eta sektorean dauden enpresa batzuk pribatizatu, hornitzaileetako bat edo batzuk erakunde publikoen esku mantendu nahi ditu gobernuak.

Nahiz eta, berez, pribatizazioa izan, kontzeptu horretatik kanpo aztertu da ere enpresa publikoak kapital-sozietateak ez diren egituren esku uztea. Adibidez, fundazioak, kooperatibak, etab.

8.12. ENPRESEN MUTUALIZAZIOA

Oro har, Mendebaldeko gobernu gehienek diru-ezarleen jabetzan oinarritzen diren enpresen nagusitasuna onartzen dute. Dakigunez, hainbat zalantza egon dira enpresa publikoaren balizko jarduera-esparruaz baina, hortik aurrera, enpresa publikoaren esku geratzen ez den esparrua, kapital-enpresaren esku uzten da gehienbat.

Hala ere, egon badaude nolabaiteko joerak diru-ezarle ez diren beste stake holderren jabetzari lekua egiteko enpresen jabetzarekin loturiko industri politiken barnean.

Egoera hori ez da horren berria. Alde batetik, historian zehar onartu dira esparru edo sektore batzuetan horrelako jabetza mota bereziak. Adibidez, aurrezki-kutxetan, funtsezkoa den jabetza publikotik aparte, langile eta zerbitzuen erabil-tzaileei ere ematen zaie jabetzan parte hartzeko aukera.

Bestaldetik, gizarte-erantzukinaren politiken barne, garrantzi handia ematen zaie diru-ezarle ez diren stake holderren jokabideei. Eta, bereziki, nolabaiteko garrantzia ematen zaio batzuetan stake holderren parte-hartzeari ere. Batzuetan, inplikazio hori jabetzan parte-hartzearekin lotzen da.

Bestaldetik, gizarte-ekonomia sustatzeko politikek —eta Mendebaldeko estatu gehienek dituzte horrelako politikak— stake holderren jabetzaren aldeko apustua egiten duten erakundeak sustatzeko beharra onartzen dute argi eta garbi.

Azkenik, politika bereziak ezarri dira azken hamarkadetan Mendebaldean langileen jabetza sustatzeko asmoz. Programa horiek bi eredu hauei jarraitu diete:

a. Eredu anglosaxoia.

AEBn hasita, Reaganen gobernuarekin, enpresen kapitalean langileek duten parte-hartzea sustatzea du helburu, horretarako hainbat pizgarri fiskal ezarririk, langileen erretiroarekin loturik. Kapitalean egiten diren inber-tzioek, nolabait, erretirorako eratzen den kapital-funts bat osatzen dute³⁸.

38. AEBko ESOP mugimenduaren datu batzuk (Iturria: «The ESOP Association»):

- AEBn, 11.500 ESOP daude gutxi gorabehera, 10 milioi langilerekin (AEBko lan-indarraren % 10).
- 7.000 ESOPek partaidetza estrategikoak dituzte enpresan.
- 4.000 ESOP gehiengozko partaidetzen jabe dira.
- 2.500 ESOP enpresaren % 100aren jabe dira.

b. Ereditu kontinentala.

Europa kontinentaleko hainbat estatutan (adibidez, Frantzia edo Belgika) arau bereziak eta laguntza fiskal garrantzitsuak onartu dira langileen jabetza sustatzeko asmoz baina, gehienetan, laguntza eta arau horiek langileen erretirorako inbertsioekin inolako harremanik izan gabe.

Nabaria izan da politika hauek hainbeste herritan lorturiko arrakasta.

Azken hamarkada hauetako politika hauen helburuak, industri politikaren barne, oso nabariak izan dira:

- a. Kapital-korporazio handiek agintea kudeatzeko izan dituzten arazoei aurre egiteko tresna izan dira.
- b. Deslokalizazio-prozesua murrizteko, berebiziko garrantzia du langileen parte-hartzeak³⁹.
- c. Finantza-inbertsiogileak hainbat industri sektoretan hartzen hasi diren pisuari aurre egiteko tresna moduan, jabetza eta jarduerarekiko inplikazioa lotuz.
- d. Enpresen jardueran eta estrategiak diseinatzeko orduan, epe luzera begiratzeko asmoz (Hansmann, 2000).
- e. Inguruko lurraldearekin enpresek duten konpromisoa ziurtatzeko.
- f. Langabeziari aurre egiteko tresna gisa, lan-kooperatibek krisialdi larrietan izan dezaketen funtzioagatik batez ere.
- g. Ekonomiaren zikloi aurre egiteko asmoz. Langile eta stake holderren jabetza duten enpresek garapen orekatuagoa sustatzen dute. Gehienetan ez dira horren azkar hazten hazkunde-garaietan eta, alderantziz, jarduera eta lanpostuak babesten dituzte ekonomiaren atzeraldietan. Eragin antizikliko nabaria dute, beraz.

39. AEBn azken urteetan enpresen jabetzan langileek izan beharko luketen partaidetzaren alde azaldutako iritzi publikoan, bi faktore hauek azpimarra daitezke: a) Alde batetik, korporazio handien agintean sortutako arazoen aurrean, jabetza arduratsu eta interes handikoa izan daitekeelako langileena. b) AEBko industrian gertaturiko deslokalizazio-prozesuaren aurrean, enpresen jabetza inguru geografikoan konprometitzeko oso tresna egokitzat hartu delako ere langileen jabetza.

9. Eskualde eta Europa mailako industri politika

9.1. ESKUALDE/ERREGIOAREN KONTZEPTUA INDUSTRI POLITIKAN

Hasteko, industri politikaren ikuspegitik erregioa zer den argitu behar da. Gehienetan, ikuspegi soziologikotik abiatzen gara zer den hori argitzeko asmoz. Hau da, soziologikoki erregiotzat hartzen den esparrua onargarria izan daiteke ere erregio gisa industri politikaren esparruan.

Batzuen ustez, industri politikaren irizpideak murriztuagoak izan beharko lirateke eta, beraz, nolabaiteko egitura politiko propioa duten lurraldeak baino ez lirateke onartu behar erregio gisa. Irizpide hori estuegia da ziur asko. Erregioen industri politika ez da zertan landu, erabaki eta gauzatu erregioan bertan eskualdeko bertako ardura duten erakunde publikoetan. Askotan, estatu-mailako erakundeek egiten dute hori dena, herrialdeko erregio guztientzat, nahiz eta erregio horietan berezko egituraketa politikorik ez egon. Beste batzuetan, erregio bateko udal-mailako erakunde publikoek, bat etorrita, erregioaren industri politika lantzeko ardura hartzen dute.

Oso ezaugarri bereziak dituzte erregioen industri politikek, estatuko edo nazioarteko egiturenarekin alderaturik zeharo ezberdinak.

Hasteko, esan dugun moduan, erakunde publikoen aginpideen banaketak garrantzi handia du industri politikaren norabideak zehazteko orduan. Politikak egikaritzeko orduan eskuragarriak diren tresnak eta bertan parte hartu behar duten eragileak guztiz baldintzatzen baitituzte norabide horiek.

Erregioen industri politikak lantzeko orduan, jakina, berebiziko garrantzia du bertan parte hartu behar duten erakunde publikoen aginpideen banaketak. Gehienetan, erakunde publiko asko daude inplikaturik politika horietan. Politikaren diseinuaren egilea, zenbaitetan, erregioaren erakunde politikoak dira. Beste zenbaitetan, aldiz, estatuaren agintariak. Kasu bietan bakoitzak bestearen aginpide eta baliabideak hartu behar ditu kontuan (Cooke, 1995)⁴⁰.

40. Horrekin loturik, komeni da kontuan hartzea behin baino gehiagotan lurralde bateko industri politika landu eta onartzeko orduan, ez dutela horretan parte hartzen lurralde horretan eskumenak dituzten erakunde publiko guztiek. Printzipioz, lurralde bateko industri politika lantzeko orduan, eskumenak dituzten erakunde publiko guztiak bil daitezke, lan partekatua egiteko asmoz. Baina hori ez da gehienetan gertatzen dena. Gehienetan, erakunde publiko batek lurralde baterako industri politika lantzen duenean, bere eskumenen barne dauden tresnak erabiliz jorra daitekeen politikaz ari da.

Ez dugu ahaztu behar, jakina, Europar Batasuneko kide diren estatuen industri politikak, neurri batean, erregioen politika bihurtzen ari direla, diru-politikaren zaintza galdu duten neurrian, bai eta, gero eta gehiago, garrantzi handia duten hainbat tresna fiskal ere. Europar Batasuna bera estatu baten rola hartzen hasten den neurrian, kide diren estatuak, nolabait, estatu horren eskualde bihurtzen dira ere.

9.2. ESKUALDEKO INDUSTRI POLITIKEN HELBURUAK

Alde batetik, politika ekonomikoen esparruan, ekonomi jarduera oro har eta, bereziki, ekoizpena pizteko asmoz erabili ohi diren bi politiken artean —eskaeraren eta eskaintzaren politikak— eskaera indartzeko politikak bigarren maila batean uzteko ohiko joera dute erregioen industri politikek.

Erregioen esparruan, jakina, eskaera pizteko politika horien eraginkortasuna askoz mugatuagoa da. Eta, batez ere, oso ekonomia irekiak dituzten erregioetan, liburu honen beste kapitulu batzuetan azaltzen dugun moduan.

Eskualde horietan eskaera pizteko helburuari bideratzen zaizkion baliabideak, neurri handi batean, kanpoko produktuak inportatzera bideratzen dira. Beraz, erregioen ekonomia zenbat eta irekiagoa izan, hainbat eta eraginkortasun murriztagoa izango dute eskaera indartzera bideratutako politika horiek.

Hori dela-eta, erregioen industri politikaren gakoa, gehienetan, ekoizpen-faktoreak dira alde batetik, industriara (enpresa-egitura) bestaldetik eta, azkenik, enpresa-egitura horren ingurune instituzionalera bideratutako politikak (Armstrong eta Taylor, 2001).

Erregioen industri politikaren funtsezko helburua, oro har, «erregioaren garapena» izan ohi da (gero eta gehiago, egia izan, garapen «egonkorra»). Baina horren barne, kontzeptu ezberdinak erabiltzen dira:

- Ekonomi garapena.
- Lehiakortasuna sustatzea.
- Epe luzeko hazkundea ziurtatzeko asmoz lantzen diren egiturazko aldaketak.
- Garapen egonkorra.

Maila kontzeptual horretatik abiatuta, hauek izan ohi dira erregioen industri politiken helburuak:

Hori dela-eta, teorian, posible izango litzateke lurralde baterako industri politika ezberdinak egoitea. Bata, adibidez, estatuko arduradunek landurik, lurralde horretan gobernuak dituen eskumenak kontuan harturik. Bestea, adibidez, eskualdeko agintari politikoei edo udal-mailako ordezkariak onartuta.

- Kanpoko industrien ezarpena erakartzea eta bertako industriak bertan mantentzea.
- Industriaren garapenerako egokiak diren inguruneak sortu eta indartzea.
- Azpiegituren politikak.
- Lehiakortasuna hobetzeko politikak.
- Giltzarri diren enpresa edo sektoreei bereziki bideratutako laguntzen politikak.
- Espezializazioa handitzea, erregioaren lehiakortasuna hobetzeko asmoz.
- Industria-egituraren dibertsifikazioa handitzea, ekonomi garapenaren egonkortasuna indartzeko asmoz (Walzer, 1995).

Beste ikuspegi batetik (Esteban eta Serrano, 2006), bi arlo hauek ezberdindu dira erregioen industri politiketan:

- a. Erregioen industri politiken betiko erronkak:
 - Enpresariak kudeaketarako prestatu, batez ere enpresa txikietan.
 - Enpresen nazioartekotzea sustatu.
 - Industria-egituraren dibertsifikazioa.
 - Industriaren aldeko kultur ingurunea sustatu.
- b. Erregioen industri politiken erronka berriak⁴¹:
 - Berrikuntza integralerako sistema.
 - Informazio-gizartearen erronkari aurre egin.
 - Arrisku-kapitala sendotu.
 - Enpresen arteko eta instituzioekiko lankidetzak.

Esparru hauetatik abiatuta, eskualdeko industri politikak gauzatzeko orduan, gero eta garrantzi handiagoa dute lan-ildo hauek:

- a. Klusterren sorrera eta efizientziak.
- b. Industri poligonoek.
- c. Enpresa txiki eta ertainekin loturiko ikerguneek.
- d. Enpresa, ikergune eta unibertsitateen arteko lankidetzak.
- e. Enpresa-egiturarentzat egokia den garraio-azpiegiturak.

Helburu horietatik kanpo sektore-politikak geratzen dira. Baina herrialde edo Europa mailan alde horretatik azaltzen diren zailtasunak —edo antzekoak— azaltzen dira ere eskualde-mailan.

41. Gai honen azterketa zehatz baterako, ik. (Armstrong eta Taylor, 2001).

Hala ere, eskualde-mailan adierazgarriak diren sektoreak ezberdinak dira (enpresa txikiek edo ertainek osatutakoak). Enpresa handiak, gehienetan, oso gutxi dira eskualde-mailan sektore-politika koherenteak gauzatu ahal izateko. Eta, bestaldetik, sektore-politika esku-hartzaileekin azaltzen diren zalantza eta arazoak eskualdeetan ere azaldu ohi dira; hori bai, kasu honetan enpresa txikiek osatutako sektoreekin azaltzen dira arazo horiek (edo, zenbaitetan, eskualdean kokatuta dauden edo kokatu nahi diren enpresa handi konkretuekin, azken hauei laguntzak emateko orduan edo eskualdean inbertitzeko oztopoak jartzeko orduan).

Gehienetan, eskualde-mailako industri politikatik kanpo geratzen dira, adibidez, energia-politika, kanpo-merkataritza edo enplegu-politika, estatuen esku geratu ohi direlako.

9.3. EUROPA MAILAKO INDUSTRI POLITIKAREN HELBURUAK

Hasteko, kontuan hartu behar da, neurri handi batean, eta beste geografi esparru batzuetan gertatzen den moduan, nolabaiteko nahasketa dagoela Europa mailan «industri politika» eta «enpresa-politika» kontzeptuen artean. Nahiz eta industri politika gehien erabiltzen den terminologia izan, gero eta gehiago entzuten da enpresa-politika kontzeptua. Neurri batean, terminologia-arazo hau zerbitzu-sektoreak Europako ekonomia osoan izan duen indartze-prozesuarekin dago loturik. Enpresa-politikaren esparruan, askotan, industri politikaren kontzeptu eta ezagutza-arlo berdinak aztertzen dira, salbuespen horrekin hain zuzen: zerbitzu-sektoreari eskaintzen zaion arreta. Teorian, «enpresa-politika» zehatzagoa izan daiteke, industri politikako ohiko testuetan industria-arloa baino zabalagoa den esparru bat aztertzen delako. Baina enpresa-politika esapidea erabiltzen hasi diren testuetan ere, ohikoa da, adibidez, nekazaritza-arloko enpresak kontuan ez hartzea. Beraz, kontzeptu hauek gehiago argitzen ez diren bitartean, komeni da industri politika betiko kontzeptua erabiltzen jarraitzea.

Jakina denez, industri politikaren helburuak laburbilduz gero, helburu hauek azpimarra daitezke:

- a. Herrialdeko industri garapena zuzen sustatzea.
- b. Herrialdeko industria atzerriko industriaren aurrean babestea.
- c. Herrialdeko enpresak mundu-mailako merkatuan lehiatzeko laguntzea, industri jardueran zuzen eragin gabe.

Europako industri politika, batez ere, hirugarren esparru horretan kokatu ohi da. Bai eta, bestaldetik, kide diren estatuen industri politikaren esparrua zehaztu eta mugatu ere egiten du Europako industri politikak. Beste batzuetan, estatuen industri politikak koordinatzeko ekimen batzuk ere martxan jartzen ditu.

Helburu hauek garatzeko behar diren politikek eta lan-ildoek, jakina, industri politikatik aparte, azpiegitura, hezkuntza, prestakuntza, berrikuntza, lehia babesteko, ingurumen... politiketan eragina dute ere.

Edonola ere, arau, testu eta ahozko adierazpen guztien arabera, lehiakortasuna da, berez, Europako industri politikaren helbururik funtsezkoena⁴².

Europar Batasunaren itunak lau helburu hauek ezartzen ditu:

- Egiturazko aldaketei industriaren egokitzapena bizkortzea.
- Enpresa-ekimena eta enpresen garapenaren aldeko ingurunea sustatzea; eta, batez ere, enpresa txiki eta ertainen garapenaren aldekoa.
- Enpresen arteko lankidetzaren aldeko ingurunea sustatzea.
- Berrikuntza, ikerkuntza eta garapen teknologikorako politikek industria-rako duten potentziala hobeto erabiltzen dela sustatzea.

Europako Batzordearen 2007ko Jakinarazpenaren⁴³ arabera, «EB mailako industri politikaren egiteko funtsezkoa enpresa-garapena eta berrikuntzarako baldintza-esparru egokiak proaktiboki hornitzea da, EB industri inbertsiorako eta lanpostuen sorrerarako gune erakargarri bihurtzeko asmoz, eta enpresa gehienak txikiak eta ertainak direla kontuan hartuz».

EBko industri politikaren ezaugarri berezia da estatu eta eskualdeen industri politikak integratzeko beharra. EB mailan landu eta gauzatzen diren politiketatik aparte, berebiziko garrantzia du estatu eta eskualdeen industri politiken arteko koordinazioak. Industri politikan, bereziki, garrantzi handia du estatu eta eskualdeen ekimenak.

Hala ere, egon badaude gai batzuk EBko erakunde publikoei dagozkienak batez ere. Adibidez, merkatu bakarra sendotzea, klima-aldaketaren erronka, etab.

Edonola ere, kide diren estatuen industri politiken eta EBko industri politika-ren arteko koordinazioa EBren funtsezko egitekoa da. Jakina, oso egiteko zaila da eta arlo honetan orain arte egindakoa ez da nahikotzat jotzen. Hauxe da Batzordeak proposatzen zuena egoera hau gainditzeko:

- Urteroko «aurrerapen-txostenetan», industri lehiakortasunarekin loturiko politika-ekintzez —estatu bakoitzaren erronkarik funtsezkoenekin loturik dauden neurrian— informatu beharko lukete kide diren estatuek.

42. Gaur eguneko industri politika gehienekin gertatzen den moduan, mundu-mailako lehiakortasunaren helburua azpimarratzea ez da kasualitate hutsa. Nazioarteko merkataritza eta kapital-mugikortasunaren sendotzearekin batera, gero eta garrantzi handiagoa du mundu-mailako lehiakortasunak industria-sektorearen garapenean.

43. (COM(2007) 374) «Mid-term review of industrial policy. A contribution to the EU's Growth and Jobs Strategy».

- Gai batzuetan, Batzordeak eta estatuek elkarrekin egin beharko lukete lan, praktika onak identifikatuz eta hedatuz.
- Estatuaren politiken edukiera ere EB mailako industri politikaren ekimen horizontal eta sektorialetan hobe barneratu beharko lituzke Europako Batzordeak berak.

EBko industri politikaren helbururik funtsezkoenak ekimen horizontal eta sektorialen artean sailkatu ohi dira. Kapitulu honetan, batez ere, ekimen horizontalak aztertuko ditugu. Alde batetik, sektore-ekimen eta sektore-politikak askoz aldagarriagoak direlako eta, urtetik urtera aldatu ohi dira. Bestaldetik, politika horizontalak Europar Batasunaren industri politikaren oinarria direlako.

Ikusiko dugunez, erabaki estrategikoa hartu zuen Europar Batasunak aspaldi esku-hartzaile ez den industri politika baten alde; sektore-politiken edukiera, beronen alderdi esku-hartzaileak alboratuz gero, bigarren mailako ekimenetan geratu egiten da. Neurri handi batean, horixe da Europako industri politikan politika horizontalek duten garrantziaren oinarria.

Europar Batasunaren bateratze-prozesuaz gizartean egon den irudiak ez du kontuan hartzen prozesuaren osotasuna. Herritarren eta enpresen ustez, Europako bateratzeak zekarren aldaketarik funtsezkoena merkatuak estatu-mailatik Europa mailara handitzea izan behar zen. Baina gertatu behar zenaren alderdi bat baizik ez zen hori. Merkatua handitzearekin batera, etengabeko liberalizazio-prozesua jarri zen martxan, bai barne-merkatuan, bai kanpo-merkataritzan, bai eta, jakina, industri politikan oro har. Europar Batasunaren merkatu bakarra edo industri politika aztertu eta baloratzeko orduan, etengabe nahasten dira bi kontzeptu horiek. Eta hori ez da batere komenigarria, ez azterketa teorikoetan ez eta industri politika lantzeko orduan ere⁴⁴.

9.4. BARNE-MERKATUA SENDOTU

Ez dago zalantzarik barne-merkatua sortu eta sakontzea izan dela Europar Batasunaren bateratze-prozesuaren funsezko lorpen bat (Rambla eta Heras, 1986). Labur esanda, estatu-mailako merkatuak Europa mailako merkatu bihurtu dira neurri handi batean.

44. Oro har, argi dago Europar Batasunaren bateratze-prozesua merkatu librearen aldeko apustua izan dela nolabait. Hala ere, merkatu librearen aldeko eta esku hartzearen aldeko joeren arteko dialektika etengabekoa izan da: «Protektzionistek onartu behar dute laguntzetan oinarritutako industri politikak amaitu behar direla, eta betiko ekonomista ortodoxoek onartu behar dute gizarte idealik ez dagoela. Europako industri politikak bi mutur horien arteko konpromiso egokia lortu behar du, eta jarrera hori, askotan, defendatzeko zailena da» (Bangemann, 1992).

Barne-merkatu hori sendotzeko bidean, kide diren estatuen arteko mugazergak eta estatuen arteko merkataritza-fluxuen aurkako oztopo teknikoak gainditzeko aurrerapauso nabariak eman dira azken hamarkada hauetan.

Momentu honetan, hala ere, gai honekin loturik dauden helburu batzuk egon badaude industri politikarekin loturik. Barne-merkatuaren oinarriak sendotzea dute helburu.

Merkantzien zirkulazio/eskualdaketa librea. COM (2007) 35

Momentu honetan, merkantzien eskualdaketa librea hobetzea eta barne-merkatuaren arau eta oinarri-irizpideak erraztu eta modernizatzea —bai eta ekoizkinen segurtasuna indartzea ere— Batzordearen lehentasunak dira. Zehazki, estatu bakoitzaren arau teknikoak noiz aplikatu behar diren kasu bakoitzean, ekoizkin eta zerbitzuak merkaturatzeko arauak, ibilgailuak matrikulatzeko prozedurak edo defentsarekin loturiko produktuen salerosketa. Kasu horietan guztietan, jakina, produktuak kide den beste estatu batetik datozenean behar ez den diskriminaziorik sortzen ez dela ziurtatzeko asmoz.

Zerbitzuen prestazioa eta kokatzeko askatasuna

Momentu honetan, finantza-zerbitzuen eskualdaketa librea ziurtatzeko hainbat neurri hartzen ari dira. Industri politikarekin loturik dauden artean, adibidez, finantza-zerbitzu hauek aztertu eta lantzen ari dira: konpentsazio- eta likidazio-zerbitzuak, taldeko inbertsiorako erakundeen partaidetzen salerosketa, erantzukizun profesionalaren aseguruak, inbertsio-funtsak, eurotan gauzatzen diren ordainketak, mailegu hipotekarioak edo arrisku-kapitaleko funtsak.

Sozietateen Zuzenbidea, enpresen agintea eta finantza-delituen aurkako borroka

Alde batetik, Europako enpresen arauetan funtsezkoak ziren alderdi batzuk Europa mailan homogeneizatzea izan zen lan-ildo honen helburua. Horrekin batera, Sozietate Europarra eta Sozietate Kooperatibo Europarraren estatutuak onartu eta ezarri dira kide diren estatuen legedian.

Arlo honetan lantzen ari diren ekimen berri batzuk hauek dira: sozietate pribatu europarraren estatuturako proposamena edo sozietateen arauak estatuek errazteko duten beharra.

Kontularitza eta auditoretza

Kide diren estatu guztietan enpresa handiek antzeko kontularitza- eta auditoretza-arauak dituztela izan zen politika honen helburua.

Azken urte hauetan, alde batetik, Finantza Informazioarako Nazioarteko Arauak (FINA-IFRS) direlako arauen —Europar Batasunean indarrean daudenak— eta, bestetik, Europatik kanpoko beste herrialde batzuek —batez ere, AEBk— onartzen dituzten arauen arteko bateragarritasuna lantzen ari da.

Jabego intelektual eta industrial

Arlo honetan, estatu batean erroldatzen diren markak, patenteak, etab. Europako estatu guztietan daudela babestuta izan zen lan-esparru honen helbururik funtsezkoena.

Momentu honetan, Europako patente, marka, diseinu eta ereduak erroldatu eta babesteko sistemak hobetzeko ekimenak lantzen ari dira eta Europatik kanpo gure sortzaile, ikertzaile edo enpresen jabetza intelektual eta industrial babesteko hartu behar diren neurriak hartzen direla ere sustatzen ari da.

Erakunde publikoen kontratazioa

Kide diren estatuen erakunde publikoek, kontratuak egiterakoan, kide diren beste estatuen enpresak ez dituztela diskriminatzen ziurtatzea da politika honen helburua. Esparru honetako azken helburu batzuk hauek dira:

- a. Aurretik onartuta zeuden Europar Batasunaren arauak betetzen direla ziurtatzea.
- b. Arau horien edukiera eta gauzatzea erraztea.
- c. Kontratu hauen aurkako helegiteen prozedurak erraztea.

Azkenik, hauek dira barne-merkatua sendotzeko asmoz Europar Batzordeak jorratzen dituen beste lan-ildo zehatz batzuk:

- Estatu bakoitzetik kanpo kontsumitzaileek kontratu-eskubideak egikaritzeko eta kalte-ordainak eskuratzeko dituzten aukerak malgutu eta handitu.
- Finantza-merkatuak irekitzearen ondorioak hobeto erabili ahal izateko kontsumitzaileek behar duten laguntza eman.
- Barne-merkatuari buruzko informazio hobe kontsumitzaile eta enpresa txikien esku utzi.
- Enpresa txikiaren legea martxan jarri.
- Ikertzaileentzako pasaporteak sortu.

9.5. INDUSTRIARAKO LAGUNTZAK EUROPAN

Printzipioz, Europar Batasunaren industri politika ez da esku-hartzailea. Industri jarduera sustatzeko orduan, enpresen ohiko jarduerak sustatu gabe, hauen ingurunea osatzen duten oinarriak sustatu ohi dira (arauak, hezkuntza, ikerkuntza, etab.)

Merkatu bakarra sortu eta indartzeko politiken artean, kide diren estatuen laguntzak murriztea eta zaintzea oinarrizko politika bat izan da. Eta goitik beherako eraldaketa ekarri du horrek estatuen industri politiketan.

Industriarako estatuen laguntzak murrizteko Europar Batasunaren politika honen atzean, oinarri-irizpide ideologiko eta operatiboak egon dira.

Hasteko, merkatu bakarra sendotu nahi bada, derrigorrezkoa ematen du kide diren estatuek merkatu hori ez itxuraldatzeak herrialde bakoitzaren industriaren aldeko laguntzen bitartez. Hori dela-eta, «estatuen laguntzak» murrizteko politikak berebiziko garrantzia izan du Europar Batasunaren bateratze-prozesuan.

Baina estatuen laguntzak murrizteko arrazoi bakarra hori balitz, derrigorrezkoa izango zen, aldi berean, estatuen laguntza horiek murrizten diren neurrian, Europa mailako erakundeek aldetik industria sustatzeko politika, eta industriarako diru-laguntzen politika berri bat martxan jartzea.

Ez da horrelakorik gertatu. Zergatik? Zenbait arrazoi aipatu dira horretarako baina honako bi hauek azpimarra daitezke:

- Alde batetik, Europar Batasuneko erakunde publikoek ez dutelako laguntza horiek bideratzeko beharko litzatekeen legitimitatea. Laguntza-politika horren aurrean, etengabeko susmoak sortuko lirateke Bruselako erakundeek objektibotasunari buruz onartzen diren laguntzak erabakitze orduan. Guztiz kaltegarria izan zitekeen horrelako politika bat, epe ertainera, Europar Batasunaren irudirako.
- Bestaldetik, Europar Batasunaren bateratze-prozesuarekin batera, industri politika esku-hartzaileen aurkako kontzeptu eta ildoak nabarmen sendotu dira Europako erakundeetan.

Hori guztia kontuan harturik, eta, oro har, Europa mailan esku-hartzaile ez den industri politika baten alde egin den apustuaren ondorioz, hainbat zalantza sortu dira, ea Europa mailako industri politika horretan zein puntutaraino garatzen eta erabiltzen ari diren baliagarriak izan daitezkeen politika eta tresna guztiak.

Momentu honetan, oso mugatuta daude Europan industri politika esku-hartzaile baterako tresnak, bai kide diren estatuetan, bai Europa mailako erakundeetan ere. Horrekin batera diru-politika eta aurrekontu-politikaren artean sortu den desoreka nabariarengatik, hainbeste zalantza daude benetan eragilea den Europa mailako politika ekonomikoa gauzatzeko dauden aukerei buruz.

Diru-laguntza zuzenei uko eginik, berrikuntza-arloan kokatu dira batez ere Europar Batasuneko erakundeek industriari bideratutako laguntzen esparrurik funtsezkoenak.

Oro har, balorazio ona izan du Europar Batzordearen berrikuntza-politikak Europako industri arloko enpresen artean. Baina azken urteetan hainbat zalantza sortu dira horretarako bideratzen diren diru-baliabideen egokitasunaz. Batez ere, berrikuntza-politiken azken ildoen arabera eskaera-politikak lantzeko sortu den interes berriaren aurrean.

9.6. JABEGO INTELEKTUALEKO ESKUBIDEAK ETA FALTSUTZEAREN AURKAKO POLITIKA

Jabego intelektualaren babesa eta errespetua garrantzi handiko gaia da industri sektore askotan. Printzipioz, berrikuntza eta inbertsioa sustatzeko orduan, derrigorrezko oinarria dugu.

Jabego intelektualak gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari da enpresa, ikertzaile edo sortzaileentzat. Alde batetik, barne-merkatua sortu eta sendotzearen ondoriozko logikari jarraituz eta, bestaldetik, Europako industrian gai honekin dagoen sentsibilitatea kontuan hartuz, jarrera aktiboa hartu dute arlo honetan Europar Batasuneko erakundeek.

Jabego intelektualaren aldeko politika honen barne, bi esparru hauek lantzen dira batez ere:

- a. Jabego intelektual eta industrialaren erroldatzeko eta babesteko prozeduren homogeneizazioa eta homologazioa.
- b. Legez onartuta dagoen jabego intelektual eta industrialaren benetan errespetatzen dela ziurtatzea, jabego horren aurkako jokabideak behar den moduan zigortzen direla ziurtatuz.

Jabego intelektualaren onartzeko prozeduren aldetik, hauek izan dira Europar Batasunaren lehentasunak:

- a. Europa osoan eta, bereziki, kide berriak diren estatuetan, jabego intelektualaren eskubideen araubaren homologazioa (barne-merkatua sendotzearen ondorio zuzena dena).
- b. Batez ere, Europatik kanpoko herrialdeetan ere, gure herrialdeekin homologagarriak diren arauak ezartzea.

Europatik kanpoko herrialdeetan arautze-maila edo irizpide horiek ezartzeko asmoz, lan-ildo hauek garatu dira:

- a. Bilera eta ekitaldi bereziak antolatzen dira gai hauek lantzeko Europatik kanpoko herrialdeekin. Gehienetan, Europako industriarekin batera.
- b. WTO delakoaren bitartez, jabego intelektualaren eskubideak errespetatzearen aldeko politikak sustatu dira, eta «Jabego Intelektualeko Eskubideen merkataritzarekin loturiko alderdiei buruzko Hitzarmena» (1994).

- c. Bitariko merkataritza-hitzaermenetan ere, jabego intelektualeko eskubideak babesteko klausulak negoziatzen dira.
- d. Nazioarte-mailan negoziatzen ari den «Faltsutzearen aurkako Merkataritza Hitzarmena» aurrera ateratzeko prozesuetan parte hartzen ari da ere Europar Batasuna.

9.7. ARAUTZE-PROZESUA ERRAZTU ETA KARGA ADMINISTRATIBOAK MURRIZTU

Europar Batasunak industri politikaren esparruan ezartzen dituen helburuen artean, arauak eta prozedura administratiboak erraztea etengabeko aldarria da. Gai honi horrenbeste garrantzia ematearen jatorria, ziur asko, kide diren estatuetan eta, oro har, Europako gizartean EBren arau eta prozeduren aurrean sortu den egonezina da.

Egiaz, Europar Batasunaren bateratze-prozesuaren kritikoen artean, Europako arauak eta hauen ondoriozko gastu administratiboak enpresetan (batez ere, enpresa txiki eta ertainetan) sortzen dituzten arazo eta kostuak etengabeko argudioak dira. Estatu batzuetan (adibidez, Erresuma Batuan) bateratze-prozesuaren aurkako arrazoien artean, EBren burokrazia azaldu ohi da lehenengo arrazoien artean.

Horren hedaturik dauden iritzi horien atzean aurreiritziak baino zerbait gehiago dago. Europar Batasunetik datozen arauen artean, karga administratibo berriak ezartzen dituztenek garrantzi handia dute, zalantzarik gabe.

Arrazoi ezberdinak daude errealitate hori ulertu ahal izateko. Baina, zalantzarik gabe, ekonomia politikoaren barne kokatu behar dira funtsezkoenak.

Alde batetik, Europako bateratze-prozesua bultzatu duten indarrik funtsezkoen artean Frantzia eta Alemaniako enpresa handiak egon dira. Frantzia eta Alemaniako industria-jarduera oso arautua izanik, etengabeko joera izan dute bi estatu horiek Europar Batasunaren bateratze-prozesuaren barne arautze-prozesuak sustatzeko, haien industria, Europa mailako lehiarako besteen antzeko baldintzetan egoteko asmoz alde batetik eta, bestetik, gainerako estatuetako enpresak arautze-prozesu horietara egokitzen diren bitartean, abantaila konpetitibo handiak izateko Frantzia eta Alemaniako enpresek (hauen azpiegiturak, prozesuak, produktuak, eta abar dagoeneko egokiturik baitzeuden).

Arautze-prozesu horien bitartez, beraz, Frantzia edo Alemaniako enpresek haien lehiarako kokapena nabarmen hobetu dute beste herrialdeetako enpresen aurrean. Batez ere, Europako Ekialde edo Hegoaldeko enpresen aurrean, edo oso liberalizaturik egon diren herrialdeetako industriaren aurrean (Erresuma Batukoa adibidez). Ez da harrizkekoa, beraz, kide diren zenbait estatutan Europa mailako prozesu horrek aurkako erreakzioak sorrarazi izana.

Bestaldetik, ez bakarrik Europar Batasunean, estatu guztietan baizik, arautze-prozesu asko guztiz loturik daude enpresa handien interesekin. Askotan, enpresa handien lobbyen estrategien artean, garrantzi handia dute arautze-prozesu hauek. Behin baino gehiagotan, sektorerako sarrera-harresiak ezartzeko asmoz eta, beste askotan, enpresa txikiek lehian aritzeko duten gaitasuna zailtzeko.

Horrela, ez dugu ahaztu behar enpresa talde eta korporazio handiek Europar Batasuneko bateratze-prozesuan izan duten garrantzia eta Europako Batzordearen politiketan duten funtsezko eragina. Enpresa handien lobbyek (ERT, UNICE, sektoreko elkarteak...) etengabeko presioa egiten dute enpresa handien interesen alde. Eta, askotan, enpresa handien interesekin daude loturik arautze-prozesu horiek. Batzuetan, arau berriek eskatzen dituzten betebeharrak dagoeneko betetzen dituztelako enpresa handi horiek. Bestetan, nahiz eta kostuak handitu, kostu horiek enpresa txiki eta ertain askorentzat onartezinak izanik, abantaila konpetitibo nabariak sortzen dituztelako enpresa handi horientzat.

Beraz, Europar Batasunari etengabe leporatzen zaizkion burokrazia, gehiegizko arautzea eta karga administratiboak, neurri handi batean, benetakoak dira (nahiz eta, jakina, horrekin loturiko kritika asko gehiegizkoak izan, arrazoi politikoen ondorioz). Egoera horri aurre egiteko borondatea adierazten duten Batzordearen adierazpenak testuinguru horretan ulertu behar dira. Eta, hori dena horrela izanik, hemendik aurrera, adierazpen horien eta Europar Batasunaren benetako industri politikaren arteko aldea murrizten joan beharko litzateke.

Europa mailan aipatu ditugun oinarritzko interes berdinak azaltzen dira ere nazioarte-mailako arauen-politika hauetan.

Beste herrialdeetako enpresek alderaturik, argi dago Europako industria askoz arautuago dagoela, eta karga administratibo handiagoak dituela. Horrela izanik, interes nabariak dituzte Europako enpresek nazioarte-mailan ere horrelako arautze-prozesuak eta karga administratiboak hedatzeko.

Alde batetik, arlo honetan Europako enpresek duten desabantaila konpetitiboa murrizteko. Eta, bestaldetik, alderantziz, arautze-prozesu hori hedatzen den momentuan, oraingo desabantaila konpetitibo hori abantaila konpetitibo bihurtzen delako, horrelako arau eta prozedurekin ohiturarik ez duten Europatik kanpoko enpresen aurrean.

9.8. IKERKUNTZA- ETA BERRIKUNTZA-POLITIKAK EUROPAN

Europar Batasuneko erakundeen industri politikan, esan dugunez, berebiziko garrantzia dute politika horizontalek. Eta politika horizontal horien artean, ikerkuntza- eta berrikuntza-politika azpimarratu behar da batez ere.

Politika honen helburua Europako industri egitura berrikuntza eta teknologia berriei egokitzea da, horretarako martxan jartzen diren ekimen politikoen bitartez.

Alde batetik, jakina, ikerkuntza/berrikuntzarako EBren diru-laguntzak hartu behar dira kontuan⁴⁵. Baina, diru-laguntzetatik aparte aipatu behar diren tresnen artean, Teknologi Plataforma Europarrak, Baterako Teknologi Ekimenak, elkarlana eta berrikuntza sustatzen dituzte ere Europako erakundeek.

Tresna horiek guztiak ikerkuntza/berrikuntza sustatzeko betiko politiken artean kokatu behar dira. Baina betiko politika horien eraginkortasunaren aurrean zeuden zalantzetatik edo, beste politika berri batzuk aztertzen hasi dira Europa mailan. Adibidez, «merkatu liderra» delako ekimena, berrikuntzarako merkatuak sortu eta sendotzeko asmoz. Horretarako, arau-esparru bereziak landu behar dira, kontratu publikoen jokabideak berraztertu, eta jabego intelektualeko eskubideak edo arrisku-kapitala sustatzeko politikak indartu.

Zenbait arlotan, arauak dira berrikuntza sustatzeko tresna egokia. Adibidez, karbono gutxi erabiltzen duten eta energian efizienteak diren teknologiak sustatzeko orduan. Europako erakundeak mundu-mailako merkatu hauek sustatzeko ekimenetan ere inplikatu behar dira.

Beste geografi esparruetan gertatzen den moduan, berebiziko garrantzia eman zaio Europar Batasuneko berrikuntza-politikan enpresen arteko elkarlanari, bai ikerketa-proiektu zehatzak lantzeko orduan, bai eta berrikuntzarako ingurunea sortzeko ere (ikerguneak batez ere). Eta, bestaldetik, estatu ezberdinetako enpresen arteko elkarlana sustatzen du ere Europar Batzordeak⁴⁶.

9.9. GARAPEN-IRAUNKORTASUNA INDUSTRI POLITIKAREN TRESNA GISA

Industri politika eutsigarriak/iraunkorrak ere garrantzi handia du Europako industri politikan. Printzipioz, ondo kokaturik dago Europako industri arlo honetan eta indargune hori aprobetxatu nahi da, batez ere karbono gutxi erabiltzen duen industri jardueran eta baliabideen erabileran efizientea dena.

Hauek dira, EBren ustez, industri politika iraunkor baterako hiru oinarri-irizpideak:

- a. Karbono gutxi erabiltzen duten eta energetikoki efizienteak diren teknologiak, ekoizkin eta zerbitzuen garapen eta merkaturatzea sustatzea.

45. Ikerkuntzarako Esparru Programa eta Lehiakortasuna eta Berrikuntzarako Programa.

46. Enpresen arteko elkarlanari garrantzi handia ematen diote Europar Batasuneko erakundeek ez bakarrik berrikuntza-politikan, industri garapenerako edo industri politika osoan ere.

Horretarako, liderrak diren merkatuak sustatu behar dira eta aitzindari diren enpresa eta industrientzat pizgarriak ezarri. Baita finantza-tresna egokiak, ingurumen-kostuen barneratze hobea sustatu, etab. ere.

b. Barne-merkatu dinamikoa sortzea.

Produktu-politika sendoa ezarri nahi du Batzordeak, bai eta barne-merkatuko oztopoak ezabatu ere. Alde batetik, errealistak diren gutxieneko bete-beharrak ezarri beharko dira, bai eta aitzindari diren enpresei dagozkien pizgarriak eta arauak ezarri ere; adibidez, horretarako bereziak diren etiketen bidez, efizientzia handitzearekin loturiko ekimenak, etab. Enpresa eta etxebizitzetan ingurumenaren kudeaketarako eta zerbitzu energetikoetarako sistemak sustatuko dira.

c. Karbono gutxi erabiltzen duten eta energetikoki efizienteak diren teknologia, ekoizkin eta zerbitzuetarako mundu-mailako merkatuak sortzea.

Europako Batzordearen industri politikak garrantzi handia izan dezake mundu-mailako arau berriak ezartzeko orduan, ingurumen-gaiak hobe integratzeko, produktuen bizitza-zikloak kontuan hartuz.

Europako enpresak aitzindariak izanik produktu hauetan, abantaila konpetitibo nabariak eskura ditzakete arau, politika eta ekimen hauen bitartez. Horretarako, mundu-mailako sektore-hitzarmenak ezarri behar dira ziur asko, bai eta ingurumen-teknologiak hedatu eta erabiltzeko asmoz lortzen diren bitariko edo alde askotariko nazioarteko hitzarmenak ere. Horretarako, merkataritza- eta garapen-politikak ere erabiltzeko prest dago Europar Batasuna.

9.10. EUROPAKO INDUSTRIARAKO HORNIKUNTZA

Politika horizontalen artean, berebiziko garrantzia dute Europako industriarako horniketekin loturiko hainbat ekimenek. Ondokoak azpimarra ditzakegu batez ere:

Energia, natur baliabideak eta lehengaiak

Energian intentsiboak diren industriei buruzko politika ere garrantzi handikoa da. Europako industria horien lehiakortasuna eta ingurumeneko eragina hobetzeko behar diren neurriak ezarri behar dira.

Natur baliabide eta lehengaietarako helbidea ere funtsezkoa da Europako industriarako. Lan-esparru honetan, honelako neurriak aurreikusten dira:

- a. Baliabideen efizientzia hobetzea.
- b. Europako barne-lehengaietarako helbidea erraztea.
- c. Lehengai berriztagarrien EBren merkatua zabaltzea.
- d. Esploraziorako teknologien garapena sustatzea.

- e. Lan-indar kualifikatua sustatzea.
- f. Europar Batasunetik kanpoko herrialdeek merkatu ireki eta distortsiorik gabekoak sustatzen dituztela ziurtatu behar da nazioarteko hitzarmenen bitartez.
- g. Lehengaien hornikuntzaren segurtasuna eta aniztasuna bermatu behar dira⁴⁷.
- h. Kanpo-politika energetikoa funtsezko osagaia izango da Europar Batzordearen nazioarteko harremanetan.

Neurri zehatzetatik aparte, energia-politika bera gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari da Europar Batasuneko politiken artean. Europako ekonomi garapenak atzerriko energia-hornitzaileekiko gero eta mendekotasun handiagoa izan du azken hamarkada hauetan. Eta, gero eta gehiago, jarrera aktiboagoa eskatzen zaio Europar Batasunari bi ildo hauetan:

- a. Alde batetik, kide diren estatuen artean energia-politikan dauden ezberdintasun nabarien aurrean, Europa mailako eztabaida berria jarri behar da martxan energia-iturrien inguruan. Ikuspegi politiko batetik zaila eta arrisku-tsua da, baina derrigorrezkoa Europako industriaren epe ertaineko etorkizunerako.
- b. Europatik kanpoko energia-politikaren arloko harremanetan, askoz jokatibide koordinatuagoak beharko lirateke, eta Europar Batasunaren politika argiagoak eta sendoagoak. Batez ere, Europa inguruko hornitzaileen aurrean (Errusia, Afrikako iparraldea, Ekialde Hurbila).

Industri politikarako zerbitzuak

Industri garapenaren eta zerbitzu-sektorearen arteko lotura kontuan harturik, garrantzi handia eman behar zaie industri politikaren barne-zerbitzuekiko politika batzuei:

- a. Enpresentzako zerbitzu askoren kostuak, kalitateak eta produktibitateak eragin handia dute industriaren lehiakortasunean. Batez ere, ezagutzen intentsiboak diren zerbitzuetan.
- b. Finantza-zerbitzuen eraginkortasuna.
- c. Banaketa eta salmenta minorista.
- d. Sare lehiakorretan integratzen diren zerbitzuak.
- e. Teknologia eta produktu berritzaileekin loturiko zerbitzuak. Zerbitzu hauen erabiltzaile eta, aldi berean, hornitzaile da industria-sektorea.

47. 2007ko maiatzaren 21eko Lehiakortasun Kontseiluak eskaera zehatz bat egin zion Europako Batzordeari, industriarako lehengaien hornikuntzaren ikuspegi politiko koherentea lantzeko, barne eta kanpoko europar politika guztiak kontuan harturik.

9.11. EUROPAKO INDUSTRI POLITIKA ETA EGITURAZKO ALDAKETAK

Globalizazioari eta teknologia-aurrerapenei aurre egiteko, ez da nahikoa politika horizontalen bidez aldaketa zehatzak sustatzea Europako industri egituran. Epe ertainera, derrigorrezkoa da ere aldaketa estruktural batzuk sustatzea. Egiturazko aldaketa horien beharrari aurre egiteko, behar diren neurri eta funtsak ezarri behar ditu Europar Batasunak.

Egia esan, Europar Batasuneko industri politikaren ildo zehatz batzuk arrakastatsuak izan diren neurrian, ezin da gauza bera esan industri politikak behar zituen egiturazko aldaketei buruz. Arrazoi politiko, instituzional, sozialak, etab. direla medio, beharrezkoak ziren egiturazko funtsezko aldaketa batzuetan mugimendu sendorik egin gabe geratu da Europa.

Sektore-politikan, betidanik hartu da oinarritzat industri sektore askotan mundu-mailako sektoreko lider edo «txapeldun» europarrak sustatzeko beharra, Europatik kanpoko beste herrialdeekin lehiatzeko gai izan beharko liratekeenak. Oro har, politika horiek ez dira arrakastatsuak izan, ez direlako gauzatu horretarako beharrezkoak ziren lan-ildoak eta ekintzak. Esan behar da gero eta zalantza gehiago daudela Europa mailako txapeldun horiek sustatzearen egokitasunaz eta Europako ekonomiarako horrelako politiken onuragarritasunaz. Hori dela-eta, politika horien hutsegitea ez zaie momentu honetan modu nabarian leporatzen Europar Batasuneko erakundeei⁴⁸.

Kanpo-merkataritzaren politikan, esan dugun moduan, Europako erakundeak ez dira orain arte gai izan beste herrialdeetako dumping sozial edo politikoari aurre egiteko. Ez eta horretarako behar diren oinarri kontzeptual edo ideologikoak ezartzeko ere.

Ikerkuntza/berrikuntza arloan, behin eta berriz azpimarratu da zein puntutaino den garrantzitsua Europako unibertsitateetan egiturazko aldaketak egitea Europar Batasunaren berrikuntza-maila hobetzeko eta Asia eta AEBko mailetan kokatu ahal izateko. Baina alde horretatik behar ziren aldaketa instituzionalak ez dira gauzatu, ez eta modu nabarian formulatu ere. Irudi-arrazoiengatik eta beldur politikoengatik, unibertsitate-ereduek behar duten eraldaketarako lan-ildoak edo proposamen zehatzak ere ez dira egin.

Azkenik, energia-politikan, esan dugun moduan, Europak derrigorrez behar duen eztabaida ez da gauzatu. Estatu bakoitzeko aukera, kultura eta tradizioen arabera, koordinatu gabeko esparrua da oraindik ere energia-politika.

48. Are gutxiago kontuan hartzen badugu finantza-sektorean azken urte hauetan gertatutakoa. Azken hamarkadan, hau izan da Europako Batzordeko iritzi batzuen arabera, mundu-mailako sektoreko «liderrak» sortzen direla sustatzeko beharra argien azaltzen zen beharra. Europako finantza-sektorea «atomizatu» zegoelakoan edo. 2007tik aurrera AEBko finantza-sektoreko lider horiekin gertatutakoaren ondorioz, zalantzan geratu da, inoiz baino gehiago, politika horien egokitasuna.

9.12. ENPRESA TXIKI ETA ERTAINAK

Europar Batasuneko industri politikaren politika horizontalen artean, bereziki deigarria da azken hamarkada hauetan gertatutako aldaketa enpresen neurriari buruz. Egiaz, azken urte hauetan gero eta gehiago onartzen ari da enpresa txiki eta ertainak zein puntutaraino diren onuragarriak Europako industri politikan. Eta ordu arteko Europako benetako politiken barne goitik beherako aldaketa dakar berrazterketa horrek.

Orain uste da enpresa txiki eta ertainen ardura eta interesak nahitaez hartu behar direla kontuan Europar Batasunaren industri politikan. Batez ere, enpresa horiek hazkunde-prozesuetan eta enpleguaren hobekuntza eta hazkundera duten garrantzia kontuan harturik.

Betiko industri politikek enpresa handi eta ertainen interesak hartu dituzte kontuan batez ere. Neurri handi batean, enpresa horiek, zuzenki zein enpresarien elkarteetan bitartez, erakunde publikoetan izan duten eragin eta botere politikoa-gatik.

Egoera hori ez da modu nabarmenean aldatu Europar Batasunaren sorrera eta sendotzearekin. Are gehiago, enpresa handien eragina, gehienetan, handitu egiten da erakunde publikoen geografi esparrua handitu ahala.

Hala ere, onartu behar da, bai, zeharo aldatu dela industri politikaren diskurtsoa alderdi honetan. Europako Batzorde⁴⁹ eta Europako Legebiltzarraren testuetan, behin eta berriz azpimarratzen da enpresa txiki eta ertainek industri politikan izan behar duten lehen mailako lekua. Enpresa txiki eta ertainak malguagoak dira, efizienteagoak, eta etekin hobeak eskuratzen dituzte enplegu eta aberastasuna sortzearen aldetik (Hall, 1986).

Garrantzi handiko kontua da, beraz, Europako industri politika behin eta berriz egindako adierazpenekin bat etortzea, diskurtso koherenteagoa bihurtzea edo —hobeto esanda— diskurtsoaren eta errealitatearen arteko koherentzia handiagoa bilatzea.

9.13. SEKTORE-EKIMENAK

Esan dugunez, argi geratu behar da Europar Batasunaren industri politika ez dela politika esku-hartzailea. Hau da, kide diren estatuek betidanik izan dituzten sektore-politikak ez ditu ordezkatu Europar Batasunak. Hori ez da gertatu ez laguntzen edo sustapen-politiken aldetik, ez merkataritza-politiken aldetik ere. Kide diren estatuen betiko sektore-politikak eta orain arte Europar Batasunak jorratu duena zeharo ezberdinak dira.

49. COM (2005) 551.

Oro har, industri politikan gertatutako aldaketa horren alde azaldu dira Europar Batasuneko erakundeen ordezkariak etengabe.

Egiaz, gizartearen zenbait esparruk beste gauza bat itxaron zuen. Hau da, estatuen betiko industri politikak desagertu behar baziren, aldaketa hori oinarritzeko arrazoi bakarra zen ordutik aurrera Europar Batasuna izango zela politika horien iturria. Baina hori ez da gertatu (Bangemann, 1992) eta sektore-politika esku-hartzaileak, neurri handi batean, desagertu dira Europar Batasuneko industri politikan.

Zalantzan jar daiteke zein puntutaraino funtsezko aldaketa hori gauzatu den behar zen kontsentsuaren bidez. Europar Batasunaren bateratze-prozesua eraikitzearen eta merkatu librea eraikitzearen kontzeptuak nahastu egin dira eta, horren ondorioz, horrelako garrantzia duen prozesu batek behar zuen gardentasunaren falta gertatu da⁵⁰.

Politika-aldaketarako prozesua bata zein bestea izanik, argi dago Europar Batasunaren sektore-politikek, oro har, esku-hartzaileak ez diren lan-ildo eta ekimenak erabiltzen dituztela. Batez ere, sektore bakoitzeko arauak, ingurunea, etab. aztertzen dira, sektore horren lehiakortasuna sustatzeko martxan jarri behar diren neurriak erabakitzeke asmoz.

Hainbat sektoretan landu dira sektore-politikak Europar Batasunaren mailan. Betiko sektore-politikak, gehienbat, sektore hauetara bideratu dira azken urte hauetan:

- Industria espaziala.
- Defentsa.
- Segurtasuna.
- Farmaziaren sektorea.
- Bizitza-zientziak/bioteknologia.
- Kimikaren sektorea.
- Informazio eta komunikaziorako teknologiak.
- Ingeniaritza mekanikoa.

50. Hala ere, 1990eko udazkenean, Europako Batzordearen dokumentu batean lehenengo aldiz, eta argi eta garbi, adierazten zen Europak ez lukeela ordezkatzeko inportazioen aurrean estatuek ordu arte ezarritako muga. Argi eta garbi esaten zen ere dokumentu horretan industri politikak lantzeko orduan estatuetan ohikoa zen sektore-ikuspegia ikuspegi horizontal berri batek ordezkatzeko lukeela eta, bestaldetik, enpresa konkretu batzuei bideratutako neurri eta laguntzen ordezkariak eskala handiko politikak erabiliko zirela. «Oso jende gutxik espero zuen horrelako ausardia Batzordearen aldetik eta, hori dela-eta, guztiz baikorra izan zen dokumentuak izan zuen harrera» (Bangemann, 1992).

Azken urte hauetan, berriz, sektore berri batzuk integratu dira sektore-politika horretan:

- Elikagaien transformazioa.
- Ingeniaritza elektrikoa.
- Metalurgia.
- Basogintza.

Sektore-politika hauetan, jakina, laguntza zuzenak alboratu egiten dira gehienbat. Sektore bakoitzeko enpresen ingurunea aztertu eta zaintzen da, lehiakortasuna sustatzeko hartu behar diren neurriak harturik, sektoreari buruzko informazioan, estatuen politiketan eraginez, kanpo-merkataritzaren arazoak aztertuz eta bideratuz, etab.

Hala ere, hainbestetan jarri da zalantzan horrelako politikak nahikoak ote diren. Ohiko politika horizontalak eta merkatu librearen aldeko politikak pasiboak dira, ingurunea sendotzeko eta lehiarako mugak deuseztatzeko asmoa dutenak, baina industri politikak aktiboagoak izan behar dira: lehian aritzeko gai diren enpresak sortzen direla ziurtatu behar dute. Nazioarteko merkatuetan lehiatzeko gai diren lehiakide indartsuak sorraraztea industri politikari dagokio⁵¹.

9.14. EUOPAR BATASUNAREN MERKATARITZA-POLITIKA

Europar Batasunaren sorreratik bertatik, honen oinarrizko osagaiak izan dira merkataritza-arloko arauak. Europar Batasunaren merkataritza-politika hedatuz joan da urtetik urtera, eta berregituratuko da berriz ere Lisboako Ituna indarrean sartuz gero.

EBko merkataritza-politikaren bitartez, muga-zergen batasuna ezarri da kide diren estatuen artean. Muga-zergak, kanpoko estatuekiko hitzarmenak, esportazio eta inportaziorako politikak eta, oro har, estatuen kanpo-merkataritzaren politikei buruz baterako irizpideak ezartzea izan da Batasun honen oinarria.

Horren ondorioz, kanpo-merkataritzako ohiko tresnen kudeaketa EBn erabakitzen da gaur egun.

Europatik kanpoko merkataritza-politika funtsezkoa da oraindik Europako industri politikan. Alde horretatik, alde askotariko hitzarmenak landu dira (adibidez, Garapenerako Dohako «Erronda») bai eta bitariko merkataritza librerako

51. Europa mailako barne-merkatua martxan jarri zenean, Europako enpresa gutxi ziren gai mundu-mailan lehian aritzeko. Industria kimikoa zen, batez ere, mundu-mailako estrategietan oinarritzen zena. Beste industria-arlo askotan Europa mailako buruak ziren enpresek ere nahiko presentzia txikia zuten Europatik kanpoko merkatuetan.

hitzarmenak ere. AEB («Agenda Transatlantikoa» delakoa) eta Txinarekiko hitzarmenek berebiziko garrantzia dute Europako industriaren kanpo-garapenean. Bestalde, nazioarteko hitzarmenen ondorioz muga-zergek gero eta garrantzi gutxiago izanik, gero eta garrantzi handiagoa dute zergak ez diren beste mota bateko oztopoek nazioarteko merkataritza-politikan. Alde horretatik, horrelako gaiak lantzen ari dira Europar Batasuneko erakundeetan:

- a. Europatik kanpoko herrialde bakoitzaren arautze-politika.
- b. Lehia babesteko politikak.
- c. Erakunde publikoen kontratazioa.
- d. Produktuen segurtasuna.
- e. Jabego intelektualeko eskubideen babesa.
- f. Faltsutzearen aurkako borroka.

Europa barnean protekzionismoa baztertzeak, nahitaez, kanpo-merkatuetan ere merkatu irekiak eta mundu-mailako merkataritzarako baldintza ekitatiboak sortu eta bermatzeko behar diren ahalegin guztiak egin behar direla dakarrela onartu egiten da, oro har.

WTO mailan edo EBtik kanpoko herrialdeekiko merkataritza-hitzarmenak EBren eskutik edo EBrekin batera negoziatu behar dira.

EBren Itunaren 133. artikulua arabera, baterako merkataritza-politika EBri dagokio eta politika horrek oinarri-irizpide berdintsuak izango ditu, batez ere arlo hauetan: muga-zergeren aldaketetan, liberalizazio-neurrietan, muga-zerge eta merkataritza-arloko hitzarmenetan, esportazio-politiketan, merkataritza babes-neurrietan —dumpingen aurkako neurriak barne— eta diru-laguntzetan.

EBtik kanpoko herrialdeekiko negoziazioetan EBk izan behar duen jarrera Europako Kontseiluak erabakitzen du.

Nizako Itunaren ondorioz, aldatu egin zen 133. artikulua honen erredakzioa, baterako merkataritza-politikaren barne-zerbitzuak eta jabego intelektualeko eskubideak, alde askotako nazioarteko negoziazioei begira.

Egia esan, zalantza handiak daude Europar Batasuneko erakundeen industri politikaz, nazioarteko merkataritza-politikari buruz.

Liburu honen beste kapitulu batean azaldu dugun moduan, nazioarteko merkatuen liberalizazioaz funtsezko zalantzak daude. Azken hamarkadetan muga-zergak ezabatzeko politiken ondorioz, neurri handi batean, kostu txikiena duten herrialde eta enpresen aldeko egoera sorrarazi dute estatuek. Kostu txikiago horiek zein puntutaraino diren «naturalak» eta zein puntutaraino diren dumping «sozial», politiko edo instituzionalaren ondorioa da kontua. Herrialde askotan, sindikaturik, gutxieneko soldatarik, lan-araurik, eta abar ez egoteak nabarmen txikitzen ditu

enpresen gastuak. Alderdi horiek kontuan ez hartzea nazioarteko merkataritza-politikan zalantzan jartzen du Mendebaldeko egitura sozial osoa, ongizate-estatua delakoa edo gure herrialdeen egitura demokratikoa bera, edo zalantzan jartzeko arrisku nabariak sortzen dituela uste dute hainbat egilek.

Zergatik egoera horri aurre egiteko gaitasunik eza? Neurri handi batean, behin baino gehiagotan azaldu den moduan, AEB eta Europako enpresa handi batzuk direlako, menpeko filialen bitartez, dumping horietaz baliatzen direnak Mendebaldean hainbeste produktu merkeago saltzeko.

Lisboako Itunak ezarritako aldaketak

Lisboako Ituna indarrean sartuz gero, hiru aldaketa hauek ezarriko dira Europako baterako merkataritza-politikan:

- Baterako merkataritza-politikan, argi eta garbi, zerbitzuak, jabego intelektual eta atzerriko inbertsioak sartuko dira.
- Erraztuko dira merkataritza-politikaren arloan Kontseiluak dituen erabakitzekeko prozedurak.
- Merkataritza-politikari dagozkion legeetan, egiteko garrantzitsua egotziko zaio Legebiltzarrari.

Oro har, gehiengo kualifikatuz hartuko dira erabakiak. Hala ere, salbuespen gisa, derrigorrezkoa izango da ahobatezkotasuna esparru hauetan:

- Zerbitzu, jabego intelektual edo atzerriko inbertsio zuzenen kasuan, barneko merkataritza-politikan hartu behar den erabakiak ahobatezkotasuna eskatzen badu.
- Kultura eta ikus-entzunezko zerbitzuetan, EBko hizkuntza eta kultur aniztasunarekin loturik badaude.
- Gizarte-, hezkuntza- eta osasun-zerbitzuetan, zerbitzu horiek kide den estatuan duten antolaketa-erregio edo estatuek duten erantzukizunari kalte egiteko arriskua dagoen neurrian.

EBtik kanpoko merkataritza-politikan garrantzi handikoak dira bitariko hitzarmenak, estatu zehatz batzuekin zein erregio batzuekin, muga-zergak zein beste mota bateko merkataritza-oztopoak murrizteko asmoz.

Antidumping eta laguntzen aurkako prozedurak

Antidumping politikak, jakina, dumpingaren aurkako neurriek osatzen dituzte. Hau da, artifizialki txikiak diren inportazioen salneurriei aurre egiteko merkataritzaren babes-neurriak.

Antzeko prozedurak erabiltzen dira Europar Batasunean antidumping direlako neurriak ezartzeko eta EBtik kanpoko estatuek EBra esportatzen duten enpresei emandako laguntzen aurkako neurrietan.

Horrelako prozedurak martxan jartzeko interesa duten enpresek eskatuta, Europako Batzordea arduratzen da egin beharreko ikerketaz, balizko dumping jokabideak —edo estatuen laguntzak— egon diren zehazteko asmoz.

Ikerketa-prozesuan bertan, posible da behin-behineko antidumping edo atzerriko estatuen laguntzen aurkako «zergak» edo «eskubideak» ezartzea, inportatzaileek horretarako jarri behar duten berme baten bidez, zerga horien geroko balizko ordainketa ziurtatzeko asmoz.

Behin betiko erabakia Ministroen Kontseiluari dagokio, gehiengo hutsez eta, gehienetan, 5 urteko epeaz.

Babes-klausulak eta zaintza-neurriak

Dumping eta laguntzen aurkako neurrietatik aparte, inportazioak Europako produktuei kalte larria egiteko arriskua dagoenean, babes-neurri bereziak har daitezke.

Kasu hauetan, gehienetan, inportatzeko lizentziak eskatzen hasten dira eta murriztapen kuantitatiboak ezartzen zaizkie inportazio hauei.

Neurri hauek ezartzeko erabakia EBko Kontseiluari dagokio ere.

EBtik kanpotiko inportazioak Europako enpresei kalte handia egiteko arriskua dagoenean, zaintza-neurri bereziak ezar daitezke.

Inportazio horiek «Zaintza Agiri» bat beharko dute. Batzuetan, babes-neurrien aurreko urratsa baino ez dena.

Kontrol Bikoitzeko Zaintzan, jatorrizko herrialdean egindako beste agiri bat ere eskatzen da.

Zaintza-neurriak ezartzeko erabakia EBko Batzordeari dagokio.

Babes- eta zaintza-neurriak kide diren estatuek eskatu behar dizkiote Europako Batzordeari.

Europako Batzordeak uste badu neurri horiek ezartzeko arrazoiak egon daitezkeela, dagokion ikerketa jarriko du martxan. Ikerketa horretan zenbait gai hartuko dira kontuan. Adibidez, inportazioen kopurua, salneurriak, EBko produktuetan sortzen diren ondorioak (horretarako hainbat ekonomi faktore hartuko dira kontuan), kaltea sortzeko orduan baliagarria den edozein faktore, bai eta inportazio horien handitzea edo jatorrizko herrialdeak duen esportatzeko gaitasuna ere.

Merkataritzarako oztopoak

EBtik kanpoko herrialdeetan EBko enpresentzat dauden merkataritzarako oztopo kaltegarriak salatu ahal izateko prozedura arautzen da Merkataritzarako Oztopen Araudian.

Printzipioz, merkataritza-oztopoak WTO on edo EBrekiko bitariko hitzarmenetan hartutako konpromisoak urratzen dituzten jokabideak dira.

Araudi honetako prozedurak hastea, enpresa, enpresen elkarte edo kide diren estatuei dagokie. Aurkezten den salaketan, batez ere, merkataritza-oztopo horrek sortzen dituen kalteak frogatzeko beharrezkoa den informazioa eman behar zaio Europako Batzordeari.

Beste konponbiderik ez bada aurkitzen, eta Batzordearen proposamenez, kontrako merkataritza-neurriak har ditzake EBko Kontseiluak.

10. Bibliografia

- (Ed.), C. T. (1987): *Industrial policies and structural change*, The MacMillan Press Ltd., Londres.
- (Ed.), P. B. (2006): *International handbook on industrial policy*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham UK.
- Acocella, N. (2000): *The foundations of economic policy. Values and techniques*, Cambridge University Press, New York.
- Adams, W. eta Brock, J. (2004): *The bigness complex. Industry, Labor and Government in the American Economy*, Stanford University Press, Standford, CA.
- Aghion, P. (2009): *Some Thoughts on Industrial Policy and Growth*, Observatoire Français des Conjonctures Économiques, Paris.
- Ahrens, J. (2002): *Governance and eckonomic development. A Comparative Institutional Approach*, Edward Elgar Publishing, Ltd., Cheltenham, UK.
- Armstrong, H. eta Taylor, J. (2001): *Regional economics and policy*, Blackwell Publishers Inc., Oxford.
- Audretsch, D. B. (1998): *Industrial policy and competitive advantage*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK.
- Ayres, I. eta Braithwaite, J. (1992): *Responsive regulation. Trascending the Deregulation Debate*, Oxford University Press, New York/Oxford.
- Bangemann, M. (1992): *Meeting the global challenge. Establishing a Successful European Industrial Policy*, Kogan Page Limited, Londres.
- Baumol, W. B. (1994): *Microeconomics: Principles and Policy*, Dryden Press, Fort Worth, Texas.
- Bianchi, P. eta Labory, S. (2006): *International handbook on industria policy*, Edward Elgar Ltd., Cheltenham UK.
- Borrás, S. (s.f.): “La política de innovación tecnológica en la economía del aprendizaje”, *Ekonomiaz*, **45**, 142-159.
- Burton, J. (1983): *Picking Losers ...? The political economy of industrial policy*, The Institute of Economic Affairs, Londres.
- Carson, K. (2007): *Studies in mutualist political economy*, BookSurge Publishing, Charleston, South Carolina, AEB.
- Chang, H.-J. (1994): *The political economy of industrial policy*, Macmillan Press Ltd., Londres.
- Cooke, P. (1995): *The rise of the Rustbelt*, UCL Press Limited, Londres.

- Corfield, S. K. (1983): *Science, politics and industrial policy*, University of Southampton, Southampton.
- Craig Roberts, P. (1984): *The supply-side revolution. An Insider's Account of Policymaking in Washington*, Harvard University Press, Cambridge (MA), Londres.
- Dunning, J. (1985): "The Influence of Hymer's Dissertation on the Theory of Foreign Direct Investment", *The American Economic Review*, 228-232.
- Duran Lopez, F. (1994): "Hitzaurrea", in M. G. Rendon, *Estrategias de Política Industrial*, Consejo Economico y Social, Madril, 11-13.
- Ed., G. H. (1986): *European industrial policy*, Croom Helm Ltd., Londres/Sidney/Dover.
- Elsner, W. eta Groenewegen, J. (2000): *Industrial policies after 2000*, Kluwer Academic Publishers, Boston/Dordrecht/Londres.
- Estornell, M. L.; Verdu, F. M. eta Morales, F. M. (2008, 13): "Política de innovación y Distritos Industriales: análisis de casos", *Fundación Cajamar. Colección de Estudios*.
- Europako Batzordea (2003): *Future directions of innovation policy in Europe*, Office for Official Publications of the European Communities, Brusela.
- Feser, E. (1998): "Old and new theories of industry clusters", in M. Steiner, *Clusters and Regional Specialisation*, Pion, Londres.
- Fraunhofer Institute Systems and Innovation Research. (2003): *Innovation and Public Procurement. Review of Issues at Stake*, European Commission, Brusela.
- Gemper, B. G. (1985): *Structural dynamics of industrial policy*, New Transaction Books, Brunswick (AEB) Oxford (UK).
- Gomez, A. P. (1996): *Política económica y empresas multinacionales. Comunicación presentada a las V Jornadas de Economía Crítica*, Universidad de Santiago de Compostela, Santiago.
- Gonzalez Rendon, M. (1994): *Estrategias de Política Industrial*, Consejo Económico y Social, Madril.
- Grant, R. M. (1991): "Porter's 'Competitive Advantage of Nations': An Assessment", *Strategic Management Journal*, **12**, 535-548.
- Greer, D. F. (1992): *Industrial organization and public policy*, Macmillan Publishing, New York.
- Hall, G. (1986): *European industrial policy*, Croom Helm, Londres.
- Hansmann, H. (2000): *The ownership of enterprise*, Cambridge, MA, Harvard University Press, Londres.
- Heijs, H. (1998 (11)): Regional Technology policy and innovation systems: A comparative study of Germany and Spain. *IAIF. Instituto de Análisis Industrial y Financiero*.

- Heijs, J. (2001): *Justificación de la política de innovación desde un enfoque teórico y metodológico*, IAIIF. Instituto de Análisis Industrial y Financiero, Madril.
- Herrera, L. (2008): *La Política de Innovación y la Empresa. Efecto y distribución de las políticas de innovación*, Consejo Económico y Social, Madril.
- Hertog, P. d. (2003): *The role of cluster policies in economic growth and competitiveness*, European Seminar on Cluster Policy, Kopenhagen.
- Hills, J. (1984): *Information technology and industrial policy*, Croom Helm, Londres/Camberra.
- Hylton, K. N. (2003): *Antitrust law, Economic Theory and Common Law Evolution*, Boston University, Boston MA.
- Hymer, S. (1976): *The International Operations of National Firms: A study of direct foreign investment*, MIT Press, Cambridge.
- INNO-Learning Platform (2009): *Working Towards More Effective Innovation Support in Europe. Inno-Learning Platform Annual Report 2008-2009*, PRO INNO Europe, Brusela.
- Itoh, M.; Okuno-Fujiwara, K. K. eta Suzumura, K. (1988): *Economic analysis of industrial policy*, Academic Press, Inc., San Diego.
- Jacquemin, A. (1979): *Economie industrielle européenne*, 2. ed., Dunod, Paris.
- Jensen, S. (2008): What is the role of network and social capital for regional development? The Industrial Forum of the Region Aalborg Cooperation. *DRUID 25th Celebration Conference*, Kobenhavn, Danimarka..
- Katzenstein, P. J. (1985): *Small states in world markets. Industrial Policy in Europe*, Cornell University Press, New York.
- Kay, J. (2002): *Twenty years of privatisation*, JOHN KAY.
- Ketels, C. (2009): *Clusters, Cluster Policy and Swedish Competitiveness in the Global Economy*, The globalisation council, Stockholm.
- Kuchiki, A. eta Tsuji, M. (2008): *The Flowchart Approach to Industrial Cluster Policy*, Palgrave Macmillan, Hampshire, Erresuma Batua.
- Lerner, A. (1934): "The Concepto of Monopoly and the Measurement of Market Power", *The Review of Economic Studies*, Vol. 1, No. 3. Jun. 1934, 157-175.
- Long, R. (s.f.): "Corporations versus the market; or, whip conflation now", *Cato Unbound*.
- Malmberg, A. S. (1996): "Spatial clustering, local accumulation of knowledge and firm competitiveness", *Geografiska Annaler*, 85-97.
- Maravall, F. (1987): *Economía y política industrial en España*, Ediciones Piramide, Madril.
- Mas-Verdú, F.; Baviera-Puig, A. eta Martínez.Gomez, V. (2008): "Internacionalización, servicios y política de innovación: El papel de los centros tecnológicos", *ICE* , 155-165.

- Mendez, J. C., eta Gonzalez, J. L. (2002): *Old and new ideas in competition policy*, Univ. de La Laguna/Univ. de Las Palmas de Gran Canaria, Las Palmas Kanaria Handikoa.
- Miyajima, H.; Kikkawa, T. eta Hikino, T. (1999): *Policies for competitiveness. Comparing Business-Government relationships in the Golden Age of Capitalism*, Oxford Unibersity Press, Oxford.
- Moso, M. (2000): *Origen y evolución de las políticas científicas y tecnológicas en la Comunidad Autónoma del Pais Vasco (1980-1998)*, EHU, Bilbao.
- Nester, W. R. (1997): *American industrial policy. Free or Managed Markets?*, MacMillan Press Ltd., Londres.
- OECD International Futures Programme. (1991): *Strategic industries in a global economy. Policy issues for the 1990s*, OECD, Paris.
- OECD Proceedings. (1997): *Industrial competitiveness in the knowledge-based economy. The New Role of Governments*, OECD, Paris.
- Olazarán, M. eta Otero, B. (2006): *Zientzia eta Teknologia*, EUSTAT, Gasteiz.
- Oxford Research AS. (2008): *Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries*, The Oxford Group, Kristiansand, Norvegia.
- Pearce, J.; Sutton, J. eta Batchelor, R. (1985): *Protection and industrial policy in Europe*, Routledge & Kegan Paul Ltd., Londres.
- Perdices de Blas, L. eta Reeder, J. (1998): *El mercantilismo: política económica y Estado nacional*, Síntesis, Madril.
- Plaza, B. eta Velasco, R. (2001): *Política industrial de las comunidades autónomas*, Círculo de empresarios vascos, Bilbao.
- Porter, M. (1998): *The Competitive Advantage of Nations 2. ed.* Palgrave Macmillan, New York.
- , (2004): *Competitive Advantage*, Free Press, New York.
- Quevedo, J. G. (2005, 2): “L’evolució recent de la política d’innovació tecnològica i la seva aplicació a Catalunya”, *Nota d’Economia*, 103-119.
- Quinto, J. d. (1994): *Política industrial en España. Un análisis multisectorial*. Piramide, Madril.
- Raines, P. (2001): *The Cluster Approach and the Dynamics of Regional Policy-Making*, European Policies Research Centre. Glasgow.
- Rambla, A. eta Heras, C. L. (1986): *La Política industrial de las Comunidades Europeas*, Trivium, Madril.
- Rosenfeld, S. A. (2002): *Creating smart systems. A guide to cluster strategies in less favoured regions*, Regional Technology Strategies, Carrboro, NC, AEB.
- Ryan, M. eta Williams, J. (2000): *Privatization at-bat: the games is not over yet*, WEF Utility Executive.
- Sala Ríos, A. Y. (2005): *Crecimiento y estabilidad macroeconómica: el papel de la política económica*, Universitat de Lleida, Lleida.

- Sanz-Menendez, L. eta Muñoz, E. (1992): *Technology Policy in Spain: Issues, Concerns and Problems*, Instituto de Estudios Sociales Avanzados. CSIC, Madril.
- Saunders, T. (1987): *Industrial policies and structural change*, Macmillan Press, Londres.
- Schwartz, H. M. (1994): *States versus markets*, St. Martin's Press, New York.
- Science Business Roundtable (2007): *Innovation: the demand side. New ways to create markets and jobs in Europe*, Science Business Publishing Ltd., Northwood, UK.
- Science/Business Innovation Board. (2008): *Clustering for growth. How to build dynamic innovation clusters in Europe*, Science Business Publishing Ltd., Brusela.
- Smith, K. (2000): "Innovation as a Systemic Phenomenon: Rethinking the Role of Policy", *Enterprise & Innovation Mgmt Std*, urtarrila, 73-102.
- Solvell, Ö. (2008): *Clusters. Balancing Evolutionary and Constructive Forces*, Ivory Tower Publishers, Stockholm.
- Solvell, Ö.; Lindqvist, G. eta Ketels, C. (2003): *The Cluster Initiative Greenbook*, Ivory Tower AB, Gothenburg.
- Stiglitz, J. E.; Orszag, P. R. eta Orszag, J. M. (2000): *The role of government in a digital age*. Computer and communications industry Association.
- Taylor, S. eta Raines, P. (2001): *Learning To Let Go: The Role of the Public Sector in Cluster Building in the Basque Country and Scotland*, European Policies Research Centre, Glasgow.
- Tisdell, C. eta Hartley, K. (2008): *Microeconomic policy. A new perspective*, Edward Elgar, Ltd., Cheltenham UK.
- Usai, R. P. (2000): "Externalities, knowledge spillovers and the spatial distribution of innovation", in R. Paci eta S. Usai, *GeoJournal, GeoJournal*.
- Vence, X. (2007): *Crecimiento y políticas de innovación. Nuevas tendencias y experiencias comparadas*, Piramide, Madril.
- Viscusi, W. K.; Vernon, J. M. eta Harrington, J. E. (2005): *Economics of Regulation and Antitrust. 4. ed.*, The MIT Press, Cambridge, MA.
- Walzer, N. (1995): *Local economic development. Incentives and International Trends*, Westview Press, Inc., Boulder, Colorado.
- Weihrich, H. (2000): "Analyzing the Competitive Advantages and Disadvantages of China with the Tows Matrix - An Alternative to Porter's Model", in Ralph Berndt, ed. *Innovatives Management*, Berlin. *Springer Verlag*, 191-205.
- Wright, V. eta Perrotti, L. (2000): *Privatization and public policy*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK.

Sailean argitaratu diren beste liburu batzuk

Moneta-teoria berrirantz

Joseba Felix Tobar Arbulu
1999an argitaratua
ISBN: 84-8438-001-7

Kanpo-zorraren patologia

Joseba Felix Tobar Arbulu
2001ean argitaratua
ISBN: 84-8438015-7

Euskal Herriko ekonomia

Mariluz

Jubeto Ruiz, Yolanda,, Mikel Zurbano Irizar, Solange
2002an argitaratua
ISBN: 84-8438-025-4

Inbertsio-proiektuen azterketa eta balorazioa herri-erakundeetan

Alaitz Mendizabal Zubeldia, Amaia Urkiola Fernandez,
Juan Felix Jauregi-Arraburu Zenitagoia, Imanol Basterretxea
Markaida, Maider Aldaz Odriozola
2003an argitaratua
ISBN: 84-8438-036-X

Inflazioaren aurka: Bankugintza berriaren jarduerak

Joseba Felix Tobar Arbulu
2004an argitaratua
ISBN: 84-8438-054-8

Ekonomia sozialaren erronkak kapitalismo globalean

Antxon Mendizabal Etxabe, Anjel Mari Errasti Amozarrain
2004an argitaratua
ISBN: 84-8438-049-1

Enpresaren ekonomia eta zuzendaritza: Teoria eta praktika

Iñaki Heras Saizarbitoria
2004an argitaratua
ISBN: 84-8438-047-5

*Euskal Autonomia Erkidegoko Ekonomia Ituna eta
Nafarroako Ekonomia Hitzarmena*

Baleren Bakaikoa Azurmendi
2007an argitaratua
ISBN: 978-84-8438-097-9

Politika ekonomikoaz

Adrian Zelaia Ulibarri
2009an argitaratua
ISBN: 978-84-8438-234-8

Ekonomia globala. Gizarte globalerako oinarri berriak

Mikel Zurbano Irizar (koord.)
2010ean argitaratua
ISBN: 978-84-8438-292-8

Ekonomia Sailean Uztaro aldizkarian argitaratu diren artikuluak

Lan-taldeak enpresa txiki eta ertainetan (ETEetan)

Albizu Gallastegi, Eneka; Jauregi-Arraburu Zenitagoia, Juan Felix; Basterretxea Markaida, Imanol; Barrutia Guenaga, Jon; Landeta Rodriguez, Jon; Mitxeo Grajirena, Jone, *Uztaro 18*, 3-15.

Euskal enpresa eta lankidetza-akordioak

Albizu Gallastegi, Eneka; Jauregi-Arraburu Zenitagoia, Juan Felix; Basterretxea Markaida, Imanol; Barrutia Guenaga, Jon; Landeta Rodriguez, Jon; Mitxeo Grajirena, Jone, *Uztaro 21*, 35-43.

Balantzeen eguneratzea eta bere eragina urteko kontuetan

Aldazabal Etxebarria, M. Edurne; Saitua Iribar, Ainhoa, *Uztaro 25*, 3-12.

Bilboko Burtsa 1992. urtean

Alonso Lopez, Ibon, *Uztaro 7*, 3-16.

Telelana: lan-eredu baten testuingurua

Alonso Lopez, Ibon, *Uztaro 13*, 23-34.

Kontabilitate Plan Orokorren egokitzapena mozkina helburu ez duten erakundeentzat

Amiano Bonaetxea, Iratxe; Zubiaur Amiano, Gaizka; Aldazabal Etxebarria, M. Edurne, *Uztaro 41*, 3-14.

Bioaniztasunaren galera eta jabego eskubideak

Ansuategi Cobo, Alberto, *Uztaro 15*, 3-15.

Industria kulturalaren garapena

Azpillaga Goenaga, Patxi, *Uztaro 9*, 7-19.

Betiko bankaren presentzia interneten: bezeroentzako laguntzaren aspektu ezberdinen azterketa konparatiboa

Barrenetxea Ayesta, Miren; Celestino Gutierrez, Agurtzane; Etxegarai Legarreta, Olatz; Flores Garcia, Pedro, *Uztaro 39*, 11-25.

Zientzia eta herria. Euskal ekonomilari baten ikuspuntua

Barrutia Etxebarria, Xabier, *Uztaro 6*, 3-12.

Altos Hornos de Vizcaya-ren berregituraketa

Barrutia Etxebarria, Xabier, *Uztaro 32*, 3-16.

Transnazionalak eta garapena

Barrutia Etxebarria, Xabier, *Uztaro 39*, 27-38.

Txina nazioarteko testuinguruan: oihalgintza eta jantzigintza

Barrutia Etxebarria, Xabier; Areskurrinaga Mirandona, Efren; Martinez Tola, Elena, *Uztaro 58*, 11-26.

Globalizazioaren inguruko zenbait gogoeta

Bidaurrezaga Aurre, Eduardo, *Uztaro 28*, 3-35.

Eskualde-mailako integrazio ekonomikoa eta egitura aldeanitzaren barrukoa, garapenerako estrategia modura

Bidaurrezaga Aurre, Eduardo, *Uztaro 43*, 3-16.

Finantza-aukeren analisisa

Bilbao Garzon, Alberto, *Uztaro 22*, 13-39.

Toledoko Hitzarmenaren ondoren, ongizate-maila esku pribatuetan
De la Peña Esteban, J. Iñaki, *Uztaro* **40**, 19-36.

Euroa oso gertu daukagu
Erauskin lurrita, Iñaki, *Uztaro* **38**, 3-18.

Multifuntzionaltasuna eta baso-eredu produktibistaren krisia. Funtzio ekologikoak
Bizkaiko baso-politikan
Esparta Soloeta, Iñaki, *Uztaro* **68**, 5-30.

Landa-garapen politika eta ingurumenarekiko harremana Euskal Autonomia Erkide-
goan (1992-2008)
Etxano Gandariasbeitia, Iker, *Uztaro* **70**, 27-47

Natura-eremu babestuen balorazio ekonomikoa Euskal Herrian: berrikusketa
bibliografiko bat
Etxano Gandariasbeitia, Iker, *Uztaro* **74**, 5-19

Ekonomia erregionalari buruzko zenbait ohar: Euskal Herriko kasua
Etxebarria Kerexeta, Goio, *Uztaro* **2**, 3-18.

Langileen ezagueren erabilera eta berrikuntzara zuzendutako industri politikaren
gaurkotasuna Euskal Herriko Komunitate Autonomoaren kasuan
Etxebarria Kerexeta, Goio; Gomez Uranga, Mikel, *Uztaro* **1**, 15-33.

Energiak eta erregaiak (Itzulpena)
Etxebarria Otadui, Ander, *Uztaro* **41**, 101-114.

EAEko etxebizitza-politika garapen iraunkorraren argitan
Etxezarreta Etxarri, Aitziber, *Uztaro* **67**, 5-19.

Sailkapen-analisia aldagai hertsia eta irekia batera tratatuz. "EHUdenda" inkesta
euskaraz erantzun zutenen kasua
Fernandez Agirre, Karmele, *Uztaro* **62**, 33-45.

Negozio-ekintzen globalizazioa eta kontabilitatea bateratu beharra
Garayar Erro, Ainhoa, *Uztaro* **47**, 3-15.

Ikuskaritza-arauegia aldaketak: bide onetik gabiltza?
Garcia Delgado, Sonia M.; Ipiñazar Petralanda, Izaskun, *Uztaro* **49**, 7-20.

Ikuskaritza-jardueren kalitate-kontrolak Europako eremuaren ikuspegitik
Garcia Delgado, Sonia M.; Ipiñazar Petralanda, Izaskun, *Uztaro* **55**, 9-28.

Kopenhageko Klima Aldaketari buruzko Konferentzia: helburua Mexikon lortu behar da
Garcia Lupiola, Asier, *Uztaro* **73**, 23-37.

Boterea eta lidergoa antolakuntzetan: kontzeptuak, taktikak, emaitzak
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro* **54**, 9-26.

Lidergoa eta enpresa: lidergorako potentziala, jatorria eta enpresako rol nagusiak
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro* **60**, 13-34.

Lidergoa, aktibo ukiezinak eta ezagutzaren kudeaketa antolakuntzetan
Gonzalez Simón, Miguel; Guenaga Garai, Galder, *Uztaro* **66**, 21-40.

Euskal Armak Asian. Armagintzaren historiaren istorio bat
Goñi Mendizabal, Igor, *Uztaro* **55**, 9-29.

Jokabide kodeak, label sozialak eta enpresaren gizarte erantzukizuna nazioartean.
Heras Saizarbitoria, Iñaki, Errasti Amozarrain, Anjel Mari, *Uztaro* **37**, 19-46.

Kalitate-kudeaketaren paradigma: enpresen kudeaketarakobeste moda bat?
Heras Saizarbitoria, Iñaki, *Uztaro* **67**, 21-31.

Emakumeok, zientzia eta teknologia
Jubeto Ruiz, Yolanda, *Uztaro* **33**, 3-19.

Aurrekontu publikoek sexurik ote dute? Genero-aurrekontuen osagai eta erronka nagusiak
Jubeto Ruiz, Yolanda, *Uztaro* **61**, 25-44.

Lurretiko elikatura-sektorea. Egoera eta perspektibak
Lan Kide Aurrezkia, *Uztaro* **2**, 47-61.

Emakumearen arazo ekonomikoen analisi teoriko orokorra
Larrañaga Sarriegi, Mertxe, *Uztaro* **17**, 73-84.

Emakumeen aldeko ekintza positiboen analisia
Larrañaga Sarriegi, Mertxe, *Uztaro* **34**, 3-13.

Kooperatibismo usufruktuario kubatarrean oinarritutako hainbat iradokizun
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro* **57**, 39-47.

Euskal gizaki autoalternatiboa sozioekonomian (I. atala)
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro* **59**, 9-22

Praktikak Europako Goi-mailako Hezkuntzaren Espazioaren barnean
Lertxundi Lertxundi, Aitziber; Mendizabal Zubeldia, Alaitz; Olasolo Sogorb, Aitziber, *Uztaro* **50**, 9-21.

Euskal gizaki autoalternatiboa sozioekonomian (II. atala)
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro* **61**, 47-61.

Euskal gizaki autoalternatiboa sozioekonomian (III. atala)
Lertxundi Barañano, Jabier, *Uztaro* **65**, 7-18.

Euskal sektore aeronautikoa. Eraketa, egoera eta berrikuntza-sistema sektorialeko eragileak
Lopez Odriozola, Urko, *Uztaro* **72**, 23-56.

Teknologiaren ekaitzak
Mendizabal Etxabe, Antxon, *Uztaro* **5**, 3-7.

Lekualdatzeak eta enplegu kooperatiboa Fagor Elektrotresnak E. Koop.-ren ataka
Mendizabal Etxabe, Antxon; Errasti Amozarrain, Anjel Mari; Etxezarreta Etxarri, Enekoitz, *Uztaro* **57**, 11-37.

Europako elkartean sartzeak Euskal Autonomi Elkartean izandako eragin ekonomikoa
Navarro Arantzegi, Mikel, *Uztaro* **2**, 19-35.

Inflazioaren teoria integral baterantz
Renteria Uriarte, Xabier, *Uztaro* **20**, 37-59.

Iraupeneko nekazaritza-ekonomia eta lurzorua ren narriadura

Pascual Garcia de Azilu, Unai, *Uztaro* **35**, 19-31.

Sarrera endogeno gauzatua

Rubio Peña, Jesus, *Uztaro* **42**, 3-16.

Sistema ekonomikoaren bikoiztasuna eta prezio-kontrolerako teoria bat

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **1**, 35-51

Plangintza eta merkatua: Kalecki eta Kornai-ren ikuspegia

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **5**, 9-16.

Zaborkeriak ari bira, dugun egin

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **7**, 17-29.

Alokairutik langile-subjetibotasunera

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **8**, 3-17.

Enpresa-berrikuntza eta transferentzia teknologikoa Euskal Autonomi Elkartean

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **10**, 3-15.

Ecuaren jaulkitzea: analisi ekonomikoaren aplikazio berezia

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **12**, 3-11.

Nazioaren subirotasun monetarioa

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **16**, 13-20.

Produktzioaren teoria monetario berrirantz

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **21**, 21-33.

Kapital finkoa eta inflazioa

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **30**, 13-41.

Interesak eta amortizazioak

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **44**, 3-17.

Zertan zetzan Iraken aurkako gerra hura?

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **47**, 17-39.

Euskal Herriko Konfederaziorantz

Tobar Arbulu, Joseba Felix, *Uztaro* **62**, 47-78.

Garapen-proiektu eta -programetan parte hartzeko eredu eraldatzaileak eztabaidatzeko ildoak

Villalba Egiluz, Unai, *Uztaro* **64**, 37-49.

Ekonomi historiaren historia: sarrera bat

Zaldua Gonzalez, Iban, *Uztaro* **6**, 59-75.

Ekonomia versus ekologia: historialaritzarentzako zenbait irakaspen

Zaldua Gonzalez, Iban, *Uztaro* **25**, 13-45.

Hizkuntza-faktorea analisi ekonomikoan

Zendoia Sainz, Jose M., *Uztaro* **36**, 3-24.

Administrazio publikoaren kontabilitate-eredu berria

Zubiaur Amiano, Gaizka; Amiano Bonaetxea, Iratxe, *Uztaro* **29**, 3-24.

Zerbitzuen sektorea: Euskal Ekonomi krisiaren irtenbide?
Zurbano Irizar, Mikel, *Uztaro* **2**, 63-82.